

АНАЛИЗА НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПЕРЦЕПЦИЈА, ПОТЕШКОТИИ И ПРЕДИЗВИЦИ

Институт за човекови права

Институт за човекови права

АНАЛИЗА НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – ПЕРЦЕПЦИЈА, ПОТЕШКОТИИ И ПРЕДИЗВИЦИ

Скопје, август 2013

Анализа на независноста на судството во Република Македонија – перцепција, потешкотии и предизвици

Издавач:

Институт за човекови права Скопје

За издавачот:

Маргарита Цаца Николовска

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.96.072.1(497.7)(047.31)

347.962.3/.6(497.7)(047.31)

АНАЛИЗА на независноста на судството во Република Македонија :
перцепција, потешкотии и предизвици / [автори Маргарита
Цаца-Николовска ... и др.]. - Скопје : Институт за човекови права,
2013. - 200 стр. : табели ; 21 см

Фусноти кон текстот. - Автори: Маргарита Цаца-Николовска, Вера Коцо,
Агим Мифтари, Донче Бошковски, Јелена Кадриќ, Ирена Цуцулоска, Маја
Стојаноска. - Summary ; Rezime. - Содржи и: Прилози

ISBN 978-608-65230-1-5

1. Цаца-Николовска, Маргарита [автор]

а) Судство - Независност - Македонија - Истражувања б) Судии -
Независност - Македонија - Истражувања

COBISS.MK-ID 94351114

СОДРЖИНА

I.	ВОВЕД.....	7
II.	МЕТОДОЛОГИЈА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРОЕКТОТ.....	8
III.	ПРЕГЛЕД НА МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ ЗА НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ НА СУДСТВОТО.....	11
IV.	КОМПАРАТИВЕН ПРЕГЛЕД НА ПРАВОСУДНИТЕ СИСТЕМИ НА РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА И НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА.....	23
V.	ИЗВЕШТАИ НА ОРГАНИЗАЦИИ И НА МЕЃУНАРОДНИ ТЕЛА ЗА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО ВО РМ ВО ПОСЛЕДНИВЕ ГОДИНИ.....	33
VI.	АНАЛИЗА НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	37
VII.	АНАЛИЗА НА АНКЕТНИ ПРАШАЛНИЦИ.....	59
VIII.	НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО ВО МЕДИУМИТЕ.....	101
IX.	АНАЛИЗА НА РАБОТАТА И НА УЛОГАТА НА УСТАВНИОТ СУД НА РМ.....	107
X.	ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ.....	119

КРАТЕНКИ

ИЧП	Институт за човекови права
ООН	Организацијата на Обединетите нации
МПГПП	Меѓународен пакт за граѓански и политички права
ЕКЧП	Европска конвенција за човекови права
ЕСЧП	Европски суд за човекови права
КСЕС	Консултативен совет на европски судии
ЕУ	Европска Унија
СФРЈ	Социјалистичка Федеративна Република Југославија
КЕРД	Комитет за елиминација на расната дискриминација
ЕК	Европска комисија
КЕСКП	Комитет за економски, социјални и културни права
КЧП	Комитет за човекови права
УПР	Универзален периодичен преглед
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка на Европа
ЗСРМ	Здружение на судии на Република Македонија
ССРМ	Судски совет на Република Македонија
ВСРМ	Врховен суд на Република Македонија
РМ	Република Македонија
ДИК	Државна изборна комисија

ПРЕДГОВОР

Драги читатели,

Дозволете ми да ве поздравам и да го искажам задоволството што покажавте интерес да ја разгледате презентиранава Анализа изготвена како резултат на реализацијата на проектот „Независноста на судството во Република Македонија - перцепција, потешкотии и предизвици“. Во реализацијата на проектот, пред сè, се обидовме да ја презентираме перцепцијата за состојбите во македонското судство, потешкотиите на кои се наидува во извршувањето на судиската функција и предизвиците што може да се детектираат, сè со цел подобрување на состојбите во оваа сфера.

Независноста и непристрасноста се препознатливи и битни категории поврзани со судството и важен сегмент во остварувањето на демократијата и владеењето на правото. Главните придобивки од примената на овие принципи, меѓу другото, се остварувањето на општествениот напредок, гаранцијата, остварувањето и заштитата на човековите права и слободи, како и хармонизацијата меѓу луѓето.

Секоја држава има обврска да оствари доверба во судскиот систем. Државата треба да го организира својот политички и правен систем на таков начин што независноста и непристрасноста во судството ќе ја поттикнуваат и ќе овозможуваат таа доверба да се реализира.

Независноста на судството државата ја обезбедува преку избор на судиите, а изборот мора да ги задоволи меѓународните критериуми презентирани и во оваа Анализа. Обврска и одговорност на секоја држава е да продуцира закони, во поширока смисла на зборот, кои се база за избор на квалитетни судии.

Поставувањето јасни, прецизни и остварливи критериуми овозможува квалитет во судењето во кое зависноста од другите две власти (законодавната и извршната) и од странките нема да може да не се остварува.

Притисоците во изборниот процес се нож со две острици. Променливоста во власта секаде, па и кај парламентарната демократија, јасно укажува, како во теоријата, така и во практиката, дека не е неостварлива. Власта не е вечна, но принципот на независноста на судскиот систем е вечен, особено ако се настојува да се оствари правилното извршување на неговата функција. Секако дека покрај квалитетниот избор на судии државата има и други обврски. Таа треба да ја обезбеди веќе наведената функција, но и финансиските средства за судството. Тоа се примарните услови кои се обврска на државата.

Непристрасноста кај судиите во остварувањето на функцијата е поврзана, покрај другото, и за личноста на судијата. Неговиот степен на квалитетно образование, желбата и активноста на полето на континуираната едукација од повеќе аспекти, неподлежноста на разни притисоци, поседувањето култура, се елементи кои во практиката можат да ја обезбедат непристрасноста на судството.

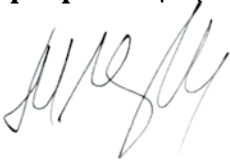
Постоењето морални и етички квалитети и висок личен интегритет, како и посветеноста кон судиската функција, која бара големи одрекувања, се дополнителни елементи и карактеристики потребни во остварувањето на принципот на непристрасност. Во овој контекст многу е важно и прашањето на презентирањето на сликата за судството како целина. Презентирањето треба да биде објективно за да може и надворешниот набљудувач да ја перцепира непристрасноста.

Анализава, доколку ги оствари поставените цели, би му претставувала огромно задоволство на Институтот за човекови права, а истата сакаме да се разбере како придонес на граѓанскиот сектор кон подобрувањето на состојбите во судството и неговата независност и непристрасност, што е столб на законитото правораздавање, а кое е обврска кон граѓаните на нашава држава.

На крај, ја изразуваме нашата благодарност до сите судии кои се одважија и собраа храброст да го дадат своето мислење со одговори на прашалникот за состојбите во македонското судство и со предлозите и мислењата за нивно подобрување.

Претседател на ИЧП,

Маргарита Цаца Николовска

Handwritten signature of Margarita Taca Nikolovska in black ink.

I. ВОВЕД

Принципот на поделба на власта на законодавна, извршна и судска, чии носители се три различни органи кои меѓусебно се контролираат и одржуваат рамнотежа во користењето на моќта, е утврден со највисоките правни акти во речиси сите демократски држави. Де Монтеѕкје (“De l’esprit des lois” 1748) се смета за основоположник на идејата за поделба на власта во политичката филозофија.

„Владеене на правото е начело на управување во кое сите лица, институции и поединци, јавни и приватни, вклучувајќи ја и државата, се одговорни пред законите кои се јавно прогласени, подеднакво спроведувани и независно донесени и кои се во согласност со меѓународните норми и стандарди за човековите права. Тоа, исто така, побарува мерки со кои ќе се обезбеди придржување кон начелото на супрематија на правото, еднаквост пред законите, одговорност пред законите, поделба на власта, учествување во процесот на одлучување, правна сигурност, избегнување на самоволие и процедурална и правна транспарентност:“ (од извештајот на Кофи Анан-ООН).

Остварување на правото на правично судење преку независно, непристрасно и стручно судство е основа на владеене на правото во секоја модерна демократска држава. Од секоја држава која тежнее кон тоа, оправдано се очекува да стори сè за обезбедување на она што го препорачуваат меѓународните инструменти.

Демократскиот развој на едно општество не се оценува само преку нормативите што државата им ги гарантира и обезбедува на граѓаните за остварување на нивните основни човекови слободи и права, туку и од функционирањето на механизмите на заштита на овие права пред независни и непристрасни судски органи. Судската независност е од огромно значење за правичноста и праведноста, за суштинското имплементирање на законите и подзаконските акти. Доколку судите донесуваат одлуки и пресуди под одредени влијанија, притисоци или други интервенции, целата поделба на власта на три столба станува бесмислена и нереална.

Институтот за човекови права, чија мисија е промовирање, унапредување и заштитата на човековите права и слободи, го реализираше проектот на тема „Независност на судството во Република Македонија – перцепција, потешкотии и предизвици“ со цел да се придонесе кон зголемувањето на независноста на судството во Република Македонија, со што би се зајакнала непристрасноста при судското одлучување. Цел на овој проект е да се изврши анализа на тековните состојби во врска со независноста и непристрасноста на судството во Република Македонија. Резултатите од овој проект треба да претставуваат дел од долгорочните активности кои ќе бидат преземани со цел јакнење на разбирањето и свеста меѓу сите активни чинители, а во насока на осигурување на крајната цел - политичките актери (од законодавната и извршната власт) и хиерархиски надредените авторитети (претседатели на судови, повисоките судски инстанци и Судскиот совет) кои активно и континуирано ќе ја промовираат и ќе ја штитат судската независност. ИЧП ќе ги следи процесите и дискусиите што ќе се развијат по завршувањето на проектните активности и континуирано и активно, преку своите членови кои се вклучени во овој проект, ќе потсетува и ќе се залага за спроведување во практика на конкретните предлог-мерки и чекори кои произлегоа како директен резултат од имплементацијата на Проектот.

II. МЕТОДОЛОГИЈА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРОЕКТОТ

Проектот „Независност на судството во Република Македонија – перцепција, потешкотии и предизвици“ се реализираше преку спроведување на истражување во насока на утврдување на перцепцијата на граѓаните, судиите и властите за независноста на судовите и непристрасноста при одлучувањето.

Цел на Проектот беше промовирање поголемо разбирање за темите поврзани со судската независност и непристрасност, а беше спроведен преку повеќе активности и тоа:

- **Активност број еден:** Спроведување анкети со цел „мерење“ на перцепцијата на судиите, на претставници на извршната и законодавната власт и на граѓаните за независноста на судството во РМ и за непристрасноста на судиите при носењето на одлуките. Анкетите беа спроведени преку прашалници изготвени од проектниот тим на ИЧП. Прашалниците беа доставени поименично, по пошта, до 570 судии во 14 суда низ републикава, до претставници од законодавната и извршната власт, како и до Народниот правобранител и други органи во состав на министерствата или на самостојни тела и адвокати, во вкупен број од 155 лица. Со објаснувањето за целта на анкетањето и на начинот на пополнување на прашалникот на анкетираниите им беше укажано дека пополнетиот прашалникот можат да го испратат по пошта, а поштенските трошоци се покриени од Институтот за човекови права. Анкетата за граѓаните беше спроведена во 13 градови, пред 14 суда. За спроведување на истата беа ангажирани лица-анкетари кои ја спроведоа помеѓу граѓани пред основните судови, определени по апелациони подрачја.
- **Активност број два:** Истражување спроведено од проектен тим на ИЧП фокусирано на теми и прашања поврзани со судската независност и непристрасност, поточно, анализа на меѓународните стандарди и јуриспруденција за независно и непристрасно судство, анализа на извештаите за Република Македонија изготвени од релевантни меѓународни организации во текот на последниве две години, компаративен преглед на правосудните системи на Република Словенија и Република Србија, анализа на домашните правни акти кои се однесуваат на правосудството, следење на седниците на Судскиот совет на РМ во период од 6 месеци од проектната имплементација.
- **Активност број три:** Проследување на националната легислатива и практика на тема: Анализа на работата и улогата на Уставниот суд на РМ.
- **Активност број четири:** Изготвување и печатење публикација, правно-истражувачка анализа направена врз основа на претходно наведените активности која содржи конкретни констатации и препораки и јавна промоција на истата.

При спроведувањето на проектните активности Институтот за човекови права детектираше две целни групи (директна и индиректна), во зависност од начинот на спроведените активностите и вклученоста на групите во тие активности, како и од влијанието на резултатите што беа постигнати со спроведувањето на проектот.

Директна целна група беа судството во Република Македонија (основни судови, апелациони судови, Врховен суд на РМ, Управен суд, Виши управен суд), Судскиот совет на Република Македонија и Уставен суд на Република Македонија- како посебен независен орган на републиката кој ја штити уставноста и законитоста и човековите права. ИЧП во спроведувањето на проектните активности, во кои беа вклучени

субјектите од директната целна група, опфати по 3 основни судови од апелационите подрачја Гостивар и Штип, по 4 основни судови од апелационите подрачја Скопје и Битола, четирите апелациони суда, Управниот суд, Вишиот управен суд и Врховниот суд на РМ.

Индириктна целна група се граѓаните на Република Македонија. Анкетата е извршена на мал дел од оваа целна група, но сепак доволно репрезентативен за да се утврди мислењето за функционирањето на судството, а преку анализа на нивните одговори се дојде до општото јавно мислење.

Во тек на реализацијата на Проектот беа земени предвид извештаи од меѓународни организации кои го третираат прашањето за независно и непристрасно судство во Република Македонија.

III. ПРЕГЛЕД НА МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ ЗА НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ НА СУДСТВОТО

Општо

Идејата за независно судство е во функција на две темелни вредности во секое демократско општество, а тоа се:

- заштита на човекови слободи и права, како битен услов и гаранција за нивно почитување и унапредување, и
- владеење на правото преку непристрасна примена на правото без оглед на положбата и својствата на странките.

Поради тоа што судовите и судиите како носители на судската власт се чувар на човековите права и слободи и највисок гарант за заштитата на владеењето на правото, во никој случај не може да се говори за почитувањето на овие принципи без притоа да се потенцира неопходноста за независно судство. Основата од која произлегува потребата за независност и непристрасност на судството е формалната и суштинска еднаквост пред законите и еднаквоста на граѓаните пред судовите и трибуналите. Оттука, остварувањето на правото на фер судење претставува основно начело на човековите права без кое сета предвидена судска заштита би била бесцелна.

Голем број меѓународни и регионални конвенции, пактови и резолуции го истакнуваат и го обработуваат, директно или индиректно, прашањето за независност на судството како клучно во остварувањето и почитувањето на човековите права. И додека разликите меѓу националните судски надлежности и правните системи не дозволуваат да се даде една универзална формула за тоа кои сè услови мора да бидат исполнети за да се каже дека судството е независно, овие меѓународни документи ги утврдуваат клучните елементи на независноста на судиите. Меѓународните текстови се тие кои најдобро ги опишуваат правата за кои се договориле државите и со кои се поставуваат стандардите на независното судство.

Универзални стандарди: Обединети нации

Организацијата на Обединетите нации (ООН) е меѓународна организација основана во 1945 година по завршувањето на Втората светска војна од 51 земја, а е посветена на одржувањето на меѓународниот мир и безбедност, на развивањето на пријателските односи меѓу народите и на промовирањето на социјалниот напредок, подобриот животен стандард и човековите права.¹ Поради нејзиниот уникатен меѓународен карактер, како и поради власта која и припаѓа на нејзината основачка Повелба, организацијата може да преземе акција за широк спектар на прашања и да обезбеди форум за нејзините 193 земји-членки да ги искажат своите ставови преку Генералното собрание, Советот за безбедност, Економско-социјалниот совет и други тела и комисии. Примарна цел и најголема бенефиција на нејзините членки е да го одржуваат светскиот мир, а една од надлежностите на ООН е охрабрувањето на државите во насока на почитување на човековите права и слободи кои се еднакво важни за сите луѓе, без разлика на раса, пол и религија.

Универзалната декларација за човекови права, усвоена од ООН во 1948 година, набројува определени есенцијални услови за постигнување индивидуално достоинство и општествен поредок. Таа гарантира дека секој има право на еднаква заштита со закон, дека обвинетиот треба да се смета за невин се` додека не се докаже дека е виновен преку спроведување фер и јавно судење од страна на независен и

1 Официјална веб страна на Обединети нации : <http://www.un.org/en/aboutun/index.shtml>

непристрасен трибунал, и дека никој не треба да биде подложен на произволно апсење, притвор или прогонување.

Член 10

Секој има потполно еднакво право на правично и јавно судење пред *независен и непристрасен суд* кој ќе одлучи за неговите права и обврси и за основаноста на секоја кривична тужба против него.

Во 1966 година Генералното собрание на ОН го усвојува Меѓународниот пакт за граѓански и политички права кој ги уредува судските права како правни прашања, а не само како принципи. Пактот ги вклучува правото на секое човечко суштество на фер судење, имунитет од произволно апсење и имунитет од ретроактивно осудување. Тој гарантира дека сите луѓе мора да бидат еднакви пред судот, и кога се работи за кривични обвиненија, и кога се работи за утврдување на правата и обврските во судска парница, почитувајќи го правото на секој на праведно и јавно сослушување и тоа пред надлежен, независен и непристрасен суд што е воспоставен со закон.

Член 14

(1)Сите луѓе се еднакви пред судот. Секое лице има право неговиот случај да биде расправан праведно и јавно пред надлежен, *независен и непристрасен суд*, установен со закон што одлучува, било за основаноста на некое кривично обвинение подигнато против тоа лице, било за тужба за остварување на граѓанските права и обврски на тоа лице...

Во прилог на Универзалната декларација за човекови права и Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (МПГПП), Обединетите нации на концептот на „независен и непристрасен трибунал“ му дадоа дополнителна дефиниција. Во 1985 година Генералното собрание на ОН утврди сет од стандарди познати како Основни начела за независноста на судството.

Принципите нужно бараат судиите, индивидуално и колективно, да ги почитуваат судските функции и да се стремат кон тоа да ја зајакнат и да ја одржуваат довербата во судскиот систем и предвидуваат судиите со целосна власт да дејствуваат, ослободени од притисоци и закани, соодветно платени и опремени за извршување на нивните должности. Иако овој сет од стандарди не е правно обврзувачки, тој нуди модели за државите кои се охрабруваат да ги инкорпорираат стандардите во нивните национални уставни и да ги внесат во националното право. Многу земји формално ги усвоија принципите и редовно ги известуваат ОН за напредокот и проблемите со кои се соочуваат, а понекогаш бараат помош во насока на обуки и правна едукација или за мониторинг на постапките.²

Основни начела за независноста на судството ³

Независност на судството

1. Државата, преку уставот и законите, гарантира независност на судството. Должност на сите владини и други органи и институции е да ја почитуваат

² За повеќе : <http://www.un.org/rights/dpi1837e.htm>

³ Основни начела за независноста на судството на Обединетите нации усвоени од Седмиот конгрес на Обединетите нации за превенција на криминалот и постапување со престапниците и одобрени со резолуциите на Генералното собрание 40/32 од 29.11.1985 и 40/146 од 13.12.1985 година.

независноста на судството и да се грижат за неа.

2. Судството ги одлучува предметите непристрасно, врз основа на факти и во согласност со закон, без никакви ограничувања, влијанија, притисок, закани и пречки.
3. Судството е надлежно за сите прашања од судската природа и има исклучива надлежност да одлучува дали некое прашање кое се поднесува до судот на одлучување спаѓа во судската надлежност, како што е дефинирано со закон.
4. Не смее да постојат никакви непримерни и непрописни мешања во процесот на судење, како што ни одлуките на судовите не смеат да бидат подложени на измени. Ова начело не се однесува на испитување на уставноста или на ублажување или замена на судските санкции од страна на надлежните органи, во согласност со законот.
5. Секој има право да му суди редовен суд или трибунал преку пропишани законски постапки. Нема да се основаат трибунали кои не постапуваат по прописно воспоставените правила на правната постапка и кои би ја замениле надлежноста на редовните судови и судските трибунали.
6. Начелото на независност на судството го овластува судството и бара од него да обезбеди судските постапки да се одвиваат правично и да се почитуваат правата на странките.
7. Должност на секоја држава е да обезбеди соодветни средства и да му овозможи на судството правилно да ја обавува својата функција.

Слобода на изразување и здружување

8. Во согласност со Универзалната декларација за човековите права, судиите, како и другите граѓани, имаат право на слобода на изразување, на вероисповед, здружување и собир; при тоа, во уживањето на овие права судиите ќе се однесуваат со целосна почит и зачувување на достоинството на службата и непристрасноста и независноста на судството.
9. Судиите се слободни да основаат и да пристапуваат кон здруженија на судии или на други организации со цел застапување на своите интереси, унапредување на стручното усовршување и заштита на судската независност.

Квалификации, избор и обуки

10. Лицата кои се избираат за судии мора да бидат личности од интегритет и способност, со соодветна обука и образование. Секоја постапка за избор на судии мора да обезбеди судиите да не бидат избрани од неправилни причини. При изборот на судиите не смее да постои никаква дискриминација на лицата по основ на раса, боја, пол, вероисповед, политичко или друго мислење, национално или етничко потекло, имот, раѓање или статус, освен условот кандидатот за судија да има државјанство на земјата во која се избира, кој нема да се смета за дискриминаторски.

Услови и постојатност на мандатот

11. Должината на судскиот мандат, независноста на судиите, безбедноста, одговарачкиот надомест, условите на функцијата, висината на пензијата и староста потребна како услов за заминување во пензија ќе се гарантира на соодветен начин со закон.

12. На судиите, било именувани или избрани, ќе им се гарантира постојаност на функцијата со стекнување услови за пензија или додека не истече нивниот мандат, таму каде што таков постои.
13. Унапредувањето на судиите, таму каде што таков систем постои, мора да се заснова на објективни критериуми засновани на способност, интегритет и искуство.
14. Распределбата на предметите на судиите во рамки на судот на кој му припаѓаат е предмет на внатрешната судска администрација.

Професионална тајна и имунитет

15. Судиите мора да бидат обврзани со професионална тајна во поглед на разгледувањето на предметите и на доверливите информации стекнати за време на обавувањето на должноста надвор од јавните расправи и истите не се под обврска да сведочат по тие прашања.
16. Не задирајќи во правилата на дисциплинската одговорност или на кое било право на жалба или надомест на штета од државата, во согласност со националното законодавство, судиите мора да уживаат личен имунитет од граѓанска одговорност во парниците за надомест на штета за несоодветни постапки или за грешки во вршењето на судиската функција.

Дисциплински санкции, суспензии и разрешување

17. По тужба или приговор против судиите за нивното професионално постапување мора да се постапува брзо и правично, во соодветна постапка. Судијата има право на правично судење. Испитувањето во почетната фаза се врши без присуство на јавноста, освен доколку судијата не побара да биде поинаку.
18. Судиите можат да се суспендираат или да се разрешат само поради неспособност или однесување кое ги прави недостојни да ја обавуваат својата должност.
19. Сите дисциплински постапки, постапките на суспензија или на разрешување мора да бидат уредени во согласност со утврдените стандарди на судско постапување.
20. Сите одлуки за дисциплинските постапки, постапките за суспензија или за разрешување мора да бидат подложени на независно испитување. Ова начело не мора да се применува на одлуките на највисокиот суд, како ни на одлуките на законодавните тела при отповикување на високи државни функционери или во слични постапки.

По поставувањето, обврска за владините и за другите институции е да ја почитуваат и да ја набљудуваат независноста на судството⁴, овие начела продолжуваат со идентификација на содржината на независноста во смисла дека ги вклучува непристрасноста на судот и отсуството на несоодветно влијание од каков било вид, исклучивата надлежност на судовите и отсуството на какво било несоодветно или неоправдано вмешување во судскиот процес⁵. Практичната перспектива на овие поими, од гледна точка на судиите, е обезбедена со **Бангалорските принципи на судското однесување**.⁶ Овие принципи ги идентификуваат начелата на

⁴ Чл. 1 од Основните начела за независност на судството;

⁵ Чл. 2, 3 и 4 од Основните начела за независност на судството

⁶ Изготвени во 2002 година, под покровителство на ОН, од страна на група на Главните Судии (Судската група за зајакнување на Судски интегритет) и врз основа, по широки консултации, на 32 национални и меѓународни кодови на судската етика; види http://www.undoc.org/pdf/corruption/bangalore_e.pdf.

независност, непристрасност, чесност, коректност, еднаквост, компетентност и посветеност, ги изразуваат сите наведени вредности како принципи и даваат детални насоки за тоа како би требало судиите да ги применуваат принципите во практика.

Регионални стандарди

1. Совет на Европа

Советот на Европа, со своите 47 земји-членки, сега го покрива речиси целиот европски континент. Оваа организација се обидува да создаде заедничка демократска и правна област на целиот континент, да обезбеди почитување на нејзините основни вредности: човековите права, демократијата и владеењето на правото. Овие вредности се темелите на толерантното и цивилизираното општество и се неопходни за европската стабилност, за економскиот раст и социјалната кохезија.⁷

Во 1950 година владите на европските земји, со исти стремежи и заедничко наследство на идеали и политички традиции, почитување на слободата и владеењето на правото, се решија да ги направат првите чекори за колективното гарантирање на определени права утврдени во Општата декларација и ја донесоа Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи (ЕКЧП).⁸ ЕКЧП ја регулира независноста на судството во член 6.

Европска конвенција за човекови права - член 6, став 1:

Секој има право правично и јавно, во разумен рок, пред независен и непристрасен со закон воспоставен суд да бидат разгледани и утврдени неговите граѓански права и обврски или основаноста на какви било кривични обвиненија против него.

Пресудата се изрекува јавно, а јавоста може да биде исклучена за време на целата или на дел од постапката, во интерес на моралот, јавниот ред или националната безбедност во едно демократско општество, кога тоа го наложуваат интересите на малолетникот или заштитата на приватниот живот на страните во спорот, или кога тоа судот го смета за неопходно, затоа што, во посебни околности, публицитетот би можел да им нанесе штета на интересите на правдата. Европската конвенција за човекови права ги наведува механизмите за гарантирање на судската независност кои ги опфаќаат следниве услови – критериуми за независноста на судството: начинот на именување на судиите, времетраењето на мандатот и заштитата од надворешен притисок.

Судска практика на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП)

Како резултат на Протоколот 11 кон Европската конвенција за човекови права, Европскиот суд за човекови права стана единствена институција во заштитата на човековите права изнесени во Конвенцијата. Постапувањето на една ваква институција на толку високо ниво е од основно значење за постоењето на континуиран надзор, како и еден вид арбитража против каква било форма или обид за кршење на одредено човеково право содржано во Конвенцијата. Имајќи предвид дека пресудите на Европскиот суд се конечни и правосилни и дека тие се задолжителни и извршни за државите – членки на Советот на Европа, заклучок е дека Европскиот суд за човекови права игра своевидна улога, многу слична на улогата на Уставните судови во националните правни системи.

⁷ Види: <http://www.coe.int/aboutCoe/index.asp?page=nosObjectifs&l=en>

⁸ Види: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/28DB92A0-FCBC-40DB-86CB-645A8028A019/0/MKD_CONV.pdf

ЕКЧП е основен извор на правото за ЕСЧП. Меѓутоа, како што Конвенцијата не ги дефинира основните поими, така и Судот, во последните четириесет години, во практиката развива сопствено толкување на Конвенцијата. Последица од тоа е што вистинскиот опсег на правата што ги гарантира Конвенцијата не може да се разбере без познавање на практиката на судот и правните преседани. Тој е начинот на кој практиката на судот ги востановила стандардите за независен и непристрасен суд. Треба да се има на ум дека во прашање е минимален стандард кој е обврзувачки за сите држави-членки на Конвенцијата кои ништо не ги спречува да воспостават повисоки стандарди и да обезбедат поголеми права.

Европскиот суд вовел мерила врз основа на кои ја проценува независноста и непристрасноста на националните судови, односно на органите кои одлучуваат за граѓанските права и за кривичните тужби. Така, независноста на судот се проценува во однос на извршната и законодавната власт и странките во постапката, според начинот на избор, односно именување на судиите и траењето на нивните функции во однос на постојаната заштита од надворешни притисоци и впечатокот за независноста кој судот го прикажува.

Во предметите Стран Грчки Рафинерии и Стратис Андреадис против Грција⁹, Европскиот суд нашол недозволено мешање на законодавната власт во надлежноста на судовите. Во првиот случај грчкиот парламент донел закон кој влијаел на негативниот исход на претходно покренатата судска постапка за надомест на штета од земјата. Европскиот суд нашол дека начелото на владеење на правото и правото на правично судење забрануваат секаково мешање на законодавната во судската власт насочено да влијае на судот кој одлучува во спорот. Истото начело е применето и во случајот Папагеоргиу против Грција¹⁰ во кој парламентот со закон прогласил определени тужбени барања за неосновани и ги суспендирал сите соодветни судски постапки од кои некои биле во тек неколку години.

Недозволено мешање на извршната власт во одлучувањето за права од граѓанска природа Судот нашол во случајот Беаумартин против Франција¹¹ кога францускиот суд Council d'Etat бил во потполност врзан со толкувањето на меѓународниот договор од страна на Министерството за надворешни работи, и, одлучувајќи во последен степен, го одбил тужбеното барање за надомест на штета против државата.

Во предметите Кадубец против Словачка¹² и Лауко против Словачка¹³ Европскиот суд нашол дека канцеларите на управата, чија надлежност во постапувањето по прекршоци содејствува со надлежноста на судовите за прекршоци во Словачка, се органи зависни од извршната власт затоа што судиите во овие органи ги поставувала владата на предлог на министерот за внатрешни работи, тие имале статус на платени државни службеници и немало никакви гаранции против надворешни притисоци. Исто така, Судот нашол дека овие органи не оставале впечаток на независност од извршната власт, што е од битно значење, затоа што според практиката на Европскиот суд се штити и „довербата која судовите во демократското општество мораат да ја уживаат во јавноста, односно меѓу оние кои се во нивна надлежност“. Меѓутоа, надлежноста на управните органи за судење во прекршочната материја не е сама по себе повреда на правото од Конвенцијата. Европскиот суд го осудил тоа што против одлуките на овие органи не била дозволена жалба до независен суд, односно до орган кој би ги задоволувал критериумите за независност според член 6 од Конвенцијата.

Непристрасноста на судот, односно на судиите кои судат во одреден предмет, ЕСЧП ги проценува според субјективен и објективен тест. Субјективниот тест претставува

9 Стран Грчки Рафинерии и Стратис Андреадис против Грција, пресуда на ЕСЧП од 9.12.1994 (предмет број 13427/87);

10 Папагеоргиу против Грција, пресуда на ЕСЧП од 22.10.1997, (предмет број 24628/94);

11 Беумартин против Франција, пресуда на ЕСЧП од 24.11.1994, (предмет број 15287/89);

12 Кадубец против Словачка, пресуда на ЕСЧП од 2.9.1998 (предмет број 27061/95);

13 Лауко против Словачка, пресуда на ЕСЧП од 2.9.1998 (предмет број 26138/95).

личен однос на судиите кон предметот, односно непристрасно однесување кое се претпоставува додека не се докаже спротивното. И покрај бројните обиди, пред Европскиот суд сè уште не успеала ниту една претставка по овој основ. Ако националниот суд на соодветен начин ги разгледал и ги одбил барањата за изземање на судиите од овие субјективни причини, Европскиот суд до сега секогаш ги почитувал таквите налози. Меѓутоа, многу е важно во законодавството да постои можност за поставување на барања за изземање и судовите овие барања да ги земаат предвид секогаш кога очигледно не се без основ.

Објективниот тест за непристрасност одговара на прашањето дали изборот на судии дава доволно гаранции кои го исклучуваат секој легитимен сомнеж. Во оваа смисла важен е и впечатокот за непристрасност поради потребата од доверба на јавноста во судот, како што е веќе погоре наведено. При утврдувањето на легитимните причини за недовербата ставот на тужениот е значаен, меѓутоа не е одлучувачки. За Европскиот суд најважно е дали за овој сомнеж постојат објективни причини.

ЕСЧП ги има утврдено критериумите за независност на судството донесувајќи пресуди по неколку важни случаи: Кемпбел и Фел против Обединетото Кралство¹⁴ и Инкал против Турција¹⁵. Во Кемпбел против Обединетото Кралство ЕСЧП изјави дека: „При утврдувањето дали телото може да се смета за “независно” - особено од извршната власт и од страните во спорот, Судот како важни ги определи именувањето на неговите членови и времетраењето на нивниот мандат, постоењето на гаранции против притисоците од надвор и на прашањето дали на телото ја рефлектира појавата на независноста.“

Во случајот Л Комт, Ван Лојвен и Де Мејере против Белгија¹⁶, ЕСЧП го разгледува прашањето на времетраењето на мандатот на судиите кои работат во националните судови. И покрај тоа што генерално фиксните мандати на судиите се сметаат за гаранција против надворешни влијанија, судот нема утврдено конкретен број години на траење на мандатот како неопходен минимум. Оттука, судот има утврдено дека шестгодишни мандати, или пак, како во случајот Срамек против Австрија,¹⁷ дури и тригодишни мандати на судиите се доволни во контекстот на обезбедувањето гаранции во однос на член 6, став 1 од ЕКЧП.

Во гореспоменатиот случај Кемпбел и Фел против Обединетото Кралство ЕСЧП ја разгледува заштитата од надворешен притисок која е тесно поврзана со мандатот на судиите затоа што ги ограничува можностите за нивно отстранување од службата. Неподвижноста на судиите според ЕСЧП не мора да биде формализирана под услов истата да се применува *де факто* и да постојат и други гаранции.¹⁸

Од аспект на судската практика на ЕСЧП се чини дека прашањето на оставање впечаток на независност е многу блиско и испреплетено со начелото за непристрасност. Оставањето впечаток на независност се покажало од клучна важност во неколку случаи во контекстот на одредувањето дали едно формирано тело претставува „суд“ за целите на член 6, став 1 од ЕКЧП.

Прашањето за непристрасноста во судството било предмет на разгледување и кај македонски случаи пред ЕСЧП. Најдена е повреда на член 6, став 1, разгледувана од аспект на правичното постапување и тоа кај ограниченото право да се бара изземање на судија во првостепеното постапување, без да се даде можност да се приговара на непристрасноста по добиеното сознание за условите кои таа непристрасност ја ставаат под сомнение во постапката пред првостепените судски истанции, кога

14 Кемпбел и Фел против Обединетото Кралство, пресуда на ЕСЧП од 28.6.1984, (предмет број 7819/77; 7878/77), став 78;

15 Инкал против Турција, пресуда на ЕСЧП од 9.6.1998, (предмет број 41/1997/825/1031), став 65;

16 Л Комт, Ван Лојвен и Де Мејере против Белгија, пресуда на ЕСЧП од 23.6.1981 година (Тужба бр. 6878/75; 7238/75); став 57 во врска со став 26;

17 Срамек против Австрија, пресуда на ЕСЧП од 22.10.1984, (Тужба бр. 8790/79), став 37 во врска со став 26;

18 Кемпбел и Фел против Обединетото Кралство, пресуда на ЕСЧП од 28.6.1984, (предмет број 7819/77; 7878/77), став 80.

судијата не постапил ех officio, односно сам да побара иземање од првостепената постапка.¹⁹

Исто така повреда на член 6, став 1 е најдено и при постапувањето на судијата по ист предмет во повеќе судски инстанции и тогаш кога предметот не е разгледуван во меритумот и кога не е донесена одлука по повод неговото разгледување.²⁰ Начинот на санирање на овие повреди треба да го одобри Комитетот на министри, орган на Советот на Европа кој врши мониторирање на извршувањето на одлуките на ЕСЧП.

Консултативен совет на европски судии (КСЕС) - За да се зајакне улогата на судиите во Европа Комитетот на министри го основаше Консултативниот совет на европските судии. КСЕС е советодавно тело на Советот на Европа во врска со прашањата што се однесуваат на независноста, непристрасноста и компетентноста на судиите. Тоа е прво тело во рамки на една меѓународна организација составено исклучиво од судии, и, во овој поглед, тоа е единствено во Европа. Преку воспоставувањето на Консултативниот совет на европските судии Советот на Европа ја истакна клучната улога на судството во истражувањето на концептот за демократија и правилата според кои таа функционира. Консултативниот совет во ноември 2010 година ја донесе Големата повелба на судиите која ги опфаќа фундаменталните начела на судиската професија.

Големата повелба на судиите (Фундаментални начела)

Владеење на правото и правдата

1. Судството е една од трите власти во секоја демократска држава. Негова мисија е да го гарантира постоењето на владеењето на правото и со тоа да обезбеди правилна примена на правото на непристрасен, праведен, правичен и ефикасен начин.

Судска независност

2. Судската независност и непристрасност се есенцијалните претпоставки за функционирањето на правдата.

3. Судството ќе има законска, функционална и финансиска независност. Таа ќе се гарантира во однос на другите власти на државата, на лицата кои бараат правда, другите судии и општеството во целост по пат на домашни правила на највисоко ниво. Државата и секој судија се одговорни за промовирањето и за заштитата на судската независност.

4. Судската независност ќе се гарантира во однос на активностите на судиите, а особено во поглед на вработувањето, наменувањето, сè до старост за пензионирање, унапредувањето, неотстранливоста, обуката, судискиот имунитет, дисциплината, хонорирањето и финансирањето на судството.

Гаранции за независноста

5. Одлуките за изборот, именувањето и кариерата ќе се базираат врз објективни критериуми и ќе се донесуваат од тело надлежно за гарантирање на независноста.

6. Дисциплинските постапки ќе се одвиваат пред независно тело, со можност за обраќање за лек до суд.

¹⁹ Николов против Република Македонија, пресуда на ЕСЧП од 23.10.2008 (предмет број 41195/02);

²⁰ Бајалчиев против Република Македонија, пресуда на ЕСЧП од 25.10.2011 (предмет бр. 4650/06).

7. По консултации со судството, Државата ќе ги обезбеди човечките, материјалните и финансиските средства неопходни за правилно функционирање на правосудниот систем. За да се избегне неприкладно влијање, судиите ќе добиваат со закон регулиран соодветен надомест и адекватна пензија.

8. Иницијалната обука и професионалното усовршување се право и обврска на судиите, и истите ќе се организираат под надзор на судската власт. Обуката е важен елемент за заштита и гаранција на независноста на судиите, како и за квалитетот и ефикасноста на судскиот систем.

9. Судството ќе биде вклучено во сите одлуки што влијаат врз извршувањето на судиската функција (организацијата на судовите, процедурите, другите закони).

10. Во извршувањето на својата функција на делење правда судиите нема да бидат подложени на какви било наредби или инструкции, ниту на каков било хиерархиски притисок и ќе се водат само од законите.

11. Судиите ќе се погрижат обвинителството и одбраната да имаат еднакви и рамноправни услови. Независниот статус на обвинителите е фундаментален предуслов за владеење на правото.

12. Судиите ќе имаат право да членуваат во домашни или во меѓународни здруженија на судии на кои им се доверува одбраната на мисијата на судството во општеството.

Тело надлежно за гарантирање на независноста

13. За да се осигури независноста на судиите секоја држава ќе формира Судски совет или друго посебно тело кое ќе биде независно од законодавната и извршната власт и на кое ќе му бидат доделени широки овластувања за сите прашања што се однесуваат на нивното устројство, како и на организацијата, функционирањето и имиџот на судските институции. Советот ќе биде составен или исклучиво само од судии, или од значително мнозинство судии избрани од колегите. Судскиот совет ќе дава отчет за своите активности и одлуки.

Пристап до правдата и транспарентност

14. Правдата ќе биде транспарентна и ќе се објавуваат информации за работата на судскиот систем.

15. Судиите ќе преземаат чекори за осигурување пристап до брзо, ефикасно и достапно разрешување на споровите; судиите ќе придонесуваат и за промовирањето методи на алтернативно разрешување на споровите.

16. Судските документи и судиските одлуки ќе се подготвуваат на достапен, едноставен и јасен јазик. Судиите ќе донесуваат обмислени одлуки објавени јавно во разумен рок, засновани на праведна и јавна расправа. Судиите ќе применуваат соодветни методи за управување со случаите.

17. Извршувањето на судските налози е клучна компонента на правото на праведно судење и воедно гаранција за ефикасноста на правдата.

Етика и одговорност

18. Деонтолошките начела кои треба да се разликуваат од дисциплинските правила ќе ги водат постапките на судиите. Тие ќе се изготвуваат од судиите и ќе бидат дел од нивната обука.

19. Во секоја држава законот или фундаменталната повелба кои се однесуваат на судиите ќе дефинираат што се смета за некоректно однесување кое може да води кон дисциплински санкции и ќе ја утврдат дисциплинската постапка.

20. Судиите ќе бидат кривично одговорни, во рамки на обичното право, за дела сторени надвор од судиската функција. Кривична одговорност нема да им се наметнува на судиите за ненамерни пропусти во извршувањето на функцијата.

21. Лековите за судиските грешки треба да се бараат во прикладен систем на жалби. Секаков лек за други пропусти во делењето на правдата може да се упати само против државата.

22. Не е прикладно судија да биде изложен, во поглед на односното вршење на судиската должност, на каква било лична одговорност, дури ни по пат на надомест кон државата, освен во случај на намерен пропуст.

Меѓународни судови

23. Овие начела ќе важат *mutatis mutandis* за судиите од сите европски и меѓународни судови.

2. Европска Унија

Повелба на основните права на Европската Унија

Свесна за своето духовно и морално наследство Унијата се заснова на неделивите и универзални вредности на човековото достоинство, на слободата, еднаквоста и солидарноста; таа се заснова на принципите на демократија и на владеењето на правото. Поединецот го става во сржта на своите активности, со воспоставување државјанство на Унијата и со создавање област на слобода, безбедност и правда. Народите на Европа, со цел да создадат уште потесна унија меѓу себе, се решени да споделуваат мирна иднина заснована на заеднички вредности.²¹

За таа цел во 2000 година од страна на Европскиот парламент, Советот на министри и од Европската комисија беше свечено донесена **Повелбата за фундаменталните права на Европската Унија, која беше изготвена врз основа на Европската конвенција**. Оваа повелба штити одредени политички, општествени и економски права на граѓаните и на жителите на Европската Унија (ЕУ) со правото на ЕУ. Сепак, нејзиниот тогашен правен статус беше неизвесен и немаше целосен правен ефект до стапувањето во сила на Договорот од Лисабон, на 1 декември 2009 година.

Голем дел од Повелбата својата основа ја наоѓа во Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП), во судската практика на Европскиот суд на правдата и во претходните одредби од правото на Европската Унија. Така, член 47 од Повелбата кореспондира со чл.6, ст. 1 од ЕКЧП и го гарантира правото на ефективна правна помош и фер судење.

Член 47

Право на ефективна правна помош и фер судење

Секој чии права и слободи загарантирани со законот на Унијата се прекршени има право на ефективна правна помош пред суд под условите пропишани со овој член.

21 Преамбула на Повелба на основните права на Европската Унија

Секој има право на фер и јавно сослушување во разумен временски рок од независен и објективен суд, претходно воспоставен со закон. Секој има можност да добие совет, одбрана и застапување.

На оние кои немаат доволно ресурси ќе им се обезбеди правна помош, доколку таквата помош е неопходна за обезбедување ефективен пристап до правдата.

IV. КОМПАРАТИВЕН ПРЕГЛЕД НА ПРАВОСУДНИТЕ СИСТЕМИ НА РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА И НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Вовед и историјат

Откако ќе биде направен преглед на теоретската рамка на она што принципот за независност на судството го подразбира во меѓународни рамки, компаративниот преглед би овозможил утврдување и споредување на степенот на почитување на овој принцип во поединечните правосудни системи.

Во овој обид за споредба на почитувањето и на реализирањето на независноста на судството ќе бидат анализирани правните системи на две земји од регионов, кои, како и Македонија, се поранешни југословенски републики: Словенија, која направи најбрз исчекор напред и е земја- членка на ЕУ од 2004 година, и Србија, која во 2012 година доби статус на земја-кандидат за членство во ЕУ. Прегледот и анализата на институционалните аранжмани за судството во овие земји треба да обезбедат појасна слика за она што принципот на независност на судството го повлекува на национално ниво и каква е перцепцијата за овој принцип во една помалку или повеќе развиена земја.

Бидејќи историјата и културата на правниот систем ја утврдуваат правната и политичката структура, историските и културните разлики или сличностите што постојат во различните земји довеле до различни, или, во овој случај, слични концепции и изрази на независноста на судството.

Во тек на 90-тите години, по распадот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ), првата релевантна промена со која секоја држава мораше да се соочи беше да се воспостави приматот на националниот правен систем, елиминирајќи ги сите референци на федералниот. Секоја држава наследничка презеде обврска за имплементирање на меѓународното право за човекови права во своите домашни правни системи со цел воспоставување вистински демократски системи и независно судство. Словенија е државата која најбрзо го започна овој процес.

РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА

Додека сè уште многу земји од поранешната СФРЈ и понатаму беа растргнати од последиците на војните и од различните политички интереси и се фокусираа на една многу важна заедничка цел: членство во ЕУ, а секоја земја, до различен степен, презема чекори потребни за влез во Унијата, Република Словенија ги презеде тие чекори и се приклучи како рамноправна членка во ЕУ, во мај 2004 година, со што исполни една од нејзините клучни стратешки цели.²²

Словенија како земја-членка во ЕУ во целост го има хармонизирано внатрешното право со *acquis*-от на Унијата, што значи дека постои доследна примена и усогласеност со националниот правен поредок врз неговите основи. Цел на политиките на ЕУ во областа на судството и основните права е да се одржи и да се развие Унијата како подрачје на слобода, безбедност и правда. Така, воспоставувањето на независното и ефикасното судство е од огромно значење. Непристрасноста, интегритетот и високите стандарди на судење во судовите се од суштинска важност во заштитата на владеењето на правото. Сепак, иако во суштинска смисла подредена на барањата

22 EUROPEAN PARLIAMENT LEGISLATIVE RESOLUTION on the application by the Republic of Slovenia to become a member of the European Union, Official Journal L 236 , 23 September 2003

за почитување на европските стандарди, судската реформа е внатрешно прашање на секоја држава. Судските системи на земјите-членки, па и перцепциите за независност на судството се многу разновидни и ги рефлектираат разликите во националните судски традиции. Во секој случај неизоставни се генералните правила кои всушност се меѓународните стандарди за независно судство.

Принципот на независност на судството во Словенија произлегува од основниот принцип на поделба на власта на законодавна, извршна и судска²³. Тој е нормативно регулиран во специјалното уставно поглавје²⁴, "Законот за судовите"²⁵ и "Законот за судиска служба"²⁶ кои содржат неколку одредби што подржуваат различни аспекти на независноста на судството во уставната рамка. Овие аспекти се исто така воспоставени и објаснети во "Кодексот за судиската етика"²⁷ кој ги обврзува судиите кои се членови на словенечкото здружение на судии.²⁸

Посебно уставно поглавје јасно ја опишува функционалната независност која дозволува судиите да се независни во извршувањето на судската функција, при што се обврзани со Уставот и законите, како и со општите принципи на меѓународното право и со ратификуваните меѓународни договори. Соодветно на тоа, Законот за судиска служба, во член 2, вели дека судијата во остварувањето на правата и слободите секогаш мора да дејствува на начин кој ги штити непристрасноста и независноста на судскиот процес и престижот на судиската функција. Според "Кодексот на судиска етика", судијата треба да ја одржува и да ја заштитува својата независност и независноста на судиите и нема да дозволи ниту вмешувања кои би можеле да му се закануваат на самостојното вршење на судиската функција. Кодексот исто така го штити и принципот на внатрешна независност на судиите на таков начин што во процесот на донесување одлука судијата користи правни стандарди врз основа на сопствените убедувања, што значи дека судијата го интерпретира законот на начин кој го почитува постоечкото разбирање на правото, правната традиција и воспоставеното разбирање на правната наука без искривена употреба на законот.²⁹

Во Словенија остварувањето на судската власт може да се организира само преку судовите како посебни државни органи кои се поделени на судови со општа надлежност (основни судови) и специјализирани судови.³⁰ Уставот пропишува дека вонредни судови не можат да бидат воспоставени во Словенија, а забрането е основање на воени трибунали во време на мир.³¹ Постојат неколку причини зошто одредбата за основање на судови е вклучена во највисокиот правен акт. Имено, Уставот е документ кој, во повеќето земји, е значително повеќе статичен од кој било друг документ и е многу потешко да се измени. Покрај тоа, таква одредба спречува формирање на *ad hoc* судови кои одредени поединечни носители на власта може да ги користат во обидот да ги заштитат или осигураат своите интереси.

Независната позиција на судството и на судиите во Словенија има бројни аспекти од кои е вредно да се споменат правилата во врска со именувањето на судиите, времетраењето на судската функција и нејзината некомпатибилност, начините за разрешување на судиите и сродните имунитети, економската, односно финансиската независност и така натаму.

23 Член 3, став 2 од Уставот на Република Словенија, (орг. Ustava Republike Slovenije) Службен весник на Република Словенија, бр. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04 in 68/06

24 Поглавјето 'Судство' ги опфаќа од член 125 до член 134 од Уставот;

25 Закон за судовите (орг. Zakon o sodiščih) Службен весник РС, број 19/1994 објавен на 13. 4. 1994;

26 Закон за судиската служба (орг. Zakon o sodniški službi) Службен весник РС, број 19/1994 објавен на 13. 4. 1994;

27 Кодекс на судската етика, достапен на <http://www.sodnisko-drustvo.si/SODNISKO_DRUSTVO_akti_drustva.htm>

28 Официјална веб страна на Словенското здружение на судии : <http://www.sodnisko-drustvo.si/SODNISKO_DRUSTVO...htm>

29 Кодекс на судската етика;

30 Чл 97 од Законот за судови;

31 Член 126 од Уставот.

Правилата за именување и за р азрешување на судиите го определуваат почетното ниво на независноста на судството во една земја. Во Словенија, според член 130 од Законот за судовите, назначувањето и разрешувањето на судиите го врши Националното собрание. Последново ја позиционира Словенија меѓу ретките демократски земји во кои парламентот ги избира судиите. Важно е да се додаде дека Националното собрание ги избира судиите на предлог на Судскиот совет кој е независно државно тело и е демонстратор на автономијата на судството. Неговата улога во зачувувањето на независноста на судството е особено важна поради тоа што тоа е посебно тело со моќ да му предложи на Националното собрание избор и разрешување на судии по обезбеденото разгледување на професионалните критериуми во однос на изборот. Критериумите за назначување и за унапредување на судиите се дефинирани во член 29 од "Законот за судска служба" кој е обврзувачки и за Судскиот совет.

Судскиот совет е составен од единаесет членови, избрани со мандат од шест години, без можност за последователен реизбор. Пет члена се избираат од Националното собрание по предлог на претседателот на Република Словенија од редовите на професори по право, адвокати и други правници. Шест члена се избираат од судиите со постојан судиски мандат.³² Нивата професијата не е во мирување, односно тие продолжуваат со својата судиска, професорска, адвокатска кариера, додека во рамки на Советот имаат сесии на секои две недели. Фактот дека судиите преовладуваат во бројот на членови во Судскиот совет е ублажен со Деловникот за работа на Судскиот совет според кој е потребно двотретинско мнозинство за усвојување на сите важни одлуки во надлежност на Судскиот совет.³³ Основна функција на Судскиот совет е предлагањето кандидати за избор на судии. Покрај тоа, Судскиот совет на Собранието му предлага разрешување на судија, одлучува за некомпатибилноста на судиската функција, обезбедува мислење за предложениот буџет за судството, му доставува на Националното собрание мислење за закони (т.е. нацрт-закони) кои го регулираат статусот, правата и должностите на судиите, како и за судската служба, донесува квантитативни и квалитативни критериуми за оценување на работата на судиите, ја слуша и одлучува за оправданоста на жалбата на судијата кој верува дека законските права, независната позиција или независноста на судството се повредени, и, последно, но не и најмалку важно, Судскиот советот е исто така ополномоштен да ја следи, утврди и анализира ефикасноста на работата на судиите и судовите. За таа цел води годишна евиденција и го известува Врховниот суд најмалку еднаш годишно.³⁴ Освен што не може да именува судии, улогата на Советот во Словенија е уште полимитирана со тоа што тој нема моќ да отстранува судии за дисциплински прекршоци, но може единствено да му препорача на Националното собрание да го стори тоа.³⁵

По критиките, со последните законски измени Судскиот совет доби бројни нови овластувања со тоа што некои овластувања, на пример, именување и разрешување на претседателите на судовите, му беа пренесени на Судскиот совет од министерот за правда. Се чини дека ова е вистинска одлука во смисла на зголемувањето на независноста на судството. Во секој случај, сево ова не го менува фактот дека судиите се избрани и разрешени од државната власт во која политичките партии имаат директно влијание на изборот на судии. Во практика, како генерално правило, овој факт нема негативен импакт затоа што Националното собрание ги следи предлозите дадени од Судскиот совет (до сега се направени само неколку исклучоци). Но, дури и во овие нормални околности ваква распределба на надлежностите во полза на законодавството и на штета на судството и на Судскиот совет најмалку симболично ја заслабува независната позиција на судството и ѝ дава на законодавната власт

32 Член 131 од Уставот;

33 Член 8 од Деловникот за работа на Судскиот совет;

34 Член 28 од Законот за судови.

35 Dietrich, Mark, A comparative review of Judicial Councils in the Former Yugoslavia, East-west management institute, 2008, стр 6;

појака позиција во случаи во кои определени кандидати за судии можат да бидат неприфатливи за владеечкото мнозинство. Од другата страна, законодавната власт не може да предложи свои кандидати за судии поради тоа што истите можат да бидат предложени единствено од Судскиот совет.

Независноста на судиите и на судството е исто така зајакнато со јакнењето на имунитетот на судиите. Според член 134 од Уставот, никој кој учествува во донесувањето на судските одлуки не може да биде одговорен за мислење искажано за време на носењето на пресуда (материјален имунитет). Цел на уставната одредба за имунитетот не е да се заштитат судиите како индивидуи, туку да се спречи другите две гранки на власт да наметнат ограничувања на работата на судството, а со тоа имунитетот е еден од клучните елементи на независноста на судството.

Понатаму, независната позиција на судиите и судството е поддржана со член 129 од Уставот според кој функцијата на судијата е трајна. Условот за возраст и другите услови за избор и престанок или разрешување се утврдени со Законот за судиска служба. Во секој случај, судиите се трајни функционери сè до нивната пензија, и можат да бидат разрешени само ако го кршат Уставот или извршат прекршување на законот при вршењето на должностите или со нивните функции.

Судијата ја врши судиската функција непристрасно и неговата пресуда не смее да биде предмет на неговите склоности, предрасуди или претходни убедувања, политички, економски или други интереси, неговото лично познавање на спорните факти, јавни барања, критики или други околности кои можат да влијаат на неговата одлука во одреден случај или да ја поттикнат појавата на такви несоодветни влијанија.³⁶ Во Словенија, непристрасноста на судиите, од аспект на реалокација на предметите и принципот на „природен судија,” беше целосно реализирана со компјутеризацијата на сите регистри кои се чуваат во судови. Годишните програми за работа на сите судови се објавени на веб сајт, додека јавно достапните и целосно компјутеризирани регистри гарантираат дека никој не може да влијае на случајната распределба на предметите. Постои видлива тенденција која укажува дека зголемувањето на компјутеризацијата исто така ја зголеми довербата на јавноста во соодветната распределба на случаи, а клиентите речиси целосно престанаа со тврдењата дека има повреда на овој принцип.

Со цел да се зашти појавата на непристрасност од суштинско значење е да постои единство и усогласување на судската практика. Ова во Словенија спаѓа под надлежност на Врховниот суд. Дали судовите прават споредливи одлуки во слични случаи е од посебно значење, а заедно со тоа од значење е и евентуалните отстапувања од воспоставените практики да се особено добро основани.

Судијата исто така мора да ги прилагодува своите приватни или јавни, платени или неплатени („про боно”) вонсудски активности, така што тие не можат да дојдат во судир со неговата службена должност или со угледот и достоинството на судската професија.³⁷ Имено, судијата не може да прифати какво било вработување или работа која ќе го спречи во извршувањето на работата, ќе го компромитира угледот на судската служба или ќе поттикне впечаток дека тој или таа се пристрасни во извршувањето на работата.

Од гледна точка на зачувувањето на изгледот на непристрасност од особено значење е да се напомене мислењето на Етичкиот совет на словенечкото здружение на судии во кое, во едно од неговите мислења, изјави дека за судиите не е соодветно да бидат членови на ниту еден ексклузивен клуб (Lions, Rotary), бидејќи активноста на овие клубови е ориентирана кон стекнување корист за членовите на клубот.

36 Судиски етички кодекс, Дел III- Непристрасност.

37 Судиски етички кодекс, Дел VII- Некомпатибилност

Во врска со финансиската независност на судовите, годишниот износ на финансиските средства за платите на судиите и другиот судски персонал, оперативните трошоци на судовите, трошоците за опрема, како и за обезбедување на потребните физички услови за судовите се утврдува во Државниот буџет. Износот на таквите финансиски средства е обезбеден за сите судови врз основа на финансиските планови на поединечните судови поднесени до буџетскиот корисник, како и до Врховниот суд на Република Словенија. Подготовка, спроведување и следење на овие финансиски планови се врши од индивидуалните судови. Врховниот суд ја координира подготовката на финансиските планови и користењето на ресурсите од индивидуалните судови во однос на финансиските планови и предвидените средства во буџетот. Платите на судиите се определуваат со закон³⁸. Во минатото постоел обид за воведување на системот на плата по учинок, но тој очигледно не бил функционален, со сите ризици на несоодветност кои ги носел со себе, па Словенија го напуштила овој модел и се вратила на фиксни плати за судиите, во исто време воведувајќи повеќе критериуми за квалитет за проценка на судската работа, покрај квантитативните критериуми. Значи, од особена важност било да не се дозволи ниските примања на судиите да го копромитираат начинот на нивната работа и да станат подложни на влијанија преку кои би обезбедувале дополнителни примања.

Принципот на јавност во словенечкото правосудство всушност предвидува дека главната постапка и другите расправи пред судот треба да се јавни и да спречуваат секакви видови “тивка злоупотреба”, влијанија, притисоци, ограничувања, пречки или дури и закани кои би можеле да произлезат во постапката што ќе биде спроведена зад тесно затворени врати. Во 2010 година во сите судови во Словенија во судниците се инсталирани уреди за снимање создавајќи услови за тонско снимање на сите сослушувања. Судовите кои прв пат започнаа со користење на уредите за снимање пријавија многу добри искуства и значително пократки постапки.

Конечно, имајќи предвид дека, според Freedom House, оценката за судската рамка и за независноста во Словенија во 2011 и 2012 година изнесува 1,75³⁹, може да се каже дека независноста на судството не е загрозувана од законодавната или извршната власт. Постојат, се разбира, определени точки на кои било посочено,кај кои уставните и законските прописи во однос на судството и на неговата поврзаност со другите две гранки на моќ можат да бидат подобрени, но генерално, независноста на судството во Словенија е загарантирана. На Националното собрание и на Владата не им е дозволено да вршат мешање во работата на судството.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Србија стана земја-кандидат за членство во ЕУ на 1 март 2012 година, а Европската комисија започна со мониторирање на процесите во 2005 година. Мониторирањето, меѓу другото, ги опфаќа и судските капацитети. Едно од клучните полиња кои ЕУ ги следи е владеењето на правото, вклучувајќи ги независноста, ефикасноста и одговорностите на судскиот систем на земјите апликанти за членство.⁴⁰ Како земја кандидат, од Србија се очекува целосно да ги усогласи секторите на правда и јавна администрација со актите на ЕУ. Затоа, приоритетна задача на една демократска Србија мора да биде да го направи судството вистински независна власт.

Во Србија, важноста на судските реформи, како услов за влез во ЕУ, беше јасно декларирана во клучните принципи на Националната стратегија за судски реформи од 2006 година во кои е наведено дека преку имплементирање на

38 Член 4 од Законот за судови

39 Freedom House report on Slovenia, 2012, 2011

*Рејтингот се базира на скала од 1 до 7, при што 1 претставува највисоко ниво на демократски напредок и 7 најниско. Даден е просечниот рејтинг од една година.

40 Dietrich, Mark, A comparative review of Judicial Councils in the Former Yugoslavia, East-west management institute, 2008стр 1.

клучните принципи на независност, транспарентност, одговорност и ефикасност на судскиот систем процесот за пристап до ЕУ ќе биде олеснет.⁴¹ Врз основа на овие принципи голем број нови правила беа претставени во Уставот од 2006 година и во законите. Всушност, Уставот и законите донесени врз основа на Националната стратегија за судски реформни од 2006 година ги декларираат принципите за независност, транспарентност и одговорност на судиите во насока на европските и на меѓународните стандарди. Имено, сите документи го тврдеа принципот на независност на судовите и судиите.

Поради неуспешноста на реформата од 2009 година, која го прекрши принципот на независност на судството, во подготовка е новата стратегија за судска реформа која ќе биде алатка за премостување на јазот помеѓу неуспехот на минатата реформата и идеалот кон кој Србија се стреми- одговорно, успешно, ефикасно и квалитетно судство. Србија ќе се соочи со промени во Уставот пред пристапувањето кон ЕУ, бидејќи тоа е условот кој сите членки на ЕУ требаше да го исполнат.⁴² Идната национална стратегија, исто така, треба да ги вклучува препораките на Венециската комисија и посебно внимание треба да се посвети на акциониот план за спроведување на овој амбициозен документ.⁴³

Принципот на судската независност е содржан во Уставот⁴⁴, во Законот за судии⁴⁵ и Законот за организација на судовите⁴⁶. Српскиот устав ги разграничува законодавната, извршната и судската власт, доверувајќи и на секоја од нив одделно тело, така што тие, самостојно вршејќи ги своите овластувања, би ги ограничувале другите и не би дозволиле ниту една да стане апсолутна. На тој начин тие направија обид да ја балансираат поделената власт во една единствена државна организација.

⁴⁷

Судската власт им припаѓа на судовите и е независна од законодавната и од извршната власт.⁴⁸ Судиите се самостојни и независни во својата работа и судат врз основа на уставот, законите и другите општи акти во кои тоа е предвидено со закон, врз општоприфатените правила на меѓународното право и ратификуваните меѓународни договори.⁴⁹

Именување судии

Според Уставот на Србија, како и во Словенија, судиите ги избира Националното собрание, на предлог на автономно тело - Високиот судски совет. Во Србија, на судиите кои прв пат се номинирани и избрани, функцијата им трае 3 години и доколку, по тригодишниот мандат, бидат оценети како многу успешни, ќе бидат назначени на постојано работно место.⁵⁰

Високиот судски совет е независен и самостоен орган кој ја обезбедува и ја гарантира независноста и самостојноста на судовите и судиите. Иако новиот Устав од 2006 година повикува на основање Судски совет, на Србија и требаше долго време за

41 Dicosola, Maria, Judicial Independence and Impartiality in Serbia: between Law and Culture, 17.12. 2012, достапно на <<http://www.diritticomparati.it/2012/12/judicial-independence-and-impartiality-in-serbia-between-law-and-culture.html>> , последно проверено 21.4.2013

42 Independent judiciary - Serbia's goal, 20.3.2013, достапно на <<http://www.tanjug.rs/news/81174/independent-judiciary--serbias-goal.htm>>, последно проверено на 21.4.2013);

43 Ibid;

44 Устав на Република Србија (орг. Ustav Republike Srbije), Службен весник на РС, број 98/2006;

45 Закон за судовите (орг. Zakona o sudovima Republike Srpske), Службен весник на РС број 111/2004, 109/2005, 37/2006, 119/2008;

46 Закон за организација на судовите, (орг. Zakon o uređenju sudova), Службен весник на РС број. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011 и 101/2011;

47 Член 4 од Уставот;

48 Член 3 од Закон за уредување на судови;

49 Член 142, ст. 2 од Уставот и член 1 од Законот за судии;

50 Член 49-52 од Законот за судии;

да ја имплементира легислативата,⁵¹ па тој е конституиран на 6 април 2009 година и има 11 членови кои имаат мандат од 5 години, освен членвите по функција, и е со можност за реизбор, но не последователен.⁵² Во неговиот состав, по службена должност, учествуваат претседателот на Врховниот касационен суд, Министерот за правда и Претседателот на наделжното парламентарно тело при Народното собрание во согласност со закон. Изборни членови се шесте судии со постојана судска функција од кои еден е од територијата на автономните покраини, и два се угледни и истакнати правници со најмалку 15 годишно искуство во струката, од кои еден е адвокат, а другиот е професор од правниот факултет.⁵³

Избраниот член на Советот од редот на адвокати и професори по право, по преземањето на функцијата, не може да биде на функција во органите кои ги донесуваат законските прописи, во органите на извршната власт, јавната служба и во органите за покраинската автономија и единиците за локална самоуправа. Избран член на Советот од редот на судиите се ослободува од вршењето на судиската функција за време на вршењето на функциите на Советот.⁵⁴

И Србија, како и Словенија, го почитува мислењето на Консултативниот совет на европските судии во кое тој препорачува советите да се воспоставуваат со уставни одредби. Главни функции на Високиот судски совет се предлагањето на Националното собрание кандидати за избор на судии за првиот избор на судиски функции, избирањето судии за трајно обавување на судиската функција и одлучувањето за престанокот на судиската функција. Високиот судски совет, исто така, му го предлага на Националното собрание изборот и разрешувањето на претседателите на судовите и на Врховниот суд, предлага судии-поротници, го носи Етичкиот кодекс и врши други, со закон предвидени функции.⁵⁵

Сепак, постои загриженост дека во Србија и во Словенија советите само даваат препораки до парламентите кои всушност ги прават назначувањата. Во Србија, после првичните 3 годишни назначувања, Советот ќе го потврди постојаното назначување, но чувар на судството сè уште е парламентот, оставајќи потенцијал изборниот процес да биде високо политизиран. Така, Србија искуси голем неуспех кога, како дел од судската реформа од 2006 година, беше спроведена постапка за повторно именување за сите судии и јавни обвинители со цел подигање на професионалните и интегритетните стандарди и отстранувања на несоодветните лица од системот. Без оглед на критиките за ризикот од политизација на процедурата и можните прекршувања на принципот на независност на судиите, на 15 јули 2009 година процедурата за назначување на судиите беше започната врз основа на правилата предвидени во реформата. Беа поднесени вкупно 5030 апликации, а само 2483 позиции беа достапни. Како резултат на тоа голем број судии беа разрешени. Постапката се одвиваше на многу нејасен начин, не беше јавна, критериумите и стандардите не беа јасни, ниту еден од нереизбраните судии не беше јасно информиран за причините за неговото разрешување и ниту еден од нив немаше можност да поднесе приговор на одлуката.

Многу од разрешувањата и ре-именувањата направени од Високиот судски совет беа крајно контроверзни - делумно поради тоа што беа спроведени вонсудски, без прибегнување кон постапката за правна заштита загарантирана со Уставот. Во текот на постапката судиите и обвинителите не биле ислушани и не добиле соодветни објаснувања за донесените одлуки за нивното повторно неименување. Правото на жалба за повторното неназначување на судиите било ограничено на

51 Член 153 од Уставот;

52 Закон за Високиот судски совет (опр. Zakon o Visokom savetu sudstva) Сл. Весник бр. 116/2008 и 101/2010, член 12.

53 Официјална веб страна на Високиот судски совет: <<http://www.vss.sud.rs/0-visokom-savetu-sudstva.htm>>

54 Закон за Високиот судски совет, член 11;

55 Надлежност на Високиот судски совет на официјалната веб страна: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.vss.sud.rs/Nadleznosti.htm>>

регресот на Уставниот суд кој немал капацитет целосно да ги разгледа одлуките. Од повеќе од 1.500 жалби од судии и јавни обвинители бил разгледан само еден случај во кој Уставниот суд, од процедурални причини, ја поништил првичната одлука.⁵⁶ Реформата на правосудниот систем на Србија беше предмет на критика во сите досегашни извештаи на ЕУ посветени на нејзиниот напредок.

Лесно воочливо е дека во Србија телото кое било воведено да го заштити и да го имплементира принципот на независно судство било едно од најодговорните за неговото индиректно кршење, со непочитување на судската непроменливост, без адекватни гаранции. Позагрижувачки е тоа што актот со кој сите овие принципи беа прекршени беше донесен врз основа на процедура која беше дискутабилна во однос на другите основни правила на судскиот процес, како правото на фер судење и на судска непристрасност.

Уставниот суд, во јули 2012 година, со одлуката број. VIII-U-534/2011 ја поништи постапката за реизборот на судиите од 2009/2010 година, како и постапката за преиспитување на одлуките со цел исправка на процесните недостатоци поради неисполнување на поставените стандарди. Судот ги поништи сите одлуки на Високиот судски совет со кои се одбиени приговорите на судиите и тужбите поднесени против одлуките со кои судиите не се повторно избрани и му наложи на Советот сите да ги врати на работа во рок од 60 дена.

Нормативните решенија што се однесуваат на изборот на судиите и обвинителите во парламентот во голема мера се критикувани затоа што нивниот избор зависел од моменталната политичка волја на парламентарното мнозинство.⁵⁷

Постојаност на судскиот мандат

Според член 146, став 1 од Уставот судскиот мандат е траен. Судиската функција трае непрекинато, од изборот на судија до завршувањето на работниот стаж. По исклучок, лицето кое прв пат се избира за судија се избира на три години.⁵⁸

Постојаноста на судскиот мандат не значи дека тој ќе трае доживотно. На судијата му престанува мандатот кога тоа сам ќе го побара или кога ќе ги исполни условите за старосна пензија. Пред да настанат овие услови мандатот, наспроти неговата волја, може да му биде одземен само под услови наведени во законот. Според член 150 од Уставот на Република Србија, судијата има право да ја врши судиската функција во судот за кој е избран и само со негова согласност може да биде преместен или упатен во друг суд. Во случај на распуштање на судот или на укинување голем дел од надлежностите за кои е избран, судијата, по исклучок, може без негова согласност да биде трајно преместен или упатен во друг суд во согласност со законот.⁵⁹

Индивидуалната независност на судиите е искажана во слободата при застапувањето на своето сфаќање, во утврдувањето на фактите и во применувањето на правото во се` за што одлучува. Судијата не е должен никому, па ни на другите судии или на претседателот на судот, да му ги објаснува своите правни сваќања и утврдената реална состојба, со исклучок на образложението на одлуката или кога тоа е пропишано со закон.⁶⁰

56 Извештај за напредокот на Србија - 2010 година;

57 Independent judiciary - Serbia's goal, 20.3.2013, (достапно на <http://www.tanjug.rs/news/81174/independent-judiciary--serbias-goal.htm>, последно проверено на 21.4.2013);

58 Член 12 од Законот за судови;

59 Член 18, член 19 и член 20 од Законот за судии.

60 Член 22. од Законот за судии;

Имунитет на судиите

Според член 151 од Уставот судијата не може да биде повикан на одговорност за мислење дадено за време на донесувањето на судските одлуки, а во постапката покрената поради кривично дело направено во вршењето на судската функција не може да биде притворен без одобрување на Националното собрание.⁶¹ Тоа што имунитетот на носителите на судската власт е од послаб капацитет од имунитетот на носителите на законодавната и извршната власт и начинот на кој се одлучува за губењето на имунитетот се одредби кои отстапуваат од уставното начело на поделба на власта, како во Словенија, така и во Србија.

Одговорност на судиите - Според член 53, став 3 од Уставот секој е должен совесно и одговорно да ја врши јавната функција. Тоа важи и за судиите, па затоа и тие можат да бидат повикани на одговорност. Одговорноста на судиите обично се именува како дисциплинска, иако всушност станува збор за одговорност за вршењето на судската функција, поточно за несовесното и неодоговорно вршење на таа функција. Одговорноста на судиите во таа смисла се санкционира со решение, а причините за разрешување ги одредува Уставот. Одлуката за престанок на судската функција ја носи Високиот судски совет.⁶²

Во практиката, од стапувањето во сила на новиот Устав во 2006 година, се случиле само пет случаи во кои имунитетот е укинат, два за судии и три за обвинители. Овој број е мал, а сепак предизвикува загриженост за превисоката заштита на судиите и обвинителите од кривичните истраги.⁶³

Непристрасност - Судијата е должен во секоја прилика да ја одржува довербата во својата независност и непристрасност. Тој е должен непристрасно да ги води постапките, кои всушност се јавни и можат да се ограничат само во согласност со Уставот⁶⁴, по своја совест, во склад со сопствената проценка на фактите и толкувањето на правото, заедно со обезбедување правично судење и почитување на процесните права на странките загарантирани со Уставот, законот и меѓународните акти.

Некомпатибилност со вршење друга функција - Според член 152 од Уставот, судската функција е неспоива и судија не може да обавува служба или работа за која со закон е утврдено дека е неспоива со судската функција. Законот за судови, во член 5, став 2 утврдил дека судијата не може да биде: 1) народен пратеник 2) да врши политички и управни функции, 3) други видови служба, работа или должност која би можела да влијае на негоавата самостојност и независност или да го намали неговиот углед, односно угледот на судот. На карактерот на судот не му одговара судијата да се занимава со нешто што негативно би влијаело на неговата независност и на угледот на судската власт.

Секако, судијата може да се занимава со научна, интелектуална, културна, уметничка и хуманитарна или слична дејност. Во Србија може да се воочи поголема слобода, за разлика од словенечкото правосудство каде и при вршење на овие вонредни активности судијата мора да прибави дозвола од претседателот на судот со која ќе докаже дека таа функција нема да ја загрози неговата независност.

Финансиска независност - И тука се потенцира важноста на тоа судовите да се финансирани на таков начин што би овозможило нивно соодветно независно функционирање. Автономниот судски буџет е финансиски услов за независно судство. Финансирањето на судството не беше прилагодено кон начелото на поделба

61 Член 151 од Уставот и член 5 од Законот за судии;

62 Член 57 од Законот за судии;

63 Commission staff working paper „Analytical report on Serbia 2011, Brussels, 12.10.2011, стр 20;

64 Член 142, ст. 3.од Уставот.

на власта, меѓутоа минатата година беше покажан напредок на тоа поле. Високиот судски совет и Државниот обвинителски совет ја презедоа администрацијата на буџетот на судовите и на обвинителствата во март 2012 година. Сепак, Министерството за правда и понатаму е надлежно за информатичко-технолошките и капиталните трошоци во судскиот систем и за финансирање на административниот персонал во судовите.⁶⁵

Материјална положба на судиите. - Материјалната независност на судиите се состои во тоа што секој судија има право на плата во согласност со достоинството на судиските функции и неговата одговорност. Платата на судиите значи гаранција за неговата независност и сигурност за неговото семејство.⁶⁶ Поради тоа што е избрано лице со постојан мандат, судијата за своја работа во вршењето на власта прима плата. Во системот на поделба на власти носителите на овие власти мора да бидат рамноправни, па истото содејствува и во поглед на платата. Во Србија платите на судиите се многу помали од платата на пратениците или пак министрите и тие дури не можат да остваруваат дополнителни приходи. Со добрата и стабилна плата на судиите всушност се обезбедува поголема независност на судството. Познато е, нема поголемо искушение за човек освен неговата материјална неволја. Платите на судиите не само што се мали и несоодветни на функцијата што ја вршат, туку нивното регулирање е во нормативен хаос - одредбите за платите се содржани во Законот за платите во државните органи.

Здружување на судиите - Поради заштита на своите интереси и за зачувување на самостојноста и независноста, судиите имаат право да се здружат.⁶⁷ Судиите можат да основаат здруженија на судии или други организации и да стапуваат во нив со цел да ги бранат своите интереси, професионално да се усовршуваат или да ја штитат независноста на судството. Во Србија судиите се здружени во „Друштво на судиите во Србија“ кое е основано на 26 април 1997 година како една од секциите на Здружението на правниците во Србија⁶⁸. Тоа е непартиска професионална организација на судии кои се здружиле поради: афирмација на правото како струка и наука, залагање за независност и самостојно судство, грижа за угледот и материјалниот статус на судиите и грижа за унапредување на прописите за организацијата и работата на судовите.

Се на се, иако бележи континуирано подобрување во правосудниот систем, српското судство сè уште се соочува со бројни предизвици. Оценка на Freedom House за српската судска рамка и за независноста останува на 4.50, како и во 2010 и 2011 година.⁶⁹ Уставните и законските одредби за назначување, унапредување и отпуштање во судството ќе треба во догледно време да бидат донесени во согласност со европските стандарди.⁷⁰

За да ја вратат довербата на граѓаните во судството власта ќе мора да ги разгледа дополнителните мерки за зајакнување на независноста, непристрасноста, стручноста, одговорноста и ефикасноста на правосудството, а посебно: транспарентните критериуми за избор на судии, оценувањето на активните судии, вклучувајќи ги и оние кои прв пат се избрани во 2009 година, гаранциите за интегритетот и рационализацијата на судовите. За да се одговори на овие предизвици неопходно е усвојување нова стратегија за реформа на правосудството, како и акциски план за нејзино спроведување заснован на функционалното преиспитување на правосудството.⁷¹

65 Commission staff working document, Serbia 2012 Progress report, Brussels, 10.10.2012, стр 10;

66 Член 4 од Законот за судии;

67 Член 7 од Законот за судии;

68 Здружение на судиите во Србија, официјална веб страна - <<http://www.sudije.rs/sr/o-nama/istorijat>>

69 Freedom House Report on Serbia, 2012, (достапно на http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Serbia_final.pdf, последно проверено 21.4.2013) Стр 488;

70 Commission staff working paper, Analytical report on Serbia 2011, Brussels, 12.10.2011, стр 20;

71 Commission staff working document, Serbia 2012 Progress report, Brussels, 10.10.2012, стр 11;

V. ИЗВЕШТАИ НА ОРГАНИЗАЦИИ И МЕЃУНАРОДНИ ТЕЛА ЗА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО ВО РМ ВО ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ

Голем број меѓународни тела и механизми во своите наоди и заклучоци често пати забележуваат и одредени состојби кои директно се врзуваат со улогата, независноста и работата на судството во Република Македонија. ИЧП го констатира фактот дека во најголем дел критиките за состојбите со македонското судство стануваат се појаки и се поотворени.

Доколку се анализираат последните два извештаи на Стејт Департментот на САД за состојбата со човековите права во Република Македонија може да се заклучи дека истите фокусот го ставаат на посочувањето на слабостите и ризиците базирани врз основа на податоци собрани од разни национални извори и соговорници. Така, во извештајот за 2011 година Стејт Департментот забележува, иако Уставот на РМ и законите обезбедуваат независно судство, во практика Владата врз судската власт вршела политички притисок и заплашување. Незадоволителното финансирање продолжило да го попречува норманото работење на судовите и нивната ефикасност. Дел од судиите директно ја обвиниле Владата дека преку финансирањето сака директно да го контролира македонското судство.⁷² Стејт Департментот директно забележува постоење на политички притисок врз работата на Судскиот совет, тело кое е надлежно за избор и разрешување на судиите. Се нотира дека Советот, при изборот, предност им дал на надворешни кандидати за судии, наместо 50% од новоизбраните судии да доаѓаат од редот на кандидатите од Академијата за судии и обвинители, како што предвидува законот. Така, заклучно со декември 2011 година, Советот избрал 27 нови судии од кои само 5 се од редот на кандидатите од Академијата. Во овој извештај САД посебно го елаборираат изборот за судија во Управниот суд на Ана Герасимовска - ќерка на судијата кој го судел предметот против сопственикот на А1 телевизија, и разрешувањето од судија во Апелациониот суд во Скопје на Јордан Митриновски.

Дека состојбата не е подобрена говори и последниот извештај од 2012 година на Стејт Департментот за состојбата со човековите права во РМ.⁷³ И натаму се забележува и се критикува политичкиот притисок и влијанието врз судската власт, а дополнително се нотираат и забелешките на опозицијата за изборот на трите нови судии во Уставниот суд на РМ заради нивната „семејна поврзаност“ со раководството на ВМРО-ДПМНЕ или заради „лојалност“ кон владеачката партија. Според Годишниот извештај на Народниот правобранител најголем дел од претставките на граѓаните се однесуваат на правосудството. Извештајот на Стејт Департментот ги пренесува забелешките и констатациите на правобранителот дека пристапот до правдата е отежнат и покрај законските измени и правосудните реформи, а се забележува дека граѓаните продолжуваат да се соочуваат со проблеми пред првостепените судови и особено пред Управниот суд.⁷⁴

Доколку се спореди известувањето на американскиот Стејт Департмент со извештаите на Европската комисија се забележува поумерен и подипломатски тон во пристапот. Имено, додека американскиот извештај се фокусира исклучиво на негативните состојби, извештаите за напредокот на РМ поставуваат рамнотежа помеѓу постигнатиот прогрес и позитивните состојби, од една страна, и утврдените недостатоци, критики и негативни констатации, од друга страна.

⁷² стр.8, Country Reports on Human Rights Practices for 2011 United States Department of State • Bureau of Democracy, Human Rights and Labor.

⁷³ стр.7, Country Reports on Human Rights Practices for 2012 United States Department of State • Bureau of Democracy, Human Rights and Labor;

⁷⁴ стр.7, Country Reports on Human Rights Practices for 2012 United States Department of State • Bureau of Democracy, Human Rights and Labor;

Така, извештајот за прогресот во 2011 година нотира дека гласачките права на Министерот за правда во Судскиот совет биле одземени во согласност со европските стандарди, и неговото учество, по службена должност, во Советот на јавни обвинители било укинато.⁷⁵ Извештајот констатира дека се потребни позначајни напори да се зајакне квалитетот на правдата, особено низ постојана обука и процедури на вработување засновани на заслуги, како и за да се сочува независноста на судиите во смисла на постапки за оценување и разрешување. ЕК во 2011 година директно побара и дополнителна организациска и институционална координација за да се осигури непореченото спроведување на новата законска рамка и структурите воведени со новиот Закон за кривична постапка. Иако констатира одреден ограничен напредок, ЕК смета дека се потребни напори за заштитување на безбедноста на мандатот на судиите, вклучувајќи ја потребата за јасно дефинирано и предвидливо законодавство, изложувајќи попрецизни основи за разрешување, како и подобра рамнотежа помеѓу дисциплинските постапки и постапките за разрешување.⁷⁶ Извештајот мошне јасно и недвосмислено ги потенцира недостатоците во Законот за судовите кои ги лоцира во последните законски измени (од 2010 година), сметајќи дека се создале дополнителни причини за разрешување кои може да го загрозат независното донесување одлуки. И ЕК, слично како и Стејт Депарментот, во 2011 година нотира проблеми во делот на изборот на судии од редот на кандидатите од Академијата за судии и обвинители. Имено, од вкупно 26 достапни места за судиите од прва инстанца, само 6 биле пополнети со кандидати кои ја поминале почетната обука на Академијата, што значи дека повеќе од 50% од судиите се назначени од редовите на други правнички професии.

Во својот извештај за напредокот на РМ во 2012 година Европската комисија забележува дека при изборот на судии во прв степен Судскиот совет, и покрај критиката од 2011 година, продолжил да им дава предност на кандидатите кои не дипломирале на Академијата за судии и јавни обвинители и покрај законските одредби дека 50% од избраните првостепени судии треба да се од редот на кандидатите кои доаѓаат од Академијата. ЕК заклучува дека ваквото постапување предизвикува загриженост по однос на кредибилитетот на постојните одбредби за вработување.⁷⁷ И натаму остануваат критиките дека е потребно појаснување за основите за разрешување. Тоа би придонело во насока на јакнење на мандатот и независноста на судската власт, а од друга стана критериумите за оценување на работата на судиите се квантитативни, наместо квалитативни, поради што се потребни подобрувања во системот за оценување и унапредување. Иако постојат законски и институционални заштитни мерки ЕК смета дека е постигнат мал напредок во однос на независноста и непристрасноста на судството, поточно потребни се дополнителни напори во насока на гарантирање на независноста и непристрасноста на судството во практика. Сепак, комисијата ги признава и ги поздравува напорите преземени во насока на намалување на бројот на нерешените судски предмети.⁷⁸

Телата за човекови права базирани на инструментите за човекови права на Обединетите нации (ОН) или т.н. „treaty-based human rights bodies“ давајќи ги своите заклучоци и оценки по спроведувањето на обврските што произлегуваат од основните конвенции на ОН за човекови права, често пати се осврнуваат и на состојбата со судството во Република Македонија. Соодветно на тоа, Комитетот за елиминација на расната дискриминација (КЕРД) се фокусира на исклучиво на потребата од целосно спроведување во практика на одредбите што ја регулираат употребата на немнозинските јазици во судската постапка, поточно ја искажал својата загриженост за неимплементирањето на оваа обврска од страна на судовите и побарал државата да преземе мерки за надминување на овој недостаток, на начин

75 стр.10, Извештај за напредокот на РМ во 2011 година (македонска верзија);

76 стр. 54, Поглавје 23: Судство и основни права, Извештај за напредокот на РМ во 2011 година (македонска верзија).

77 Стр.12 стр.10, Извештај за напредокот на РМ во 2012 година (македонска верзија);

78 *ibid.*;

што ќе осигура дека судиите, адвокатите и другите учесници во постапките се свесни за постоењето на овие одредби.⁷⁹

Комитетот за економски, социјални и културни права (КЕСКП) во својот заклучок од 2008 година за Периодичниот извештај на Република Македонија како една од главните области на загриженост го посочил отсуството на судски одлуки преку кои директно се применуваат правата загарантирани со соодветната конвенција. Комитетот побарал од државата да осигури дека обуките за правници и за судии ќе ги земат предвид и конвенциските права, како и дека ќе је промовираат употребата на Конвенцијата како извор на домашното право. На овој начин КЕЦКП директно укажува на недостатоци во системот за континуирана обука на правосудните кадри, кој во иднина треба соодветно да биде конципиран, при тоа посветувајќи им подеднакво внимание на еко-социјалните и културните права, какво што внимани се посветува при спроведувањето на обуките во делот на граѓанските и политичките права.⁸⁰

Комитетот за човекови права (КЧП) одговорен за мониторинг над спроведувањето на Конвенцијата за граѓански и политички права, во 2008 година ги поздравил легислативните и институционалните мерки кои државата ги презела во насока на реформа и на подобрување на судскиот систем во земјава. Меѓутоа, и покрај ваквите напори, Комитетот забележал дека постои неефикасност на судската власт и искажал загриженост за значителниот број заостанати и нерешени судски предмети и за одолговлекувањата на судските постапки.⁸¹

При анализата на наодите на меѓународните тела треба да се земе предвид и механизмот на Универзалниот периодичен преглед (УПР), како и препораките што произлегоа од извештајот за Република Македонија. Цел на овој механизам на ОН е подобрување на состојбата со човековите права, на глобално ниво, преку постојано зголемување на исполнувањето на обврските и заложбите на државите во делот на почитувањето на човековите права и слободи, преку соработка со државите, јакнење на нивните капацитети и техничка помош. Препораката бр.26 по УПР извештајот за Република Македонија се однесува токму на независноста на судството, а е на предлог од Република Словенија, како член на Советот за човекови права при Обединетите нации. Оваа препорака од 2009 година бара од државата Република Македонија да ја консолидира и да ја зајакне независноста и капацитетот на судскиот систем⁸², а во својот одговор Владата на РМ уште еднаш потврдила дека реформата на правосудството и промоцијата на неговата независност остануваат висок приоритет на државата. Во таа насока, Владата одговорила дека во тој период во процес на подготовка бил Акциски план за натамошни реформи во оваа област, а известила и за зголемување на Судскиот буџет за 11% во насока на јакнење на независноста.⁸³ ИЧП смета дека ваквиот одговор даден од Владата не соодејствува со барањето што произлегува од препорката, која е општа, сеопфатна и бара преземање поголем број конкретни применливи мерки во насока на спроведување целосна независност на судството во практика и непристрасност на судиите при постапувањето и одлучувањето.

Во 2009 година од ОБСЕ е објавена Анализа за независноста на судството во Македонија⁸⁴ изработена врз основа на добиените 421 анкетни прашалници одговорени од судиите, од вкупно 650-те судии ангажирани во моментот на изработката на Анализата. Наодите од ова истражување покажале дека во Република Македонија обидите да се влијае врз спроведувањето на правдата се честа практика.

79 CERD/C/MKD/CO/7;

80 Пасус 30, CESCR - E/C.12/MKD/CO/1, 15 January 2008.

81 Пасус 17, CCPR/C/MKD/CO/2, 17 April 2008;

82 A/HRC/12/15, (Human Rights Council, 5 June 2009);

83 A/HRC/12/15/Add.1, 16 September 2009;

84 <http://www.osce.org/mk/skopje/67585>;

Значителен дел од анкетираниите судии изјавиле дека биле изложени на обиди за остварување влијание врз нивната работа, особено од извршната власт и политичките партии.⁸⁵ Најголем дел од испитаниците сметале дека заштитните механизми од надворешните влијанија не функционираат. Судскиот совет, кој е надлежен за многу одлуки кои се од исклучителна важност за професионалната кариера на судиите, од најголем дел од испитаниците е перципиран како пристрасна и зависна институција која и самата е подложна на надворешни влијанија.⁸⁶ Според резултатите од истражувањето, условите за работа, а особено ниските плати, потчинетоста од аспект на финансирањето на судовите и можните закани по физичката безбедност, исто така претставуваат причина за загриженост во врска со независноста на судството. Поточно, 88% од испитаниците сметале дека постојат недоволно средства за покривање на трошоците за ефективно спроведување на правдата; 83% од испитаниците биле на мислење дека судството е финансиски зависно (од извршната власт). Значајно е и тоа што малку повеќе од една третина од судиите не се чувствуваат физички безбедни на своето работно место.

Анализата се осврнува и на улогата на Здружението на судии на Република Македонија (ЗСРМ). 77% од испитаниците сметале дека ЗСРМ треба да има поактивна улога во заштитата на судството од нападите врз судската фела и нејзината репутација. Тие биле речиси едногласни во оценката дека Здружението треба да дава поголем придонес во делот на креирањето на законодавството.

Што се однесува до нивото на транспарентност на судството, и покрај тоа што значаен процент од испитаниците признале дека нивната професија е под надворешни притисоци, запишале дека сè уште веруваат дека довербата што ја уживаат кај јавноста е релативно висока (3.5/5). Што се однесува до можните механизми за зголемување на транспарентноста, помалку од една четвртина од судиите сметаат дека слободниот пристап до судските пресуди би придонел кон зголемување на довербата на јавноста во судството.

Според извештајот на Парламентарното собрание на Советот на Европа врз основа на „Пост-миниторинг дијалогот со Македонија“ од 7 јуни 2013 година, неопходен е суштествен напредок за да се зајакне независноста на судството. Постојат жалби и сомневања за селективна правда на сметка на опозицијата. Постои голема недоверба кај претставниците на граѓанскиот сектор во судскиот систем на Македонија. Повеќе напори се потребни за да се воспостави системот базиран врз заслуги при избор, промоција и разрешување на судии и обвинители, како и да се обезбедат институционални гаранции за независност и непристрасноста на судскиот систем во практика.⁸⁷

Во извештајот на Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), од 2012 година, се вели дека политичките партии што се на власт често пати се обидуваат да влијаат врз работата на судството. Моментално Македонија се соочува со директно вмешување на Владата во одредени судски случаи. Отворените напади од Владата, особено во 2009 и 2010 година, врз Уставниот суд поради поништувањето на низа неуставни закони усвоени од мнозинството во Парламентот, предизвикуваат непријатна јавна дебата околу владиниот притисок врз судството.⁸⁸

85 43% од анкетираниите судии сметале дека има мешање во работата на судството однадвор и дека таквото мешање влијае врз спроведувањето на правдата;

86 За 66% од анкетираниите судии Судскиот совет не ја извршува соодветно својата функција и не дејствува независно.
87 Parliamentary Assembly, Post-monitoring dialogue with "the former Yugoslav Republic of Macedonia" Report, Doc. 13227, 07 June 2013;

88 Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), Macedonia Country Report, 2012.

VI. АНАЛИЗА НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПРАВНА РАМКА

Република Македонија, со Уставот донесен во 1991 година, се конституира како самостојна, независна и демократска држава во која државната власт е воспоставена врз уставните начела и врз принципите на поделба на власта на законодавна, извршна и судска. Концептот на поделба на власта има особено значење во организирањето на власта во државата и врз нејзиното функционирање; тој треба да обезбеди самостојност и независност во работењето на сите органи на власт во делокругот на нивната работа и надлежност, без влијанија и притисоци помеѓу нив надвор од односите коишто се регулирани со закон.

Врз основа на ова начело се заснова и независното и самостојно судство во нашата држава. Судството се дефинира преку самостојноста и независноста на судовите кои ја вршат судската власт и кои судат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот (чл. 98 ст.1 и 2 од Уставот на РМ). Позицијата на независност и самостојност на судството и на судската власт се обезбедува и преку организацијата на судството како единствена во согласност со уставната определба за забрана на основање вонредни судови. Исто така нивното основање, надлежноста, видовите, укинувањето, организацијата и составот, како и постапката пред нив се уредуваат со закон што се донесува со двотретинско мнозинство гласови во Парламентот. Овие закони се во функција на институционалните гаранции за самостојноста и независноста на судскиот систем.

Вредносната определба на Уставот содржана во неговата Преамбула за владеење на правото е темелна вредност на уставниот поредок на нашата земја, определена и во член 8, алинеја 3 од основните одредби на Уставот на РМ. Владеењето на правото се остварува преку доминација на правната норма, која треба да биде јасна, прецизна и разбирлива и која нема да остава можност за различно толкување и примена, како и можност за правна несигурност на граѓаните. Ваквиот правен систем мора да почива на легитимитет во донесувањето на нормите и на легалитет во нивната примена.

Промената на правниот систем, која уследи по промената на општествено-политичкото уредување на нашата држава, се наметна како потреба поради неусогласеноста на правните норми со општествените факти, како и заради објективната неможност за примена на правните норми поради загрозување на начелото на уставност и законитост. Ова доведуваше до правна несигурност, наспроти својствата на една правна држава која треба да овозможи систем на економска и политичка демократија и пазарна економија. Развојот на целокупниот правен систем во државата започна да се движи во насока на усогласување со меѓународните стандарди, принципи и начела за демократија, владеење на правото и заштита на човековите права и слободи. Оваа цел за унапредување и доградба на судскиот систем првенствено се реализира преку измена и усогласување на постојната легислативата.

Домашни правни акти

Независното и самостојно судство е '**conditio sine qua non**' во концептот за поделба на власта и градењето на стандардите за гаранција на демократијата, владеење на правото и заштитата на човековите права и слободи. Афирмацијата и остварувањето на овие начела и стандарди е обезбедено преку нивното вградување во Уставот на Република Македонија, како највисок акт на државата, а се уредени со Законот за

судовите и со останатите закони од оваа сфера на интерес и уредување како: Законот за Академијата за судии и јавни обвинители, Законот за Судскиот совет на РМ, Законот за судскиот буџет, Законот за управни спорови и законите за судските постапки. Тука спаѓаат и Законот за Јавното обвинителство на РМ, Законот за адвокатура и други закони кои што се од суштествено значење за функционирањето на целокупниот правен систем, особено Законот за сопственост и други стварни права, Законот за облигациони односи, Законот за извршување и други.

Концептот за независно судство во периодот по осамостојувањето на нашата држава наметна потреба од промена на правната рамка која го уредува судскиот систем преку донесување многу закони, нивно менување или дополнување. Овој процес се` уште тече и се надградува поради добиените сознанија и искуства од досегашната практика во примената на релевантните правни норми, а се` со цел зхармонизација на домашната легислатива со меѓународните стандарди во заштитата на основните човекови права и слободи.

Владеењето на правото во еден правен систем треба да се остварува преку доминацијата на правната норма која треба да биде јасна, прецизна и разбирлива, која нема да остава можност за различно толкување и нејзина различна примена или можност за правна несигурност на граѓаните, а тоа може да се оствари само ако правниот систем во една демократска држава почива на легитимитет во донесувањето на правните норми и на легалитет во нивната примена. За обезбедување на начелото на легитимитет потребно е законите да се донесуваат од законодавниот дом, во пропишана постапка, со почитување на сите фази во подготовката на законите и нивното усвојување, а не во скратена постапка, без давање можност за целосна анализа и расправа од целокупниот парламент, а такви состојби беа присутни во изминатиов период. Истовремено, потребно е обезбедување на легалитет во примената на законите преку професионален и независен судски систем претставуван од независни и непристрасни судии избрани на начин и во постапка со максимално почитување на сите предвидени стандарди за избор. Така избраните судии ќе треба да го понесат товарот на својата професија, а не да бидат избрани по основ на родбински врски и политички влијанија, недоволно професионални и без морален и етички кредибилитет, какви што случаи се бележат во изминатиов период.

Законот за судовите што беше донесен во 1995 година, а кој подоцна претрпе неколку измени и усогласувања (2006 год., 2008 год., 2010 год.) се темели на концептот за независно и самостојно судство и ја уредува организацијата и надлежноста на судовите, изборот на судиите и на судиите-поротници, правата, обврските и имунитетот на судиите, престанокот и разрешувањето од судската функција, правосудната и судската управа. Покрај ова начелно го уредува судскиот информатички систем, судската служба, судската полиција и средствата за работа.

Согласно со основните начела содржани во Законот за судовите, судската власт ја вршат судовите во Република Македонија. Тие се самостојни и независни државни органи (член 1). Законот за судовите, всушност, ја регулира општествената и правна позиција на судската власт во државниот систем на поделба на власта, определувајќи ја судската надлежност и значењето на судската функција, а воедно го уредува и меѓусебниот однос и комуникацијата со другите државни власти, како и односот со граѓаните. Целите и функциите на судската власт се предвидени во член 3 од Законот и опфаќаат:

- непристрасно применување на правото, независно од положбата и својството на странките;

- заштита, почитување и унапредување на човековите права и основни слободи - обезбедување еднаквост, рамноправност, недискриминација по кој било основ; и
- обезбедување правна сигурност врз основа на владеење на правото.

Со Законот за судовите (член 10) е утврдено дека постапките пред судот се уредуваат со посебни закони и се засноваат врз начелата на: законитост и легитимност, рамноправност на странките, судење во разумен рок, правичност, јавност и транспарентност, контрадикторност, двостепеност, зборност, усност, непосредност, право на одбрана, односно на застапување, слободна оценка на доказите и економичност.

Стварната надлежност на сите судови во Република Македонија е определена со Законот за судовите, и тоа како за основните судови со основна надлежност, така и за основните судови со проширена надлежност, и тоа по однос на кривично правната и граѓанско правната материја, поконкретно определена во член 30 и 31 од Законот за судовите, со определување на видот на кривичните дела и прекршоците и видот на граѓанските спорови. Исто така овој закон ја определува и стварната надлежност на апелационите судови, Управниот суд и Врховниот суд на Република Македонија.

Една од позначајните надлежности на Врховниот суд на Република Македонија е на општа седница да ги утврдува начелните ставови и начелните правни мислења по прашања од значење за обезбедувањето на единството во примената на законите од страна на судовите, а има и надлежност да дава и мислења по предлог на закони и други прописи со кои се уредуваат прашања од значење за работата на судовите и да го разгледува извештајот за својата работа и извештаите за работата на останатите судови од аспект на ажурност и квалитет во работењето.

Општата седница на ВСРМ, кога треба да даде мислења по предлог на закони и други прописи со кои се уредуваат прашања од значење за работата на судовите, за жал, во практика ваквата обврска ретко ја исполнува бидејќи предлагачот на законите истите не ги доставува до судовите на претходно мислење, ниту пак судот тоа го прави по сопствена иницијатива.

Ваквата организација и надлежност на судовите се должи на потребата од поголема ефикасност и ажурност во работата, меѓутоа состојбите во судството, и покрај преземените активности во законската регулатива, од овој аспект се уште не задоволуваат, имајќи предвид дека неажурноста е присутна во сите судски инстанции, а ова прашање заслужува посебно аналитичко разгледување.

Со законите за одделните постапки како: кривичната, парничната, вонпарничната, постапката за извршување и за поведување управен спор, кои во изминатиов период претрпеа бројни измени или целосни промени, поблиску се уредуваат и начелата, начинот на нивното остварување и можното отстапување кај одделни начела. Сите овие начела обезбедуваат предуслови за воспоставување современ судски систем во кој се имплементирани меѓународните стандарди за заштита на правата и слободите на граѓаните. Во оваа насока беа скратени и роковите за постапување на судовите по предметите, сметано од поведувањето спор, па до целосното окончување на постапката. Но, и на овој план не се постигнати очекуваните резултати, бидејќи тие рокови често се подолги од оние предвидени во законите за спроведување на судските постапки. На ваквите состојби, секако, има влијание и затекнатата состојба во поглед на големиот број предмети во сите судови, а и големиот број новоизбрани судии на кои им е потребно професионално искуство.

Од особено значење за остварување на судската функција врз принципите на независност и самостојност е **Законот за Академијата за судии и јавни обвинители**, донесен во јули 2010 година, според кој Академијата е правен следбеник на Академијата за обука на судии и јавни обвинители, основана со првиот закон, во 2006 година. Цел за основањето на оваа институција е да се обезбеди професионално, независно, непристрасно и ефикасно извршување на судската и јавно - обвинителската функција, како и стручно и ефикасно извршување на работите на стручните служби во судството и во јавното обвинителство. Општествената и правната позиција на судскиот систем, дефинирана преку внатрешната организација и надлежноста на судовите, се дополнува преку квалитетниот избор на судиите и преку остварувањето на судската функција врз принципите на независност и самостојност, стручност, законитост, совесност и одговорност во вршењето на функцијата.

Академијата врши прием и стручно усовршување на идните судии и јавни обвинители, но и континуирано стручно усовршување и унапредување на знаењата на избраните судии и јавни обвинители при вршењето на нивната функција, како и усовршување и обука за професионално, етичко и стручно извршување на нивните работни задачи, во согласност со закон и со меѓународните стандарди и принципи (член 3, став 1). Исто така, Академијата организира и спроведува континуирана обука на стручните служби во судството и јавното обвинителство, како и обука на сите субјекти кои учествуваат во спроведувањето на законите од областа на правосудството, во вршењето аналитичка дејност од областа на правосудната теорија и практика, како и на органите на управувањето и финансирањето на самата Академија. Академијата воспоставува и одржува соработка на полето на обуката со сродни домашни и странски институции, организации, здруженија и фондации, посебно со професионалните здруженија на судиите и јавните обвинители и коморите заради развој на концептот на интердисциплинарна и социјална димензија на обуките.

Законот не дозволува политичко и партиско организирање и дејствување во Академијата. Исто така, Законот обезбедува примена на начелото на соодветна и правична застапеност на граѓаните кои припаѓаат на сите заедници во Република Македонија, како при конституирањето на органите и телата на Академијата, назначувањето на предавачите и менторите, така и при селекцијата на кандидатите за прием во почетната обука без да се нарушат критериумите предвидени со Законот.

Остварувањето на концептот на независно судство, непристрасност и одговорност на судиите, во голема мера го вклучува факторот на **материјалната сигурност на судовите и судиите**. За постигнување на оваа цел во изминатиот период се пристапи кон воспоставување законска рамка која би овозможила посolidно и посигурно финансирање на судската власт, која од овој аспект не беше самостојна и не беше во состојба да ги совлада финансиските проблеми, како во однос на финансиското работење на судските институции, така и во поглед на носителите на судската функција и на останатиот судски персонал. Оваа состојба започна да се менува со донесувањето на **Законот за судскиот буџет во 2003 година**. Со овој закон се основа Судски буџет кој обезбеди финансирање на судовите, на Судскиот совет на РМ и на Академијата за судии и јавни обвинители. Судскиот буџет е дел од Буџетот на Република Македонија, издвоен во посебен дел и означен како „судска власт“. Овој закон претрпе неколку измени и тоа во 2006, 2008 и 2010 година со цел постабилно долгорочно, рамномерно и соодветно финансирање на судската власт, со што се обезбедува нејзина уставна и законска независност и самостојност (член 1, став 2).

Со Судскиот буџет раководи Судски буџетски совет составен од десет члена и претседател на Судскиот совет на Р.М. Членови на тој совет се: министерот за правда, претседателот на Врховниот суд на РМ, претседателот на Управниот суд,

претседателите на апелационите судови, двајца претседатели на основни судови според редослед утврден во Законот за судовите, од кои еден претседател од судовите со проширена надлежност по систем на ротација со мандат од две години и директорот на Академијата за судии и јавни обвинители. Во неговата работа учествуваат и претставници од Министерството за финансии, но без право на одлучување.

Во надлежност на Судскиот буџетски совет е утврдувањето на критериумите и методологијата за изготвување на судскиот буџет, одобрување средства за вработувања и распределба на средствата, како и донесување деловник за работа и други работи согласно со закон. На овој начин остварувањето на начелото на независност и самостојност на судството се зајакнува преку материјалната сигурност на судовите и судиите кои секојдневно, вршејќи ја својата работа, го градат достоинството на судот и на судиите и ја јакнат довербата на граѓаните во судската власт. Делот на средствата наменети за функционирање на „судската власт“ е утврден на износ од најмалку 0,8 % од бруто домашниот производ, износ кој треба да се достигне до 2015 година. Во случај на ребаланс на Буџетот на Република Македонија не може да се намалуваат средствата наменети за финансирање на судската власт (член 4 од Законот за судски буџет). Во цитираната одредба е предвидено и дека при распределувањето на средствата најмалку 2,5 % задолжително се издвојуваат за стручно усовршување на судиите, судските службеници, државните службеници, судската полиција и другите вработени во судовите.

Уредувањето на прашањето за материјалната сигурност на судовите и судиите со закон секако е од витално значење за градењето на принципот на независност, непристрасност и одговорност на судиите. Во прилог на градењето на принципот на судската власт неизбежно свој придонес и ефект има информатичкиот систем, кој е формиран во Врховниот суд на РМ (член 99 од Закон за судовите) како центар за информатика со своја база на податоци, како и службите за информатика во останатите судови кои функционираат како посебни организациски единици. За одржувањето и функционирањето на информатичкиот систем врз единствена методолошка и технолошка основа се грижи Министерството за правда.

Избор на судии

Со промената на Уставот на Република Македонија се изврши промена на дотогашниот систем за избор на судии. Така, уставната определба за траен мандат на судиите е преточена и во Законот за судовите. Пред се` судиите се избираат без ограничување на траењето на мандатот (член 38, став1), а судската функција ја вршат во судот во кој се избрани и не можат да бидат преместувани од еден во друг суд спротивно на нивната волја. Во член 39, став 9 од Законот за судовите предвиден е исклучок кога судијата на апелациски или основен суд може да биде времено упатен да суди во друг суд од ист степен или во понизок суд, или во друг специјализиран оддел, но најдолго за време од една година. Покрај трајноста на мандатот променет е изборот и разрешувањето на судиите кој целосно премина во Судскиот совет на Република Македонија, наместо дотогашниот избор и разрешување кои се вршеа во Собранието на РМ.

Така, изборот на судиите и на претседателите на судовите се врши од Судскиот совет, под услови и во постапка утврдени со закон, и се објавува во Службен весник на РМ, во рок од 15 дена од денот на извршениот избор. Бројот на судиите во секој суд се определува со одлука на Судскиот совет, а по прибавено мислење од општата седница на Врховниот суд на РМ и на мислење од седницата на судии на соодветниот суд.

Општите условите што треба да ги исполнува лицето кое може да биде избрано за судија се предвидени во член 45 од Законот за судовите, а во член 46 се предвидени и посебни услови за избор на судија.

- За судија на основен суд може да биде избрано лице кое ја завршило почетната обука во Академијата за судии и јавни обвинители, кој услов се применува од 1 јануари 2013 година.
- За судија на апелациски суд е потребно работно искуство од најмалку четири години непрекинат судиски стаж како судија во основен суд или на судија во Управен или Виш управен суд.
- За судија во Управен суд потребно е да има најмалку четири години непрекинат стаж како судија во основен суд или пет години стаж на правни работи во државен орган.
- За судија на Виш управен суд потребно е да има најмалку три години непрекинат судиски стаж како судија во Управен суд или лице кое има шест години стаж на правни работи во државен орган..
- За судија на Врховниот суд на Република Македонија може да биде избрано лице кое има работно искуство од најмалку шест години непрекинат судиски стаж како судија во апелациски суд или како судија од Управниот суд или од Вишиот управен суд. Посебните услови за избор на судии во апелациските судови и во Врховниот суд на РМ ќе започнат да се применуваат од 1 јули 2013 година.

Во Законот за судови (Службен весник на РМ бр. 36/95), покрај општите услови, во член 43 беа предвидени и посебни услови кои требаше да ги исполнува кандидатот, а тоа се:

- за судија во основен суд потребно е да има над пет години работно искуство по положен правосуден испит;
- за судија во апелациски суд потребно е да има над девет години работно искуство по положен правосуден испит;
- за судија во Врховен суд на Република Македонија потребно е да биде истакнат правен стручњак и да има работно искуство со потврдени резултати на правни работи над 12 години, а може да биде избран и редовен или вонреден професор кој предавал повеќе од 10 години правен предмет поврзан со судска практика.

Собранието на Република Македонија го вршеше изборот и разрешувањето на судии по предлог на Републичкиот судски совет под услови и во постапка утврдени со закон.

Нема посебно образложение, ниту оправдување, зошто е намален бројот на потребни години стаж за избор на судии во повисоките судови кога имало доволен број стручни кандидати кои ги исполнувале општите и посебните услови.

Меѓутоа, во судските кругови е општо познато дека ова е направено со цел да се овозможи за судии да бидат избрани што повеќе кандидати кои ги немале исполнето посебните услови за судија во определен суд, како и дека сето ова се прави по претходен договор и со политичка и партиска сугестија.

Покрај условите за избор на судии Законот за судовите, во член 43, став 1, предвидува забрана за вршење дискриминација при изборот на судии во однос на полот, расата,

бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба. Исто така, при изборот на судии, без да се нарушат критериумите пропишани со закон, ќе се обезбеди соодветна и правична застапеност на граѓаните што припаѓаат на сите заедници. Истовремено е предвидена и забрана за избор за судија на лице кое со судија во истиот суд е во сродство во права линија, или во странична линија до трет степен, или е негов брачен другар. Забраната за избор на судија постои и во случај кога лицето за судија е во сродство во права линија со член на Судскиот совет или во странична линија до трет степен, или е негов брачен другар.

Постапката за избор на судија пред Советот е уредена со Деловникот за работа на Судскиот совет на Република Македонија. Согласно со член 22 од наведениот деловник за избор на судија и претседател на суд, Советот расправа и одлучува на седница на која присуствуваат најмалку две третини од членовите на Советот и постапката се врши во две фази:

- прва фаза – предлагање кандидати и изготвување предлог-листа и
- втора фаза – избор на судии.

Предлагањето кандидати се врши на начин што секој член на Советот во секој круг на гласање може да предложи по еден кандидат. Членовите на Советот кои седат од десната страна на претседателот на Советот предлагаат први, а потоа членовите кои седат од левата страна. По завршување на првиот круг се оди на втор круг, по обратен редослед, се` до завршување на предлозите од членовите на Судскиот совет. Еднаш предложен кандидат не може по втор пат да се предлага. Предложениот кандидат, за да влезе во предлог – листата потребно е да добие поддршка од најмалку пет члена, а гласањето за секој кандидат е поединечно. По завршувањето на првата фаза започнува втората фаза, со поединечно гласање за секој кандидат од предлог-листата и за избрани се сметаат оние кандидати кои добиле најмногу гласови, но не помалку од две третини од вкупниот број членови на Советот. Ако се случи повеќе кандидати да го добијат потребниот број гласови ќе се смета за избран оној кандидат кој добил најголем број гласови. Доколку двајца или повеќе кандидати добијат ист број гласови, гласањето се повторува се` додека еден од нив не добие поголем број гласови, но не помалку од две третини од вкупниот број членови на Советот.

Ваквиот начин на предлагање кандидати за судии не е добро решение бидејќи остава голема можност за дискриминација на сите други кандидати кои не се предложени од ниту еден член на Советот како би можеле да влезат во вториот круг на гласање. Ова доведува до тоа кандидатите за судии да лобираат, односно да „фаќаат врски“ кај членовите на Советот за да бидат предложени од најмалку пет члена, што во краен случај не е добро ниту за членовите, ниту за кандидатите за судии.

Сето ова Советот го прави во ситуација кога се тврди дека од Академијата за судии и јавни обвинители излегуваат кадри со познавање странски јазици, едуцирани за работа со компјутери, со познавање на европското законодавство, со познавање на Европската конвенција за човекови права и на практиката на Европскиот суд за човекови права. Наместо тие да имаат предност, за судии се предлагаат и се избираат кандидати кои не ја завршиле основната обука во Академијата, иако има кандидати кои ја завршиле таа обука и тоа од прва, втора и трета генерација. Исто така за судии во повисоките судови се избираат кандидати кои немаат ни еден ден судиски стаж, а ќе одлучуваат по жалби на пресуди донесени од пониските судови.

Постапката за избор на претседател на суд е иста како постапката за избор на судија. Кога се избира судија или претседател на суд кој се наоѓа на подрачје каде 20% од граѓаните зборуваат службен јазик различен од македонскиот, мора на

седницата да има мнозинство гласови од присутните членови кои припаѓаат на заедниците кои се мнозинство во Република Македонија. Овој критериум мора да биде почитуван и при избор на судија или претседател на Врховниот суд на РМ.. Од аспект на транспарентност во работењето на Судскиот совет актите и одлуките што ги донесува се објавуваат на интернет страната на Судскиот совет во рок од 15 дена, освен оние кои според закон имаат доверлив третман.

Улогата на Судскиот совет на Република Македонија во гарантирање на независноста на судството

Судскиот совет на Република Македонија е дефиниран како самостоен и независен орган кој ја обезбедува и гарантира независноста и самостојноста на судската власт (Амандман XXVIII од Уставот на Република Македонија).

„Судскиот совет на Република Македонија е самостоен и независен орган на судството. Советот ја обезбедува и ја гарантира самостојноста и независноста на судската власт.“ Вака дадената дефиниција прокламира дека Советот има статус на самостоен и независен орган на судството, поточно орган со целосен интегритет во вршење на своите функции. Во остварувањето на своите функции и надлежности Советот е независен и самостоен од органите на законодавната и извршната власт, а исто така и од која било друга институција, организација или политички и партиски влијанија. Советот, како самостоен и независен орган на судството, не е орган кој е надвор од уставно-правниот поредок и за него важат сите начела на владеењето на правото, заштитата на човековите права и слободи, како и поделбата на власта на законодавна, извршна и судска, но и орган кој е баланс на трите власти во општеството.

Европската конвенција за човековите права ја проценува независноста на еден суд, меѓу другото и преку оценката за начинот на изборот и назначувањето на неговите членови, односно судии. Во препораката Р 94/12 на Советот на Европа за независноста, ефикасноста и улогата на судиите е наведено следново:

„Сите одлуки за професионалната кариера на судиите треба да се засноваат на објективни критериуми, а изборот и унапредувањето на судиите треба да се заснова на нивните квалитети, земајќи ги предвид квалификациите, интегритетот, способностите и ефикасностите во работењето. Телото што ги носи одлуките за изборот и унапредувањето на судиите треба да биде независно од власта и државната администрација. Со цел да се заштити неговата независност мора да постојат правила преку кои ќе се обезбеди изборот на неговите членови-судии да го врши судството, а потоа тоа тело да носи одлуки за сопствената работа и за процедурални правила.“

Во мислењето 10 на Консултативниот совет на Европските судии се препорачуваат судски совети со мешан состав, односно совети составени од судии и лица кои не се судии, а кои ќе ја претставуваат самостојната судска власт на тој начин што на судиите би им се овозможило својата судиска функција да ја вршат без каква било контрола од претставниците на извршната или законодавната власт кои се членови во Советот. Затоа Судскиот совет на Република Македонија е конституиран како самостоен и независен орган на судството, но во неговиот состав влегуваат и претставници на другите две власти-законодавната и извршната, покрај претставниците на судската власт.

Во корпусот закони од значење за независноста и самостојноста на судскиот систем секако спаѓа и **Законот за судскиот совет на Република Македонија**, донесен во

2006 година, како и неговите изменувања и дополнувања од ноември 2010 и јули 2011 година. Овој закон ја уредува постапката за изборот на Судскиот совет, начинот на остварување на неговите функции, изборот, престанокот и разрешувањето на судијата и судијата-поротник, дисциплинската постапка за утврдување на дисциплинската одговорност на судиите, постапката за утврдување нестручно и несовесно вршење на судската функција, следењето и оценувањето на работата на судиите, начинот на работа и на одлучување, како и други прашања поврзани со неговата работа.

Судскиот совет, согласно со законот, е самостоен и независен орган на судството, кој ја обезбедува и гарантира самостојноста и независноста на судската власт, преку остварување на своите функции согласно со Уставот и законите (член 2). Советот е надлежен за избор и разрешување на судиите и претседателите на судовите, утврдува престанок на судската функција, избира и разрешува судии поротници. Покрај ова надлежен е да ја следи и оценува работата на судиите, да одлучува за дисциплинската одговорност на судиите, како и да утврдува нестручно и несовесно вршење на судската функција. Тој утврдува и престанок на судската функција поради трајна неспособност за работа на судијата, одлучува за одземањето на имунитетот на судијата, како и по барање за одобрување притвор на судијата. Во негова надлежност е и разгледувањето на Годишниот извештај на Врховниот суд на Република Македонија за утврдените начелни ставови и за начелните правни мислења по прашања од значење за обезбедување единство во примената на законите. Одлучува и за временото отстранување на судија од вршењето на судиската функција, го утврдува бројот на потребните судиски места по судовите, ги разгледува и ги оценува тримесечните и годишните извештаи за работа на судовите.

ССРМ се грижи за угледот на судиите и за довербата на граѓаните кон судството и во таа смисла постапува по претставки и поплаки на граѓаните и на правните лица за работата на судиите и судовите. Советот има обврска најмалку еднаш во месецот да одржи јавна седница и да расправа поединечно по сите претставки и поплаки поднесени од граѓаните и правните лица за работата на судиите и судовите. По правило седниците на советот се јавни, освен во случаи на потреба од заштита на угледот и интегритетот на судијата или кандидатот за судија, за што се носи одлука со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број членови на Советот.

Со цел да се спречи политичко влијание врз судството, во член 3, став 3 од Законот за судскиот совет е предвидено Советот со својата работа да оневозможува политичко влијание во судството. Овој закон го уредува составот на Советот, кој брои 15 члена. Составот на Советот е значаен бидејќи треба да обезбеди потребен баланс меѓу трите власти и елиминирање секаков вид влијанија на релација законодавната и извршната власт. Членови на Советот, по функција, се претседателот на Врховниот суд на Република Македонија и министерот за правда, осум члена се од редот на судиите, од кои тројца се припадници на заедниците кои не се мнозинство во државата со цел да се запази соодветна и правична застапеност на граѓаните кои припаѓаат на сите заедници. Во составот на Советот влегуваат и три члена кои ги избира Собранието на Република Македонија со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници кои припаѓаат на заедниците кои не се мнозинство и двајца членови по предлог на претседателот на Република Македонија, чиј избор го врши Собранието на Република Македонија, од кои еден е припадник на заедниците што не се мнозинство. Ваквиот состав на Советот, во кој мнозинството е од редот на судиите, а во кој учествуваат и претставници од законодавната и извршната власт треба да ја обезбеди и да ја гарантира самостојноста и независноста на судската власт во интерес на граѓаните и другите правни лица, а за кои постои и функционира судството. Ваквиот состав всушност значи оневозможување на законодавната и извршната власт да имаат доминантно влијание врз работата на Советот од една страна, но и оневозможување

на какви било тенденции и појави на затворање на судството и неговото неодговорно функционирање од друга страна.

Членовите на Советот се избираат во постапка утврдена во Законот, по претходно објавен оглас. Условите за избор на член на Советот од редот на судиите се:

- да има најмалку 5 години судски стаж и
- да има позитивни оценки во последните три години во вршењето на судската функција дадени од страна на Советот.

Членовите на Советот што ги избира Собранието на Република Македонија, како и членовите што се избираат по предлог на претседателот на Република Македонија треба да се од редот на универзитетските професори по право, од адвокатите и другите истакнати правници.

Мандатот на членовите трае шест години, со право на уште еден избор. Со оглед на ваквиот состав на Советот, во Законот за судски совет е определена еднаквост на членовите во поглед на нивните права и обврски, со исклучок на министерот за правда кој како член на Советот учествува во работата, но без право на глас (член 6, став 2). Тој ги има истите права, обврски и одговорности како останатите членови со право на глас, освен правото на одлучување и остварување увид во работата на судијата по заклучок на Советот и други дејствија содржани во алинеја 4, став 1 од член 36. Членувањето во Советот на претседателот на Врховниот суд на Република Македонија и на министерот за правда, како членови по функција, треба да обезбеди позитивен амбиент во работата на Советот, бидејќи и тие, како носители на највисоки и најважни функции од значење за работата на судството и судиите, а во исто време и во исто место заедно со другите членови ќе расправаат и ќе одлучуваат, рамноправно по сите прашања кои се однесуваат на судството во целина.

Меѓутоа, претседателот на Врховниот суд, иако е судија, како член на Советот не ќе биде лесно да се смета дека е на еднакво ниво со другите судии-членови на Судскиот совет. Ова произлегува од неспорниот факт дека претседателот е член по службена должност и дека неговото неформално влијание излегува надвор од улогата на обичен член на Советот. Членството пак на министерот за правда во Советот не е во согласност со пошироката интерпретација на толкувањето на меѓународните стандарди кои се однесуваат на составот на Советот. Ова од причина што неговото членување во Советот, иако и по службена должност, сега и без право на глас, не обезбедува независност на членовите на Советот од законодавната и извршната власт, посебно во изборот, во напредувањето и во разрешувањето на судиите (во земјите од Европската унија постои разновидна практика во врска со учеството на министерот за правда, со и без право на глас).

Кај нас самото присуство на министерот за правда во Советот, како член на извршната власт, дури и кога е без право на глас, заради неговата улога и овластување во судската администрација, имаше, а и сега има големо влијание врз работата и одлучувањето на другите членови од Советот, особено на членовите на Советот кои доаѓаат од редот на судиите. Дека е ова точно може да се види во Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2010 година- работен документ на службите на Европската комисија, во кој е спомнат тогашниот министер за правда г. Михајло Маневски.

Како поинаку да се разбере честото пропаѓање на изборите, било тоа да е за претседатели на судови или за судии, освен дека не е постигнат политички и партиски договор кој треба да биде предложен и избран. Ваквиот начин на работа на Советот само потврдува дека политиката има силно влијание врз судството. Затоа ни се случува да бидат избрани претседатели или судии по претходен политички или

патриски договор. Исто така, како поинаку да биде разбрано кога искусни судии, со долгогодишен стаж, не можеле да напредуваат во кариерата и покрај позитивните оценки во работењето, па дури не добивале ни шанса да бидат предложени, а биле избрани за судии оние кои имале помало работно искуство и биле со послаби квалитети.

Ова беше причина за донесување Законот за измена и дополнување на Законот за Судски совет на Република Македонија во кој, во член 6, по став 1 се додава нов став 2 кој гласи: „Министерот за правда како член на Советот учествува во работата на Советот без право на глас.“ (Службен весник на Република Македонија, бр.100 од 25.7.2011). Во таа насока ИЧП смета дека, во наши прилики, учеството на министерот за правда како член во Советот не е добро заради влијанието што може да го има, а фактички и го има, без разлика дали учествува во работата на Советот, со или без право на глас.

Што се однесува до учеството во Советот на членовите кои не се избрани од редот на судиите, а кои ги избира Собранието на РМ (3 члена), како и на членовите што ги избира Собранието на РМ по предлог на претседателот на РМ (2 члена), Законот предвидува тие да се од редот на универзитетските професори по право, адвокати, како и други истакнати правници.

За жал, ова во практика не се реализира, од причина што ниту еден од нив кои сега се членови на Советот не се од редот на професорите по право или од редот на адвокатите, а уште помалку може да се каже дека се предложени и избрани од редот на истакнатите правници, со оглед на нивното работно искуство и нивните должности во институциите од каде што доаѓаат. Од тие причини не може да се одбегне фактот и сомневањето дека предлогот и нивниот избор е направен врз основа на одредено политичко и партиско спогодување, како и од одредена политичка опција која ја искористила законската можност да се предложат и да се изберат членови на Советот кои се блиски до таа политичка опција.

И под претпоставка дека ваквото предлагање и избор на овие членови во Советот нема да има никакво влијание врз изборот, унапредувањето и разрешувањето на судиите, не може да се одбегне сомневањето за можно влијание, што во краен случај може да биде штетен за авторитетот што треба да го има судијата во извршувањето на функцијата. Останува впечатокот, а тоа го покажа и досегашната практика од функционирањето на Советот во ваков состав, дека истиот е под големо влијание во работата и во одлучувањето од претставниците на законодавната и на извршната власт.

Последниот избор на член на Судскиот совет на Република Македонија, од декември 2012 година, само ја потврдува досегашната практика при предлагањето и изборот на членови на ССРМ кои не доаѓаат од редот на судиите.

Дека станува збор за човек кој не требало да биде предложен за член во ССРМ од страна на претседателот на РМ од редот на истакнатите правници говори и неговата биографија. Со ваквиот чекор не само што се потценува улогата на ССРМ, туку се омаловажува и правничката дејност во нашата држава. Имено, согласно со Уставот на РМ, претседателот на Република Македонија предлага двајца членови на Советот, а изборот го врши Собранието на Република Македонија, од кои еден е припадник на заедниците кои не се мнозинство во Република Македонија. Членовите на Советот што ги избира Собранието на Република Македонија, односно што ги предлага претседателот на Република Македонија се од редот на универзитетските професори по право, адвокатите и други истакнати правници. Иако Уставот не определува поблиски критериуми кои би го дефинирале терминот „истакнат правник“, и покрај тоа што постои голем степен на субјективност и лична проценка на претседателот на државата при примената на оваа одредба, ни оддалеку не може да се замисли универзитетски професор по правни и политички науки да предложи долгогодишен студент по правни науки како истакнат правник кој има соодветни квалификации да избира, оценува и разрешува судии.

Од биографијата на членот на ССРМ може да се заклучи дека истиот извршувал повеќе функции и работни должности на кои бил назначен или наименуван од високите владини структури, што само дополнително може да говори за неговите блиски релации со владеачките партии. Истиот студирал правни науки повеќе од 10 години, започнувајќи ги студиите на правниот факултет во Скопје, за истите да ги заврши во 2009 година на Универзитетот „Американ колеџ“ – Скопје.

Правосудниот испит го има положено во 2011 година, за година дена подоцна да биде избран како член на ССРМ, без ниту еден ден стаж, ниту како судија, како судски стручен соработник, ниту пак во која било друга сродна и релевантна институција или орган што го спроведува правото. Тој не доаѓа од редот на професорите, ниту пак некогаш бил адвокат, а мошне спорно е со кои активности во период од само 3 години (2009-2012 година) истиот бил или е истакнат правник во Република Македонија.

Дисциплинска постапка за утврдување на дисциплинска одговорност на судија

Во Уставот на Република Македонија се регулирани основите за престанок на судската функција и причините поради кои може судијата да се разреши, па така во Амандманот XXIX е кажано:

„1. Судскиот совет на Република Македонија: ги избира и разрешува судиите и судиите-поротници; утврдува престанок на судската функција; ги избира и разрешува претседателите на судовите; ја следи и оценува работата на судиите; одлучува за дисциплинската одговорност на судиите; одлучува за одземање на имунитетот на судиите; предлага двајца судии на Уставниот суд на Република Македонија од редот на судиите и врши други работи утврдени со закон. При изборот на судиите, судиите поротници и претседателите на судовите ќе се запази соодветната и правична застапеност на граѓаните кои припаѓаат на сите заедници. Советот за својата работа поднесува годишен извештај до Собранието на Република Македонија, чија форма, содржина и начин на усвојување се уредуваат со закон.

2. Со овој амандман се заменува членот 105 од Уставот на Република Македонија и се брише алинејата 15 на ставот 1 на членот 68 од Уставот на Република Македонија.“

Содржината на Амандман XXIX е преточена и разработена во Законот за судовите, Законот за Судскиот совет на Република Македонија, Деловникот за работа на Судскиот совет на РМ, како и во подзаконските акти донесени врз основа на овој закон. Во Законот за изменување и дополнување на Законот за судски совет на РМ (Сл. весник на РМ бр.150 од 18.11.2012) во член 54 е кажано кој може, со барање до Советот, да ја поведе дисциплинската постапка, во кој рок, како и тоа дека истата е од доверлив карактер.

Кога Советот ќе го прифати барањето како основано, истиот од своите редови формира Дисциплинска комисија во состав од претседател и четири члена, како и заменик претседател и заменик на еден од членовите на Комисијата. Комисијата барањето со доказите ги доставува лично на судијата, кој може, во рок од 8 дена, писмено да се признае или пак на записник да даде усна изјава. Судијата, во овој дел од постапката, има право да ангажира и свој бранител. Комисијата, од своја страна, може и самата да прибави докази и во рок од 30 дена е должна да поднесе извештај до Советот со предлог за основање на барањето.

Советот на седница расправа по барањето и по предлогот од Комисијата, по што одлучува дали ќе поведе дисциплинска постапка или пак ќе донесе одлука за запирање на истата. Ако Советот донесе одлука за поведување дисциплинска постапка, истата се доставува до подносителот на барањето, до судијата и до претседателот на судот во кој судијата ја остварува функцијата, а предметот со сите списи се предава на Комисијата, која, во рок од 15 дена, расправа во полн состав по одлуката за поведување дисциплинска постапка.

Кога Советот ќе донесе одлука за поведување дисциплинска постапка, може, со одлука, времено да го одстрани судијата од вршењето на судиската функција, согласно со Законот за судовите. На расправата пред Комисијата се повикуваат подносителот на барањето и судијата, се изведуваат сите прибрани докази од учесниците, а за расправата се составува записник кој го потпишуваат сите учесници во постапката, членовите на Комисијата и записничарот. Комисијата е должна, во рок од 15 дена по завршувањето на расправата, да поднесе извештајот за констатираната состојба и дава предлог Советот да одлучи за: запирање на постапката; изрекување дисциплинска мерка; или за разрешување на судијата поради сторена потешка дисциплинска повреда.

Советот, по предметот на извештајот и предлогот на Комисијата, и по одржана расправа, донесува една од одлуките што се предложени. За сторена дисциплинска одговорност, Советот, со мнозинство гласови, може на судијата да му изрече една од следниве дисциплински мерки: писмена опомена; јавен укор; или намалување на платата во висина од 15% до 30% од месечната плата на судијата, во траење од еден до шест месеци.

Ако Советот, со решение, го разреши судијата заради сторената потешка дисциплинска повреда наведена во член 76 од Законот за судови, решението го донесува со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број членови во Советот. Решението Советот го изготвува во писмена форма, во рок од 15 дена од денот на донесувањето, а истото му се доставува на судијата, на неговиот бранител, на подносителот на барањето и до претседателот на судот во кој судијата ја извршува функцијата.

Постапка за утврдување нестручно и несовесно вршење на судиската функција

Судијата се разрешува од судиската функција поради нестручно и несовесно вршење на судиската функција исклучиво под услови предвидени во закон. Постапката за утврдување нестручно и несовесно вршење на судиската функција се поведува по барање на член од Советот, на претседателот на судот, на претседателот од повисокиот суд или на Општата седница на Врховниот суд на Република Македонија, во рок од една година од денот на осознавањето за сторената повреда. Постапката е итна и е од доверлив карактер, се води без присуство на јавноста и со почитување на угледот и достоинството на судијата. При тоа се води сметка за заштитата на личните податоци на судијата, согласно со прописите за заштита на личните податоци. Само доколку постои барање на судијата Советот ќе одлучи постапката да се води со присуство на јавноста.

Постапка за утврдување нестручно и несовесно вршење на судиската функција не може да се поведе доколку изминат повеќе од пет години од денот на сторената повреда, освен ако е донесена одлука на Европскиот суд на човековите права поради повреда на член 6 од Европската конвенција за човековите права, или ако е донесена одлука на Врховниот суд на Република Македонија во однос на правото за судење во разумен рок, како резултат на постапување на судијата за кој е поведена постапката за утврдување на нестручно и несовесно вршење на судиската функција (член 78 од Закон за ССРМ).

Кога Советот ќе го прифати барањето како основано, формира Комисија за утврдување нестручно и несовесно вршење на судиската функција, во состав од претседател и четири члена. Комисијата го доставува барањето, со сите докази, до судијата против кого истото е поднесено. Судијата, во постапката пред Комисијата, има право да ангажира свој бранител. Комисијата, врз основа на прибавените податоци и докази, е должна, во рок од 30 дена, да поднесе до Советот извештај со предлог за основаноста на барањето. Советот, на седница, со мнозинство гласови одлучува дали ќе поведе или ќе ја запре постапката. Ова мора да го направи во рок од 30 дена од денот на приемот на извештајот од Комисијата. Одлуката на Советот се доставува до подносителот на судот во кој судијата ја извршува функцијата, а предметот со сите списи се предава на Комисијата. Доколку Советот донесе одлука за поведување постапка за утврдување нестручно и несовесно вршење на судиската функција, може, со одлука, времено да го отстрани судијата од извршувањето на судиската функција.

Комисијата, на седница расправа по одлуките на Советот за поведување на постапката. На седницата се покануваат подносителот на барањето и судијата, а им се доставуваат сите докази. За работата на Комисијата се составува записник. Комисијата, во рок од 15 дена по завршувањето на расправата, поднесува извештај за констатираните состојби и дава предлог Советот да донесе одлука: за запирање на постапката, доколку не е утврдено нестручно и несовесно вршење на судиската функција, или, за разрешување на судијата поради нестручно и несовесно вршење на судиската функција.

Како членовите на Советот кои не се од редот на судиите ќе расправаат и одлучуваат за нестручно и несовесно вршење на судиската функција, кога истите не се избрани за членови во Советот од редот на универзитетските професори, адвокати и други истакнати правници?

Непримерно и деградирачко за целото судство и за судиите е членови на Советот кои во Советот се избрани од државните органи на управата, од редовите на стручните соработници или од правниците со минимален работен стаж по положениот

правосуден испит, да ја оценуваат стручноста на судиите кои имаат повеќегодишен судиски стаж во сите нова во судовите.

Затоа, за овие членови на Советот треба доследно да се применува законското решение од член 26 од Законот за Судски совет на Република Македонија.

Советот, врз основа на извештајот од Комисијата и одржаната расправа, може да ја запре постапката, доколку не е утврдено нестручно и несовесно вршење на судиската функција и да го разреши судијата поради нестручно и несовесно вршење на судиската функција. Решението на Советот за разрешување на судијата се донесува со двотретинско мнозинство од членовите на Советот, за случаите наведени во член 75 од Законот за судовите.

Право на жалба

Против решението на Советот за разрешување на судијата, односно за изречена дисциплинска мерка, судијата има право на жалба до Советот за одлучување по жалбите на Судскиот совет формиран при Врховниот суд на Република Македонија во рок од осум дена од приемот на решението.

Советот за одлучување по жалба е составен од девет члена од кои тројца судии на Врховниот суд на Република Македонија, четворица судии од четирите апелациони судови и двајца судии од судот од кој е судијата против кого се води постапката. Претседателот на Врховниот суд на Република Македонија не може да биде член на Советот кој одлучува по жалбата на судијата. Советот за одлучување по жалба може да го потврди или да го укине решението на Судскиот совет за разрешување на судијата, односно решението за изречената дисциплинска мерка.

Решението што го носи Советот кој е надлежен да одлучи по жалбата на судијата, а е формиран во Врховниот суд на Република Македонија, судијата нема право да го напаѓа пред Уставниот суд на Република Македонија.

Корупција во судството

Судството може најуспешно да се брани од корупцијата со својата независност. Разликуваме две димензии на независност на судството:

- независност на судот како институција, и
- независност на судијата како личност.

Независноста на судот како институција се огледа во неговата самостојност и независност спрема органите на законодавната и извршната власт и спрема другите органи, организации и поединци. Независноста на судијата како личност се огледа во неговата слобода да може да донесува непристрасни одлуки, врз основа на сопствена оценка на доказите, без ограничување, без влијание, притисок и интервенции, непосредни или посредни, од кого и да било да доаѓаат и од кои и да било причини да се прават.

Влијанија и притисоци насочени кон судот и судијата отсекогаш имало, ги има, и во иднина ќе ги има, но битно е дали тие ќе може да допрат до судијата, а тоа исклучиво ќе зависи од него, од неговата способност и интегритет да може да им се спротистави на истите.

Корупцијата во судството може да ја препознаеме во забрзувањето или во

одолговлекувањето на судските постапки, од една страна, додека пак од друга страна таа се огледа во донесената пресуда која не е заснована на непристрасна оценка на фактите и на интерпретацијата на законот од страна на судијата.

Во постапката пред судот, многу често, поедини физички или правни лица се обидуваат да ги обезбедат своите различни интереси преку влијание врз судот и судијата. Меѓутоа треба секогаш да се има во вид дека правниот систем во една држава лежи во обврската на сите субјекти кои сакаат своите права да ги остваруваат пред суд да им се обезбеди еднаква правна заштита. Во ситуација кога судовите и судиите се преоптоварени со голем број предмети се доаѓа до ситуација да се употребува дискреционо право, односно слободно, по свое наоѓање на кого и кога ќе му биде обезбедена судска заштита, поточно кажано на кого, кога и зошто ќе му се обезбеди приоритет во решавањето на неговиот предмет. Ваквиот начин на решавање на проблемот дава простор за сомневање во одлуката за дадениот приоритет.

Корупцијата во судството може да биде поттикната и од несоодветните системски решенија, најчесто тоа се случува при изборот и унапредувањето во кариерата на судиите. Не смее да се дозволи изборот и унапредувањето на судијата да биде подложен на влијанијата од законодавната и извршната власт или пак од други надворешни влијанија. Сепак, начинот на избор и унапредување во кариерата на судиите од страна на Судскиот совет покажува дека законодавството и извршната власт имаат силно влијание, а тоа особено се почувствува преку учество во Советот на министерот за правда, за што зборува Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2010 година- работен документ на службите на Европската комисија и правна анализа за независноста на судство изготвена од Набљудувачката мисија на ОБСЕ во Скопје, во декември 2009 година.

Законот за судовите, во член 39, став 4, го регулира годишниот распоред за работа на судиите. Распоредот за работа го утврдува претседателот на судот, по претходно прибавено мислење на седницата на судиите. При утврдувањето на распоредот секако треба да се води сметка и за определбата на судијата за специјализација во одредена материја. Распоредувањето на судијата на несоодветна работа по предмети по кои нема соодветна специјализација и познавање на материјата може негативно да се одрази на работата на судијата, како на неговиот квалитет, така и на неговиот кванитет во одлучувањето, што крајно може да повлече поведување постапката за нестручно и несовесно работење.

Исто така, како вид корупција може да биде и тоа кога без причина дојде до одземање предмет кој на судијата му е доделен во работа согласно со годишниот распоред за работа и истиот се даде на друг судија, за кој се претпоставува дека ќе одлучи во полза на една од странките во постапката. За да се одбегне ваквото, со или без причина, одземање на предмет од еден и давање на друг судија во работа, потребно е да се применува годишниот распоред за работа и Законот за судови каде во член 7 е кажано:

“Предметите што доаѓаат во судот на одлучување се распоредуваат меѓу судиите според времето на прием на предметот во судот, со исклучување на секакво влијание врз начинот на распределбата од страната на претседателот на судот, судијата или судската администрација.“

Со доследна примена на член 7 од Законот за судови во голема мера ќе се одбегнат сите сомневања за коруптивно решавање на одреден судски предмет од страна на судијата или за влијание на претседателот на судот.

Еден од најважните услови за отстварување или барем за намалување на корупцијата

во судството е неговата финансиска независност. Недоволно платените судии може да бидат сериозни кандидати за корумпираност, бидејќи би размислувале или изнаоѓале дополнителни извори на заработувачка, што, во крајна линија, би било во спротивност со самостојноста и независноста на судијата. Затоа, висината на платата на судијата треба да се определи на начин што ќе му обезбеди да биде заштитен од сите можни притисоци и влијанија при постапувањето и одлучувањето (член 60, став 3 од Законот за судовите).

Законот за судовите дава можниот судијата да биде едукатор или да држи предавања во Академијата за судии и јавни обвинители, на високообразовна институција, како и да учествува во определени научни проекти (чл.52, ст.4 од Законот). Меѓутоа, ваквата можност можат да ја користат само мал и определен број судии, деодека на поголемиот број судии им останува и понатаму можноста за корупција и размислување за дополнителна заработувачка.

Исто така, кога станува збор за корупција во судството, од особено значење е начелото на јавност и транспарентност на судењето. Цел на судењето отворено за јавноста може да биде отстранување на сите посредни и непосредни вјиланија и ограничувања, непринципиелни вјиланија, притисоци, закани или разни замешателства. Сите вакви вјиланија и притисоци врз работата на судијата во остварување на неговата функција може да ги отстрани исклучиво самиот судија, кој, ако сака да остане самосотен и независен во одлучувањето, ќе мора да изнајде сили да се спротивстави на истите.

Согледувања од следењето на јавните седници на Судскиот совет на РМ

Седниците на Судскиот совет на Република Македонија беа следени во период од 1 ноември 2012 до 30 април 2013 година, а во тек на овој период беа одржани вкупно 13 седници и тоа на 7.11.2012, 28.11.2012, 4.12.2012, 18.12.2012, 20.12.2012, 25.12.2012, 28.12.2012, 15.1.2013, 13.2.2013, 7.3.2013, 14.3.2013, 20.3.2013 и 29.4.2013 година. Присуство на преставник од ИЧП имаше на 10 седници.

Расправање по преставки и поплаки поднесени од граѓани и правни лица

Судскиот совет на РМ, меѓу другото, расправа за преставки и поплаки поднесени од граѓаните и правните лица за работата на судиите и судовите, како и за одолжување на судските постапки. Седниците на Советот се јавни и се одржуваат најмалку еднаш месечно. Од присуството на седниците на Судскиот совет на РМ можеше да се утврди дека имаат голем прилив на преставки и поплаки. На секоја седница на која се расправаа истите, имаше по 70 до 100 преставки.

За секој предмет (преставка или поплака), членот на Советот се обраќа до судот за подетални информации во врска со барањето од претставката. По добивање на повратната информација, членот на Советот го разгледува предметот и на седница, на чиј дневен ред е ставен предметот, го елаборира предметот, предлага соодветно решение, односно одговор кој ќе му биде испратен на подносителот на претставката. По елборирањето на сите предмети од членот-известител, се пристапува кон гласање за предложените решенија, односно одговори на преставките и поплаките од граѓаните.

Членовите на Судскиот совет на РМ имаат право да постават дополнително прашање во врска со предметот или да предложат поинаков одговор од предложениот во случај кога не се согласуваат со предлогот на членот-известител. На барање од

другите членови од Советот може дополнително да се преиспита предметот и да се одлучи по него на некоја наредна седница.

Најголем дел од претставките и поплаките поднесени од граѓаните и правните лица членовите на Судскиот совет на РМ ги одбиваат, бидејќи се работи за **жалбени наводи**, односно најчесто странките содржината од жалбата која ја доставуваат до судот ја доставуваат и до Судскиот совет на РМ. Но, согласно со надлежностите, Судскиот совет на РМ жалбените наводи не ги разгледува, посебно кога се работи за активен предмет за кој постапува повисокиот суд и во таа насока и му се одговара на подносителот на претставката.

Во случаи кога во претставката или поплаката се жалат на **одолговлекување на постапката**, Судскиот совет на РМ се обраќа до претседателот на судот и до конкретниот судија и врз основа на добиениот одговор од нив, му се одговара на подносителот на претставката. Судскиот совет на РМ нема надлежност за преиспитување на одлуки во случај кога се работи за правосилни предмети.

Голям број од претставките и/или поплаките се однесуваат на **незадоволство од судска одлука**, но Судскиот совет на РМ нема можности да измени некоја одлука, бидејќи, согласно со законот тие не можат да менуваат и коментираат судски одлуки и затоа постојат повеќе судски инстанции. Во тие случаи не се разгледуваат претставките, односно поплаките доставени од граѓаните или правните лица по тој основ.

Претставките кои се однесуваат за **несовесно вршење на судската функција** најчесто не содржат доволно докази за тоа, односно граѓаните или правните лица не доставуваат основ врз кој би се покренала каква било постапка од страна на Судскиот совет. Кога ќе се утврди дека постои сомневање за несовесно вршење на судската функција, на една од седниците, по предлог од член-известител, Судскиот совет на РМ констатира дека немаат законска мерка со која можат да влијаат врз судовите, односно врз судиите за подобрување на конкретната состојба. Истите предложија дека треба да се разгледа можноста да се изготват **предлози за измени на Законот** и да се размисли за можност **Судскиот совет на РМ да има некој инструмент со кој би можел да укаже на несоодветното постапување по некој предмет**, односно кога ќе најдат дека претставката е основана, да можат да преземат поконкретни мерки. Во вакви случаи се користи член 98 од Законот за измени и дополнување на Законот за Судски совет на Република Македонија (Сл. весник на РМ бр.150/2010). Судскиот совет на РМ **во случаи кога се работи за конкретни пропусти од страна на судијата, односно за нестручно вршење на судската функција, писмено му укажува на судијата за направениот пропуст, како вид на опомена, а кореститјќи го горенаведениот член од Законот, соодветно ја намалува оценката за работењето на судијата.**

Многу мал број претставки и/или поплаки се однесуваат на **технички грешки или пропусти во пресудите. Во тој случај Судскиот совет на РМ одлучува да им укаже на судиите да внимаваат при изготвување на истите.**

Постапка за избор на судии

Постапката за избор на судија пред Судскиот совет на РМ е уредена со Деловникот за работа на Судскиот совет на Република Македонија. Согласно со член 22 од наведениот деловник, за избор на судија и претседател на суд Советот расправа и одлучува на седница на која присуствуваат најмалку две третини од членовите на Советот и постапката се врши во две фази:

- прва фаза – предлагање на кандидати и изготвување предлог-листа и
- втора фаза – изборот на судии.

Постапката за избор на судии Судскиот совет ја врши на јавни седници кои се однапред закажани на нивната интервет страница. Во временскиот период во кој се вршеше следењето на работата на Судскиот совет на РМ, преку присуство на седниците, (ноември 2012-април 2013 година), се избраа голем број судии и претседатели на судови, како и членови на Судскиот совет на РМ. Во текот на декември 2012 година избрани се 29 судии, 3 претседатели на судови и 5 члена на Судскиот совет на РМ.

Постапката за избор на судија на седницата на која на дневен ред е ставен избор на судија/судии во соодветниот суд се одвива на следниов начин: Секој член на ССРМ има право да предложи кандидат за судија во соодветен суд согласно со претходно објавен оглас. Тој предлага кандидат од листата на кандидати за судии која им е доставена во електронска форма и која во моментот на одржување на седницата се наоѓа на лаптопите од секој член на ССРМ. Членот на ССРМ предлага кандидат, ја изнесува неговата кратка професионална биографија и образложува зошто смета дека тој е најсоодветен кандидат за огласеното судиско место. Потоа се преминува кон првата фаза и предлогот се става на гласање. Ако кандидатот добие најмалку 5 гласа од присутните членови, предлогот е усвоен и истиот се става на листата за понатамошна постапка за гласање. Откако ќе се предложат кандидати за конкретното судиско место, се пристапува кон втората фаза од изборот. Повторно за секој кандидат од предлог-листата поименично се гласа и за избрани се сметаат оние кандидати кои добиле најмногу гласови, но не помалку од две третини од вкупниот број членови на Советот.

Предлагањето на кандидати за судии се врши од членовите на Судскиот совет, еднаш кандидатот за судија се гласа како предлог, и, ако освои доволен број гласови, се гласа за избор за судија, на истата седница на Судскиот совет. Не е јасна определбата на законодавецот за ваквиот начин на „привидна двостепеност“ на предлагањето и изборот за судии, кога истите членови на Судскиот совет на истата седница предлагаат и избираат судии. Интересна е ситуацијата што се појави на една од седниците кои се следеа од претставник на ИЧП, кога беше предложен кандидат за судија во основен суд кој не го исполнува едниот од условите за избор на судии, а тоа е три години по положен правосуден испит. Не е јасно дали се работеше за техничка грешка на стручната служба на Судскиот совет или за патриски притисок тоа лице да се најде на листата на кандидати за судии, без разлика што не ги исполнува законските услови.

Во прилог е листа на гласови по предлог и гласови за избрани судии од седниците на ССРМ мониторирали од страна на ИЧП. Од табелите може да се забележи дека кандидатите добиваат помал број гласови кога се гласаат како предлози, а во вториот круг гласаат речиси сите присутни членови на ССРМ. Но, во текот на постапката за предлагање кандидати, се случува кандидатите за судии да добијат поголем број гласови, а потоа, во втората фаза при гласање за избор да добијат помалку гласови од првичното гласање.

Од досегашното миниторирање на јавните седници на ССРМ, посебно на тие за избор на судии, се добива впечаток дека се избираат кандидати кои немаат претходно судско искуство, и покрај тоа што има голем број судии кои аплицираат за повисоки истанци. Тие најчесто поминуваат како предлог-кандидати, но во втората фаза не го добиваат потребното мнозинство гласови.

Табела 1

Ред. Бр.	Име и презиме на кандидат	Суд и функција	Гласање за предлог		Гласање за избор		Бадентер	
			за	против	за	против	за	против
1.	Кандидат	Врховен суд на РМ	10		13		6	
2.	Кандидат	Апелационен суд Штип	10		13		6	
3.	Кандидат	Основен суд Скопје I	12		13		6	
4.	Кандидат	Апелационен суд Скопје	10		13		6	
5.	кандидат	Основен суд Куманово	9		13		6	
6.	Кандидат	Основен суд Куманово	10		10	2	6	
7.	Кандидат	Основен суд Гостивар	9		12	1	6	
8.	Кандидат	Основен суд Ресен	9		12	1		

Табела 2

Ред. бр.	Име и презиме на кандидат	Суд и функција	Гласање за предлог		Гласање за избор		Бадентер	
			за	против	за	против	за	против
1.	Кандидат	Врховен суд на РМ	9	2	13		6	
2.	Кандидат	Врховен суд на РМ	11		14		6	
3.	Кандидат	Врховен суд на РМ	10	1	14		6	
4.	Кандидат	Врховен суд на РМ	10	1	13	1	6	
5.	Кандидат	Апелационен суд Скопје	9	1	13			
6.	Кандидат	Апелационен суд Скопје	8	1	11	1		
7.	Кандидат	Основен суд Скопје	8	1	13	1	6	
8.	Кандидат	Основен суд Скопје	9	1	13		6	
9.	Кандидат	Основен суд Скопје	8	1	14		6	
10.	Кандидат	Основен суд Скопје	8	2	14			
11.	Кандидат	Основен суд Куманово			14		6	
12.	Кандидат	Основен суд Кочани	9	1	14			

Табела 3

Ред. Бр.	Име и презиме на кандидат	Суд и функција	Гласање за предлог		Гласање за избор		Бадентер	
			за	против	за	против	за	против
1.	Кандидат	Апелационен суд Скопје	6	1	12	1	4	1
2.	Кандидат	Апелационен суд Гостивар	6	1	9 11	3 1	5	
3.	Кандидат	Апелационен суд Гостивар	5	2	12	1	5	
4.	Кандидат	Управен суд	9		11		4	
5.	Кандидат	Основен суд Скопје	6	1	12	1		
6.	Кандидат	Основен суд Скопје	9	1	12	1	5	
7.	Кандидат	Основен суд Велес	7	1	12	1		
8.	Кандидат	Основен суд Велес	7	2	11	2		
9.	Кандидат	Основен суд Гостивар	8	1	13		5	
10.	Кандидат	Основен суд Гостивар	8	1	12	1	4	1
11.	Кандидат	Основен суд Гостивар	7	1	11	2	5	
12.	Кандидат	Основен суд Куманово	7	1	12	1	5	

Интересна ситуација и од значење да биде забележана е објавувањето огласи за избор на судии во текот на декември 2012 година. Објавени се 3 огласи на 10.12.2012, 26.12.2012 и 31.12.2012 година. Со огласот објавен на 10.12.2012 година се огласуваат празни судиски места во Управен суд, Апелационен суд Скопје, Апелационен суд Гостивар и основните судови Велес, Гостивар, Куманово, Скопје 1 Скопје и Скопје 2 Скопје, во вкупен број од 14 судиски места. Со огласот од 26.12.2012 година се објавуваат непополнети судиски места во ВСРМ, во Вишиот управен суд, Апелационен суд Скопје и основните судови Гостивар и Скопје 2 Скопје, во вкупен број од 10 судиски места. Со огласот од 31.12.2012 се објавуваат непополнетите судиски места во Управен суд, Апелационен суд Скопје, Апелационен суд Битола и основните судови Битола, Гостивар, Кичево, Куманово, Охрид, Ресен, Скопје 2 Скопје, во вкупен број од 11 судиски места. Со огласување на 35 места за избор на судии во повеќе судови низ републикава видно се забележува зголемена активност на ССРМ во овој период и нивен ангажман околу пополнувањето на непополнетите судиски места.

Останува отворено прашањето дали концентрацијата на огласувањето на непополнетите судиски места во периодот пред 1.1.2013 година на некој начин значи и избегнување на примената на член 45, став 2 и 4 од Закон за изменување и дополнување на Законот за судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/2010), односно одбегнување на примената на посебните услови за избор на судии во основните и апелационските судови и во Врховниот суд на Република Македонија, наведени во член 17 од Закон за изменување и дополнување на Законот за судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/2010)?.

VII. АНАЛИЗА НА АНКЕТНИТЕ ПРАШАЛНИЦИ

АНАЛИЗА НА ОДГВОРИТЕ ОД ПРАШАЛНИЦИТЕ НА СУДИИТЕ

Прашалникот за независноста на судството, кој беше изготвен од проектниот тим во ИЧП, содржи 19 прашања групирани во неколку групи кои се однесуваат на општото познавање на судиите за законските основи за независноста и непристрасноста на судството, потоа за можните влјанија од страна на властите, медиумите и граѓаните, како и за финансиската независност на судската власт од другите две власти за и постоењето на корупцијата во судството.

Во тек на ноември 2012 година до сите судии беа испратени 570 прашалника во следниве судови по апелациони подрачја, така што од Апелационото подрачје Скопје се определија: Апелациониот суд Скопје, Основниот суд Скопје I Скопје, Основниот суд Скопје II Скопје, Основен суд Куманово и Основен суд Велес. Од Апелационо подрачје Гостивар судовите: Апелационен суд Гостивар, Основен суд Тетово, Основен суд Гостивар и Основен суд Дебар. Од апелационото подрачје Битола судовите: Апелационен суд Битола, Основен суд Битола, Основен суд Прилеп, Основен суд Охрид и Основен суд Струга. Од апелационото подрачје на Штип судовите: Апелационен суд Штип, Основен суд Штип, Основен суд Струмица и Основен суд Кочани. Исто така се утврди дека анкетни прашалници ќе се достават и до судиите од Управен суд, Виш Управен суд и Врховен суд на Република Македонија.

Прашалниците беа доставени по пошта, поименично до секој судија од конкретниот суд. Со пропратно писмо им беше објаснето што им се доставува и за која цел, а им беа дадени и насоки за пополнувањето, кое беше на доброволна основа. Прашалникот можеше да се пополни и анонимно, без да го наведуваат името и презимето. Исто така беше укажано дека пополнувањето се врши на начин што може да се избере и заокружи некоја од понудените опции, а доколку не се согласуваат со ниту една од понудените опции, тогаш мислењето, ставот или коментарот можат да го искажат на крајот од прашањето, во соодветно означеното поле.

Покрај писмото и анкетниот прашалник, во пликот се наоѓаше и празно плико адресирано до Институтот за човекови права, Скопје, со цел, пополнетиот прашалник да го испратат по пошта, а поштенските трошоци беа покриени од Институтот за човекови права од Скопје.

Институтот за човекови права (ИЧП) по доставените прашалници доби одговори од 63 судии од сите судиски инстанции, што претставува околу 50% од поставениот праг на одговори, имајќи предвид дека, согласно со проектот, биле предвидени одговори по прашалници од околу 120 судии. ИЧП заклучува дека е доставен одговор на околу 15% од вкупниот број испратени прашалници до судиите ид сите судиски инстанции, или околу 9-10% од вкупниот број судии во РМ, што воедно претставува репрезентативен примерок.

Добиени се вкупно 41 одговор од основните судови. Најголем број одговори се пристигнати од Скопје, Куманово, Штип, а има и неколку прашалници пристигнати од Битола, Велес, Струмица, еден од Кочани и еден од Дебар. Добиени се 15 одговори во кои не е назначена судската инстанца, ниту судот, како и 6 одговори од апелациони судови (според печатите на пликоата станува збор за Скопје, Штип и едно писмо од Битола), како и еден одговор од Врховниот суд на РМ. Неколку судии (од Основен суд Куманово, Основен суд Гостивар и Основен суд Штип) одговориле на прашалникот така што го навеле своето име и презиме. Меѓу лицата кои одговориле има и потпретседател на основен суд.

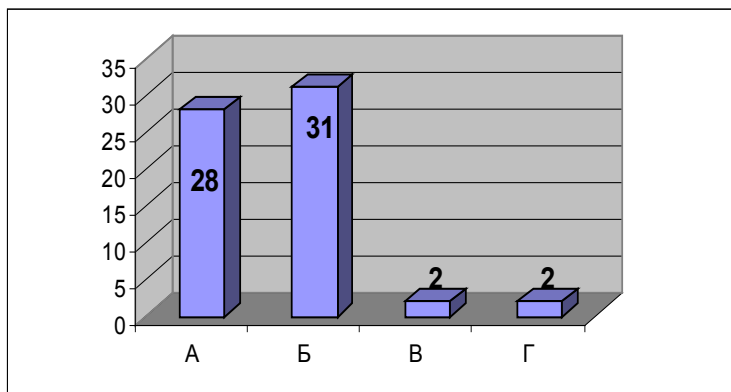
Воопшто не е добиен одговор од повеќе судови, меѓу кои и од Основен суд Скопје 2 и Основен

суд Охрид за кои имаме неофицијални информации дека писмата не биле доставени до судиите, иако биле поименично испратени. Исто така, нема ниту еден одговор од Основен суд Прилеп. ИЧП потсетува дека Уставот на РМ ја гарантира слободата и неповредливоста на писмата и на сите други облици на комуникација. Само врз основа на одлука на суд, под услови и во постапка утврдена со закон, може да се отстапи од правото на неповредливост на писмата.

Во оваа поглавје Институтот за човекови права ги презентира сумираните резултати од одговорите, мислењата и коментарите по прашалниците доставени до најголем дел од судиите во Република Македонија. Ставовите и мислењата искажани и забележани во овој дел не се ставови и мислења на ИЧП.

Преглед на одговори по прашалникот:

Прашање 1: Дали сте запознаени со меѓународните стандарди и инструменти за независност и непристрасност на судството?

А. Да, целосно сум запознаен/а;

Б. Само делумно сум запознаен/а;

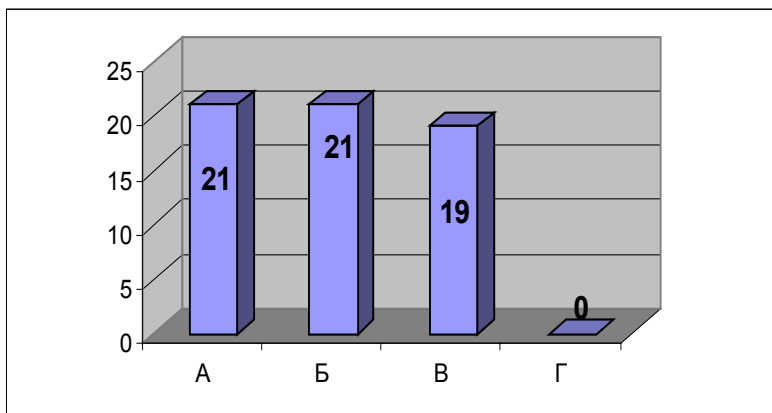
В. Не, не ми се познати, меѓутоа сметам дека треба дополнително да бидам запознаен/а;

Г. Не, не ми се познати и немам потреба дополнително да бидам запознаен/а.

Најголемиот дел од судиите (49%) истаканале дека се делумно запознаени со меѓународните стандарди и инструменти за независно и непристрасно судство. Дел од нив побарале и продлабочување на познавањата, а дел, кои очигледно сметаат дека постои потреба од јакнење на судската независност, побарале итна имплементација на меѓународните стандарди во судската власт.

Еден судија во својот одговор посочил дека запознавањето со меѓународните стандарди е на лична иницијатива на судијата, а не е дел од континуираната обука што ја спроведува Академијата за судии и обвинители. Постои и барање секој суд во својата библиотека да поседува литература за меѓународните стандарди за независно судство.

Прашање 2: Дали домашната законска рамка обезбедува и гарантира целосна независност и непристрасност на судството?

А. Да, целосно;

Б. Обезбедува делумно независно и непристрасно судство;

В. Не, потребно е подобрување на законската рамка;

Г. Не знам и/или немам мислење

Најголем дел од анкетираниите судии одговориле дека домашната законска рамка обезбедува делумно независно и непристрасно судство (21 одговор), а дури 19 судии сметале дека истата не обезбедува и гарантира независно судство, заради што е потребно подобрување на рамката. ИЧП заклучува дека вкупно 40 судии (или 63,5% од добиените одговори) сметаат дека постојат слабости и недостатоци во домашните правни прописи во делот на гарантирањето на независноста на судската власт.

Само 21 судија одговориле дека законската рамка целосно обезбедува и гарантира целосна независност и непристрасност на судството, додека двајца судии воопшто не дале одговор на ова прашање.

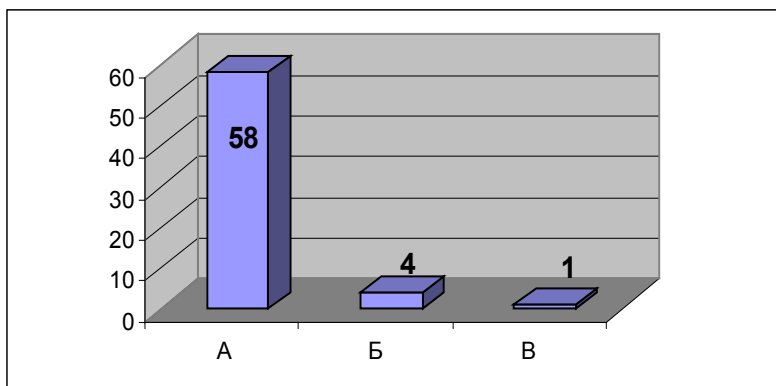
Доколку се анализираат посуштинските коментари и забелешки кои судиите ги навеле при одговорот по ова прашање, ќе се забележи цел спектар различни фактори кои сепак не зборуваат за законски недостатоци, туку напротив, за недоследност и/или несоодветна примена на законските гаранции и одредби во практика. Соодветно, некои од судиите сметаат дека политиката е премногу навлезена во судството – изборот и разрешувањето на судиите во голема мера зависи од политиката, а друг судија истакнал дека судството е делумно независно поради нецелосната финансиска самостојност, како и поради начинот на контрола на работата на судиите.

Особено интересен приказ на состојбата дава мислењето на еден од судиите кој одговорил дека измените во процесните закони и во законите со кои се поставува и организира судската власт воведоа голем број судиски норми, рокови, казни, оценки со што судиите се претворија во „гладијатори“, судницата во „арена“, а странките во „норма и бројки“.

Судиите дури и размислуваат и во насока на измена на законска рамка со цел истата да обезбедува и гарантира целосна независност и непристрасност на судството. Така, како конкретен предлог беше посочено членовите на Судскиот совет на Република

Македонија (ССРМ) да се избираат исклучиво од редот на судиите со право на само еден мандат. Друг судија се надополнува на ова барање, сметајќи дека досегашните законски измени не биле суштински и поради тоа не успеале да обезбедат функционална и оперативна судска независност. Од друга страна изнесено е мислење дека законските прописи со кои се регулира оваа материја честопати се подложни на измени согласно со желбите на политичарите. Трет судија искажува загриженост за моралниот и материјалниот дигнитет на судиите во помалите средини поради постоењето на реваншизам заради судиската одлука – па во таа насока бара измена на законската рамка со цел зајакнување и гарантирање на целосната независност на судството.

Прашање 3: Дали правите разлика помеѓу независност и непристрасност на судството?

А. Да, тоа се два различни концепти кои меѓусебно се дополнуваат;

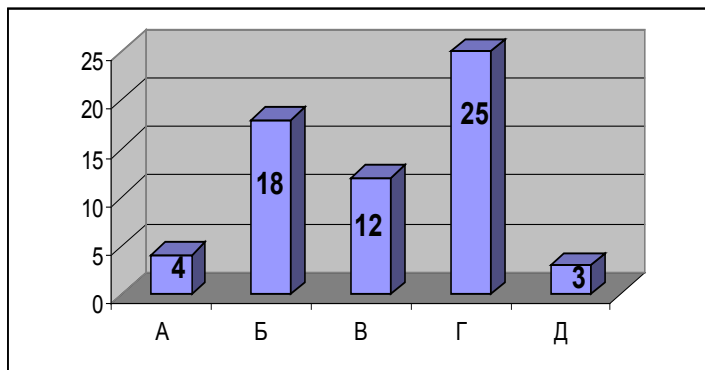
Б. Не, тоа се два исти концепти;

В. Не знам и/или немам мислење

Може да се заклучи дека најголемиот дел од анкетираниите судии посочиле дека прават разлика помеѓу независност и непристрасност на судството – само 4 судии сметаат дека тоа се два исти концепти, додека 1 судија не знае или нема мислење. Од вкупниот број судии кои прават разлика (58 судии), само 26 судии (или 41% од вкупниот број пристигнати одговори) правилно одговориле дека независноста е тесно поврзана со изборот и мандатот, а непристрасноста со судиското постапување и одлучување. Дури 27 судии не ја препознале правилно или немале мислење / не ја посочиле разликата помеѓу независност и непристрасност на судството (меѓу кои и судија на апелационен суд). Петорица судии имаат друго мислење по однос на разликата помеѓу овие два концепти.

Ваквото изјаснување по ова прашање неминовно ја наметнува потребата од зајакнување на свеста кај носителите на судската власт за постулатите и гаранциите на судската независност преку споделување релевантни документи и стандарди со судиите, како и преку зголемување на едукативните содржини кои дополнително ќе ја обработуваат оваа тема, на тој начин осигурувајќи дека секој судија, при моментот на избор, недвосмислено и правилно го распознава и практикува начелото на независно и непристрасно вршење на судската функција.

Прашање 4: Што мислите, како граѓаните ја гледаат судската власт?

А. Целосно независна и непристрасна;

Б. Делумно независна и непристрасна;

В. Делумно зависна од други влијанија и пристрасна;

Г. Целосно зависна од други влијанија и пристрасна;

Д. Немам мислење

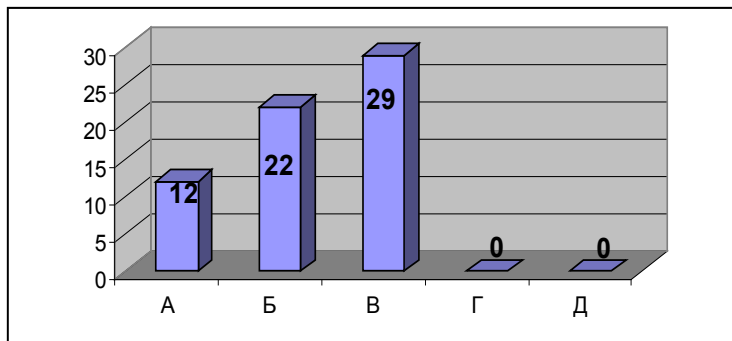
Судиите во Република Македонија се свесни за перцепцијата што постои меѓу граѓаните за зависноста и влијанијата врз судската власт. Имено, најголемиот број од нив, 25 судии, или околу 40% од пристигнатите одговори, сметаат дека граѓаните го гледаат судството во Македонија како целосно зависно од притисоци, или поточно, дури 58,73% од судиите кои одговориле на доставениот прашалник искажале мислење дека граѓаните ја перцепираат судската власт како делумно или целосно зависна од други влијанија. Само 4 судии сметаат дека кај граѓаните постои мислење дека нашата судска власт во целост е независна и не подлегува на други влијанија и притисоци, а еден судија боопшто не дал одговор по ова прашање.

Во своите коментари судиите забележале дека граѓаните можеби немаат доверба во судството, бидејќи сметаат дека под одредени услови судот може да донесе поинаква одлука во нивна корист, или пак мислењето дека секој граѓанин кој бил учесник во судска постапка, при што го изгубил предметот, нема да смета дека судството е независно и непристрасно, бидејќи секому неговата вистина му е најправедна.

Мошне е конструктивна забелешката на судија од Основниот суд во Куманово кој смета дека секој судија треба да избегнува какво било однесување кое би можело да создаде претстава кај граѓаните дека судијата суди пристрасно.

Меѓутоа, особено се истакнува забелешката на еден судија на апелационен суд кој смета дека граѓаните веќе знаат дека судиите се толку исплашени што се „целосно во рацете и во функција на власта, а граѓанството е обичен предмет“. Загрижуваат размислувањата на неколку судии во основните судови во РМ кои истакнале дека граѓаните немаат доверба во судството, туку имаат доверба во „влијанието на штабот на партијата на власт“, како и дека недовербата на граѓаните треба да се поврзе и да се гледа низ призмата на фактот што се избираат „нестручни судии по налог на Владата“.

Прашање 5: Дали сметате дека другите тела, институции и органи ја почитуваат независноста на судството?

A. Да, во целост ја почитуваат;

B. Делумно ја почитуваат, а непочитувањето е исклучок;

C. Не, само декларативно ја почитуваат, а не и во практика;

D. Немам мислење;

E. Имам друго мислење.

Дури 81% од судиите кои одговориле на прашалникот сметаат дека другите власти (тела, институции и органи), делумно ја почитуваат судската независност или истата ја почитуваат само декларативно, но не и во практика. Ваквиот одговор упатува на сериозни индикации кои дополнително треба да се испитаат и да дадат јасен одговор во насока дали овој став произлегува од личното искуство на судијата, од искуството кое со судијата го споделил негов колега или пак истото претставува една општа перцепција за севкупните состојби во судството кои се рефлектираат на независноста на оваа власт.

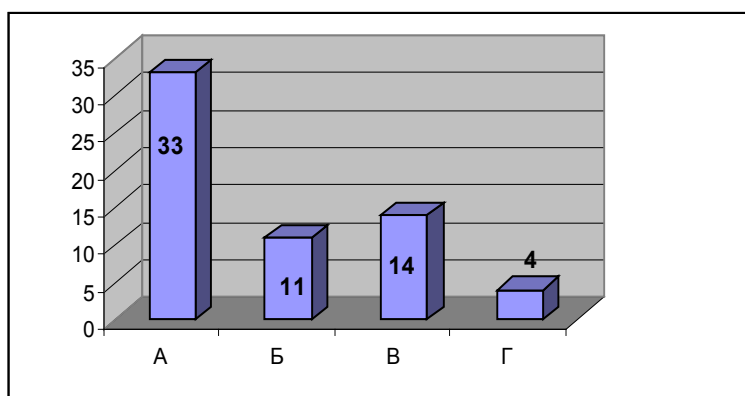
Одговорите по ова прашање особено треба да се доведат во врска со одговорот на судиите по прашањето бр.2, каде најголемиот дел од судиите кои доставиле прашалници, или околу 67%, сметале дека домашната законска рамка обезбедува и гарантира целосна или делумна независност и непристрасност на судството. Неминовно, се поставува прашањето зошто при толку висок процент на одговори кои сметаат дека законската рамка е поставена на релативно солидно ниво, со можности за нејзино подобрување, обезбедувајќи ги основните гаранции за независност на судската власт, најголемиот дел од судиите укажуваат на само декларативно или делумно почитување на независноста од страна на другите власти. Ваквите одговори несомнено упатуваат на длабоки размисли во насока на идентификување на клучните системски проблеми, практичните недостатоци и недоследности при примената на начелата во практика, улогата и влијанието на политичката и бизнис-елитата, па дури и персоналните слабости, каде треба да се бара „вината“ за делумното или за целосното непочитување на независното судство од страна на другите органи и институции.

Забележителни се размислувањата на судиите кои ја искажуваат поврзаноста и делумната зависност на судската од извршната власт. Соодветно, по одговорот на прашањето еден судија на апелационен суд истакнал дека „судиите не смеат да не покренат кривична постапка, ако тоа го бара јавниот обвинител, а задолжително

ако пријавата е од „експертите“ од полицијата.“ Друг судија истакнал дека непочитувањето во практика не е исклучок, туку забележителна појава, додека пак судија на основен суд истакнал свое мислење дека ниту една институција не ја почитува независноста на судот.

Сепак, должни сме да истакнеме дека дел од судиите сметаат дека останатите органи и власти целосно ја почитуваат судската независност, па така еден судија навел дека по секое негово обраќање со барање податоци од другите органи добива соодветен одговор. Друг судија смета дека, иако во целост се почитува независноста, треба да се преземат сите потребни мерки за заштита, обезбедување и унапредување на независноста на судската власт.

Прашање 6: Дали сметате дека медиумите (пишани и електронски) влијаат врз судската непристрасност и го прејудуваат судското постапување и одлучување?

А. Да.

Б. Делумно.

В. Не, медиумите не можат да влијаат на судската независност и непристрасност;

Г. Не знам – немам мислење.

Најголем број судии кои доставиле одговор, или околу 52,4%, се на мислење дека медиумите влијаат, или може да влијаат врз судската непристрасност, па дури и да го прејудуваат судското постапување и одлучување. ИЧП ова прашање го постави со цел да добие подетални сознанија во делот на справувањето на судиите со надворешните влијанија, меѓутоа, податокот дека мнозинството судии сметаат дека медиумите влијаат и вршат притисок врз судското постапување, насочувајќи го истото, е поразителен. Ниту еден судија не смее да дозволи вмешување или каков било притисок од медиум врз неговата работа, а потпаѓањето под ваквите влијанија или обиди за влијание говори во прилог дека дел од судиите се недоволно силни и истрајни во определбата за непристрасност при постапувањето и одлучувањето.

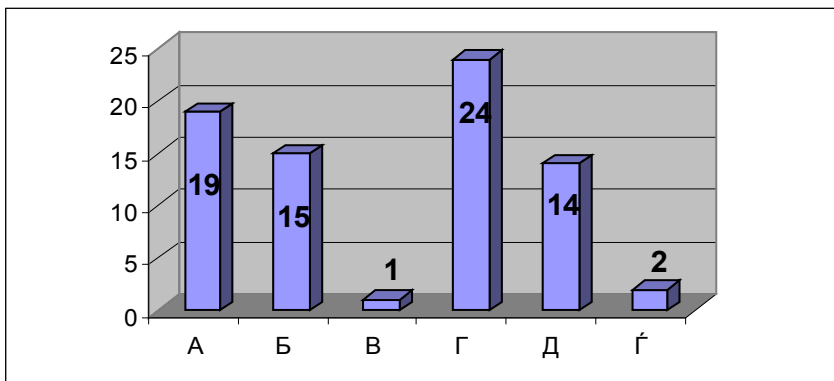
Сепак, доколку се анализираат забелешките и коментарите што судиите кои одговориле на ова прашање со понудените решенија под А) и Б), ќе се дојде до заклучок дека, иако дел од истите влијанието или обидот за влијание го лоцираат директно во медиумот, всушност станува збор за индиректно влијание или обид за влијание на извршната и/или другите власти, кои медиумот го користат само

како алатка преку која дејствуваат. Соодветно, двајца судии на апелациски суд искажале мислење дека, во едниот случај, иако преку медиум се прејудицирало дека пријавениот сторил кривично дело за кое бил фатен *'in flagranti'* судот донел ослободителна пресуда, додека, во другиот случај, судијата посочил дека, кога конкретни носители на највисоки извршни функции преку одредени медиуми изјавуваат дека имаат „несоборливи докази“, тогаш, „на кутриот обвинет му нема спас, дури и да биде ослободен“. Трет судија посочил дека обвинети лица, преку медиумите, однапред се осудуваат со „непобитни докази“ презентирани од медиумот, а друг судија зборува за влијанието на т.н. провладини медиуми од кои судиите „се плашат правилно да одлучат“. Во своите одговори некои судии сметаат дека постои т.н. „медиумски линч“ со што кај јавноста однапред се создава слика дека тие лица се виновни, односно преку прејудицирани претпоставки и коментари се креира јавното мислење во правец кој му одговара на медиумот. Сето ова неколку судии во својот одговор го сумирале и сметаат дека станува збор за непочитување на презумпцијата на невиност, на начин што преку медиумите се објавуваат случаи за кои се` уште нема започнато постапка.

Постојат и судии кои со право забележуваат дека некои медиуми коментираат судски одлуки дури и во оние случаи кога истите се` уште не се објавени, а друг судија, во оваа насока, смета дека таквото објавување на одлуките предвреме преку медиумите (пред пресудувањето на предметот), создава притисок врз судот. Еден судија смета дека можните влијанија треба да се согледаат и преку јавното прозивање и навреди упатени кон судија, доколку одлуката не е по волја на некого.

Еден судија, кој смета дека медиумите не можат да влијаат на судската независност и непирстрасност, смета дека на јавноста и се достапни информациите по предметите со зачувување на приватноста на странките, со цел преку отворен притисок да се постигне објективна слика за судовите и за судијата како поединец.

Прашање 7: Дали Вие лично сте се соочиле со притисок или обид за влијание при судиско постапување и/или одлучување по Ваш предмет или по предмет на друг судија?

А. Да, имав директен притисок при постапувањето и/или одлучувањето по мој предмет;

Б. Да, имаше индиректен обид за влијание при постапувањето и/или одлучувањето по мој предмет;

В. Да, имав притисок да извршам влијание во предмет по кој постапува и одлучува друг судија;

Г. Не, не сум се соочил со притисок, ниту обид за влијание при постапувањето и одлучувањето по мој предмет;

Д. Не, не сум се соочил со притисок во форма на барање да извршам влијание во предмет по кој постапува и одлучува друг судија.

Г. Друго:

По ова прашање на судиите им беше овозможено да дадат свој одговор и мислење по една или повеќе од понудените опции. Дел од судиите го искористија ова свое право и одговорија соодветно. Соодветно, најголем дел или 24 од пристигнатите одговори говорат во насока дека тие лично не се соочиле со притисок, ниту со обид за влијанија при постапувањето и одлучувањето по нивен предмет, а дури 15 одговори велат дека судијата не се соочил со притисок во форма на барање да изврши влијание во предмет по кој постапува и одлучува друг судија.

ИЧП со особено внимани ги анализираше одговорите во кои судиите отоврено зборуваат за определни притисоци или обиди за влијание, па така дури 34 одговори се во насока на постоење директен притисок при постапувањето и/или одлучувањето по сопствен предмет, како и за постоење индиректен обид за влијание при постапувањето и/или одлучувањето по сопствен предмет. Во еден случај судијата смета дека врз него бил вршен притисок со цел влијание во предмет по кој постапува и одлучува друг судија. Ваквата состојба предизвикува загриженост и истата мора детално и објективно да се истражува во насока на идентификување и елиминирање на сите можни влијанија, како и на слабостите во судскиот ситем и индивидуалните капацитети на судиите кои понекогаш потпаѓаат под вакви влијанија. Особено загрижува моментот што судија на Врховниот суд на РМ се соочил со директен притисок од претставник од друга власт при постапувањето и/или одлучувањето по сопствен предмет.

Дури четири од шесте пристигнати одговори од апелационите судови зборуваат за некава форма на влијание или притисок. Еден судија говори за индиректен обид за влијание при постапувањето по сопствен предмет од страна на член на ССРМ, додека други двајца зборуваат за директен притисок спроведен преку телефонско јавување од, во првиот случај претставник на судската власт, а во вториот случај јавувањето било од претставник на извршната власт. Најкарактеристичен е примерот на еден судија на апелациски суд кој се пожалил на директен притисок од претседателот на судот кој бил извршен на тој начин што му било предадено „ливче и поздрав од министерот“.

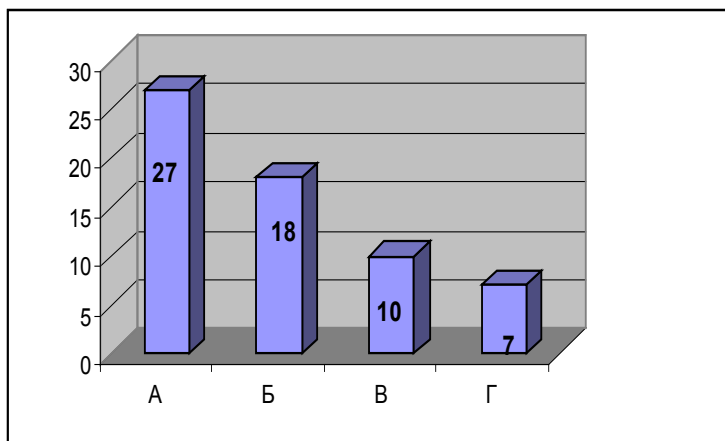
Неколку судии, кои не ја навеле ниту инстанцата, ниту судот во кој работат, зборуваат за директни и/или индиректни влијанија и притисоци во постапувањето и одлучувањето и тоа од учесници во постапката, од претставници на друга власт, а во еден случај и од претставник на судската власт, на начини што преку убедување, навреди, а во еден случај и закани, бил вршен тој притисок. Двајца од овие судии мислат дека неприфаќањето на влијанието понатаму влијаело врз нивната кариера,

поточно едниот судија смета дека таквата одлука да го одбие влијанието на бизнисмен, член на постојната владеечка гарнитура, придонела да не биде избран/а за судија во повисок суд.

Иако најголемиот дел од судиите во првостепените судски инстанции не се соочиле со притисок, ниту со обид за влијание при судиското постапување, сепак, дел од судиите во основните судови, а кои одговорија на прашалникот доставен од ИЧП, отворено говорат за влијанијата врз нивната работа. Најголемиот дел од оние што одговориле во оваа насока говорат за директни притисоци при постапувањата или одлучувањата и тоа од претставници на другите власти, учесници во постапката, а во два случаи и од претставници на судската власт. Еден судија говори за сериозни обвинувања за директен притисок од највисоката инстанца на извршната власт спроведено преку директно телефонско јавување.

Судиите во основните судови во помал дел говорат и за индиректен обид за влијание при постапувањето и/или судиското одлучување, при што начинот на влијанието било преку убедување да прифатат факти или докази или да одлучат незаконски, а како лица кои индиректно се обиделе да влијаат се посочуваат повторно претставници на другите власти, учесници во постапката, претставник на судската власт и член на ССРМ.

Прашање 8: Дали, според Вашето мислење и Вашите сознанија, постои вмешување или влијание на другите власти во судиското постапување и/или одлучување?

A. Да, често постои влијание и вмешување од другите власти;

B. Делумно, ваквото влијание од другите власти врз судиското постапување и/или одлучување е исклучок;

V. Не, во ниту еден случај не постои влијание од другите власти;

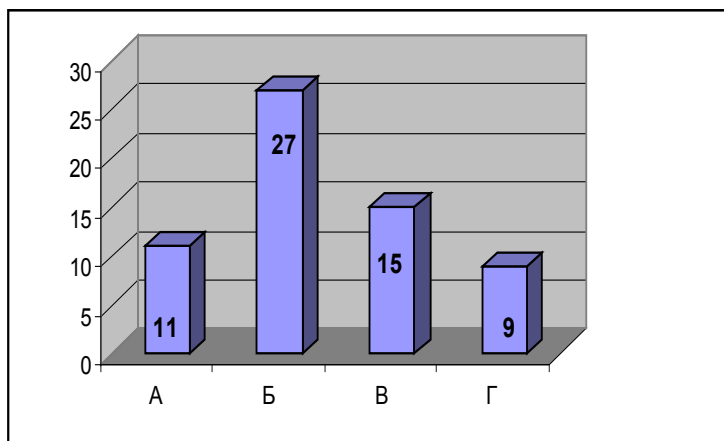
G. Не знам – немам мислење.

Дури 71,5% од пристигнатите одговори по прашалниците говорат за често или за делумно влијание на другите власти во судиското постапување и/или одлучување, поточно дури 27 судии сметаат дека ваквото влијание е честа практика, додека 18 судии сметаат дека станува збор за исклучок, меѓутоа истото се појавува во практика. Само еден судија имал поинакво мислење од понудените решенија по ова прашање.

Доколку се анализираат пристигнатите одговори од повисоките судски инстанции се доаѓа до заклучок дека сите пристигнати одговори зборуваат за често или за делумно влијание од другите власти, а некои од апелациските судии ваквото влијание го лоцираат директно во извршната власт. Еден одговор дури иронично забележува дека „во РМ постои една власт (извршната), а другите постојат само во Уставот, а во практиката не.“

Коментарите од останатите судии (од основните судови или од оние судии кои не ја назначиле судската инстанца), кои исто така сметаат дека постои одреден степен на вмешување и влијание од другите власти, се различни и идентификуваат повеќе фактори. Некои, повторно, вршењето на притисокот на другите власти преку медиумите го поврзуваат со прејудиирање на одлуките или преку нивно коментирање на конкретни судски случаи или конкретни одлуки. Во еден одговор судијата говори за неколку моменти кои ги идентификува како влијание на извршната власт врз судското постапување, а особено карактеристични се случаите на притворањето на лицата- сторители на кривични дела и покренувањето кривични постапки кои завршуваат со условна осуда само со цел да се покрие притворот.

Прашање 9: Дали, според Вашето мислење или сознанија, бизнис структурите влијаат врз судското постапување и/или одлучување?

A. Да, често постои вмешување од бизнис структурите;

B. Делумно, докако влијание од бизнис структурите врз судското одлучување е исклучок

C. Не, во ниту еден случај не постои влијание од бизнис структурите;

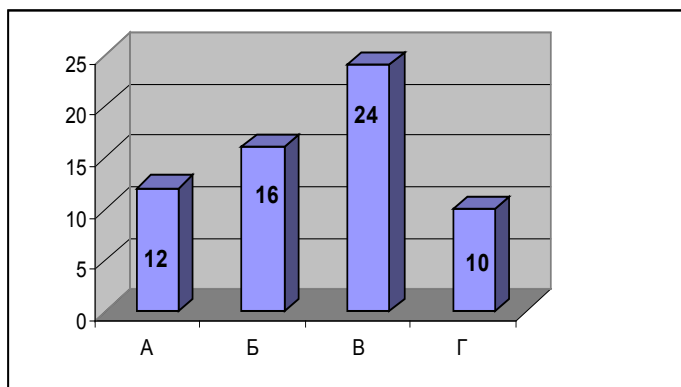
D. Не знам – немам мислење.

Дури 60,31% од пристигнатите одговори по прашалниците говорат за често или делумно влијание на бизнис структурите во судското постапување и/или одлучување, поточно 43% сметаат дека таквото влијание е делумно и претставува исклучок, додека 17,5% сметаат дека бизнисот често пати се вмешува во судските постапки. Само 24% од судиите исклучија какво било влијание од бизнис структурите врз постапувањето и/или одлучувањето на судиите. Еден судија дал друго мислење сметајќи дека чесен судија не може да трпи влијание од бизнис структурите, меѓутоа

неговата одлука може да предизвика влијание од таквите структури врз неговото семејство, неговата кариера, на начин што бизнис структурите своите влијанија ќе ги остварат преку власта.

Од судиите кои сметаат дека бизнисот често пати или по исклучок се вмешува во работата на судиите, покарактеристични беа коментарите на неколку судии од основните судови кои сметаат дека бизнис структурите своето влијание го остваруваат преку извршната власт, а еден од овие судии сметаше дека таквите односи на бизнис структурите се карактеристични за повисоките судски инстанции „каде корупцијата е поголема“.

Прашање 10: Дали, според Вас, постои притисок и влијание врз судиското постапување и/или одлучување од претседател на совет, од суд и од повисоките судски инстанции?

А. Да, често постои вакво влијание и притисок;

Б. Делумно, ваквото влијание врз судиското одлучување е исклучок;

В. Не, во ниту еден случај не постои вакво притисок и влијание;

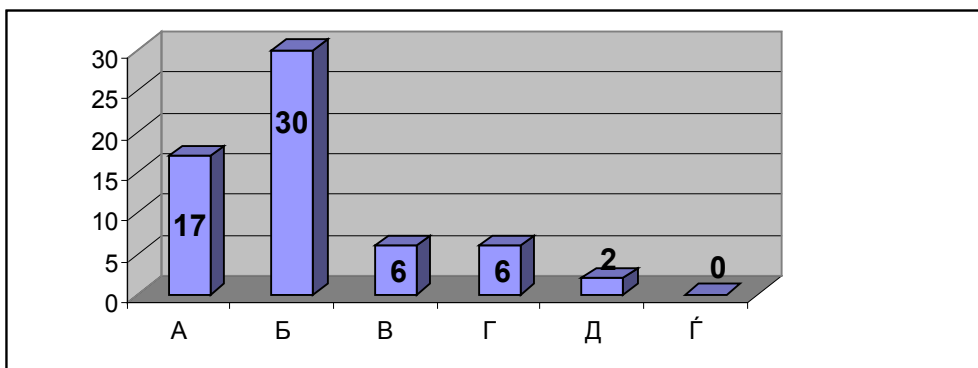
Г. Не знам – немам мислење

Само 38% од судиите кои одговориле на прашалникот сметаат дека во ниту еден случај не постои притисок и влијание врз судиското постапување и/или одлучување од претседател на совет, суд и од повисоките судски инстанции, додека 19% сметаат дека ваквото влијание е често, а 25,40% сметаат дека таквото влијание постои, меѓутоа како исклучок, а не како правило. Сепак, ИЧП констатира дека дури 44,4% од судиите кои одговориле по прашалникот сметаат дека постојат форми на влијание и притисок од притисок и влијание врз судиското постапување и/или одлучување од претседател на совет, од суд и од повисоките судски инстанции, без разлика дали станува збор за честа практика или за исклучителни ситуации. Десет судии немале мислење по ова прашање, а еден судија дал друго мислење.

Двајца судии од апелационите судови дале свои забелешки при што едниот го смета проблемот за системски, додека другиот го информира ИЧП дека прашалникот првично бил доставен до судиите, па одземен од претседателот на судот кај кој бил задржан една седмица, со што на сликовит начин сака да го долови притисокот што се врши од повисоките инстанции и/или од претпоставените судии. Само уште неколку судии од пониските инстанции дале коментар по ова прашање, при што

еден судија говори за поддршката од актуелната власт која секој претседател на суд треба да ја има со цел да биде избран на таа позиција, друг судија како притисок го смета давањето упатства и насоки при укинување пресуда кои не се во согласност со утврдените факти, а трет судија, кој смета дека ваков вид притисок не постои, смета дека судијата, доколку е стручен, ќе донесе законита одлука, при што едноставно ќе го игнорира влијанието врз одлучувањето.

Прашање 11: Дали, според Вас, судиите во Република Македонија се непристрасни и судат исклучиво врз основа на факти и во согласност со правото?

A. Да, судството ги решава предметите непристрасно;

B. Делумно, судиите се воглавно непристрасни, освен кај ретки исклучоци кога потпаѓаат под влијанија;

V. Ретко, судиите се пристрасни при одлучувањето во значителен дел од предметите;

Г. Не, судиите се воглавно пристрасни и одлучуваат под надворешни влијанија и за други интереси;

Д. Не знам;

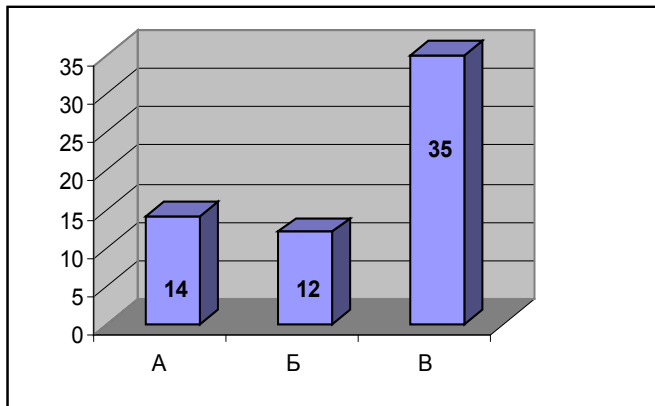
Ѓ. Имам друго мислење.

Најголемиот дел од одговорите (47,60%) сметаат дека судиите се воглавно непристрасни, освен кај ретки исклучоци кога потпаѓаат под влијанија, додека само 27% од одговорите сметаат дека судството ги решава предметите непристрасно и исклучиво врз основа на факти и во согласност со правото. ИЧП сака да посочи дека о 12 одговори (19%) судиите сметале дека ретко или воопшто судиите не одлучуваат непристрасно, туку во значителен дел или целосно одлучуваат под надворешни влијанија и за други интереси. Во два од пристигнатите прашалници ова прашање не беше одговорено.

Неколку одговори посочуваат случаи во кои влијанието е најизразено. Еден судија смета дека тоа секогаш е во оние случаи во кои како странка се јавува државата, со напомена дека „судиите не смеат да судат против државата“, а друг смета дека судиите потпаѓаат под влијанија со цел да постигнат напредок во кариерата, при што посочува група судии кои работат на специфична материја, а кои биле унапредени

во повисок суд не заради нивниот квалитет, туку поради одлуките кои ги донеле. За еден судија, кој смета дека судиите воглавно се непристрасни, освен кај ретки исклучоци, ваквата состојба е нормална, бидејќи како и во секоја друга област на животот и во судството, за жал, постојат исклучоци.

Прашање 12: Дали, според Вашето мислење, Судскиот совет е самостоен и независен орган на судството?

А. Да, во целост е независен орган бидејќи правната рамка тоа му го овозможува;

Б. Делумно е независен орган бидејќи е подложен на одредени влијанија;

В. Не, сметам дека, иако правната рамка тоа го гарантира, во практика Судскиот совет не е самостоен и независен орган на судството.

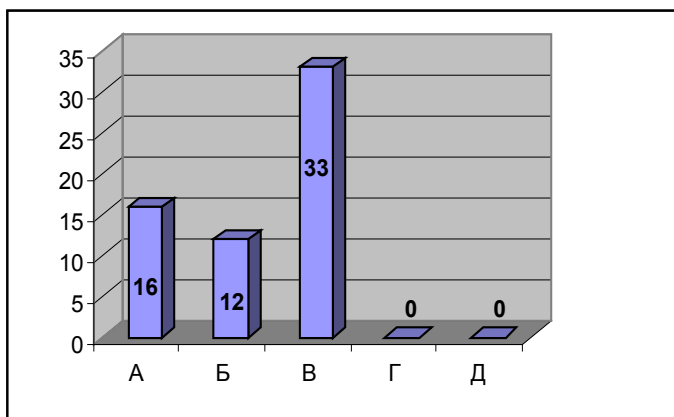
Во најголемиот дел од одговорите (55,50%) се смета дека, иако правната рамка тоа го гарантира, во практика Судскиот совет не е самостоен и независен орган на судството, додека 19% од судиите кои одговориле на прашалникот за советот мислат дека е делумно независен орган бидејќи е подложен на одредени влијанија. Само 22,20% сметаат дека ССРМ во целост е независен орган, додека во два од пристигнатите прашалници ова прашање не беше одговорено.

Поголемиот дел од одговорите пристигнати од апелациските судови сметаат дека ССРМ не е независен орган, бидејќи изборот и разрешувањето на судиите го врши исклучиво по наредба на другите власти, најчесто на извршната власт, понатаму, еден судија го поистоветува со политички орган кој е под големо влијание на партиите, додека пак друг судија на апелационен суд смета дека не е ниту самостоен, а уште помалку е независен, бидејќи членовите се поставени таму само да гласаат, а не и да зборуваат и мислат со своја глава.

Судиите од пониските инстанци забележуваат и одредени проблеми во практика кои се јавуваат како резултат на зависноста и/или на делумната независност на ССРМ од другите власти, органи и институции. Забелешките се навистина мошне критични, па така се спомнува и гласање по претходно добиени листи со лица, однапред е познато кој ќе биде избран за судија, па дури и со многу „јаки“ констатации дека членовите на ССРМ се „продолжена рака на извршната власт“. Еден судија зборува и за влијанието при непосредниот избор на членови на ССРМ од редот на судиите, додека друг смета дека со ваквото постапување ССРМ ја поткопува судската власт, имајќи предвид дека поради нестручност на второстепените судии е зголемен бројот на укинати квалитетни првостепени одлуки.

Наспроти големиот број критики упатени на адреса на ССРМ, само еден судија, покрај одговорот, дал и своја забелешка дека власта во РМ е поделена на законодавна, извршна и судска, дека меѓу нив постои меѓусебна контрола, но дека судската власт е целосно независна, каде ССРМ има одлучувачка улога во процесот на избор и напредување на судиите, за што одлучува независно.

Прашање 13: Дали според Вас Судскиот совет ја обезбедува и ја гарантира самостојноста и независноста на судската власт?

A. Да. Во практика целосно ја гарантира самостојноста на судската власт;

B. Делумно. Во практика не секогаш ја гарантира и ја обезбедува независноста и самостојноста на судската власт;

C. Не. Во практика ретко ја гарантира судската независност и самостојност;

G. Не знам;

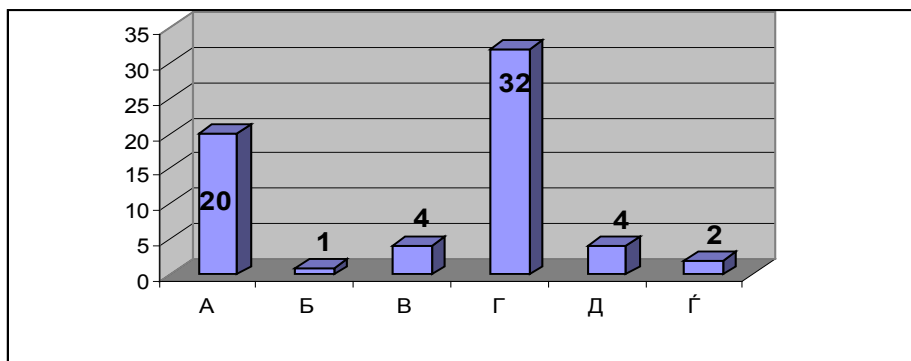
D. Имам друго мислење

И по ова прашање, слично како и за претходното, најголемиот дел (52,4%) сметаат дека Судскиот совет во практика не ја обезбедува и не ја гарантира самостојноста и независноста на судската власт, додека пак 19% сметаат дека само делумно го обезбедува истото. Само една четвртина од судиите кои одговориле по прашалникот сметаат дека ССРМ во практика целосно ја гарантира самостојноста на судската власт, додека пак во два од пристигнатите прашалници ова прашање не беше одговорено.

И повторно судиите од апелационите судови се доста критични кога станува збор за работата на овој орган, при што забележаните коментари се во насока на потчинување на ССРМ под извршната власт, а нивната работа е под професионалното ниво. Дел од останатите судии (првостепените судии) исто така имаат мошне критички забелешки за работата на ССРМ во делот на обезбедувањето на судската независност. Имено, при анализата на прашалниците можеа да се забележат коментари дека овој орган придонесува во вршењето притисоци врз судиите, дека истиот постапува „по директива на извршната власт,“ особено при разматувањето на судиите, а забележителен е и еден коментар од еден судија кој смета дека ваков орган воопшто не му е потребен на македонското судство и дека неговото постоење треба да се укине.

Двајца судии од основен суд, иако сметаат дека ССРМ во практика целосно ја гарантира самостојноста на судската власт, секогаш постои простор за подобрување, при што едниот судија побарал ССРМ да постапува правично, брзо и во соодветна постапка по приговорите на судиите што се разрешуваат.

Прашање 14: Дали, според Вас, надлежноста на Судскиот совет да ја следи и да ја оценува работата на судиите, да одлучува за дисциплинската одговорност на судиите, како и да го утврдува нестручното и несовесното вршење на судиската функција, овој Совет ја извршува?

A. Целосно независно, објективно, професионално и правично;

B. Независно, без надворешни влијанија, меѓутоа непрофесионално;

V. Независно, без надворешни влијанија, меѓутоа пристрасно и непрофесионално;

G. Не е независен, ниту професионален при спроведувањето на овие надлежности

D. Имам друго мислење.

G. Немам мислење.

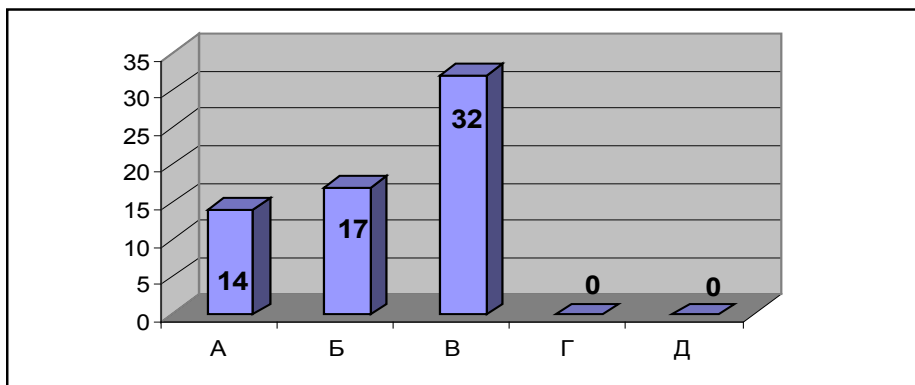
Дури 32 од судиите кои одговориле на доставениот прашалник (или 50,8%) сметаат дека ССРМ не е независен, ниту професионален при спроведувањето на своите надлежности, односно дека непрофесионално ја следи и ја оценува работата на судиите, одлучува за дисциплинска одговорност на судиите, како и утврдува нестручно и несовесно вршење на судиската функција, додека 4 судии сметаат дека, иако ССРМ постапува независно и без надворешни влијанија, сепак овој орган работи пристрасно и непрофесионално.

Од друга страна, 20 судии (31,75%) зазеле став дека ССРМ работи и постапува целосно независно, објективно, професионално и правично. Четири судии кои имаат друго мислење сметаат дека или немаат доволно сознанија да формираат лично мислење, или дека дел од членовите на ССРМ се некомпетентни да ја оценуваат стручноста на судиите, а еден судија смета дека ССРМ е делумно независно, објективно и правично тело.

Голем дел од забелешките кои првостепените судии ги дадоа по ова прашање се мислења дека ССРМ не е независен и дека е под влијание од партиите на власт,

при што секоја иницијатива поднесена од членовите во Советот, предложена од политиката, поминува во ССРМ. Еден судија од основен суд забележува зошто нема дисциплински кази, туку судиите директно се разрешуваат. Судија на апелационен суд смета дека правилата за оценување на судиите се несоодветни, а судиите се разрешуваат за неважни работи. Во прилог на другата страна, еден судија на основен суд се надева дека членовите на ССРМ постапуваат целосно независно, објективно и професионално, бидејќи ССРМ, како самостоен орган, е должен да ја обезбедува судската независност.

Прашање 15: Дали изборот на судии од Судскиот совет е:

A. Целосно објективен, се избираат најквалитетните кандидати и се спроведува согласно со законот;

Б. Делумно објективен, не секогаш се избираат најквалитетните кандидати;

В. Не е објективен, туку е пристрасен, а многу ретко се избираат најквалитетните кандидати;

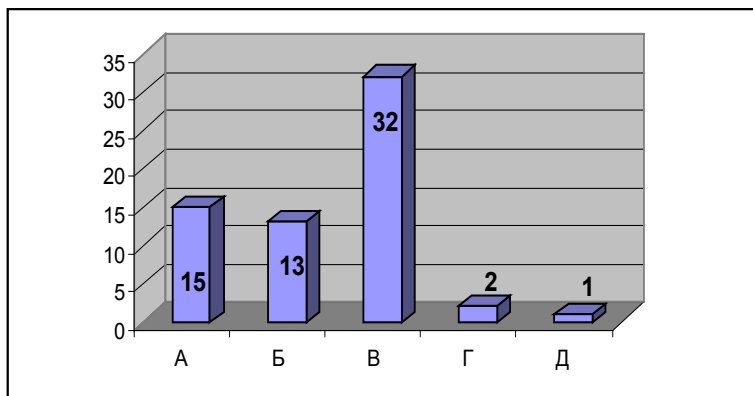
Г. Имам друго мислење.

Д. Немам мислење.

Дури во 32 одговори (50,80%) се смета дека изборот на судиите од Судскиот совет не е објективен, туку е пристрасен, а многу ретко се избираат најквалитетните кандидати, додека 17 (27%) се на мислење дека изборот е делумно објективен, не секогаш се избираат најквалитетните кандидати, односно дури 77,80% од пристигнатите одговори сметаат дека изборот на судиите не е целосно објективен. Наспроти овој став, само 14 одговори (22,20%) се изјасниле дека ССРМ ги избира судиите објективно и секогаш се избираат најквалитетните кандидати.

Доколку се анализираат некои од коментарите по ова прашање се согледува постоење на сомнеж во начинот на спроведување на изборот, поточно изборот е скогаш на предложениот, а не на најквалитетниот кандидат, а еден судија на апелационен суд ваквиот начин на избор го нарекува „трагикомичен“. За еден судија е спорно тоа што кандидатите не се селектираат преку објективни критериуми и што нема јавност во целата постапка, а неколку судии од првостепените судови сметаат дека се избираат само оние кандидати кои се под влијание на извршната власт.

Прашање 16: Дали е транспарентен начинот на примена на законски утврдените критериуми за избор на судии од Судскиот совет?

А. Да, целосно е транспарентен;

Б. Делумно е транспарентен;

В. Не е транспарентен;

Г. Не знам;

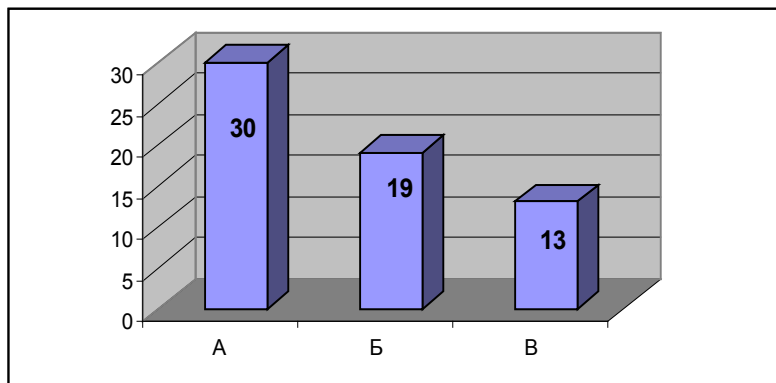
Д. Имам друго мислење

И кај ова прашање, слично како кај прашањата под бр.14 и 15, одговорите од судиите не се поволни по однос на работата на ССРМ. Имено, дури 32 судии (50,80%) сметаат дека начинот на примена на законски утврдените критериуми за избор на судии од страна на Судскиот совет не е транспарентен, а 13 (или 20,60%) сметаат дека овој процес е делумно транспарентен. Само 15 судии (23,80%) сметаат дека законски утврдените критериуми за избор на судии се применуваат целосно транспарентно од страна на ССРМ.

При одговорот по ова прашање, еден судија споделува лично искуство за избор за судија во повисок суд. Според неговите зборови, пријавата му била отфрлена, а притоа не добил никаква одлука од Советот, а за отфрлањето на пријавата дознал од член на ССРМ. Други судии во своите коментари по ова прашање бележат дека критериумите за избор се добро поставени, но истите не се применуваат, додека друг смета дека точката за избор на судија ССРМ ја става на дневен ред откако членовите меѓусебно ќе се договорат, по што без образложение го избираат кандидатот.

Судија на апелационен суд смета дека не постои транспарентност, туку тајност, а беше спомната и нерегуларност при конкретен избор на судии, бидејќи изборот го извршиле, според зборовите на судијата, членови на ССРМ на кои им истекол мандатот. Друг судија (исто така од апелационен суд) има забелешки за начинот на кој е поставено прашањето, меѓутоа истото го одговорил и сметал дека начинот на примена на законски утврдените критериуми за избор на судии не е транспарентен.

Прашање 17: Дали имате сознанија за избор на судии спроведен од Судскиот совет под влијание на надворешни фактори или под притисок од други тела или институции и поединци?

А. Да, имам такви сознанија;

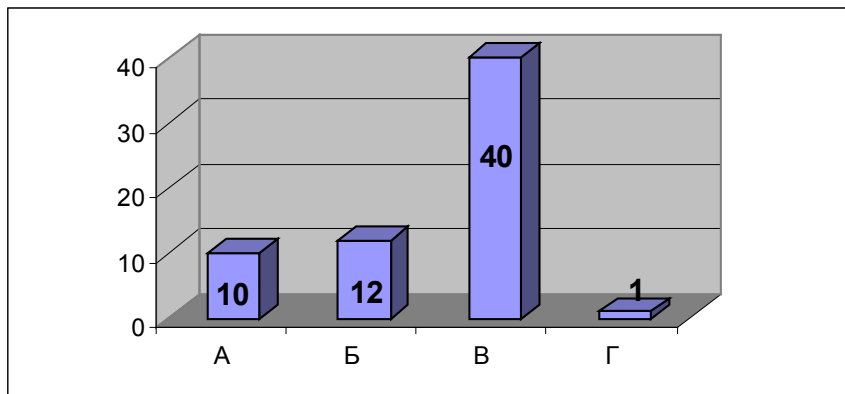
Б. Не, немам такви сознанија;

В. Немам мислење.

Најголемиот број пристигнати одговори (47,60%) говорат дека судиите имаат сознанија за избор на судии спроведен од Судскиот совет под влијание на надворешни фактори или под притисок од други тела или институции и поединци. Од друга страна, 19 судии (30,20%) немаат такви сознанија, додека 20,60% немаат свое мислење по ова прашање. Во еден од пристигнатите прашалници ова прашање не беше одговорено.

Доколку се анализираат коментарите на оние судии кои одговориле дека имаат такви сознанија може да се заклучи дека станува збор за избор, односно за неизбор на судии во Врховниот суд на РМ, за избор на судии во некои од апелациските судови и за неизборот на судии од апелациски суд во Врховниот суд, за неколку избори на судии во различни судови по нивна желба, користејќи ги врските со политичките моќници, потоа за избор на судии од партиите („партиски судии“) / или под притисок на некој министер, а во еден случај беа спомнати и роднинските врски како клучни при изборот и слични коментари.

Прашање 18: Дали, според Вашето мислење, тековно поставениот судски буџет и сегашните судиски плати и надоместоци ја гарантираат судската независност и непристрасноста?

А. Да, законската рамка и одобрените финансиски средства во целост ја гарантираат независноста и непристрасноста;

Б. Делумно, бидејќи судскиот буџетски совет самостојно врши распределба на финансиските средства, меѓутоа тие делумно ги задоволуваат реалните потреби;

В. Не, бидејќи утврдувањето и извршувањето на судските финансии целосно зависат од другите власти, а средствата не ги задоволуваат реалните потреби;

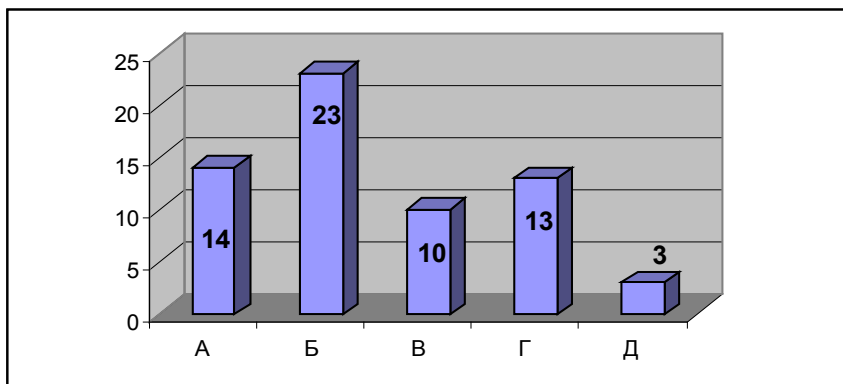
Г. Не знам – немам мислење

Дури 40 од пристигнатите одговори (или 63,50%) сметаат дека тековно поставениот судски буџет и сегашните судиски плати и надоместоци не ја гарантираат судската независност и непристрасноста, бидејќи утврдувањето и извршувањето на судските финансии целосно зависат од другите власти, а средствата не ги задоволуваат реалните потреби. 12 судии (19% од одговорите) сметаат дека буџетот и платите само делумно ја гарантира судската независност, додека, од друга страна, само 10 судии (15,90%) мислат дека законската рамка и одобрените финансиски средства во целост ја гарантираат независноста и непристрасноста.

Во своите коментари по ова прашање некои судии се осврнале на малиот износ на судиските плати во РМ, споредувајќи ги со другите држави од регионот и наведувајќи дека судијата треба да е материјално обезбеден; друг судија говори за недоволните материјално-технички услови во судот во кој работи (исклучени телефни, недостаток на гориво) и сл.

Интересен е ставот на еден судија од апелациски суд кој, иако е доста критичен во своите одговори, смета дека финансиските средства во целост ја гарантираат судската независност, односно дека истата е во рамки на можностите на државата и смета дека финансиите се најмалку важни кога станува збор за независноста и непристрасноста на судијата.

Прашање 19: Дали, според Вас, постои корупција во судството во Република Македонија?

А. Да, постои.

Б. Случаи на коруптивно однесување постојат, меѓутоа се реткост и исклучок во судството во Република Македонија;

В. Не, судиите се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување;

Г. Не знам;

Д. Имам друго мислење

За разлика од другите прашања, може да се заклучи дека по однос на постоењето на корупција меѓу судиите одговорите беа прилично разновидни, а како најчест одговор кој беше даден во 36,50% од одговорените прашалници беше ставот дека коруптивни однесувања постојат, меѓутоа се реткост и исклучок во судството во Република Македонија. Кон оваа бројка треба да се приложат и 14 одговори (22,20%) во кои судиите сметаат дека корупцијата постои во судството во РМ, со што вкупниот процент на одговори кои говорат за коруптивно однесување, без разлика дали станува збор за тренд или за исклучително ретки случаи, изнесува 58,70% од пристигнатите одговори по прашалниците. Наспроти оваа бројка, само 15,90% сметаат дека македонските судии се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување, додека 25,40% судии не знаат дали постои корупција во судските редови или пак имаат друго мислење.

И кај ова прашање може да се издвојат неколку покарактеристични коментари, односно забелешки од судиите, па така постои мислење дека државата ги корумпира судиите со системските решенија за норми, рокови, оценувања; друго мислење е дека одредени судии се должни да ја искажуваат лојалноста кон оние што ги поставиле или кон партијата на власт, па соодветно и ги донесуваат своите одлуки; друг судија како корупција го смета и влијанието врз судијата да одлучи во определена насока, а коешто се јавува заради желбата за негово унапредување. Забележано е и мислење дека корупција во вистинска смисла е ретка, туку дека се работи за донесување „политички правилна одлука“ која понатаму ќе го заштити истиот судија од одговорност. Во еден прашалник беше спомната и тесната поврзаност на некои судии со адвокати како причина за корупција, додека друг судија смета дека ретките случаи на коруптивно дејствување ќе се надминат со подобрување на финансиската

состојба и на условите во македонското судство. Еден судија го понудил своето лично искуство, наведувајќи дека во неговата повеќегодишна судска практика досега никој ништо не му понудил, а корупцијата ја врзува исклучиво со однесувањето на самиот судија кој може, а не смее да се подложи на коруптивни дејствија. На крај, еден судија го изнел својот став дека судиите во огромен број се професионални, чесни и одговорни, поради што вербата во судството постои, а истото во најголема мера заслужува почит.

АНАЛИЗА НА ОДГОВОРИТЕ НА ПРАШАЛНИЦИТЕ ОД ПРЕТСТАВНИЦИТЕ ОД ЗАКОНОДАВНАТА И ИЗВРШНАТА ВЛАСТ И ОД АДВОКАТИТЕ

Прашалникот за независноста и непристрасноста на судството, доставен до претставниците од законодавната и од извршната власт, како и до Народниот правобранител и до другите органи во состав на министерства или до самостојни тела, содржи 12 прашања групирани во неколку групи кои се однесуваат на општото задоволство од независноста и непристрасноста на судството, потоа за можните влјанија од властите, медиумите и граѓаните, како и за финансиската независност на судската власт од другите две власти и од постоењето корупција во судството.

Прашалниците, во вкупен број од 155, беа испратени во втората половина од декември 2012 година. Како претставници на законодавната власт прашалници добија координаторите на пратеничките групи во Собранието на РМ, претседател и заменик претседател на Комитетот за односи меѓу заедниците и Националниот совет за евроинтергации, како и претседателите и замениците претседатели на сите собраниски комисии. Од извршната власт прашалници беа доставени до замениците на претседателот на Владата на РМ, до 15 министри и нивни заменици и до министрите без ресор, како и до поголем број директори на независни институции и органи во состав на министерствата.

Исто така прашалници беа испратени до вкупно 30 адвокати и тоа членови на Комисија за заштита на основни човекови права и Комисија за односи со судови и правосудни органи, како и до адвокати во судовите во кои беа доставени и прашалниците за судиите.

Сумирање на пристигнатите одговори:

На прашалниците испратени до претставници на законодавната и извршната власт, до Народниот правобранител и до други органи во состав на министерствата или самостојни тела, како и до определен број адвокати, ИЧП доби одговор на вкупно **25 прашалници**, и тоа:

Број на одговорени прашалници	Органи, институции, тела
9	Собрание на РМ (3 од пратеници на владеачката коалиција и 6 од пратеници на опозицискиот блок)
9	Извршна власт, министерства, органи во состав, самостојни тела
7	Адвокати

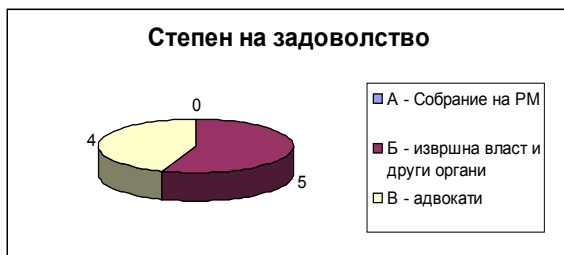
A. Анализа на прашањата истоветни за сите три категории:

Прашање 1: Какво е Вашето лично искуство со судот?

ИЧП се интересираше дали анкетираниите лица имаат лично искуство со судот, и доколку имаат, како го оценуваат истото. Интересно е да се забележи дека од девет претставници на законодавниот дом кои одговорија на нашиот прашалник, дури четири пратеници посочиле дека немаат лично искуство со суд, четири лица кои имаат лично искуство истото го опишале како незадоволително или лошо, при што не дале дополнително објаснување за својот став, додека еден пратеник не одговорил на ова прашање.

Што се однесува до одговорите добиени од извршната власт и од органите во состав на министерствата, може да се констатира дека во 5 од добиените одговори е забележано задоволително или многу добро лично искуство со судот, додека во два од одговорите е истакнато дека имале незадоволително или лошо искуство. Двајца одговориле дека немале лично искуство со судот.

Сите седум адвокати имале лично искуство со судот, при што четири лица го опишуваат тоа искуство како многу добро или како задоволително, додека тројца адвокати истото го сметаат како лошо или незадоволително. Еден од адвокатите вината за сопственото лошо искуство со судот ја гледа во нестручноста на судиите.

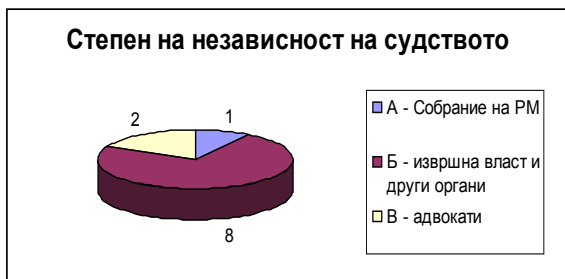
Прашање 2: Сумарен преглед на одговорите на прашање бр. 3 од прашалник до законодавна и извршна власт и прашање бр.2 од прашалникот за адвокати

Дали според Вас судот е: (заокружи и појасни)

- A. целосно независен од други влијанија и е непристрасен
- Б. делумно независен од други влијанија и делумно непристрасен
- В. делумно зависен од други влијанија и делумно пристрасен
- Г. зависен од други влијанија и пристрасен
- Д. немам мислење

Најголем дел од претставниците на законодавниот дом кои одговориле на прашалникот (или 8 пратеници) сметаат дека судот е зависен или делумно зависен од други влијанија и целосно или делумно пристрасен, а само еден сметал дека судот е целосно независен од други влијанија и непристрасен. Наспроти нив, претставниците на извршната власт и други органи и тела, во најголем дел, или кај вкупно 8 одговори, сметаат дека судот е целосно или делумно независен и целосно или делумно непристрасен. Ниту еден не сметал дека судот е зависен, а само во еден одговор се смета дека е делумно зависен од други влијанија.

Кога станува збор за адвокатите, и тие во најголема мера сметаат дека судството е зависно или делумно зависно од други влијанија и пистрасно (вкупно 5 одговори), а само двајца адвокати говорат за делумно независно судство. Ниту еден од седумте адвокати не смета дека судството во РМ е целосно независно и непристрасно.

Прашање 3: Сумарен преглед на одговорите на прашањето бр. 6 од прашалникот до законодавната и извршната власт и од прашањето бр.4 од прашалникот за адвокати.

Дали, според Вашето мислење, бизнис структурите влијаат врз непристрасното судиското постапување и/или одлучување? (заокружи)

А. Да, често постои вмешување од бизнис структурите;

Б. Делумно, ваквото влијание од бизнис структурите врз судиското постапување и/или одлучување е исклучок;

В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од бизнис структурите;

Г. Не знам – немам мислење

Резултатите од законодавниот дом говорат дека пет пратеници сметаат дека влијанието од бизнис структурите врз судиското постапување и/или одлучување е делумно и по исклучок, тројца сметаа дека често постои вмешување во судиското постапување од страна на бизнис секторот, а само еден претставник на законодавниот дом сметал дека во ниту еден случај не постои такво влијание. Кога ваквите резултати би се споредиле со одговорите на извршната власт и на другите органи и тела, повторно може да се забележи трендот на постоење поголема верба и наклонетост кон независноста и непристрасноста на судската власт кај вторите претставници. Ниту еден од нив не смета дека често постои вмешување од бизнис структурите, наспроти пет од нив кои ценат дека постои делумно вмешување, што претставува исклучок. Двајца претставници на овие власти сметаат дека во ниту еден случај не постои такво влијание, додека други двајца немале свое мислење по ова прашање.

Адвокатите сметаат дека често пати постои вмешување на бизнисот во судската власт (3 одговори) или дека таквото вмешување е по исклучок (два одговори), а двајца адвокати немале мислење по ова прашање. Ниту еден од седумте адвокати не сметал дека во ниту еден случај не постои влијание од бизнис структурите.

Прашање 4: Сумарен преглед на одговорите на прашањето бр.7 од прашалникот до законодавната и извршната власт и на прашањето бр.6 од прашалникот за адвокати

Дали, според Вас, судиите во Република Македонија се подложни и потпаѓаат на надворешни влијанија и притисоци? *(заокружи)*

А. Да, тоа се случува често;

Б. Делумно, судиите не потпаѓаат на влијанија, освен кај ретки исклучоци;

В. Не, судиите се целосно независни и самостојни и не потпаѓаат на надворешни влијанија;

Г. Не знам – немам мислење

Дури седум од девет претставници на законодавниот дом, во најголем број припадници на политички партии од опозицискиот блок, но и еден член на владеачката коалиција, сметаат дека судиите често потпаѓаат и се подложни на надворешни влијанија и притисоци; еден смета дека тоа се случува само во исклучителни ситуации и еден пратеник смета дека судиите се целосно независни и самостојни. Во еден од одговорите е даено мислење дека судиите најчесто се поставуваат од владеачките партии, по што истите се подложни на нивно влијание.

За разлика од мислењата кои доаѓаат од собранието на РМ, претставниците на извршната власт и други тела и органи во поголем дел сметаат дека судиите само во ретки исклучоци потпаѓаат на надворешни влијанија (4 одговори), односно дека се целосно независни и самостојни и не потпаѓаат на такви влијанија (3 одговори). Само во еден одговор претставник на едно министерство сметал дека тоа се случува често, а во друг одговор лицето немало формирано свое мислење по ова прашање.

Пет од адвокатите одговориле дека судиите се подложни и често потпаѓаат под надворешни влијанија, а двајца дека судиите не потпаѓаат под влијанија, освен кај ретки исклучоци. Еден адвокат дополнително искажал и свое мислење дека влијанието е во врска со видот на предметот и во зависност за кои странки станува збор.

Прашање 5: Сумарен преглед на одговорите на прашањето бр.8 од прашалникот до законодавната и извршната власт и прашањето бр.7 од прашалникот за адвокати

Како го оценувате нивото на професионалност и стручност на судиите во Република Македонија?

А. Многу добро – судиите се целосно професионални и стручни;

Б. Делумно сум задоволен – судиите се професионални и стручни, меѓутоа постојат исклучоци;

В. Незадоволително – најголемиот дел од судиите не се професионални и стручни;

Г. Не знам – немам мислење

По ова прашање поголемиот дел од пратениците кои доставиле одговор се делумно задоволни со степенот на стручност и професионалност на судиите, меѓутоа постојат исклучоци (6 одговори). Двајца пратеници (членови на опозицискиот блок) воопшто не се задоволни и сметаат дека поголемиот дел од судиите не се стручни, а само еден пратеник (од владеачката коалиција) смета дека судиите се целосно професионални и стручни.

Претставниците на извршната власт и други органи и тела во најголем дел се делумно задоволни со степенот на стручност и професионалност на судиите (4 одговори), а во три случаи сметаат дека судиите се целосно професионални и стручни. Само еден претставник на овие власти, органи, тела не е задоволен и смета дека најголемиот дел од судиите не се професионални и стручни, а друг немал изградено мислење по ова прашање.

Перцепцијата за незадоволството од професионалноста на судиите е најизразена кај адвокатите (во 4 случаи), а тројца се само делумно задоволни и сметаат дека судиите се професионални и стручни, меѓутоа постојат исклучоци. Адвокатите забележуваат дека судиите не ги следат новините и измените во законите, не читаат коментари и судска практика, а се случува и да судат надвор од закон и по слободно убедување.

Прашање б: Сумарен преглед на одговорите на прашањето бр.11 од прашалникот до законодавната и извршната власт и прашањето бр.9 од прашалникот за адвокати

Дали имате доверба во судството во Република Македонија и во одлуките што ги донесува? (заокружи и појасни)

А. Да, имам целосна доверба;

Б. Да, имам делумна доверба.

В. Не, немам доверба.

Г. Немам мислење.

Кај одговорите по ова прашање постои јасно разграничување на ставовите и мислењата искажани од владеачките, од една страна, и опозициските пратеници, од друга страна. Додека првите искажуваат целосна доверба (во 2 одговора) или делумна доверба во судскиот систем во Република Македонија (во еден одговор), пратениците од опозиционите партии искажуваат целосна недоверба во судството (во 5 одговори), или делумна доверба (во еден случај). Во еден одговор претставник на владеачката коалиција немал свое мислење по ова прашање. Од оние што истакнале дека немаат доверба во судскиот систем, како причини наведуваат дека судовите по правило пресудуваат во полза на оние од власта, потоа сметаат дека одлуките се пристрасни и не се донесуваат од страна на судот, туку се претходно договорени, а беа спомнати и т.н. „повластени“ функционери кои не се достапни за судот, поради што довербата во овој систем не може да биде целосна.

Одговорите од претставниците на извршната власт и од други органи и тела одат во спротивна насока, поточно најголемиот дел од нив имаат целосна (4 одговори) или делумна (4 одговори) доверба во судскиот систем, а ниту еден не искажал недоверба во судството. Само еден претставник на оваа власт немал мислење по ова прашање.

Што се однесува до адвокатите, тие имаат само делумна доверба (во 4 одговори) или воопшто немаат доверба во судството (во 3 одговори). Имено, како причини за ваквиот низок степен на доверба наведуваат дека судството е пристрасно, необјективно, исходот на спорот зависи од интересите на судиите, судовите се особено пристрасни во оние спорови кога како странка се јавува државата и слично.

Прашање 7: Сумарен преглед на одговорите на прашањето бр.12 од прашалникот до законодавната и извршната власт и прашањето бр.10 од прашалникот за адвокати

Дали, според Вас, постои корупција во судството во Република Македонија?
(заокружи)

А. Да, постои. На кој начин се манифестира?

Б. Таквите случаи на коруптивно однесување постојат, меѓутоа се реткост и исклучок во судството во Република Македонија;

В. Не, судиите се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување;

Г. Не знам;

Д. Имам друго мислење.

Поголемиот дел од одговорите од Собранието на РМ, или 5 одговори пристигнати како од опозицискиот блок, така и од владеачката коалиција, искажале став дека во судството во РМ постои корупција, која, според некои од нив, се манифестира преку одлуките што не се засноваат на факти или се спротивни на законот, потоа преку паричен поткуп или материјално помагање на роднини и сл. Само еден пратеник и тоа од политичката партија на власт сметал дека судиите се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување. Останатите три одговори или не знаеле дали постои корупција или пак немале свое мислење по ова прашање.

За разлика од парламентарците, другите власти, органи или тела сметаат дека таквите случаи на коруптивно однесување постојат, меѓутоа се реткост и исклучок во судството во Република Македонија (6 одговори), само еден смета дека судиите се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување. Останатите два одговори не знаеле дали постои корупција во судството во Република Македонија.

Мнозинството адвокати кои доставиле пополнет прашалник (односно 4 адвокати) сметаат дека во судството во РМ постои корупција, која, според некои од нив, се манифестира преку честото нестручно и несовесно работење, пристрасното и необјективно одлучување, потоа преку донесување одлуки од интерес (политички или друг интерес), преку влијание од роднинските и бизнис структурите и слично. Еден адвокат смета дека таквото постапување е реткост и исклучок, додека други двајца адвокати не знаат дали во судството постои корупција.

Б. Анализа на прашања специфични за различните категории:

Институтот за човекови права (ИЧП) постави и неколку специфични и различни прашања до двете целни групи: власта (законодавна, извршна и други тела и органи) и адвокатите.

Претставниците на законодавната власт кои одговориле на прашалникот во најголем дел (7 одговори) сметаат дека домашната законска рамка делумно обезбедува независно и непристрасно судство. Дел укажуваат дека законот во практика не се спроведува целосно, додека други, како спорно од аспект на гарантирање на независноста го сметаат начинот и мнозинството за изборот на судиите. Со ваквиот став не се согласува мнозинството од одговорите пристигнати од извршната власт и од другите органи и тела кои сметаат дека домашната законска рамка целосно обезбедува судска независност (во 5 одговори), додека помал дел смета дека истата само делумно ја обезбедува независноста на судската власт во РМ (во 4 одговори).

Најголемиот дел од анкетираниите парламентарци, или вкупно 8 од кои поголемиот дел од опозицискиот блок, сметаат дека определени надворешни фактори влијаат на судската независност, при што како клучен фактор го спомнуваат односот помеѓу извршната и судската власт., други политички влијанија, роднински врски и сл. И кај претставниците на другите власти кои одговориле на ова прашање поголемиот дел (4 одговори) сметаат дека надворешните фактори влијаат, или делумно влијаат на судската независност, двајца од нив сметале дека не постојат такви влијанија и судството во РМ е целосно непристрасно, додека тројца не знаеле или немале мислење.

Кога би се споредиле одговорите на прашањето дали, според мислењето на анкетираниите, постои вмешување или влијание на другите власти во судското постапување и/или одлучување, повторно поголемиот дел од претставниците од законодавниот дом, или 7 од одговорите, имаат мислење дека често постои такво влијание во практика, а само еден одговорил дека во ниту еден случај не постои влијание од другите власти. Споредено со одговорите од другите власти, повторно наидуваме на сличен тренд – извршната власт е помалку критична – поголемиот дел, или 6 одговори, сметаат дека таквото вмешување делумно постои и претставува исклучок, додека двајца одговориле дека во ниту еден случај не постои такво влијание од другите власти. Адвокатите беа запрашани дали постои вмешување или влијание на повисоките судски инстанци или други власти во судското постапување, при што мнозинството, односно четири адвокати, одговориле дека постои, а тројца дека делумно постои и претставува исклучок.

Адвокатите дополнително беа запрашани дали, според нивното мислење, адвокатите, полномошниците и/или законските застапници влијаат врз непристрасното судско постапување и/или одлучување, при што се чини дека одговорот имаше голема доза на самокритичност, односно мнозинството одговори кажува дека постојат одредени форми и степен на влијание на адвокатите во судските постапки – тројца двокати сметаат дека таквото влијание е делумно и исклучок, додека двајца сметаат дека често постои вмешување во судското одлучување.

Имајќи предвид дека законодавниот дом е тој кој ја креира финансиската политика на една држава и го усвојува Буџетот на РМ, од особен интерес ни беше мислењето на мнозинството пратеници кои одговорија на прашалникот и кои сметаат дека тековно поставениот судски буџет и сегашните судски плати само делумно или воопшто не ја гарантираат судската независност и непристрасност. Имено поголемиот дел смета дека, иако судскиот буџетски совет самостојно врши распределба на финансиските средства, тие делумно ги задоволуваат реалните потреби (4 одговори),

додека тројца пратеници, како од опозицијата, така и од владеачката коалиција, сметаат дека утврдувањето и извршувањето на судските финансии целосно зависи од другите власти. Двајца пратеници, по еден од двата спротивни табори, ценеле дека законската рамка и одобрените средства во целост ја гарантираат судската независност. Извршната власт и другите органи и тела по истото прашање сметаат дека поставениот судски буџет и законската рамка целосно или делумно ја гарантираат судската независност (6 одговори), додека троја одговориле дека не знаат или немаат мислење по оваа проблематика.

На крај, запрашани дали мислат дека некои граѓани уживаат посебен и повластен третман од страна на судот, мнозинството од претставниците кои одговориле сметаат дека има такви граѓани (8 одговори), а само еден сметал дека сите граѓани се еднакви пред судот. Пратениците изнеле мислење дека приоритет во однос на побрзото решавање на споровите во нивна корист добиваат повлијателните лица со материјална моќ, додека тие од власта не доаѓале ни на закажаните рочишта. За разлика од претставниците на Собранието, другите власти и органи се поразновидни во одговорите: поголемиот дел немаат такви сознанија за привилегирани граѓани (4 одговори), некои сметаат дека има такви граѓани (3 одговори), додека двајца одговориле дека сите се еднакви пред судот. Адвокатите беа запрашани дали мислат дека некои странки во постапките уживаат посебен и повластен третман од страна на судот, на што речиси сите одговориле потврдно (односно 6 одговори), со исклучок на еден адвокат кој не го знаел одговорот бидејќи немал такви сознанија.

АНАЛИЗА НА АНКЕТНИТЕ ПРАШАЛНИЦИ ОД ГРАЃАНИТЕ

Како една од предвидените методологии за начинот на прибирање информации, меѓу другите, беше примената на анкетата на граѓаните. Анкетата во вид на прашалник беше изработена од проектен тим и содржеше 9 прашања прилагодени за граѓани кои имале искуство во судовите. Анкетата беше спроведена во 13 градови, пред 14 суда. За нејзино спроведување беа ангажирани лица-анкетари кои је спроведоа помеѓу граѓани пред основните судови определени по апелациски подрачја така што од апелационото подрачје на Скопје се определија за Основниот суд Скопје I Скопје, Основниот суд Скопје II Скопје, Основен суд Куманово и Основен суд Велес. Од апелациското подрачје на Гостивар судовите Основен суд Тетово, Основен суд Гостивар и Основен суд Дебар. Од апелациското подрачје на Битола судовите Основен суд Битола, Основен суд Прилеп, Основен суд Охрид и Основен суд Струга. Од апелациското подрачје Штип, Основен суд Штип, Основен суд Струмица и Основен суд Кочани. Анкетните прашалници им беа доставени на анкетарите и тие ги интервјуира граѓаните согласно со поставените прашања, ги внесуваа во прашалникот добиените одговори и во случаи кога тоа било потребно можеле да дадат свој коментар.

За вршење надзор при спроведувањето на анкетата помеѓу граѓаните пред основните судови биле ангажирани и контролори кои имале обврска да извршат надзор над работата на анкетарите и тоа како надзор при спроведувањето на анкетата на граѓаните, така и надзор над пополнувањето на прашалниците од страна на анкетарите.

Анкетарите на ИЧП биле добро прифатени од граѓаните, при што голем број им ја раскажувале „маката“ што ја имаат со судовите. Но, забележани се и одговори кои биле дадени во „иронична“ смисла. Во текот на анкетањето на граѓаните констатирани се мали проблеми, така, пред судот во Куманово, анкетарите биле избркани и им било забрането да се доближуваат до судот. Во основните судови во Охрид и Прилеп, на судската полиција и` било кажано да не им дозволат на анкетарите да се доближат до судот.

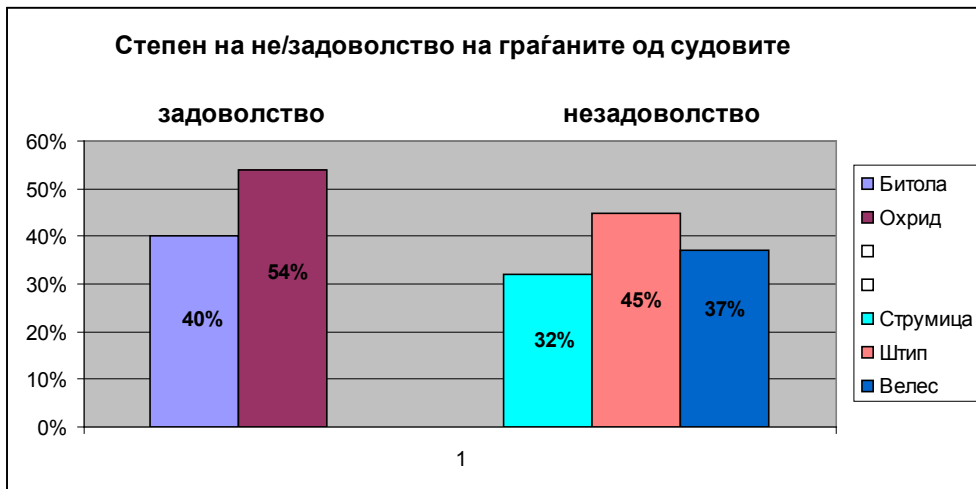
Ред. Бр.	Основен суд	Број на анкетирани граѓани	Датум
1.	Основен суд Скопје I Скопје	26	19.11.2012
2.	Основен суд Скопје II Скопје	26	19.11.2012
3.	Основен суд Куманово	16	23.11.2012
4.	Основен суд Велес	11	23.11.2012
5.	Основен суд Тетово	25	11.12.2012
6.	Основен суд Гостивар	25	11.12.2012
7.	Основен суд Дебар	20	12.12.2012
8.	Основен суд Битола	15	19.12.2012
9.	Основен суд Прилеп	15	19.12.2012
10.	Основен суд Охрид	15	3.12.2012
11.	Основен суд Струга	14	3.12.2012
12.	Основен суд Штип	20	20.12.2012
13.	Основен суд Струмица	30	17.12.2012
14.	Основен суд Кочани	16	20.12.2012
	ВКУПНО	274	

Анализа на одговорите:

Прашање 1: Какво е Вашето лично искуство со судот?

Мнозинството од анкетирани граѓани во Велес, Струмица, Штип, Прилеп, Охрид, Куманово и Битола одговориле дека имале лично искуство со судот, при што повеќето од нив искуството го сметаат за позитивно, поточно за задоволително, додека пак граѓаните анкетирани во Штип, Струмица и Велес во поголем дел се изјасниле дека нивното искуство со основниот суд е незадоволително или лошо. Во Прилеп подеднаков број граѓани се изјасниле дека искуството им е многу добро или незадоволително, слично како и во Куманово каде граѓаните во подеднаков процент го сметаат искуството за задоволително или за незадоволително. Во Скопје, најголемиот дел од анкетирани граѓани немале лично искуство со скопските основни судови (кривичен и граѓански), па соодветно немале ни мислење по однос на поставеното прашање.

Табела 1:

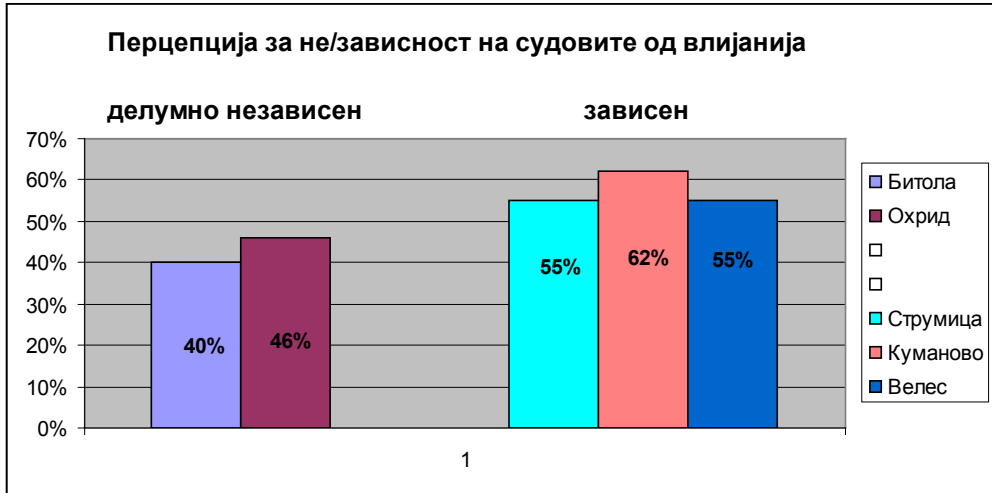
Прашање 2: Дали мислите дека судот е:

- А. целосно независен од други влијанија?
- Б. делумно независен од други влијанија?
- В. делумно зависен од други влијанија?
- Г. зависен од други влијанија?
- Д. немам мислење.

Дури во 10 од вкупно 13 градови во кои беа анкетирани граѓани од страна на Институт за човекови права, граѓаните сметале дека судот е зависен од други влијанија. Се истакнуваат резултатите од Куманово, Струмица, Велес и Кочани каде бројот на анкетирани граѓани кои судот го сметаат за зависен е над 50%. Во Скопје тој процент изнесува 38%. Исклучок од овој тренд се основните судови во Битола и

Охрид за кои поголемиот дел од граѓаните сметале дека се делумно независни од други влијанија. Во ниту еден град нема мнозинство граѓани кои сметаат дека судот е целосно независен од други влијанија.

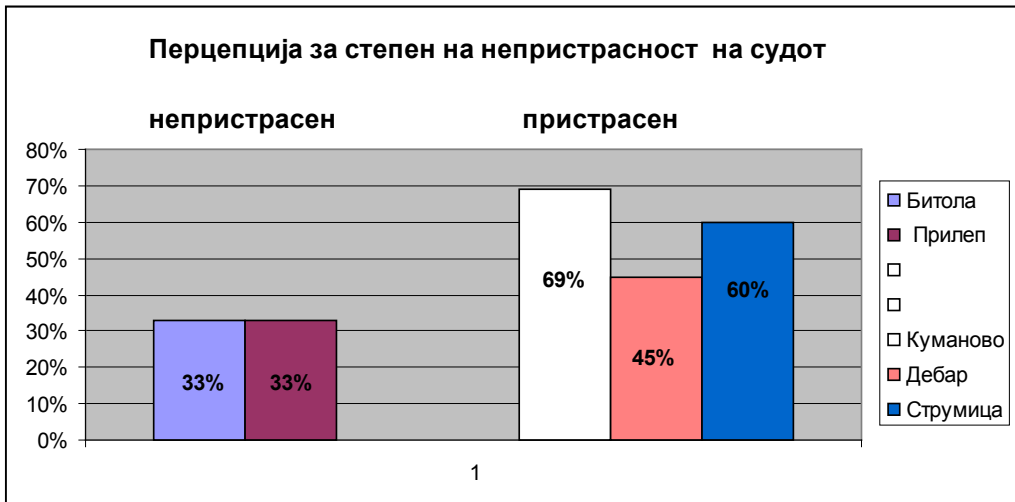
Табела 2:

Прашање 3: Дали според Вашето искуство сметате дека судот бил непристрасен и објективен при одлучувањето?

На ова прашање дури во 8 градови повеќето граѓани сметале дека судот е пристрасен и се раководи од други интереси, поточно ваква перцепција граѓаните имаат во Дебар, Гостивар, Куманово, Скопје, Струмица и други места. Интересно е да се напомене дека индексот/перцепцијата на пристрасност на судиите при постапувањето и одлучувањето се движи помеѓу 35% од анкетираниите граѓани (во Скопје), се` до 69% од анкетираниите (во Куманово). Единствено во Битола и во Прилеп поголемиот дел од анкетираниите сметаат дека судот бил целосно непристрасен и објективен, додека во Охрид и Штип најмногу одговори одат во насока на делумна непристрасност.

Табела 3:

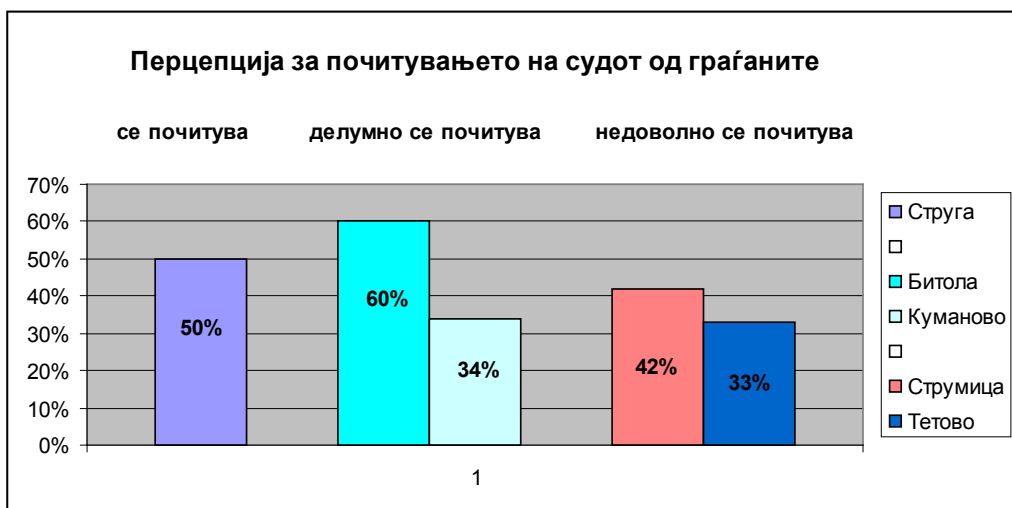

Прашање 4: Дали овој основен суд:

- А. Ужива голема почит кај локалното население?
- Б. Делумно е почитуван од локалното население?
- В. Недоволно е почитуван и треба да се зголеми угледот на судот кај населението?
- Г. Не ужива почит кај локалното население?
- Д. Не знам – немам мислење

Според утврдените одговори по спроведената анкета во 6 града повеќето од прашаните граѓани сметаат дека судот е делумно почитуван од локалното население, додека пак во Скопје бројот на граѓаните кои сметаат дека судот е делумно почитуван и на они кои сметаат дека е недоволно почитуван бил еднаков. Дека судот недоволно е почитуван од локалната заедница и дека треба да се преземат мерки во насока на зголемување на угледот на судот кај населението говорат и податоците од анкетата спроведена во Штип, Струмица и Тетово, а единствено во Прилеп и Струга најголем процент (39% односно 50%) од анкетираниите граѓани сметаат дека основниот суд ужива голема почит кај локалното население.

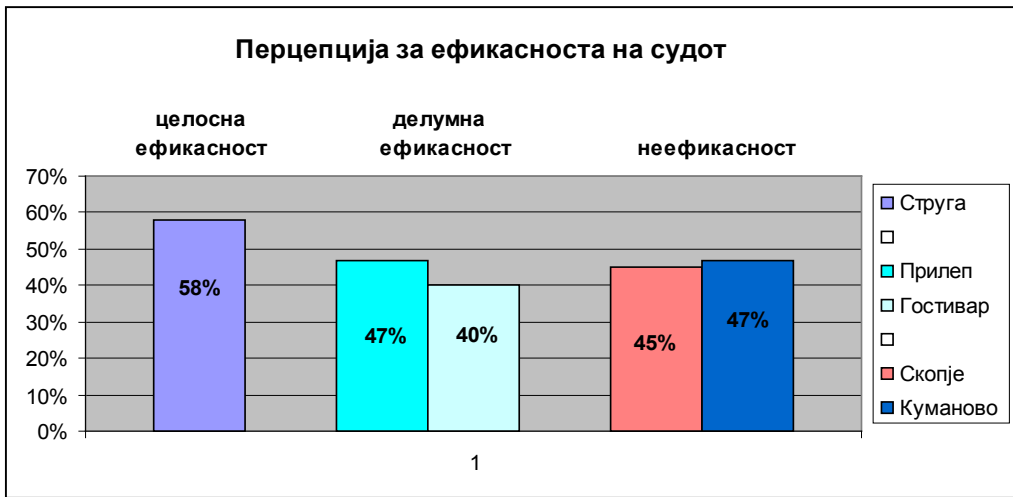
Табела 4:

Прашање 5: Што мислите за ефикасноста на судиите во овој суд?

Според добиените одговори од анкетата во 6 од вкупно 13 градови во кои беше спроведена, повеќето од анкетираниите сметаат дека степенот на ефикасност на судот е незадоволителен, поточно дека постои перцепција дека најголемиот дел од судиите во судот не се ефикасни. Таков е случајот со судовите во Куманово, Скопје, Штип, Струмица, Тетово и Велес. Во 5 градови кај граѓаните начелно постои задоволство и истите имаат мислење дека судиите се делумно ефикасни, додека само во 2 града (Струга и Битола) јавното мислење е во насока на постоење на целосна ефикасност во работата на судот, поточно дека судиите се ефикасни и навремено ги закажуваат и ги спроведуваат постапките.

Табела 5:

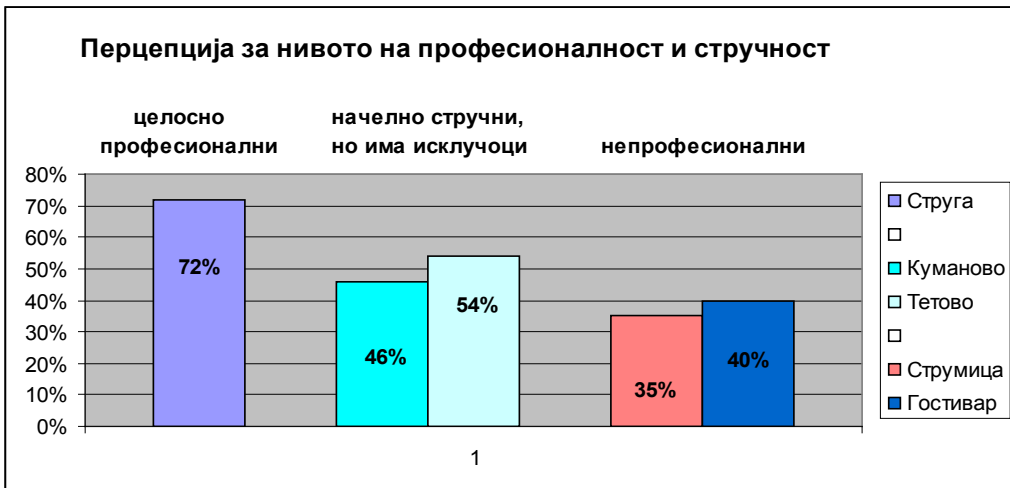

Прашање 6: Како го оценувате нивото на професионалност и стручност на судиите во овој суд?

- A. Многу добро – судиите се целосно професионални и стручни
- B. Делумно сум задоволен – судиите се професионални и стручни, меѓутоа постојат исклучоци
- C. Незадоволително – најголемиот дел од судиите во овој суд не се професионални и стручни
- G. Не знам – немам мислење.

Најголемиот дел од граѓаните се делумно задоволни од професионалноста во работата на судиите - во дури 8 градови сметаат дека судиите во локалните основни судови се професионални и стручни, меѓутоа дека постојат исклучоци на нестручно работење. Ваквата состојба преовладува во Дебар, Кочани, Скопје, Штип, Тетово, Велес и други места, додека пак граѓаните во два града (Гостивар и Струмица) нивото на професионалност на судиите го сметаат за незадоволително. Во три града граѓаните имаат перцепција дека судиите во основните судови се целосно професионални и стручни (Битола, Прилеп и Струга).

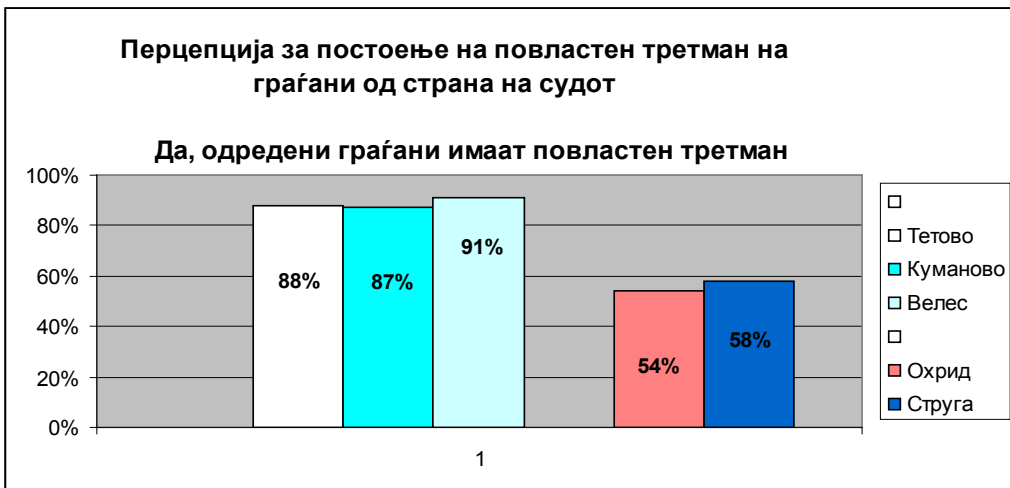
Табела 6:

Прашање 7: Дали мислите дека некои Ваши сограѓани уживаат посебен и повластен третман од страна на судот?

Во сите градови мнозинството анкетирани граѓани се едногласни – постојат нивни сограѓани кои уживаат посебен и повластен третман од страна на судот. Ваквото мислење било најизразено во Велес, Тетово и Куманово (91%, односно 88%, односно 87%), додека најмал е процентот на поддршка на ова мислење во Охрид и Струга. Сепак, треба да се истакне дека и во овие 2 града ова мислење го споделуваат повеќето од половината анкетирани граѓани.

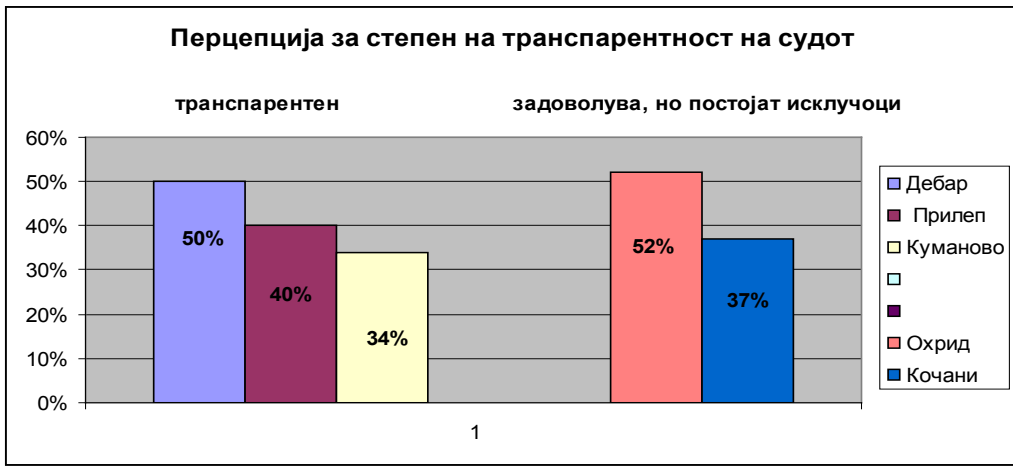
Табела 7:

Прашање 8: Дали овој суд е транспарентен и отворен кон граѓаните?

Во поголемиот број, или поточно во 9 од градовите во кои се лоцирани основни судови, анкетираниите сметале дека локалниот суд е целосно транспарентен и отворен кон граѓаните. Единствено во Кочани, Велес и Охрид поголем дел од прашаните граѓани се изјасниле дека транспарентноста на судот задоволува, иако постојат исклучоци. Во Тетово одговорот по ова прашање бил рамномерно распределен помеѓу неколку понудени опции, меѓутоа најмногу од анкетираниите (или 24%) одговориле дека судот е затворен за јавноста и нетранспарентен.

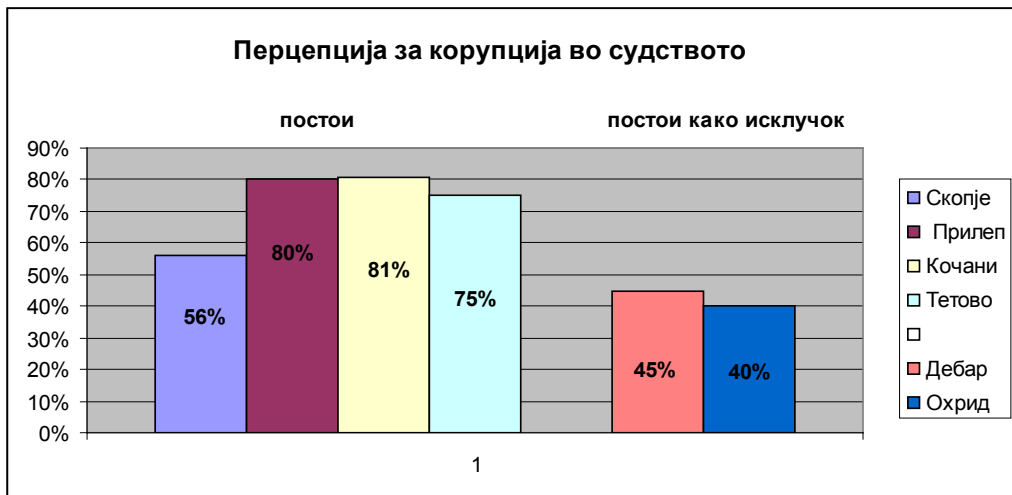
Табела 8:

Прашање 9: Дали, според Вас, постои корупција во судството во Република Македонија?

Мнозинството од скоро сите 13 градови каде граѓаните беа анкетирани смета дека постои корупција во судството во Република Македонија, меѓутоа поголемиот дел од нив не одговориле на кој начин најчесто се манифестира истата. Единствено во Дебар и Охрид поголемиот дел од анкетираниите се изјаснил дека случаи на коруптивно однесување постојат, меѓутоа дека се реткост и исклучок во судството во Република Македонија.

Табела 9:

Финансиско-материјалната состојба на судовите во Република Македонија

При изготвувањето на публикацијата ИЧП не беше во можност да ги анализира податоците од Годишниот извештај за реализацијата на Судскиот буџет за 2011 година бидејќи истиот не беше достапен ниту на интернет страната на ССРМ, ниту на страната на Собранието на РМ. ИЧП потсетува дека, согласно со обврските кои произлегуваат од Законот за судскиот буџет⁸⁹, Судскиот буџетски совет е должен најмалку еднаш годишно да доставува извештај за извршувањето на судскиот буџет до Министерството за финансии, Владата на Република Македонија и Собранието на Република Македонија.

Согласно со податоците презентирани од ССРМ процентот на вкупната реализација на судскиот буџет во 2011 година е во висина од 99,68 %, што е во согласност со приоритетот на Судскиот буџетски совет и судската власт за максимална реализација на Судскиот буџет.⁹⁰ Приоритет во капиталните расходи од Буџетот за судската власт за 2011 година биле реновирањето на предната фасада на зградата на Основниот суд Битола и за набавка на софтвер за одржување на неопходното ниво на заштита на компјутерскиот систем во судството.

Поради неисполнување во тековната година, во 2011 година била пренесена и финансиската обврска за опремување на вториот дел од надградбата за Апелациониот суд Гостивар. Дека постои подобрување на материјалните услови за работа во Апелациониот суд Гостивар може да се потврди и од нивниот годишен извештај за работа во 2011 година во кој се известува дека се преземени градежни дејствија, зградата е опремена со канцелариски материјал, со што битно се подобрени условите за работа на судот во текот на 2011 година.

ССРМ во својот Годишен извештај за работата во 2011 година говори за присутните проблеми поради недоволниот број раководен, стручен и административно-технички кадар и стручни кадри од областа на односите со јавноста, од областа на човечките ресурси, јавната внатрешна финансиска контрола, стратешкото планирање

⁸⁹ чл.18, ст.2 од Законот за судскиот буџет („Службен весник на РМ“ бр. 60/2003, 37/2006, 103/2008, 145/2010)

⁹⁰ ИЧП при изготвувањето на анализата ги зема предвид податоците на ССРМ и податоците од годишните извештаи на ВСРМ, некои од апелационите и основните судови, бидејќи последниот јавно објавен годишен извештај на Судскиот буџетски совет за реализација на судскиот буџет се однесува на 2008 година.

и слично, односно кадри кои не се директно во функција на судиската функција, но кои современите текови на функционирање на институциите ги наметнуваат како потреба. Ова, пред сè, според ССРМ се должи на фактот што и во 2011 година продолжиле да се применуваат антикризните мерки на Владата на Република Македонија во делот на замрзнување на сите вработувања во јавниот сектор во Република Македонија. Сепак, состојбата со кадровската политика значително се подобрила по донесувањето на одлуката на Владата на Република Македонија за вработување на 140 судски службеници од категоријата на раководни и стручни судски службеници.⁹¹

Наспроти ССРМ, ВСРМ, разгледувајќи ги извештаите за работа на судовите во Република Македонија за 2011 година, меѓу другото заклучил и дека: „како резултат на позитивните трендови во македонското судство, со јакнење на капацитетот на институциите, **подобрувањето на кадровските, просторните и материјалните услови за работа, со** едукацијата на кадрите, како и со примена на новините во процесните закони, растеретувањето на судството од извршните предмети и прекршоците, конечно во работењето на судовите во 2011 година е постигната речиси целосна ажурност во решавањето на предметите.“⁹²

Доколку подетално се анализираат годишните извештаи за работа на неколку судови за 2011 година може да се дојде до сосема различен, па дури и делумно спротивен заклучок од оној што го изнел ВСРМ при разгледувањето на состојбите во судството. Имено, повеќе судови во своите извештаи ги констатираат недоволните буџетски средства за нормално и тековно одвивање на работата и незадоволителните материјално-кадровски услови. Оттука, ИЧП отворено го поставува прашањето на кој начин и како ВСРМ дошол до погоренаведениот заклучок за подобрување на состојбите во однос на материјално-финансиските услови и кадровската екипираност на судовите во РМ?

Соодветно, *Апелациониот суд Скопје* во Годишниот извештај за работа во 2011 година констатира дека непополнетоста на административниот персонал предизвикала значителни проблеми во функционирањето на судот и констатирал потреба од вработување на судски референти каде се пополнети само 60% од предвидените работни места согласно со систематизацијата. Исто така, судот укажува и на загрижувачката состојба со материјалните услови во делот на информатичката технологија. И покрај континуираните напори за замена на дотраената и за доопремување со нова компјутерска техника, состојбата не е на задоволително ниво, бидејќи процесот не само што не е завршен и комплетиран, туку поголем дел од компјутерската опрема е целосно амортизирана, а работењето со неа е тешко и неефективно.⁹³ Во 2011 година на управата на судската зграда при Апелациониот суд, поради намалениот буџет во ставката за комунални услуги, настанатите трошоци од позицијата комунални услуги и останале непокриени во износ од околу 11,000 евра.⁹⁴

Ваквата состојба делумно придонесува и за намалената ажурност на Судот, кој 2011 година ја започнал со 3370 предмети пренесени како незавршени од претходниот период, а годината ја завршил со 4339 предмети кои останале незавршени. Ова претставува зголемување за цели 25% на незавршени предмети за само една година. За ваквата состојба треба да се има предвид и приливот на нови предмети во 2011 година, што претставува зголемување за 1.562 предмети во однос на претходната

91 стр.11, Извештај за работата на Судскиот совет на Република Македонија за 2011 година;

92 стр.2, Оценки и заклучоци на Врховниот суд на Република Македонија по извештаите за работа на судовите во Република Македонија во 2011 година, извор: http://www.vsrp.mk/cms/FCKEditor_Upload/File/Ocenki%20na%20VSRP%20za%20rabota%20na%20sudovite_2011.pdf

93 стр.29, Годишен извештај за работата на Апелациониот суд Скопје, за 2011 година.

94 Ваквата состојба во најголема мера е резултат на непокривањето на комуналните трошоци од страна на обвинителските канцеларии сместени во оваа зграда.

година, односно имаме значително поголем прилив на нови предмети во споредба со 2010 година.⁹⁵

Со слични кадровски проблеми се соочува и *Апелациониот суд Штип*. Иако Апелациониот суд Штип, согласно со систематизацијата на работни места за судска служба треба да вработува 78 извршители, во практика се пополнети позициите на 43 извршители, или недостасуваат 35 извршители.⁹⁶ Кога станува збор за *Апелациониот суд Гостивар*, согласно со нивниот годишен извештај за работа во 2011 година, судот реализирал трошоци во износ од 99,99% од предвидениот буџет. И покрај целосната реализација на буџетот, во текот на извештајниот период не се покриени сите настанати обврски од редовното работење на судот. Судот, заклучно со 31.12.2011 година има неизмирени обврски. Дека кадровската екипираност не задоволува говори и податокот дека, иако според Правилникот за внатрешна организација и систематизација на работните места во Апелациониот суд Гостивар се предвидени вкупно 108 работни места, на крајот на 2011 година бројот на вработени изнесувал 30 судски службеници и друг административно технички персонал.⁹⁷

И Управниот суд на РМ истата година се пожалил на несоодвеното ниво на техничка опременост на судот, а тоа секако, може да влијае на тековното и редовно извршување на законските должности. Овој суд констатирал дека е неопходно обезбедување средства за набавка на компјутерска и друга техничка опрема и соодветен канцелариски мебел, со што би се обезбедиле нормални услови за работа, кои, во овој момент, не може да бидат оценети како оптимални.⁹⁸ Капацитетот на зградата на овој суд веќе целосно бил исполнет, па условите за просторно сместување на вработените се сосема несоодветни, а присутен е и недостиг од простор за активните и особено архивираните судски предмети. Ваква состојба судот констатира во својот извештај за работата во 2011 година.

Голема загриженост во делот на плаќањето на обврските за комуналните и поштенските услуги, како и за судиите-поротници, адвокатите и вештаците, искажал *Основниот суд во Кавадарци*.⁹⁹ Ваквата состојба, според судот, може да биде пречка за нормалното функционирање на судот, и покрај тоа што во 2011 година биле преземени сите мерки на штедење, но со предупредување дека секое понатамошно намалување на услугите и набавките може дополнително да го загрози нормалното работење на судот.

Основниот суд во Неготино во Извештајот за работата во 2011 година напоменува дека постои недостаток од соодветен кадар за да може судот нормално да функционира и пред се` навремено да ги реализира сите поставени цели. Технологијата во судот е со многу слаб капацитет, а капацитетот на тековниот информатички систем не овозможува прифаќање на промените во програмите без последици, а поради тоа се забавува работењето на судот. Основниот суд Неготино ја истакнува потребата од стручен кадар за да може судот да постапува законски и да формира соодветни работни комисии кои треба да постапуваат во дадени постапки.

Судот во Радовиш во 2011 година наишол на низа тешкотии кои имаат негативен одраз врз ефикасното работење, бидејќи средствата обезбедени од судскиот буџет не ги задоволеле ниту минималните потреби на Судот, што неминовно имало за последица зголемување на долгот. Просторните услови, исто така, во подолг временски период претставуваат фактор кој има свој негативен одраз врз функционирањето,

95 стр.11-12, Годишен извештај за работата на Апелациониот суд Скопје, за 2011 година;

96 стр. 2, извор: http://www.asstip.mk/cms/FCKEditor_Upload/File/Statistika/GodisenIzvestaj-2011.pdf

97 извор: http://www.asgostivar.mk/cms/FCKEditor_Upload/File/Godisen%20izvestaj%20za%20rabotata%20vo%202011%20godina.pdf

98 стр.15, Извештај за работа на Управниот суд, за 2012 година, Скопје, февруари 2013 година извор: http://www.uskopje.mk/Opsti_podatoci.aspx

99 извор: http://www.oskavadarci.mk/cms/FCKEditor_Upload/Godisen%20izvestaj%202011-.pdf

бидејќи истиот е сместен во судска зграда во која, покрај него, се сместени и други органи и институции, факт кој предизвикува проблеми од организационен карактер, особено во делот на обезбедувањето соодветна безбедност на луѓето.¹⁰⁰

Основен суд Струмица во својот Годишен извештај за 2011 год. посочува дека бројот на административно-техничкиот персонал, на стручните соработници и приправниците не ги задоволува потребите на судот, ниту пак е во согласност со Правилникот за систематизација. И **Основниот суд Кичево**, во својот Годишен извештај,¹⁰¹ се пожалил на тешката финансиска состојба во 2011 година, која ја завршиле со ненамирени обврски, со образложение дека немале доволно средства за исплата на поротниците, вештите лица, адвокатите, а и средства за осигурување. Останале ненамирени и обврските за пошта, струја, телефон и др. Овој суд смета дека ваквата состојба се должи на фактот што одобриениот План за буџетот за 2011 година им бил видно намален, споредено со претходните години.

Особено е карактеристична незадоволителната состојба со кадровската екипираност и материјално-финансиското работење на **Основниот суд Прилеп** во 2011 година. Во својот Годишен извештај судот потенцира дека значителен проблем во судот е непополнетоста на работните места за судски референт-дактилограф, со што значително се отежнува работата на судиите и се нарушува целиот процес околу редовното закажување и одржување на судските расправи и рочишта.¹⁰²

Во 2011 година Основниот суд Прилеп продолжил да се соочува со проблеми од финансиска природа, а тоа довело до натамошно зголемување на обврските. Судската управа била принудена да ги убедува доверителите да се воздржат од присилно извршување на побарувањата, а во текот на 2011 година продолжиле и проблемите околу врачувањето и доставата на судските акти. Понатаму, судот бил принуден да го намали бројот на телефонските линии со цел намалување на трошоците во работењето, а треба да се истакне и проблемот со загревањето на судската зграда. Ваквата незавидна финансиска состојба во 2011 година „ја зголеми недовербата на добавувачите на услуги, на вештите лица, поротниците и адвокатите во способноста на судот навремено да ги исполнува настанатите финансиски обврски.“¹⁰³

Имајќи ја предвид погорепрезентираната загрижувачка состојба со кадровската екипираност и со материјално-техничките услови за работа во повеќе судови во РМ, ИЧП уште еднаш се сомнева во состојбата која ВСРМ ја констатира и презентира во Оценките и заклучоците на Врховниот суд по извештаите за работа на судовите во Република Македонија во 2011 година, во кои е истакнато дека смета дека, „меѓу другото, со подобрувањето на кадровските, просторните и материјалните услови за работа е постигнат значителен напредок и позитивен исчекор кон подобрување на работата и ажурноста на судовите“. Напротив, ИЧП констатира дека голем дел од судовите и натаму остануваат со непополнети кадровски места, со незадоволителни финансиски приходи и со слаби материјално-технички предуслови кои сериозно ја загрозуваат нивната работа, што, во крајна линија, може да влијае на нивната функционална независност и оперативност.

100 извор: http://www.osradovis.mk/cms/FCKEditor_Upload/File/2011-TEKSTUALEN%20%D0%98%D0%97%D0%92%D0%95%D0%A8%D0%A2%D0%90%D0%88.pdf

101 стр.9, Извештај за работата на Основниот суд Кичево во 2011 година, извор: http://www.oskicevo.mk/cms/FCKEditor_Upload/File/Godisen%20izvestaj%202011.pdf

102 стр.38, Извештај за работа на Основен суд Прилеп за 2011 година.

103 стр.39, Извештај за работа на Основен суд Прилеп за 2011 година

VIII. НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО МЕДИУМИТЕ

Општа карактеристика на односот помеѓу судството и медиумите е дека нивната независност е од фундаментално значење за континуирано уживање и опстанок на демократските слободи. Судството игра централна улога во заштитата и одржувањето на независноста на медиумите, медиумите се тие кои ја проектираат и често пати ја зајакнуваат јавната доверба во транспарентната правда, судската независност и интегритет преку известувањето. Должноста и правото на известување вклучуваат право да се критикува секој нетранспарентен дел од судскиот механизам, начинот на работата на судовите, пресудите кои судиите ги носат и воочените неправилности.

Во Македонија независноста на судството во медиумите е многу присутна како 'condition sine qua non' за евроинтеграциите на земјата, односно како услов за нејзин понатамошен напредок. Токму независноста на судството е областа на која во континуитет стигнуваат критики од Брисел и тоа е една од петте теми во пристапниот дијалог на која се потребни итни реформи.

Освен за гореспоменатата улога на независноста како услов за евроинтеграциите на земјава, медиумите пренесуваат и за содржините или заклучоци и од странските извештаи и оценки за состојбите во земјава. Извештајот на Стејт депарментот за почитувањето на човековите права, во делот што се однесува на Македонија, е последниот од низата извештаи кои укажуваат на политизацијата на судството и на притисоците врз медиумите и продолжува да го констатира тоа што го забележуваат и сите други извештаи. Во Извештајот се вели дека во РМ владата не успева целосно да го почитува владеењето на правото, што, покрај другото, се рефлектира со нејзино мешање во судството и во медиумите.¹⁰⁴ Ова воедно претставува и наслов и 'хајлајт' на статиите со кои на македонската јавност и беше пренесен овој извештај. Ваква забелешка нема ниту еден извештај од Југоисточна Европа. Лани имаше поединечни забелешки за монтирани судски случаи, а сега веќе има системски критики, поради што државата е деградирана од демократија во еден вид полудемократија.¹⁰⁵ Извештајот понатаму вели дека постојат извештаи дека владата врши притисок врз медиумите и ги принудува новинарите да практикуваат самоцензура. Новинарите пријавија далеку поголема самоцензура при известувањето за прашања чувствителни за владата.¹⁰⁶ Во овие чувствителни прашања и тоа како спаѓа судството, како трета „независна“ власт во земјава. Таканаречениот „самоодржлив систем на корупција“, се протега како кон медиумите и кон независните институции, така и кон судството и приватниот сектор.¹⁰⁷

Во алармантно влошената состојба со медиумите во Р. Македонија постојат ограничен број независни медиумски гласила кои се активни и изразуваат различни ставови, без ограничување, најчесто онлајн.¹⁰⁸ Во нив се известува за настаните со едноставно пренесување на фактичките ситуации. Има само неколку новинари кои отворено го разгледуваат прашањето за независноста на судството и само неколку печатени и онлајн медиуми во кои со критичен осврт се третира судската независност.

Оваа анализа на перцепцијата на медиумите врз независноста на судството во РМ е извршена преку следење на печатените и електронски медиуми. Истата е ограничена во временска рамка од октомври 2012 до мај 2013. Во овој период се актуелни неколку процеси во македонското правосудство.

104 US Department of state, Country Reports on Human Rights Practices for 2012 Macedonia, достапно на <<http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm#wrapper>>

105 Пендаровски, Стево за Утрински весник <http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=C33E6E14D22AC542855A D60D4B87C17F>

106 Country Reports on Human Rights Practices for 2012 Macedonia;

107 Тасева, Слаѓана во интервју за неделен „Фокус“, Времето ќе покаже дали случајот „Кампања“ бил монтиран во природна стега меѓу политиката, полицијата и судството!, 15.2.2013;

108 Ibid

- Кадровската криза во судството и партиските препукувања за системот на избор на судии¹⁰⁹

Големото кадровско проветрување и смените во врвот кои се случуваа во највисоките правосудни органи заемаа значаен дел во медиумскиот простор во РМ посветен на правосудството.¹¹⁰

Весниците образложуваа дека до крајот на 2012 година им заврши мандатот на Народниот правобранител, на првите луѓе на Судскиот совет и на Кривичниот суд, а непополнета беше и претседателската фотелја во Врховниот суд и во Уставниот суд. Испразнети судиски места имаше и во Врховниот суд, а се избираа и членови на Судскиот совет.

Големо внимание привлече изборот од Судскиот совет на судии во речиси сите судови, а најмногу во Врховен суд. Врховниот суд беше кадровски десеткуван и принуден да работи со осум судии помалку. Шест места беа испразнети заради пензионирање или смрт, а две беа во мирување заради заминување на судиите на други функции. Во судските кругови на големо се шпекулираше дека кризата во Врховниот суд може да потраеа бидејќи пазарењата меѓу владините коалициски партнери за распределба на високите позиции во правосудство не се завршени.¹¹¹ Но, преку ноќ, само неколку дена пред да почне да се применува законот кој предвидува исклучиво кадри од кариера и со завршена Академија за судии, беше извршен изборот на новите врховни судии. Изборот се толкува како последен обид на власта да протурка партиски кадри кои не мораат да докажуваат дека го имаат потребниот стаж и квалификациите за тие места-односно дека имаат најмалку 8 години стаж како судии во основен суд и потребните усовршувања во Академијата за судии и јавни обвинители која бара слушатели со просечна оцена најмалку 8 од студиите на Правниот факултет. „Токму во светлото на најголемиот адут на власта-реформите во судството, се случи најбезобразниот упад

109 Види : <<http://grid.mk/read/news/27388853/453510/partiski-prepukuvanja-za-sistemot-na-izbor-na-sudii>>

110 Дувњак, Гордана, Големо кадровско проветрување во правосудството, Утрински весник, 23.10.2012, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=EBD1C58ECC7BA34796F0C94F2263B58A>>

111 Дувњак, Гордана, Врховниот суд кадровски десеткуван, Утрински весник, 3.10.2012, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=F1BD0BEDE7AE6A41A8632246D75DBF1E>>

во судството“, се вели во статијата.¹¹² Судскиот совет повторно ќе биде посочен во извештаите на меѓународните организации како „најголем кочничар на судството, кој избира, унапредува и разрешува без критериуми и врз чисто партиско-политичка и роднинска подлога, а доказ за тоа се биографиите на тие кои ќе делат правда.“¹¹³

Врховниот суд исто така долго време беше и без претседател, а тоа го повлече интересот на печатот и отвори дискусии за начинот на избор на претседателот на највисокиот суд. „Партиските комбинаторики го одложија изборот на претседатели на Врховен и на Кривичен суд, како и на шестмина врховни судии“¹¹⁴ - гласеа насловите. Највисокиот суд во РМ беше оставен без претседател поради несогласувањето на двете партии во владината коалицијата. Седницата за избор на судиите се одлагаше два месеца, но кога се спроведе формалниот избор ниту еден кандидат не ја доби поддршката за судија во Врховниот суд.¹¹⁵ „Политиката одамна е влезена на голема врата во судството, а поделбата на раководните функции во третата власт е дел од партиските комбинаторики во владината коалиција меѓу ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ. Речиси двомесечната криза меѓу колациските партнери, што почна во средината на август оваа година со инцидентот во Слупчане, се рефлектираше и на (не) изборот на судии и за високи правосудни функции. И покрај тоа што никој јавно не го кажува, тие се дел од интензивните пазарења, што резултира со пропаѓање на огласите и распишување конкурси. „Бадинтеровиот принцип, кој одамна е институционализиран во судството, сега се пренесува и на изборот на раководните места.“ - пишуваше Утрински весник.¹¹⁶

Изборот за највисоката судска функција во третата власт одекна во медиумите. Одекна и тоа дека Лидија Неделкова е избрана и тоа со консензус. Беше очигледно дека ова се должи на постигнатиот коалициски договор меѓу ВМРО-ДПМНЕ, факт што не го криеја и јавно го кажаа и во Судскиот совет.¹¹⁷ Изборот на Неделкова предизвика политички реакции во јавноста и од страна на опозициската СДСМ и е оквалификуван како „атак на независното судство“. Нејзината блискост со владеечката политичка номенклатура, појавување на настани и дружењето со високи функционери на власта се дел од причините за оваа квалификација. Фактот дека нејзината биографија долго време откако стапи на функција ја немаше на интернет - страницата на Врховниот суд, на која се наоѓаат биографиите на сите нејзини сегашни и поранешни колеги, исто така беше забележан од неколку новинари.¹¹⁸ Во моментот нејзината биографија е поставена и сведочи за реалноста на нејзината метеорска кариера.

При изборот на членови на Судскиот совет од редот на третата власт во центарот на вниманието беше податокот дека само 19 од над 650 судии во државата покажале интерес да конкурираат. И овој податок, предизвика многу коментари и загриженост во судските кругови.¹¹⁹ По новоизбраните пет членови¹²⁰ требаше да се избере и претседател на Судскиот совет, место за кое се говореше во медиумите дека е партиски договорено.¹²¹

112 Димовски, Саше, Груевски со реклами не убедува дека судството е реформирано, додека со Али Ахмети братски го полнат со партиски кадри, Неделник Фокус, 11.1.2013;

113 Димовски, Саше, Груевски со реклами не убедува дека судството е реформирано, додека со Али Ахмети братски го полнат со партиски кадри, Неделник Фокус, 11.1.2013;

114 Дувњак, Гордана, Изборот на судии чека на Судскиот совет, 28.11.2012, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=82F4AA607425EC4A950B20069AA2FD26>>

115 Дувњак, Гордана, Големо кадровско проветрување во правосудството;

116 Ibid

117 Дувњак, Гордана, Неделкова претседателка на Врховен суд, Утрински весник, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=CA518C2C3556B741AA680574AFA0CA5E>>

118 Неделник „Фокус“ од 11 јануари 2012;

119 Дувњак, Гордана, Малку јунаци за Судскиот совет, Утрински весник, 26.10.2012; <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=C94BDA3D3C8C2B409CC7F66F464EC25E>>

120 Дувњак, Гордана, Изборите за членови на Судскиот совет на 5 декември, Утрински весник, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=3C4E33F9EC9CA146BD758C1F50706CD2>>

121 Утринскиот Судскиот совет со петмина нови членови, Утрински весник, 18.12.2012, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/?ItemID=C99760D9873E15439D2FC4388BF01A29>> и Новите членови на Судскиот совет дадоа свечени изјави, А1он, 18.10.2012 достапно на: <<http://a1on.mk/wordpress/archives/74584>>

Во статијата на неденикот „Фокус“ посветена на партизацијата и непотизмот присутни во македонското правосудство, особено при изборот на новите членови на судовите, непознат извор на новинарот укажува на бизнисот со именување во судството кое го прави еден функционер во Владата преку „стројници“ кои продаваат функции кај Албанците за цена од 5.000 до 15 000 евра, во зависност од позицијата.¹²²

Неколку македонски медиуми известуваа за „филмската брзина“ на постапката за избор на новиот инстант-член на Судскиот совет, Беким Реџеџи, кого го предложи претседателот на државата, Ѓорѓе Иванов, за кој се вели дека очигледно немал време да направи ни минимум консултации за членот што го предлага, туку едноставно го зел „здро во готово“ кадровското решение од партијата на Али Ахмети.¹²³

- Финансиски притисок врз судството

Медиумите никако да се извлечат од канците на политиката. Судството исто така. Во веќе споменатиот извештај на Стејт департментот се наведуваат и тврдења на одреден број претставници на судските власти дека Владата врши притисок врз нив, преку буџетските средства за судството.¹²⁴

Дека судската власт не ја доби потребната финансиска поддршка за 2013 година потврдува и изјавата на актуелната претседателка на Судскиот Совет на РМ, Александра Зафировска, во која таа вели: „Добивме помалку од она што предвидува законот, но такви се состојбите во државата и во регионот. Се приспособуваме и мора да работиме со она што ни е оставено на располагање. Имаме зголемување 14 милиони денари, што е повеќе од она што го имаме добиено во 2012 година, а е помалку од она што е планирано“.¹²⁵

И претседателот на Уставниот суд, иако посебна уставна категорија, се пожали на сè уште ограничените кадровски и финансиски средства. Вкупниот буџет на Уставен суд за 2012 година бил околу 520 илјади евра, од кои за плати се потрошени околу 128 илјади, што, според него, е далеку под минимумот за нормално функционирање на институцијата. „Уставен суд е еден од ретките државни органи чиј буџет со години наназад е непроменет. Но, и покрај овие тешкотии, успешно ги реализираме своите надлежности“. Поради лимитираните средства, додаде тој, Судот не е во можност да ги исполнува финансиските обврски поврзани со членството во меѓународните организации за уставна правда“- напомена Наумовски.¹²⁶

- Сомнеж во работата на Уставниот суд

„Уставниот суд на владин колосек“-гласи насловот на статијата која најотворено прашува дали владината коалиција може најпосле да здивне и да не стравува дека во иднина највисоката институција што ја контролира уставноста и законитоста во државата, нема, со некои свои интервентни одлуки, да ги закочи реформските проекти кои власта ги смета за важни? Се очекува, во ситуација кога за исти или слични правни прашања кои порано веќе биле предмет на оценка на уставните судии, по принципот на конзистентност да се следи истата правна логика.

Сомневајќи се во независната работа на Уставниот суд во статијата се наведуваат Автентичното толкување на Законот за амнестија, Законот за здравствена заштита

122 Димовски, Саше, Груевски со реклами не' убедува дека судството е реформирано, додека со Али Ахмети братски го полнат со партиски кадри, Неделник Фокус, 11.1.2013

123 Дувњак, Гордана, Кој е Беким Реџеџи - новиот член на Судскиот совет, Утрински весник, 30.1.2013, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=FC937973BCE974484E651FD13C72D58>>

124 Дувњак, Гордана, Опомена од Стејт департментот, Утрински весник, 21.4.2013, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=C33E6E14D22AC542855AD60D4B87C17F>>

125 Комплетиран Судскиот совет со петмина нови членови, Утрински весник, и Новите членови на Судскиот совет дадоа свечени изјави, А1он

126 Дувњак, Гордана, Лустрацијата пак пред Уставен суд, Утрински весник, 7.3.2013, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=FE40E965DF9675459E2FECDCB48B94D>>

(кој исто така претрпува огромни пропусти), а тука може да се додаде и Законот за лустрација.

Познавачите на работата на Уставниот суд не се изненадени од начинот на постапување на уставните судии, особено ако се има предвид распоредот на силите. На ова нешто и досега се предупредуваше дека може да се случи, а што отворено беше навестено и во изјавите на високи претставници на владејачката ВМРО-ДПМНЕ при изборот на новите судии. Треба ли да се присетиме на зборовите на пратеникот Александар Николовски, кој за време на изборот на тројцата нови уставни судии - Елена Гошева, Никола Ивановски и Сали Мурати рече нешто од што би требало да се замисли, но и посрамоти, секој правник, но и обичен граѓанин во државава? Тој рече дека со нивниот избор „ конечно Република Македонија ќе стане демократска држава и Уставниот суд нема да ги укинува законите донесени врз основа на Програмата на ВМРО-ДПМНЕ за која граѓаните дале поддршка на изборите“ - се вели во Утрински весник.¹²⁷

За изборот на Уставните судии се образложува и во друга статија на дневен весник. Таму се вели дека Собранието треба да избере уште еден уставен судија кој ниту еден ден не бил во судството или во некоја научна институција во која би се занимавал со Уставот и со неговата практична примена, како и тоа дека, поради тоа што неговиот син бил на функција во кабинетот на претседателот на државава тоа била доволна виза владејачката партија да го предложи за функцијата. Ова е втор случај во кој власта ги вади кандидатите од пензија и ги става во највисокиот суд кој одлучува за Уставот и за законите.¹²⁸

На новинарско прашање колку се точни политичките обвинувања дека со последните измени во составот Уставен суд станува продолжена рака на власта, Наумовски рече дека „не може да ги потврди ваквите тврдења“. „Секој судија е одговорен за својата работа, особено по изјавата што ја дава во Собранието дека функцијата ќе ја извршува совесно, чесно и доследно“, потенцираше Ивановски. Сепак, Ивановски индиректно потврди дека има одредени отстапувања во образложенијата на одлуките и во некои ставови, промена на ставови на Судот. „Тоа го имало порано, може ќе го има и сега, некогаш подрастично, некогаш не толку изразено. Сепак, секој судија е самостоен и независен во своето одлучување. Одговорен е во рамки на надлежноста, водејќи притоа сметка и за севкупната одговорност на Судот“, истакна Наумовски и рече дека самиот во изминатиот период имал неколку издвоени мислења околу законите за високо образование, за здравствена заштита и за управна постапка.¹²⁹

Прашање е колку овој состав на Уставниот суд е свесен за својата улога. Професионалниот и стручниот капацитет, а уште повеќе моралниот интегритет на судиите не ветува ништо добро.¹³⁰

- Правосудството и изборите/ Работата на Управниот суд

Антикорупциска комисија им препорача на Советот на јавни обвинители и на Судскиот совет да се воздржат од изборот на судии и обвинители до конституирање на новата локална власт со цел да го заштитат изборот од евентуални влијанија во предизборието¹³¹

127 Дувњак, Гордана, Уставен суд на владин колосек, Утрински весник, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=48466EC1D9956D4D8BE4AF6F0F541B37>>

128 Димоски, Саше, Уставен суд- пензионерски клуб, дневен весник „Фокус“, 20.12.2012

129 Дувњак, Гордана, Лустрацијата пак пред уставен, Утрински весник, 7.3.2013, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=FE40E965DF9675459E2FECDBC48B94D>>

130 Дувњак, Гордана, Купување време за лустрацијата, Утрински весник, 14.3.2013, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=D83AF569485BE74991F7D614FFDFD2B38>>

131 Дувњак, Гордана, Без нови судии до крај на изборите, Утрински весник, 04.2.2013, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=24315CA76CD1204CBA4DF0BD19D3D35E>>

Партиските влијанија не го заобиколуваат ни Управниот суд кој е актуелен поради оставката на првиот човек - Исамедин Лимани. Оставката се случи во време кога неговите колеги сè уште одлучуваа по жалбите на приговорите на овластените предлагачи на одбиените проговори од ДИК за гласањето во вториот круг од локалните избори одржани на 7 април. Неофицијално се дознава дека мотив на судијата Исамедин Лимани е незадоволството од одлуките на неговите колеги за Струга и за Центар.¹³²

- Останати теми присутни во медиумите

Неделникот „Фокус“ пишува и за продавањето на телевизијата АлФА и за нејзиното „бојадисување во портокалово“ со цел спасување на приватниот бизнис на сповственикот од негативна судска одлука. Во „Фокус“ се вели дека по продавањето ТВ Алфа станала провладин медиум, Штерјо Наков, поранешниот сопственик на телевизијата го спасил „Фершпед“, а судиките кои ја донесоа позитивната одлуката се унапредени и сега се судии во Врховниот суд на РМ. „Сите добија, само демократијата е оштетена“ се вели во прилогот.¹³³

Мета на критика е и професионалниот систем за евалуација во земјава кој, со цел да промовира објективна оценка го запоставува критериумот за оценување на квалитетот на работата на судиите и не произведува никакви значајни информации, како за коригирање на недостатоците кои произлегуваат од работата на поединецот, така и за подобрување на квалитетот на судскиот систем како целина.¹³⁴

„Македонскиот судски систем е пред слободен пад“ е почетната реченица на статијата во која се обелоденува дека заштитениот сведок на одреден случај бил приморан да лаже од полициските инспектори. Воочени се можни злоупотреби на посебните истражни техники и заштита на сведоците за справување со политички противници, а е злоупотребен и институтот 'заштитен сведок' од органите на прогон. Во истата статија се зборува и за изгубената непристрасност во судењето, со самото тоа што судијата имал средба со „заштитениот сведок“ надвор од судот, после што сведокот решил да се откаже од статусот на 'заштитен сведок'. „Со ова“ се вели, „судството не само што не успеа да се докаже како контролор над полицијата и службите за безбедност, во смисла на гарант на законитоста на човековите права на осомничените, туку напротив, остава впечаток на безлична алка во бирократизираниот систем што не покажува голем респект кон човековите права.¹³⁵

132 Дувњак, Гордана, Шефот на Управниот суд молчи за оставката, Утрински весник, 16.4.2013, достапно на: <<http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=05D891260806F64088A3D20345E9DF25>>

133 Димовски, Саше, Неделник Фокус, 11 јануари 2013;

134 Синадиновска, Катерина / Делова, Габриела, Експертите на ЕУ рапортирале за партизирано судство и медиуми под притисок!, Капитал, 12.12.2012, достапно на: <http://kapital.mk/mk/magazin/87718/espertite_na_eu_raportirale_zapartizirano_sudstvo_i_mediumi_pod_pritisok!.aspx>

135 Димовски, Саше, Признанието на "Бреза" дека лажно сведочел по налог на СБК откри како власта креира "заштитени сведоци"?, Неделник „Фокус“, 15.2.2013

IX. АНАЛИЗА НА РАБОТАТА И УЛОГАТА НА УСТАВНИОТ СУД НА РМ ВО НАШЕТО ОПШТЕСТВО

1. Вовед

Уставот на Република Македонија од 1991 го прифаќа Европскиот (континентален) модел за заштита на уставноста и законитоста и ја продолжува традицијата на постоење на Уставен суд како орган за заштита на уставноста и законитоста, која за прв пат била воведена со Уставот од 1963 година. Ваквиот модел на заштита на уставноста и законитоста се базира врз теоријата на Келзен од 1920 година, според која уставните прашања се разгледувани и решавани од посебно, специјализирано тело наречено Уставен суд (како што е случајот со Република Македонија), составено од судии кои се квалификувани за решавање прашања од уставната материја, од судии од највисоките редовни судови во државата или од посебни бордови во рамки на редовните судови кои работат исклучиво со уставни прашања.¹³⁶

Уставниот суд во РМ е тело кое го обезбедува остварувањето на Уставот и врши контрола над неговото спроведување. Тој е најзначајниот актер во воспоставувањето на хармоничното функционирање на демократското општество и претставува камен-темелник на демократијата, владеењето на правото и на заштитата на човековите слободи и права.¹³⁷

Уставниот суд на Република Македонија е орган на Републиката кој ја штити уставноста и законитоста и дел од слободите и правата на човекот и граѓанинот. Тој својата функција ја извршува во рамки на надлежностите утврдени во член 110 од Уставот на РМ. Врз основа на овој член од Уставот можат да се констатираат неколку видови надлежности на Уставниот суд:

- **Контрола на уставноста и законитоста**

Преку оваа надлежност Судот ја контролира уставноста на законите, согласноста на колективните договори и другите прописи со Уставот и со законите, како и уставноста на програмите и статутите на политичките партии и здруженијата на граѓани. Секој може да поднесе иницијатива за поведување постапка за оценување на уставноста на закон или уставноста или законитоста на друг подзаконски акт и поднесувањето на иницијативата не е поврзано со постоењето на правен интерес на подносителот (action popularis). Потребно е само иницијативата да биде во соодветната форма.

- **Заштита на слободите и правата на човекот и граѓанинот**

Според Уставот, Судот ги штити слободите и правата на човекот и граѓанинот што се однесуваат на слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, политичкото здружување и дејствување и забраната на дискриминација на граѓаните по основ на пол, раса, верска, национална, социјална и политичка припадност. Оваа надлежност на Уставниот суд ќе биде подетално обработена понатаму во текстов.

- **Решавање на судир на надлежности**

Уставниот суд решава за судирот на надлежностите помеѓу носителите на законодавната, извршната и судската власт, како и меѓу органите на Републиката

¹³⁶ За повеќе информации види: Karakamisheva-JovanovskaTanja, Different Models for Protection of Constitutionality, Legality and Independence of Constitutional Court of the Republic of Macedonia, 2011.

¹³⁷ Ивановски Трендафил, Јаниќ-Годорова Татијана, „Влијателна уставна правда: нејзиното влијание врз општеството и врз развојот на глобална судска практика за човековите права“, Светска конференција за уставна правда Кејп Таун, 23-24 јануари 2009.

и единиците на локалната самоуправа. Тој судир може да биде позитивен, кога два или повеќе органи тврдат дека решавањето на одредено прашање е во нивна надлежност, и негативен, кога два или повеќе органи тврдат дека одредено прашање не е во нивна надлежност¹³⁸. Предлог за решавање на судир на надлежности може да поднесе секој од органите меѓу кои настанал спорот. Предлог може да поднесе и секој кој поради прифаќање или одбивање на надлежноста на одделни органи не може да оствари свое право.

- **Одлучување за одговорноста на претседателот на Републиката**

Постапката за утврдување на одговорноста на претседателот на Републиката за кршење на Уставот и законите во вршењето на своите права и должности ја покренува Собранието со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници, а Уставниот суд одлучува за одговорноста со двотретинско мнозинство од вкупниот број судии.

- **Други надлежности**

Уставниот суд одлучува за имунитетот на претседателот на Републиката, за имунитетот на судиите на Судот, утврдува настапување на услови за престанок на функцијата претседател на Републиката.

2. Независност на Уставниот суд

Уставниот суд на РМ е посебен орган со положба, состав и надлежности утврдени со Уставот на РМ. Тој е независен од законодавната и извршната власт, организационо и функционално не произлегува од нив, ниту пак е одговорен пред нив. Тој е независен и од другите судови во РМ. Основата на своето функционирање Уставниот суд ја црпи единствено од Уставот и таквата положба му овозможува да биде независен од другите власти, а условите за остварување на неговата функција се заштитени од менување од страна на актуелните носители на политичката власт заради прилагодување на нивните интереси.

2.1 Состав и избор на судии на Уставен суд како фактор за независност

Изборот на судии на Уставен суд и нивниот мандат имаат клучна улога во обезбедувањето на начелото на независност на уставното судство од останатите власти. Уставниот суд на РМ го сочинуваат девет судии. Уставно право за предлагање судии на Уставниот суд на РМ имаат три органи: Собранието на РМ, односно Комисијата за избори и именувања предлага петмина судии; Претседателот на РМ предлага двајца судии; Судскиот совет на РМ предлага двајца судии.

Судиите ги избира Собранието со апсолутно мнозинство, при што за тројца од вкупно деветте судии потребно е позитивно да се изјаснат и мнозинството од вкупниот број пратеници кои припаѓаат на заедниците што не се мнозинство во РМ. Ваквото двојно мнозинство за избор на судиите е воведено со уставните амандмани од 2001 година и ваквиот вид гласање за првпат е применет во 2003 година. Претседателот на Уставниот суд се избира од редот на судиите за време од три години, без право на повторен избор.

Идејата за вклучувањето на законодавната, судската и извршната власт во процесот на избор на судиите на Уставен суд е со цел обезбедување поголем легитимитет, а тоа треба да води кон почит на независноста на Судот. Постоењето на двојното

¹³⁸ Климовски Саво, Уставно право и политички систем, Просветно дело, Скопје 2006.

мнозинство исто така треба да води кон зајакнување на легитимитетот од аспект на мултиетничката структура во општеството и во практика резултира со соодветна и фер застапеност на заедниците кои не се мнозинство во Република Македонија.¹³⁹

Во Уставот на РМ е определено дека судиите се избираат од редот на истакнатите правници. Други општи или посебни услови за избор на судија на Уставен суд не се предвидуваат. Поради тоа е потребна правилна интерпретација на терминот „истакнат правник“. Се поставува прашањето дали овој термин би бил подобро регулиран доколку постојат некои посебни услови за избор на судии на Уставен суд, како што е минимално работно искуство, области во рамките на кои се одвивало тоа работно искуство и слично.¹⁴⁰

2.2 Индивидуална независност на судиите

Мандатот на судиите трае 9 години, без право на повторен избор. Ваквото решение, и од аспект на времетраењето на мандатот, и од неможноста за реизбор на судиите, е од најголемо значење за гаранцијата за нивната независност од другите власти.

Исто така од значење за независноста на судиите е и одредбата според која функцијата судија на Уставниот суд на РМ е неспоива со вршењето друга јавна функција и професија, или со члеувањето во политичка партија, како и со имунитетот на судиите. Гаранција за независноста на судиите на Уставниот суд е тоа дека тие уживаат имунитет како и пратениците на Собранието, а за нивниот имунитет одлучува Уставниот суд.¹⁴¹ Во Деловникот на Судот се предвидени два вида имунитет кои ги уживаат судиите на Уставниот суд:

- Имуитет за неодоговорност- што значи дека судијата не може да биде повикан на кривична одговорност, или да биде притворен за искажано мислење или гласање во Судот;
- Имуитет за неповредливост – што значи дека судијата не може да биде притворен без одобрување на Судот, освен ако е затечен во вршење кривично дело за кое е пропишана казна затвор во траење од најмалку пет години.

Судот може да одлучи да се примени институтот имунитет на судија и кога тој самиот не се повикал на него, ако тоа е потребно заради вршењето на неговата функција.¹⁴²

Условите за престанок на функцијата судија на Уставен суд се прилично тесни. На судијата на Уставен суд функцијата му престанува: доколку поднесе оставка; доколку биде осуден за кривично дело на безусловна казна затвор од најмалку шест месеци; доколку трајно ја загуби способноста да ја врши својата функција, коешто се утврдува од страна на Уставниот суд;

Според член 67 од Деловникот, за утврдување на трајно загубување на способноста за извршување на функцијата судија на Уставниот суд, како и за одземањето на неговиот имунитет, Уставниот суд одлучува на седница. Трајното губење на способноста се утврдува врз основа на акти, наводи, експертни и стручни мислења на медицински и други установи и органи со кои се утврдува здравствената или друга неспособност во согласност со закон. За оваа цел Уставниот суд формира комисија составена од тројца членови на Уставниот суд која ги испитува околностите, фактите

139 Spirovski Igor, The independence of the Constitutional Court of the Republic of Macedonia: Guarantees and Challenges, 2011.

140 „Истакнат правник“ би требало да биде личност која има најмалку 15-20 години работно искуство во правни области кои покриваат широка и комплексна теоретска и практична правна материја и кои покажале интегритет на независно и непристрасно разбирање и примена на правото. (Spirovski Igor, The independence of the Constitutional Court of the Republic of Macedonia: Guarantees and Challenges).

141 Устав на РМ, член 111 став 2.

142 Деловник на Уставен суд, член 10 став 4.

и доказите од значење за одлучување на Судот во овие случаи.

Гаранција за индивидуалната независност претставува и одредбата според која советувањето и гласањето се врши без присуство на јавноста. Доказите за советувањето и гласањето, односно записникот што содржи податоци за судиите кои гласале за и против одредена одлука, се чуваат во запечатен плик кој може да се отвори само по заклучок на Судот.¹⁴³ Откривање на идентитетот на судиите кои гласале за и против не е дозволено и претставува повреда на гаранцијата за независност на судиите бидејќи ги изложува на можен притисок од заинтересираните страни. Сепак, одлуките содржат информација дали се донесени со мнозинство гласови или се едногласни. Врз основа на принципот на колегијалност, Судот, како тело, ја донесува одлуката и таа има иста важност и значење, без разлика дали е донесена со мнозинство гласови или едногласно, а обврската за почитување на таа одлука важи за сите, како и за судиите кои гласале против таа одлука. Судиите на Уставен суд имаат право и на издвоено мислење, кое се објавува заедно со пресудата. И покрај тоа што постои мислење дека издвоените мислења му противречат на принципот на колегијалност, сепак ваквата можност претставува важна гаранција за независноста на судиите, не само од надворешни влијанија, туку и од останатите судии, а придонесува и кон зголемување на квалитетот на одлуките на Судот.¹⁴⁴

Една од гаранциите за индивидуалната независност е и одредбата од Деловникот според која, кога во една иницијатива се бара поведување постапка за оценување на уставноста на закон, програма или статут на политичка партија, предметот се распоредува и на судија според азбучниот ред на презимето. Ако на судија му е доделен одреден предмет во работа, а тој или Уставниот суд смета дека постојат оправдани причини тој да не ја води претходната постапка, предметот му се доделува на друг судија според определениот ред.¹⁴⁵

2.3 Гаранции за институционалната независност на Уставниот суд

Една од гаранциите за независноста на Уставниот суд, како институција, претставува тоа што работите поврзани со составот, изборот, мандатот, имунитетот на судиите, надлежностите и видот на одлуки кои Уставниот суд ги носи е регулирано со Уставот на РМ. Согласно со член 113 од Уставот, целосната постапка пред Судот е регулирана со акт на Судот, односно со Деловникот за Уставниот суд на РМ, донесен на 7 октомври 1992 година. И покрај тоа што во Деловникот се уредуваат работи кои по правило би требало да бидат уредени со закон, сепак, отсуството на таков закон може да е гаранција за независноста на судот, особено во време на силни притисоци, желби и обиди да се ограничи моќта на Судот преку измени кои би биле можни доколку би зависеле од Парламентот.

Уште една гаранција за институционалната независност на Уставниот суд претставува можноста по сопствена иницијатива да иницира постапки. Согласно со член 9, алинеја 3 од Деловникот, судијата на уставниот суд ги следи и ги проучува законите, другите прописи и општи акти и може да дава иницијативи за поведување постапка за оценување на уставноста на одреден закон, односно на уставноста и законитоста на одделен пропис или општ акт. Ова укажува на тоа дека Уставниот суд не е само пасивен учесник во постапката за оценување на уставноста и законитоста, туку и активен играч при нивната заштита.

Што се однесува до финансиската независност на Уставниот суд, тоа е неговата слаба

143 Советувањето и гласањето се уредени со одредбите 48-50 од Деловникот на Уставниот суд на Република Македонија.

144 Spirovski Igor, The independence of the Constitutional Court of the Republic of Macedonia: Guarantees and Challenges

145 Деловник на Уставниот суд на РМ, член 17, став 3 и 4.

страна која негативно влијае во системот на гаранциите на независноста. Ваквата ситуација произлегува од фактот што Владата е единствен предлагач на Буџетот, а Уставниот суд нема посебно место во Законот за буџет, што значи дека судот, како секој друг буџетски корисник, преговара со Министерството за финансии и со Владата за висината на средствата што ќе треба да му бидат алоцирани на Судот.

Уставниот суд со години наназад работи со буџет кој е 20% помал отколку што е потребно за неговото нормално функционирање. Во 2011 година Судот работите од својата надлежност ги извршувал со буџет од вкупно 34.735.000 денари, од кои за плати за вработените отпаѓаат 23.400.000 денари.¹⁴⁶ Во 2012 година вкупниот буџет на Уставниот суд изнесувал 35.332.000 денари, од кои за плати на вработените отпаѓаат 24.250.000 денари. Со ребалансот на Буџетот на Република Македонија, во јуни 2012 година, буџетот на Уставниот суд е намален за 7,46% и изнесува 32.132.000 денари.¹⁴⁷

Што се однесува до кадровската состојба на Уставниот суд на РМ, трендот на намалување на вработените во стручните служби продолжува, односно во 2012 година Судот работел со 16 вработени, за разлика од 2011 година кога бројот на вработени бил 20. Ова се должи на неодобрувањето на потребните финансиски средства од страна на надлежните органи, поради што Уставниот суд веќе неколку години не може да ги пополни испразнетите места во стручната служба, ниту пак е во можност да оствари нови вработувања.

Ваквата финансиска и кадровска положба има неповолно влијание врз остварувањето на самостојноста и независноста на Уставниот суд, како и врз успешното извршување на функциите и надлежностите утврдени со Уставот. Уставниот суд не располага со финансиски средства за модернизирање на системот на информатичка технологија, за набавка на опрема за тонско снимање на седниците на Судот, а нема ниту средства за обука на стручниот кадар. Поради ограничениот износ на средства за меѓународна соработка судот не е во можност ниту да ги исполнува финансиските обврски за кои е обврзан со членството во меѓународните организации за уставна правда, поради што е доведено во прашање неговото понатамошно членување во некои од нив.

Условите во поглед на просторното сместување и безбедноста на Уставниот суд не одговараат на потребите. Судот работи во изнајмени простории кои се несоодветни и технички недоопремени. Кон крајот на оваа година се очекува да заврши изградбата на новиот објект, така што се очекува да добие сопствени простории, со што би се решиле проблемите со просторното сместување.

3. Податоци за работата на Уставниот суд во последните две години

Имајќи ги предвид надлежностите на судот може да се каже дека апстрактната контрола на уставноста на законите и уставноста и законитоста на другите подзаконски акти е доминантна во работата на Уставниот суд, односно има највисоко процентуално учество во вкупниот број предмети пристигнати до Судот. Тоа може да се види и од подолу дадените податоци за работата на Уставниот суд во 2011 и 2012 година.

146 Уставен суд на РМ, „Осврт на работата на Уставниот суд на Република Македонија од 1 јануари 2011 до 31 декеври 2011“, Скопје, 2012.

147 Уставен суд на РМ, „Преглед на работата на Уставниот суд на Република Македонија за 2012“, Скопје, 2013.

- **2011 година**

Во 2011 година Судот одржал 36 седници, една јавна расправа по барање за заштита на слободите и правата и неколку консултативни разговори. Истата година Судот постапувал по вкупно 361 предмети. Од нив 236 предмети се примени во текот на 2011, а 125 се пренесени од претходните години. Најголем број примени предмети се од граѓаните (203), останатите се поднесени од здруженија на граѓани (10), претпријатија (9), органи на единиците на локалната самоуправа (3) и други субјекти (10). Владата на РМ во 2011 година не поднела ниту една иницијатива¹⁴⁸. Според видот на оспорениот акт примени се најмногу иницијативи за оспорување на закони (143), потоа доаѓаат актите на единиците на локалната самоуправа (25), поединични акти (23), прописи на Владата и министерствата (17), акти на претпријатијата (10), акти на јавните служби (6), колективни договори (3), статuti (2) и други акти (7).

Од вкупната анализа на податоците за 2011 година може да се заклучи дека Судот најголем дел од својата работа посветил на оценувањето на согласноста на законите со Уставот на РМ.

- **2012 година**

Уставниот суд во 2012 година одржал 38 седници, една подготвителна седница и неколку консултативни разговори. Оваа година Судот во работа имал вкупно 335 предмети, од кои 205 примени во текот на 2012 година, а 130 предмети биле пренесени од претходните години. Од нив завршени биле 239 предмети, а незавршени останале 96 предмети¹⁴⁹. Повторно, како најголем број поднесители на иницијативи се граѓаните (166 иницијативи). Како други поднесители на иницијативи се појавуваат политичките партии (4), Владата на РМ (5), претпријатијата и други организации и заедници (6), органите на единиците на локалната самоуправа (5), здруженијата на граѓани (9) и други субјекти (10). Според видот на оспорениот акт примени се најмногу иницијативи за оценка на уставноста на законите (103), потоа се актите на единиците на локалната самоуправа (36), поединечните акти (25), прописите на Владата и министерствата (13), актите на претпријатијата (6), актите на јавните служби (3), статутите (2), колективните договори (1).

Анализирајќи ги податоците од 2011 и 2012 година може да се забележи намалување на бројот на примени предмети во 2012, кој изнесува 205, за разлика од 2011 година кога бројот на примени предмети изнесува 236. Доколку се анализираат извештаите на Уставен суд од претходните години ќе се забележи дека во 2010 година бројот на примени предмети изнесувал 230, а во 2009 година тој број бил најголем и изнесувал 290 примени предмети.

Она што исто така може да се констатира е намалувањето на бројот на иницијативи за оценка на согласноста на законите со Уставот во 2012 година, кога тој број изнесувал 103, во однос на 2011 кога биле примени 143 такви предмети. Во 2012 и 2011 година Судот не примил предмет за решавање на судир на надлежности.

4. Уставна жалба

Посебно овластување на Уставниот суд претставува овластувањето дадено во член 110, алинеја 3, според кој Судот има надлежност да ги штити слободите и правата на човекот и граѓанинот што се однесуваат на:

- слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата,

¹⁴⁸ Уставен суд на РМ, „Осврт на работата на Уставниот суд на Република Македонија од 1 јануари 2011 до 31 декеври 2011“, Скопје, 2012.

¹⁴⁹ Уставен суд на РМ, „Преглед на работата на Уставниот суд на Република Македонија за 2012 година“, Скопје, 2013.

- политичкото здружување и дејствување, и
- забраната на дискриминација на граѓаните по основ на пол, раса, верска, национална, социјална и политичка припадност.

Оваа одредба е во врска со член 50, став 1 од Уставот во кој се вели дека „секој граѓанин може да се повика на заштита на слободите и правата утврдени во Уставот пред судовите и пред Уставниот суд на РМ во постапка заснована врз начелата на приоритет и итност“.

Од член 110, алинеја 3 може да се забележи дека Уставот на РМ нуди заштита само на три, од вкупно 24 основни граѓански и политички слободи и прва, а не утврдува заштита на ниту едно од 17-те економски, социјални и културни права. Ова придонесува за зачестени предлози и дискусии за измена на Уставот заради проширување на надлежноста на Уставниот суд за директна заштита и на други слободи и права¹⁵⁰

Уставот на РМ не ја конкретизира оваа надлежност, ниту пак поблиску ја дефинира и затоа начинот на кој Уставниот суд ја остварува оваа негова надлежност е утврдена со Деловникот на Уставниот суд на РМ. Постапката за заштита на слободите и правата од член 110, алинеја 3 од Уставот на РМ е уредена во глава IV (член 51- член 57) од Деловникот. Според член 51, секој граѓанин што смета дека со поединечен акт или дејство му е повредено право или слобода утврдени со член 110, алинеја 3 од Уставот на Република Македонија, може да бара заштита од Уставниот суд во рок од 2 месеци од денот на доставувањето на конечен или правосилен поединечен акт, односно од денот на дознавањето за преземање дејство со кое е сторена повредата, но не подоцна од 5 години од денот на неговото преземање. По барањето за заштита на слободите и правата или т.н. „уставна жалба“ Уставниот суд донесува одлука со која ќе утврди дали постои нивна повреда и во зависност од тоа ќе го поништи поединечниот акт, ќе го забрани дејството со кое е сторена повредата или ќе го одбие барањето¹⁵¹, што значи дека уставната жалба нормативно гледано претставува ефективно средство во рамките на оној опфат кој и е даден со Уставот.

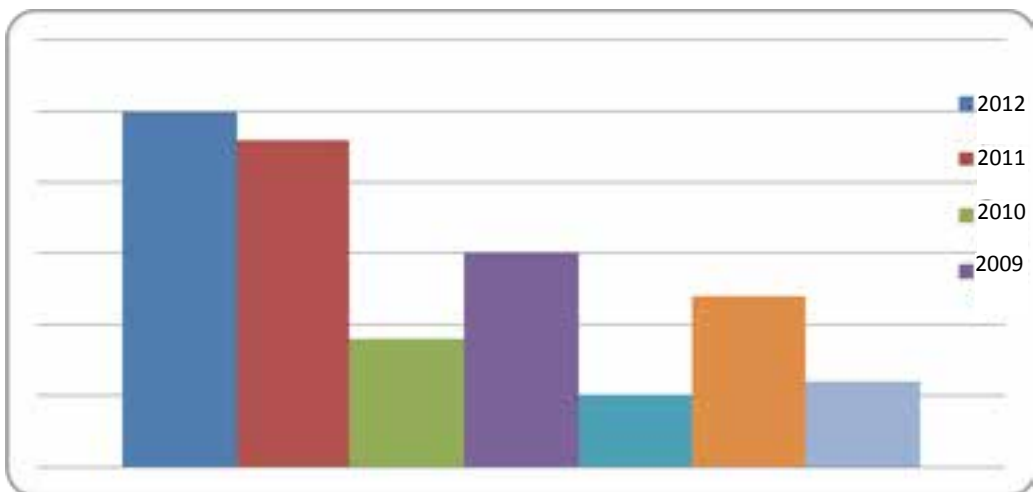
Она што е важно да се напомене е дека ефектите од „уставната жалба“ во РМ во текот на нејзиното 21-годишно искуство се повеќе од скромни, а статистиката е обесхрабрувачка за надежите на луѓето дека можат да ги штитат своите права и слободи пред Уставниот суд¹⁵²: Заклучно со 2012 година вкупно биле поднесени само 212 барања за заштита на слободите и правата.

Во текот на 2012 година до Судот биле поднесени вкупно 25 барања за заштита на слободите и правата врз основа на член 110, алинеја 3 од Уставот на РМ, што е најголема бројка на поднесени барања споредено со изминатите неколку години. Во 2011 година до судот биле поднесени 23 барања, во 2010 година - 9 барања, 2009 година -15 барања, 2008 година – само 5 барања, 2007 година – 12 барања, а 2006 година – 6 барања. (Табела 1)

150 Арсов Јордан, „Улогата на Уставниот суд на Република Македонија во заштита на слободата и правата на човекот и граѓанинот повредени со поединечен акт или дејство“, Правен дијалог број 3: Институт за човекови права, Скопје, 2011. Види исто така: Каракамишева Тања, Анализа за потребата од воведување уставна жалба (тужба) во РМ, Скопје, 2008.

151 Деловник на Уставен суд на РМ, член 56.

152 Спиrowsки Игор, „Уставната жалба во Република Македонија“, Правник: Здружение на правници на Република Македонија, број 251, Скопје, март 2013.

Табела 1

Уставниот суд досега има донесено само една одлука со која утврдил дека е сторена повреда на слободите и правата. Станува збор за Одлуката по предметот У.бр. 84/2009 со која Судот утврдил дека на лицето Цавид Рушани од село Зајас му е повредено правото на политичко дејствување, со неприфаќање на неговата кандидатура за градоначалник на Општина Зајас на локалните избори одржани во март, 2009 година.

Во сите останати предмети Судот, или со одлука ги одбил барањата за заштита на слободите и правата, не неоѓајќи дека е сторена повреда, или одлучил со решение за отфрлање на барањата, најчесто поради ненадлежност, отсуство на процесни претпоставки за одлучување или ненавременост.

Во 2012 година Судот решил 27 барања за заштита на слободите и правата од кои 6 одбил, не наоѓајќи дека е сторена повреда на конкретното право, а останатите 21 предмет ги отфрлил. За разлика од тоа во 2011 година Судот решил 23 предмети, од кои 3 одбил, а останатите ги отфрлил.

Оттука, не е тешко да се констатира дека уставно-судската заштита на слободите и правата на човекот и граѓанинот, од член 110, алинеја 3 од Уставот на РМ не ги дава очекуваните и потребните резултати, што во основа е последица на:

- крајно рестриктивната надлежност на Уставниот суд на РМ, дефинирана во член 110, алинеја 3 од Уставот на РМ;
- недоволното познавање на граѓаните и поднесувањето на барања со квалитет кој не е на потребното ниво, за што зборува големиот број отфрлени барања;
- недоволна смелост и креативност на судиите на Уставниот суд на РМ во интерпретацијата на принципите и вредностите на основните слободи и права од член 110, алинеја 3 од Уставот на РМ во секој конкретен случај;
- рестриктивната интерпретација на нормите на меѓународното право и на меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот на РМ, особено на Европската конвенција за човекови права и основни слободи и на одлуките на Европскиот суд за човекови права во Стразбур при одлучувањето на Уставниот суд на РМ за заштита на слободите и правата од член 110, алинеја 3 од Уставот на РМ.¹⁵³

¹⁵³ Арсов Јордан, „Улогата на уставниот суд на Република Македонија во заштита на слободата и правата на човекот и граѓанинот повредени со поединечен акт или дејство“, Правен дијалог број 3: Институт за човекови права, Скопје, 2011.

5. Примена на Европската конвенција за заштита на основните слободи и права (ЕКЧП) и праксата на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП)

Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи во Република Македонија е ратификувана во 1997 година (Службен весник на Република Македонија бр. 11/1997). Согласно со член 118 од Уставот на Република Македонија, со чинот на ратификација таа станува составен дел од правниот поредок. Според тоа, во предметите во кои Уставниот суд одлучува по барање за заштита на слободите и правата Уставниот суд е должен да се повикува на ЕКЧП и соодветно да ги интерпретира пресудите на ЕСЧП.

Во 2006 година, во предметот У.број 31/2006, Уставниот суд утврдил дека слободите и правата гарантирани со Уставот на РМ треба да се интерпретираат во контекст на ЕКЧП која е дел од внатрешниот правен поредок на РМ.¹⁵⁴ Ова значело дека Конвенцијата треба да се употреби не само како дополнителен аргумент, туку како критериум за интерпретација на Уставот.¹⁵⁵

Од анализата на предметите по барањата за заштита на слободите и правата, од 2012 и 2011 година, може да се забележи дека Судот се` уште недоволно ги образложува предметите, како и дека многу ретко се повикува на практиката на ЕСЧП, а во оние ретки случаи кога тоа го прави истата не е правилно применета.

Уставниот суд се повикува на практиката на ЕСЧП во предметот 107/2010. Во овој предмет се работело за адвокат кој сметал дека со кривична осуда за клевета, поради наводни неистинити изјави на спротивната странка дадени во граѓански спор при давање правна помош на клиент, му е повредено правото на слобода на изразување. Овде судот ги искористил предметите *Nikula v. Finland* и *Kiprianou v. Cyprus* од ЕСЧП само за да го истакне принципот дека слободата на изразување на адвокатите не е неограничена, без соодветно да навлезе во методологијата на тестот за пропорционалност. Притоа, судот го одбил барањето на жалателот не наоѓајќи поврда на неговото право, без да го примени тестот за пропорционалност. Од друга страна, Игор Спировски во издвоено мислење, повикувајќи се на истите пресуди од ЕСЧП со добро-аргументирано образложение го поткрепил токму спротивниот став, односно дека анализата на пропорционалност на изречената казна во дадените околности води кон заклучок дека слободата на изразувањето на адвокатот била повредена во нејзината суштина.

Во предметот У.број 146/2010 Судот повторно донел одлука за одбивање на барањето за заштита на слободата и правата на човекот што се однесуваат на слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изнесување на мислата, без да навлезе во испитување на тестот што го користи ЕСЧП за да се утврди дали одредено ограничување е оправдано или не, односно дали истото е предвидено со закон, дали има легитимна цел и дали е неопходно во едно демократско општество.

Во предметот У.Број. 3/2012 Судот го одбил барањето на жалителот за заштита на слободата и правото на јавно изразување на мислата кое барателот смета дека му било повредено. Она што може да се забележи при анализата на овој предмет е отсуството на доволно образложение на ставот на Судот и повторно отсуство на

¹⁵⁴ Уставен суд на РМ, У.број 31/2006 - „Поаѓајќи од член 8, став 1, алинеја 1 од Уставот, според кој една од темелните вредности на уставниот поредок се и основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати во меѓународното право и утврдени со Уставот, имајќи го предвид значењето на Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи не само како дел од внатрешниот правен поредок на Република Македонија, туку поради општите принципи на кои се потпира и ги промовира, Судот оцени дека интерпретацијата на член 21 од Уставот треба да се потпира на тие општи правни принципи“

¹⁵⁵ Спировски Игор, „Конституционализација на Европската конвенција за човекови права: нормативен статус и судска интерпретација“, Правник, број 201, јануари 2009.

користење на судската практика и на тестот на ЕСЧП при решавањето на предметот.

Во предметот У.Број. 39/2012 Судот го одбил барањето на жалителот за заштита на слободите и правата. Во овој предмет Судот не само што повторно не навлегува во примената на практиката на ЕСЧП при толкувањето на Конвенцијата, туку и го нагласил следново:

„Во однос на наводите во барањето според кое подносителот во суштина бара директна примена на пресудата Крауз vs Полска од Судот во Стразбур и таквата пресуда да претставува извор на правото и да се применува на сите случаи кои можат да бидат подведени под ист основ, според мислењето на Судот е неприфатливо. Ова оттаму што судовите, согласно со Уставот, судат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани согласно со Уставот, поради што и од овој аспект не може да се прифати барањето дека постои повреда на правото на суд врз основа на имотната и социјалната положба“.

Како што споменавме погоре во текстот, Европската конвенција за човекови права е меѓународен документ ратификуван во Република Македонија и како таков претставува извор на правото во РМ. Меѓутоа, потребно е да се знае дека единствен толкувач на Конвенцијата е Европскиот суд за човекови права и сите судови, како и Уставниот суд на РМ, се должни да ја толкуваат Конвенцијата во духот на практиката на Европскиот суд за човекови права.

Анализирајќи ги пресудите на Судот по барањата за заштитата на слободите и правата, може да се заклучи дека судиите не се доволно и соодветно ангажирани во имплементирањето и толкувањето на ЕКЧП а соодветно на тоа и на праксата на ЕСЧП и покрај тоа што ЕКЧП е ратификувана од РМ уште во 1997 година и е дел од нејзиниот правен поредок. Во таа насока, во иднина ќе биде потребно поголема инволвираност на судиите во примена на горенаведените инструменти, а заради тоа потребно е да се посвети и поголемо внимание на обученоста на судиите на ова поле користејќи ги сите национални и меѓународни механизми.

6. Анализа на одговорените прашалници

Институтот за човекови права испрати 15 прашалници за независност и самостојност на Уставниот суд на Република Македонија и тоа 9 прашалника до судиите на Уставниот суд и 6 до поранешни уставни судии. Од нив се одговорени два прашалника, што претставува 12% од вкупниот број испратени прашалници.

На првото прашање “Дали домашната правна рамка обезбедува и гарантира целосна независност и непристасност на нивната работа?” еден судија одговорил дека постоечката правна рамка тоа не го обезбедува и дека е потребно нејзино подобрување, додека еден судија смета дека постоечката рамка целосно ја гарантира независноста, но дека нејзиното остварување е оневозможено во практика поради различните надворешни влијанија.

И двајцата анкетирани судии сметаат дека другите тела, институции и органи не ја почитуваат улогата на Уставниот суд во општеството и неговата независност. Тие нагласиле дека извршната и законодавната власт не го почитуваат и не ги извршуваат одлуките на Уставниот суд на РМ.

Судиите одговориле дека постојат надворешни фактори кои влијаат врз

самостојноста и независноста во работата на Уставниот суд. На прашањето кои се тие надворешни фактори, судиите се изјасниле дека врз нивната самостојност и независност најмногу влијаат Владата, законодавната власт и политичките партии.

Двајцата судии сметаат дека финансиските и кадровските ресурси неповолно влијаат на самостојноста и независноста на Уставниот суд. Еден одговорил дека платите на уставните судии во 2010 година се намалени на 15% само затоа што судиите не донесувале одлуки што и` се допаѓаат на власта, што е спротивно со меѓународните принципи за независност на судството.

На прашањето „Дали тие лично се соочиле со притисок или обид за влијание по предмет што им бил доделен во работа?“ еден судија одговорил дека имал притисок по конкретен предмет, додека еден одговорил дека притисок имало и ќе има.

На шестото прашање „Дали според нивното мислење и нивните сознанија постои вмешување или влијание на другите власти врз Уставниот суд при одлучувањето по конкретни предмети?“ еден судија нагласил дека судиите на Уставен суд биле јавно заплашувани кога нивните одлуки не и` се допаѓале на власта. Другиот судија одговорил со „не знам-немам мислење“ и нагласил дека во сегашни услови Уставниот суд не ја остварува уставната улога и дека нема потреба за влијание поради „партиско-персоналниот состав на самиот суд“.

Еден судија смета дека постојат случаи кога одлуките на Уставниот суд, кои се конечни и извршни, не се почитуваат и не се извршуваат. Во едната анкета е нагласено дека интервентни одлуки повеќе не се носат и затоа нема што да се спроведува. Пред тоа одлуките не се спроведувале и преку донесување нови закони се изигрувале.

Судиите на прашањето „Дали работата на Уставниот суд на РМ ја оценуваат како професионална и ефикасна?“ одговориле дека постојниот состав е крајно непрофесионален и неефикасен. Еден судија нагласил дека судиите се плашат и не одлучуваат по значајни оспорени закони.

X. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

ЗАКЛУЧОЦИ

1. Анализата која произлезе од реализацијата на проектот за Независноста на судството – перцепции, потешкотии, предизвици сублимираа многу причини за сериозна загриженост во поглед на независноста и непристрасноста на судството во Република Македонија;
2. Бројот на одговорите на прашалниците, коментарите по истите како и одредени сознанија за однесувањето на претседателите на судовите кои користеле разни начини на оневозможување на одговарањето по прашалниците, укажуваат на загриженост колку независноста и непристрасноста на судиите во нивното право на слободно изразување е доведена во прашање;
3. Уставот, законите и подзаконските акти како национално-правна регулатива се донесени во легална процедура, ја регулираат и ја гарантираат независноста и непристрасноста во судството и во најголем дел се во согласност со меѓународните стандарди;
4. Општо прифатените принципи и стандарди кои се однесуваат на независноста, на самостојноста и на непристрасноста на судството и на судиите се делумно опфатени во правните акти за избор, за оценување на работата, за унапредување и разрешување на судиите, меѓутоа спорно е нивното почитување и применување, во практика е се поприсутно нивното селективно применување;
5. Најголем дел од анкетираниите судии сметаат дека постојат слабости и недостатоци во домашните правни прописи на ова поле;
6. Во повеќето извештаи на организациите и на меѓународни тела (Стејт Департментот на САД, Комитетот за елиминација на расната дискриминација (КЕРД), Комитетот за човекови права (КЧП), Европската комисија, Парламентарното собрание на Советот на Европа, ОБСЕ и други) кои ги оценуваат состојбите во судството во Република Македонија, критиките за независноста на македонското судство во последните неколку години стануваат се почести, појаки и поотворени. Во извештаите се констатирани политички притисоци врз работата на судиите и врз Судскиот совет на Република Македонија (ССРМ);
7. Истражувањето покажа дека судиите сметаат дека недоволно се запознаени со меѓународните стандарди и инструменти за независно и непристрасно судство. Дел од судиите дури не ја познаваат ни разликата помеѓу овие концепти;
8. Најголем број судии сметаат дека граѓаните го гледаат судството во Македонија како целосно зависно и подложно на притисоци;
9. Судиите се недоволно цврсти и истрајни во определбата за непристрасност при постапувањето и одлучувањето¹⁵⁶;
10. Најголем број судии кои доставиле одговор на прашалникот (околу 52,4%), се на мислење дека медиумите влијаат или може да влијаат врз судската

156 Подетални информации дадени се во делот VII - анализа на доставените прашалници од анкетата од Анализата за независноста на судството во РМ-перцепција, потешкотии и предизвици

непристрасност, па дури и да го прејудуираат судското постапување и одлучување;

11. Поголем број анкетирани судии сметат дека ССРМ не е независен орган и не ја гарантира и обезбедува самостојноста и независноста на судската власт, како и дека оценувањето на работата на судиите се врши на селективен начин, бидејќи изборот, унапредувањето и разрешувањето на судиите го врши под силно влијание на извршната власт и политичките партии;
12. Судиите имаат сознанија дека изборот, унапредувањето и разрешувањето на судиите од ССРМ се под влијание и притисок од други тела или институции и поединци кои не се дел од судската професија;
13. Постои висок степен на недоверба од страна на граѓаните во судските институции и во механизмите на правосудниот систем;
14. Постои дијаметрално спротивна оценка за состојбите за буџетските средстава за нормално и тековно одвивање на работата во судовите и за материјало-кадровски услови за истите. Повеќето судови во своите извештаи ги констатираат недоволните буџетски средства за нормално и тековно одвивање на работењето и незадоволителните материјално-кадровски услови. Анкетираниите судии го потврдуваат горниот став, сметајќи дека тековно поставениот судски буџет и сегашните судиски плати и надоместоци не ја гарантираат судската независност и непристрасноста, бидејќи утврдувањето и извршувањето на судскиот буџет во целосно зависат од другите власти, а средствата не ги задоволуваат реалните потреби. ВСРМ во својот годишен извештај за 2011 година од друга страна заклучил дека има подобрување на кадровските, просторните и материјалните услови за работа на судовите;
15. Категоријата „истакнат правник“, како критериум за избор на член на ССРМ од страна на Собранието на Република Македонија по предлог на претседателот на Република Македонија и Собранието на Република Македонија, не е доволно јасно одредена и дозволува несоодветно толкување особено во делот на работното искуство – стаж во обавување на соодветната дејност. Како критериум за изборот на надворешните членови – истакнат правни и адвокат, секако дека е потребно да се определат годините на стаж во извршувањето на работните задолженија, како што е и за членовите на ССРМ кои се избираат од редот на судиите, уште повеќе затоа што истите вршат оценка за нестучното и несовесното извршување на судската функција. Недоследно се применува и Законот за судскиот совет, па како резултат на тоа неколку години наназад, како и во последниот состав на ССРМ, нема избрано професор по право како надворешен член;
16. Условот за член на ССРМ од редот на судиите со најмалку пет години судиско искуство дава можност да бидат избрани судии кои немаат доволно искуство и познавање на правната материја, како од материјално правен така и од процедурален аспект. Ова особено, кога тие треба да ја оценуваат нестручноста и несовесноста на работата на судиите и последиците кои произлегуваат од таа оцена. Потребно е поголемо работно искуство за извршување на оваа функција, затоа што искуството ја зголемува вербата во независното оценување. Ова уште повеќе бидејќи судија од понизок суд по ранг врши оценување на работата на судија од повисок суд;
17. Мандатот на избраните членови на ССРМ кој трае шест години со право на уште еден избор во практика се покажа како несоодветно решение во обезбедувањето на независноста и непристрасноста во работењето на ССРМ.

Од друга страна, прашањето за избор на судија во повисок суд, а кој е член на ССРМ од редот на судиите го отвори прашањето за конфликтот на интереси – изборот го врши орган во кој кандидатот е член и изборот се врши во текот на мандатот на посочениот член;

18. Изборот на судии во основните судови не е извршен согласно со постојната законска обврска најмалку 50% од судиите во основните судови да бидат избрани од кандидатите кои ја завршиле обуката во Академијата за судии и јавни обвинители;
19. Се врши континуирано пролонгирање на важноста на законската одредба согласно со која судии во основните судови треба да се избираат исклучиво од редот на кандидатите кои ја завршиле обуката во Академијата, а која законска одредба е од 2010 година. Така, ССРМ распишува оглас на 31.12.2012 година за избор на судии според условите од стариот закон. Ова во стручните кругови се оценува како обид за избегнување на примената на одредбите кои влегоа во сила на 1.1.2013 година, со цел да се овозможи за судии да бидат избрани што повеќе кандидати кои не се од редовите на кандидатите од Академијата;
20. Членувањето и гласањето на претседателот на ВСРМ на седниците за избор и разрешување на судии не може да се запостави, бидејќи може суптило да влијае во постапката за избор и разрешување, дотолку повеќе што ВСРМ, на чие чело е тој одлучува по жалбите за избор и разрешување на судии извршен од страна на ССРМ;
21. Извршната и законодавната власт не ја почитуваат улогата и независноста на Уставниот суд во Република Македонија и нецелосно ги почитуваат и ги извршуваат одлуките на Уставниот суд, што не е во согласност со принципите на владеење на правото, поделбата на власта и ниту еден меѓународен и национален пропис;
22. Постојат надворешни фактори кои влијаат врз независноста и непристрасноста во работењето на Уставниот суд. Тие влијанија во најголем дел доаѓаат од Владата, од законодавната власт и од политичките партии кои се на позиција и се изразени преку притисоци, јавни критики на одлуките и заплашување, како и преку обиди за влијанија врз конкретни предмети;
23. Недостатокот на финансиски и кадровски ресурси влијае неповолно врз самостојноста и независноста на Уставниот суд;
24. Во мониторирањето на медиумите, во врска со нивното известување за независноста на судството во Република Македонија се утврди дека има мал број новинари со добро познавање на судско-правната проблематика кои известуваат на оваа тема особено со критички осврт. Во статиите посветени на судството во периодот во кој се вршеше мониторирањето може да се воочат презентирани примери на случаи на непотизам и политичко влијание при избирањето и унапредувањето на судии;
25. Не е мал бројот на жалби поднесени пред Европскиот суд за човекови права од судии (основни, апелациони и уставни) незадоволни од решението за нивното разрешување, во кои меѓу основите за разрешувањето е наведено и влијанието врз независноста и непристрасноста во нивното работење.

ПРЕПОРАКИ

1. Меѓународните и националните стандарди кои се однесуваат на обезбедувањето на независноста и непристрасноста на судство целосно да се применуваат во практиката;
2. При обавувањето на судиската функција потребно е поголемо учество на судиите во запознавањето и применувањето на меѓународните и национални стандарди кои се однесуваат на независноста и непристрасноста вклучувајќи ја и примената на Европската конвенција за човекови права и практиката на Европскиот суд за човекови права. Преземање активности за овозможување на примената во практика на одредени институти и правни механизми за поголема заштита на човековите права (проширување на можноста за востановување на институт уставна тужба, соодветна примена на Законот за облигациони односи за заштита на личните права во кои се вклучени и правата од ЕКЧП преку тужба пред редовните судови);
3. Во закон да се предвидат инструменти и механизми кои ќе овозможат утврдување на одредена одговорност на членовите на ССРМ за нивната работа, како што е случај со останатите државни органи и институции затоа што само поднесување извештај за нивната работа не е доволен механизам во оваа насока;
4. Целосна примена на постојните критериумите кои овозможуваат квалитет во изборот и унапредувањето на судиите и востановување на дополнителни критериуми за остварување на целите за независно и непристрасно судство;
5. Разгледување на можноста за депрофесионализација на функцијата член на ССРМ и ограничување на мандатот на само еден избор. Доследна примена на Законот за судски совет во делот за избор на членови на ССРМ, особено за универзитетските професори по право и дефинирање на категоријата „истакнат правник“ преку мерливи критериуми;
6. За изборот на надворешните членови на ССРМ од редовите на истакнат правник и адвокат потребно е да се определат соодветни години на стаж во извршувањето на нивните претходни работни задолженија;
7. Зголемување на транспарентноста во работењето на ССРМ и преку други механизми, бидејќи постојната транспарентност се покажа како недоволна, а се со цел да се минимизира мислењето дека тој работи под одредено влијание и притисок;
8. Обезбедување доволни финансиски ресурси и други механизми за остварување на независноста и непристрасноста во вршењето на судската функцијата;
9. Да се разгледа можноста за воведување на ефикасен правен лек за оцена на зависноста и пристрасноста (уставна тужба или друг правен лек) при изборот на судии и против одлуката на ВСРМ по жалба на одлука на ССРМ за разрешување на судија или за изречена дисциплинска мерка, се со цел да се спречи можноста од влијанието на претседателот на ВСРМ кој учествува во работата на ССРМ по горенаведените основи;
10. Зголемување на годините на стаж потребни за кандидатите за судии во Управниот и Вишиот управен суд, во Апелациониот и Врховниот суд на Република Македонија, заради обезбедување поголема стручност, а со тоа и обезбедување на независноста и непристрасноста во обавувањето на судската функција;

11. Со оглед на тоа дека не е јасно зошто е одземена можноста на општа седница на ВСРМ да се дава мислење за кандидатите за избор за судии, ИЧП предлага истото да се преиспита и да се земе предвид околноста дека ВСРМ во својата работа ги разгледува извештаите за работа на сите пониски судови и во таква ситуација истиот може да креира меродавно мислење врз основа на релевантни основи по однос на квалитетот на кандидатите кои доаѓаат од тие судови. На овој начин ССРМ ќе биде во можност да има повеќе инструменти за оценување на кандидатите за судии;
12. Да се престане со било какво влијание и притисок, од било кое лице или орган врз работата на Уставниот суд на РМ, редовните судови во РМ и ССРМ, а за да се постигне оваа цел, да се обезбедат соодветни законски механизми во кои ќе се предвиди и одговорност на лицата и органите кои ја оневозможиле независноста и непристасноста на овие институции.

Институт за човекови права

**ANALYSIS OF THE INDEPENDENCE OF THE JUDICIARY OF
REPUBLIC OF MACEDONIA –
PERCEPTIONS, DIFFICULTIES AND CHALLENGES**

Summary

FOREWORD

Dear readers,

At the outset, please allow me to convey how pleased I am that you have shown interest to look at this Analysis, which is developed as a result of the project on “Independence of the judiciary of the Republic of Macedonia – Perceptions, Difficulties and Challenges”. During the project implementation, we have tried primarily to present the perceptions concerning the situation of the Macedonian judiciary, difficulties and shortcomings encountered in the performance of the judicial office, and challenges ahead, all with the aim to improve the overall situation in this area.

Independence and impartiality are recognized as very important categories closely related to the judiciary, which are of significant importance for a functional democracy and the rule of law. The major advantages from application of these principles, *inter alia*, include achievement of social progress, guaranty, enjoyment and protection of human rights and freedoms as well as coexistence between people.

Every state has an obligation to build confidence in the judicial system. The state should organize its political and legal system so as to encourage trust in the independence and impartiality of the judiciary and enable such confidence to materialize.

The state should ensure independence of the judiciary through the appointment of judges and such appointment has to meet the international criteria presented in this Analysis. It is also a duty and responsibility of each state to produce laws, in a broader sense of that term, which will serve as a solid foundation for appointment of judges.

Setting clear, precise and achievable criteria for appointment of judges will ensure quality in the administration of justice, where the dependence of the judiciary from the other two branches of government (legislative and executive) as well as from practicing attorneys could not be accomplished.

The pressures on the appointment of judges could be described as a knife with two blades. Changes of the ruling government clearly shows that everywhere, even in a parliamentary democracy, both in theory and practice, are not unattainable. The power in a government is not vested for good nor is it's ever lasting; on the other side the principle of independence of the judicial system is an enduring principle, especially if the aim is to achieve proper performance of the judicial office. In addition to the appointment of qualified and competent judges, the state apparently has other duties to perform. The state should ensure performance of the judicial office as well as sufficient financial resources for the judiciary. These are the primary responsibilities of the state.

Impartiality of judges while performing judicial office is connected, *inter alia*, with the personality of a judge. His/her level of education, aspirations and engagement towards professional development in a wide range of areas, resistance to different pressures, good behavior and manners, are all elements that may contribute and ensure impartiality of the judiciary in practice.

Additional elements and characteristics, which could strengthen the principle of impartiality, are the existence of good moral and ethical qualities, high-standing personal integrity as well as commitment towards the judicial office which sometimes requires great sacrifices. In this context, it is of particular importance to present the picture of the judiciary as a whole. Such presentation should be objective so that an outside observer may percept the impartiality.

IHR would be very pleased if this Analysis achieves its objectives - to be understood as a contribution from the civil society sector towards improving the independence and impartiality of the judiciary as a whole, which is a key stone for lawful and fair administration of justice as well as a firm obligation towards the people of this country.

Finally, let me extend our profound appreciation to all judges who have had the courage to voice their opinion, responded to the questionnaire concerning the independence of the Macedonian judiciary and gave their views and proposals for its improvement.

IHR President,

Margarita Tsatsa-Nikolovska

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'M. Tsatsa-Nikolovska', written in a cursive style.

INRODUCTION

The principle of separation of powers into legislative, executive and judicial branches, which are vested in three separate bodies that check and balance the exercise of their powers, is engraved in the highest legal act of almost all democratic states. It is De Montesquieu (“De l’esprit des lois” 1748), who is considered a founding father of the idea of separation of powers in the political philosophy.

“(…) the rule of law is a principle of governance in which all persons, institutions and entities, public and private, including the State itself, are accountable to laws that are publicly promulgated, equally enforced and independently adjudicated, and which are consistent with international human rights norms and standards. It requires as well measures to ensure adherence to the principles of supremacy of the law, equality before the law, accountability to the law, fairness in the application of the law, separation of powers, participation in decision-making, legal certainty, avoidance of arbitrariness, and procedural and legal transparency. (Excerpts from the UN Secretary General’s Report - Kofi Annan, 2004.”¹⁵⁷

The exercise of the right to a fair trial by an independent, impartial and competent judiciary is a core stone of the rule of law in every modern democratic state. It is legitimately expected from every state that aspires to this goal to do anything in its powers to ensure adherence to standards recommended by many international instruments.

The level of democratic governance is not only assessed by normative standards which the state guaranties and ensures to citizens in the exercise of their fundamental human rights and freedoms, but it is also assesses in light of the mechanisms for their protection before independent and impartial judicial authorities. The judicial independence is of paramount importance for justice and fairness as well as for substantive implementation of laws and secondary legislation. If the judges make decisions and judgments under undue influences, pressures or other interventions, the entire three pillars system of separation of powers becomes meaningless and unrealistic.

The Institute for Human Rights (IHR), whose mission is to promote, enhance and protect human rights, has implemented the project entitled “Independence of the judiciary of the Republic of Macedonia – Perceptions, Difficulties and Challenges” in order to make a contribution towards advancing the independence of the Macedonian judiciary, whereby impartiality in the judicial decision making will also be strengthened. The main objective of this project was to make an analysis of the current situation with respect to the independence and impartiality of the judiciary in Macedonia. The major findings and outputs from this project should guide future long-term activities which should aim at raising awareness and understanding of relevant stakeholders responsible in this area towards achieving the ultimate goal i.e., policy and decision makers (both from the legislature and the executive) and hierarchically higher judicial management structures (courts’ chief judges, higher court instances and the Judicial Council) to continue to be actively involved in promoting and protecting judicial independence. IHR will monitor all processes and discussions that will emerge from the project activities and will regularly, continuously and actively, through its members involved in this project, will draw attention and advocate for practical implementation of the specific measures and recommendations proposed as a direct outcome from the project implementation.

157 See:<http://www.un.org/wcm/content/site/chronicle/home/archive/issues2012/deliveringjustice/ruleoflawanddemocracy>

THE METHODOLOGY APPLIED BY THE PROJECT

The project ‘Independence of the Judiciary of the Republic of Macedonia – Perceptions, Difficulties and Challenges’ was implemented through a research aimed at revealing the perceptions of citizens, judges and the authorities concerning the independence of courts and impartiality in the decision making.

The main objective of the project was to promote better understanding of issues related to judicial independence and impartiality, under which several activities were carried out as follows:

- **Activity Number One:** Conducting surveys in order to “measure” the perceptions of judges themselves, representatives of the executive and legislative branches of government and the citizens about independence of the Macedonian judiciary as well as their perceptions about impartiality of judges in their decision making. These surveys were carried out based on a questionnaire developed by the IHR project team. The questionnaires were delivered in person and by regular mail to 570 judges in 14 courts across the country. It was also distributed to representatives of the legislature and the executive, Ombudsman, other state bodies within ministries or autonomous bodies and lawyers in private practice, which totaled 155 persons. Apart from the thorough explanation as to the objective of the survey, which was given to those surveyed and the manner how to fill in the questionnaire, the surveyed individuals were advised that they can return the questionnaires once filled out by post at the IHR expense. The survey of citizens’ perception was conducted in 13 cities and took place in front of 14 courts. For this purpose, a survey team was engaged who approached ordinary citizens in front of the first instance court buildings, which were diversified and covered different judicial appellate districts.
- **Activity Number Two:** An extensive research was conducted by the IHR project team, which focused on issues related to judicial independence and impartiality, more specifically the following were subject of analysis: international standards and jurisprudence concerning independent and impartial judiciary; country progress reports issued by relevant international organizations in the course of the past two years; comparative overview of the judicial authorities in Slovenia and Serbia; national legislation pertaining to administration of justice; and monitoring the work of the Judicial Council of the Republic of Macedonia for a 6 months period during project implementation.
- **Activity Number Three:** Following the national legislation and practices with regard to the work and role of the Constitutional Court of the Republic of Macedonia.
- **Activity Number Four:** Development and printing of a publication – Legal Research and Analysis - which will be drafted based on results from the above mentioned activities and which will contain specific findings and recommendations, to be followed by a public promotion event.

In the process of implementation of project activities, the Institute for Human Rights identified two target groups (direct and indirect) depending on how these activities were carried out and the inclusion of the target groups therein as well as depending on the impact of the project outcomes.

The judiciary of the Republic of Macedonia as a whole was *direct target group* (including first instance or basic courts, appellate courts, Supreme Court, Administrative Court, Higher Administrative Court), Judicial Council as well as Constitutional Court which is

an independent body of the Republic protecting constitutionality and human rights. Through the project activities where the direct target group was involved, IHR managed to reach 3 basic courts under the appellate districts of Gostivar and Stip, 4 basic courts from the appellate districts of Skopje and Bitola, all four appellate courts in the country, Administrative Court, Higher Administrative Court and the Supreme Court of Macedonia.

The *indirect target group* consisted of the country's citizens. The survey encompassed only a small portion of this target group however the surveyed portion was well-represented and could serve the purpose to determine the citizens' stance about the functioning of the judiciary. The general public opinion was revealed by analyzing the citizens' replies to the questionnaire.

During the implementation of the project, international organizations' reports that address issues related to independence and impartiality of the Macedonian judiciary were also analyzed and taken into consideration.

INTERNATIONAL STANDARDS CONCERNING INDEPENDENCE AND IMPARTIALITY OF THE JUDICIARY

The idea of an independent judiciary underpins two fundamental values of every democratic society, including:

- Protection of human rights and freedoms as a precondition and safeguard for their observance and promotion, and
- Rule of law that requires impartial application of law irrespective of the position and characteristics of the parties.

There is a vast number of international and regional conferences, covenants and resolutions which underline and elaborate, directly or indirectly, the issue of judicial independence as a key for exercising and observing human rights. Despite the differences which exist between national jurisdictions and legal systems, which do not allow to have one universal formula about the requirements necessary to be met to be able to say that the judiciary is independent, these international documents set forth the essential elements for independence of judges, i.e. the text of international treaties best describe the rights agreed upon by the states and set standards for an independent judiciary.

In light of this, the Universal Declaration of Human Rights adopted by the UN in 1948 enumerates crucial preconditions necessary to ensure respect for the individual's dignity and the social order. It guarantees to every person the right to equal protection before the law; the defendant's right to be presumed innocent until proven guilty in a fair and public trial by "independent and impartial" tribunal; and that no person should be subject to arbitrary arrest, detention and persecution.

In 1966, the UN General Assembly adopted the International Covenant on Civil and Political Rights, which regulates the rights of judges not only as principles, but as legal issues as well. This Covenant guarantees the right to every human being to a fair trial, immunity from arbitrary arrest and immunity from retroactive punishment.

In 1950, the governments of European countries, based on their shared aspirations and common heritage of ideals and political traditions, the respect for rights and freedoms and the rule of law, decided to take up the first steps for collective guaranteeing of certain rights set forth in the Universal Declaration, so they adopted the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR).¹⁵⁸ ECHR governs the independence

¹⁵⁸ See: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/28DB92A0-FCBC-40DB-86CB-645A8028A019/0/MKD_CONV.pdf

of the judiciary in Article 6. As a result of Protocol 11 to the ECHR, the European Court of Human Rights became the only institution responsible for protection of human rights enshrined in the Convention. The high ranking position of the European Court of Human Rights is of vital importance for continuity of its external supervision that is similar to arbitrage about any form or attempt to infringe the human rights and freedoms enlisted in the Convention. Having regard that the European Court's judgments are final, thus mandatory and enforceable for the member states of the Council of Europe, it could be concluded that the European Court of Human Rights plays a role which is similar to the role of a constitutional court in national jurisdictions.

In order to strengthen the position of judges in Europe, the Committee of Ministers established the Consultative Council of European Judges (CCEJ). The CCEJ is an advisory body of the Council of Europe concerning issues of independence, impartiality and competence of judges. It is the first body established within the framework of an international organization that is solely represented by judges, and it is unique body in Europe. By establishing the Consultative Council of European Judges, the Council of Europe has underlined that the judiciary has a central role in researching the concept of democracy and its rules. In November 2010, the CCEJ adopted Magna Carta of Judges that encompasses fundamental principles of the judicial profession.

ANALYSIS OF THE INDEPENDENCE OF THE MACEDONIAN JUDICIARY

The rule of law requires that legal norms have predominance in the legal system; these norms have to be precise, clear and should not leave a space for different interpretation and application or for any legal uncertainty for the citizens. This can only be accomplished if the legal system of a democratic state is governed by the principle of legitimacy in making such norms as well as by the principle of legality in their application. To ensure legitimacy, it is necessary laws to be enacted by the legislature in a procedure set forth by law following all phases of the legislative process; contrary to this regular procedure, the so-called shorten legislative procedure, which does not provide an opportunity to have full analysis and debate about a draft law at the Parliament's plenary session, has been often used in the past period. Simultaneously, it is indispensable to ensure legality in the application of laws and legal norms through a competent and independent judicial system represented by independent and impartial judges who are appointed in a procedure where all appointment criteria are observed to a maximum extend. Hence, judges appointed in such manner should be capable to bear the burden and cope with the challenges of their profession; judges should not be appointed based on family connections and political influences, or when they lack professional abilities, moral and ethical credibility, as there were examples in the past.

An independent and impartial judiciary is *conditio sine qua non* for the concept of separation of powers and building standards and safeguards for the democracy, rule of law and protection of human rights and freedoms. In Macedonia, the recognition and realization of these principles and standards are ensured through their incorporation in the Constitution as the highest legal act in the country; they are further regulated by the Law on the Courts and other laws in this area, including: Law on the Academy for Judges and Prosecutors, Law on Judicial Council of the Republic of Macedonia, Law on Court Budget, Law on Administrative Disputes and laws pertaining to court proceedings. The following laws also fall under this category: Law on Public Prosecutors Office of the Republic of Macedonia, Law on the Bar and other laws of substantial importance for the functioning of the entire legal system, especially the Law on Ownership and Other Real Estate Rights, Law on Obligations, Law on Enforcement and others.

The role of the Judicial Council of the Republic of Macedonia in Safeguarding the Independence of the Judiciary

The Judicial Council of the Republic of Macedonia is defined as autonomous and independent body that ensures and guaranties the independence and autonomy of the judicial power (Amendment XXVIII of the Constitution of the Republic of Macedonia).

This definition proclaims that the Judicial Council has a status of autonomous and independent body of the judiciary; more specifically it is a body with full integrity to perform its mandate. While performing its functions, the Judicial Council is autonomous and independent vis-à-vis the legislative and executive branches of government as well as vis-à-vis any other institution or organization as well as from political or partisan influences. The Judicial Council is not situated outside of the constitutional and legal order; it is also bound by the principles of rule of law, protection of human rights and freedoms and separation of powers into legislative, executive and judicial; and it is a balance between the three branches of government.

The European Convention of Human Rights assesses the independence of a court, *inter alia*, by assessing the manner of election and appointment of its members that is its judges.

The Opinion No. 10 issued by the Consultative Council of European Judges recommends that the judicial councils should have a mixed composition of judges and individuals that are not judges and should represent the autonomous judicial power by ensuring that judges perform the judicial office without any control and interference from the representatives of the executive and legislative powers who are also sitting as members in the Judicial Council. Therefore, the Judicial Council of the Republic of Macedonia is constituted as autonomous and independent body of the judiciary; however representatives of the other two branches of government – executive and legislative - are members of the Judicial Council apart from representatives of the judicial branch.

The corpus of laws pertaining to the independence and autonomy of the judicial system also includes the **Law on the Judicial Council of the Republic of Macedonia enacted in 2006, as well as its amendments and supplements adopted in November 2010 and July 2011**. This law regulates the procedure for election of members of the Judicial Council; the manner how the Council exercises its mandate and powers; appointment, termination and dismissal of judges and lay-judges; conducting disciplinary proceedings to determine disciplinary responsibility of judges and proceedings to establish non-competence and non-diligence in the performance of judicial office, monitoring and appraisal of judges' performance; manner of operations and decision making by the Council and other issues related to its mandate.

According to the law, the Judicial Council is autonomous and independent body of the judiciary, which through exercising its functions in accordance with the Constitution and laws, ensures and safeguards the independence and autonomy of the judicial power (Article 2). The Council is responsible for appointment and dismissal of judges and chief judges of courts, termination of the judicial office, election and dismissal of lay-judges. In addition, it is in charge to monitor and appraise the work and performance of judges, decides upon disciplinary responsibility of judges as well as establishes instances of non-competent and non-diligence performance of the judicial office. It determines termination of the judicial office due to permanent incapacity to work of a judge, decides about withdrawal of judge's immunity as well as approve or disapproves request for pretrial detention of a judge. Furthermore, it reviews the Supreme Court Annual Reports with respect to the advisory and principle legal opinions adopted by this Court on issues relevant for the uniform application of laws. It also decides about temporary removal of a judge from performing the judicial office, establishes the number of judicial posts needed in each of the courts, reviews and assesses three-months and annual reports of courts in the country.

Also, the Judicial Council takes care about the reputation of judges and public confidence in the judiciary and in this respect acts upon complaints and grievances filed by citizens and legal entities about the work and performance of judges and the courts. The Judicial Council has a duty at least once a month to hold a public session and to review each individual complaint and grievance submitted by citizens or legal entities against the work of judges and courts. In principle, the Judicial Council sessions are public, except in cases when the reputation and integrity of a judge or a candidate judge needs to be protected. The decision to hold the session in camera is made by two-thirds majority vote from the total number of the Council members.

In order to prevent any political influence on the judiciary, Article 3, paragraph 3 of the Law on the Judicial Council provides that the Council hamper political pressures on the judiciary.

This law also governs the composition of the Council, which is composed of 15 members. The Council's composition is important because it should ensure the necessary balance between the three branches of government and eliminate any form of influences on the relations of the judiciary vis-à-vis the legislative and executive powers. Thus, members who sit *ex-officio* in the Judicial Council are the Chief Justice (President) of the Supreme Court and the Minister of Justice. Eight members are elected from the rank of judges, out of which three belong to non-majority communities in the country in order to ensure the principle of equitable representation of all communities. Membership in the Council is entrusted to other three members who are elected by the Parliament by a majority vote from the total number of its members who belong to non-majority communities. Two members are nominated by the President of the country and are elected by the Parliament, one of whom also belongs to non-majority communities. This composition of the Judicial Council where the majority is judges, and where the legislative and executive branches of government are also represented, should guaranty the autonomy and independence of the judicial power to the benefit of citizens and other legal entities who are end users of the judicial services. Furthermore, this composition of the Council prevents the legislative and executive branches of government to have a predominant influence on the Council's work, and on the other side it prevents any tendencies to close the judiciary in itself and not to be accountable.

The Judicial Council members are elected in a procedure determined by law, following a public announcement. The requirements to become a member of the Council from the rank of judges are the following:

- To have at least 5 years of judicial experience
- To have positive performance appraisals by the Council in the last three years in performing the judicial office.

The Council members who are elected by the Parliament as well as those elected by the Parliament upon nomination of the President of the country, should come from the rank of university law professors, lawyers in private practice and distinguished lawyers.

The term of office of the Judicial Council members is six years with a right to one re-election. The Law on the Judicial Council ensures equality between its members in the exercise of their rights and responsibilities, with an exception of the Minister of Justice who *ex-officio* takes part in the Council's work but has no right to vote (Article 6, paragraph 2). The Minister of Justice has the same rights and responsibilities as other members who have voting right except for the right to take part in the decision making, reviewing the judges' performance and other activities mentioned in Article 36, paragraph 1, item 4. The inclusion of the Supreme Court Chief Justice and the Minister of Justice as *ex-officio* members in the Council should ensure positive climate for the Council's work as they hold and perform the highest functions that are of importance for the judiciary and judges, and they at the same

time and in the same place together with other members of the Council may discuss and decide on equal footing about all issues related to the judiciary as a whole.

However, although the Supreme Court Chief Justice is a judge, he/she can hardly be perceived as a Council member who is on equal footing with other judges' members of the Council. This derives from the irrefutable fact that he/she is *ex-officio* member and that his/her informal influence goes beyond the role of regular judges who are members of the Council. On the other hand, the membership of the Minister of Justice in the Council is not in line with the broader interpretation of international standards related to the composition of such judicial councils. Because his/her membership and participation in the Council, even on *ex-officio* basis, now even without the right to vote, does not safeguard independence from other members of the Council who are coming from the legislative and executive branches of government, especially concerning appointment, promotion and dismissal of judges (in the EU member states there are diverse practices regarding the minister of justice's participation with or without right to vote).

In our country, the sole presence of the Minister of Justice in the Judicial Council as representative of the executive even without the right to vote, but due to his role and responsibilities in the court administration, has had and still has a great influence on the work and decision making of other Council members, especially on those members who are coming from the rank of judges. This can be corroborated with the 2010 EU Progress Report of Macedonia – a working document of the European Commission services, where at that time Minister of Justice, Mihajlo Manevski, was mentioned.

How to interpret differently the failures to appoint chief judges and judges that appear very often, except that no political or partisan agreement could have been reached about whom to propose and appoint as a judge. This pattern in the Council's work confirms that politics has a strong influence on the judiciary. Therefore, we have situations where chief judges or judges are appointed based on prior political and partisan agreements. In addition, how to differently conceive the situation when judges, who have extensive judicial experience cannot be promoted in their carrier despite positive performance appraisals, sometimes not to even have an opportunity to be nominated for higher judicial post, whereas judges who have less experience and lower performance qualities get appointed.

All this was the main reason to amend the Law on the Judicial Council, by adding a new paragraph in Article 6, paragraph 1, which becomes paragraph 2 that reads: „The Minister of Justice, as a member of the Council, participates in the work of the Council without right to vote“ (Official Gazette of the Republic of Macedonia of No. 100 as of 25.7.2011). Given the circumstance, the IHR stance is that the Justice Minister's participation in the Council work is not beneficial due to the influence he/she might have and in fact has, irrespectively of whether he/she takes part in the Council with or without right to vote.

As to the participation of other members in the Council who are not coming from the rank of judges, i.e. those that are elected by the Parliament (3 members) as well as members that the Parliament elects upon nomination of the President of the country (2 members), the law requires they to come from the rank of university law professors, lawyers in private practice and other distinguished lawyers.

Unfortunately, this provision has not materialized in practice because none of the current members of the Judicial Council are university law professors or lawyers. Furthermore, it could not be even stated that they have been proposed and elected from the rank of distinguished lawyers based on their work experience and responsibilities they perform in the institutions they are coming from. In light of this, one cannot avoid the fact nor suspicion that their nomination and election has been made based on political and partisan negotiations, or by a political option that used the statutory possibility to nominate and elect members of the Judicial Council that are close to that specific political option.

Even under assumption that nomination and election of these Council members will not have any influence on the appointment, promotion and dismissal of judges, one cannot overcome the doubt of possible influences, which in the end might be detrimental to the authority the judge should have in the performance of his/her office. The perception remains that the functioning and decision making of the Judicial Council is under strong influence by the legislative and executive branches of government, and such perception can be demonstrated in practice.

The last election of the Judicial Council members in December 2012 confirms the current practice in nominating and electing its members who are not coming from the rank of judges.

The fact that he should have not been nominated as member of the Judicial Council by the President of the country from the rank of distinguished lawyers can be corroborated by his biography. This step not only undermines the role of the Judicial Council, but also undermines the general legal practice in our country. Namely, according to the Constitution, the President of the country nominates two members of the Council, and the election is carried out by the Parliament; out of these two one should belong to non-majority communities. The Council members, who are elected by the Parliament upon nomination by the President of the country, should come from the rank of university law professors, lawyers in private practice or distinguished lawyers. Although the Constitution does not provide detailed criteria to define the term ‘distinguished lawyer’, and although there is a great extent of subjectivity and personal discretion on the part of the President of the country when applying this provision, it cannot be comprehended even from a remote distance, that a university professor of legal and political sciences could nominate a law student who spent long years at the university as a distinguished lawyer who has proper qualifications to appoint, appraise and dismiss judges.

The biography of this member of the Judicial Council suggests that he had performed several functions and work responsibilities to which he was assigned and appointed by higher governing structures, which only speaks about his close relations with the ruling political parties. He studied law for more than 10 years at the Law Faculty in Skopje and he finished his studies in 2009 at the ‘American College’ University - Skopje.

He passed the bar exam in 2011 and just a year later he was elected as a member of the Judicial Council, with no single day of experience as a judge, legal assistance or in any other similar and relevant institution or body applying the law. He does not come from the rank of university professors nor has ever been a practicing lawyer; moreover, it is very disputable what are the activities he had performed in the course of only three years (2009-2012), which qualifies him as a distinguished lawyer.

In the course of project implementation, the Institute for Human Rights was also monitoring the work of the Judicial Council and attended its sessions. A very interesting situation worth mentioning are the public announcements for appointment of judges issued in December 2012. Thus, 3 public announcements were released on 10.12.2012, 26.12.2012 and 31.12.2012. By announcing 35 judicial posts in several courts throughout the country suggests a very intense activity of the Judicial Council and engagement to fill in these vacant posts.

However, the question remains whether such concentration of announcing vacant judicial post before 1 January 2013 does not mean, to a certain extent, circumventing the application of Article 45, paragraph 2 and 4 of the Law on Amending and Supplementing the Law on the Courts („Official Gazette of the Republic of Macedonia“ No 150/2010). Was the intention of the Judicial Council to avoid applying the specific criteria for appointment of judges in basic and appellate courts and in the Supreme Court of Republic of Macedonia as required in Article 17 of the aforementioned law.

ANALYSIS OF THE RESPONSES BY JUDGES TO THE QUESTIONNAIRE

The questionnaire concerning independence of the judiciary developed by the IHR project team contains 19 questions clustered into the following groups: general knowledge of judges of the statutory grounds for independence and impartiality of the judiciary; possible influences by the authorities, media and citizens; financial independence of the judicial power from the other two branches of government; and corruption of the judiciary. In November 2012, 570 questionnaires were sent to all judges in 14 courts diversified in all four appellate districts. Under Skopje appellate district the following courts were included Appellate Court Skopje, Basic Court Skopje I Skopje, Basic Court Skopje II Skopje, Basic Court Kumanovo and Basic Court Veles. Under Gostivar appellate district, the following courts were reached Appellate Court Gostivar, Basic Court Tetovo, Basic Court Gostivar and Basic Court Debar. Under Bitola appellate district, the surveyed courts were Appellate Court Bitola, Basic Court Bitola, Basic Court Prilep, Basic Court Ohrid and Basic Court Struga. Finally, under Stip appellate district, Appellate Court Stip, Basic Court Stip, Basic Court Strumica and Basic Court Kocani were involved. It was also decided to distribute the questionnaires to the judges of the Administrative Court, Higher Administrative Court and the Supreme Court of the Republic of Macedonia.

The questionnaires were sent by regular mail, individually to every judge in the selected courts. IHR received responses from 63 judges of all court instances, which represents 50% of the threshold of responses, having in mind that the project expectations were to receive responses from 120 judges. A conclusion was drawn that replies were received from around 15% of the total number of surveyed judges from all court instances or around 9-10% from the total number of judges in the country, which may be considered as a good representative sample.

There were 41 responses received from basic or first instance courts. The biggest number of responses came from Skopje, Kumanovo and Stip and there were few responses from Bitola, Veles, Strumica, one from Kocani and Debar. There were 15 responses with no indication of the court instance they originate as well as 6 responses from the appellate courts (from the envelope seals it could be concluded that they were coming from Skopje, Stip and one letter was from Bitola), and there was one response from the Supreme Court. Several judges (from the Basic Court Kumanovo, Basic Court Gostivar and Basic Court Stip) replied to the questionnaire by revealing their first and last name. Among surveyed judges there is one deputy chief judge of a basic court.

There were no responses received from a big number of courts, including Basic Court Skopje II Skopje and Basic Court Ohrid, and according to IHR unofficial information the questionnaires sent were not distributed to judges, although they were individually addressed. Also, there is no response from the Basic Court Prilep. The IHR recalls that the Constitution of the Republic of Macedonia guarantees the freedom and inviolability of confidentiality of correspondence and other forms of communication. This right can only be restricted with a court decision under terms and following a procedure determined by law.

Based on the replies given to the survey questions, most of the judges (49%) indicated that they have a partial knowledge about international standards and instruments for independent and impartial judiciary. Some of them requested their knowledge in this area to be further improved, whereas some of them who apparently believe that there is a need to strengthen the judicial independence, requested urgent application of international standards concerning judicial power.

Most of the surveyed judges responded that the national legal framework ensures only partially an independent and impartial judiciary (21 responses), and even 19 judges consider that the national legal framework does not ensure and guarantee independent

judiciary which calls for its improvements. IHR concludes that total of 40 judges (or 63.5% from the replies received) is of the opinion that there are weaknesses and shortcomings in the national legislation concerning guaranties and safeguards of the judicial independence.

Only 21 judges responded that the national legal framework fully provides and guaranties full independence and impartiality of the judiciary, whereas two judges did not give any answer to this question. One could conclude that the biggest number of surveyed judges indicated that they differentiate between independence and impartiality of the judiciary – only 4 judges think that they are same concepts, and 1 judge does not know or have any opinion about that question. Out of the total number of judges who make difference between these two concepts (58 judges), only 26 judges (or 41% of the total number of received replies) provided correct answer that independence is closely related to the appointment and term of office of judges, whereas impartiality is related to judicial conduct and decision making. 27 judges did not recognize or did not have any opinion or did not point out the difference between independence and impartiality of the judiciary (including one appellate court judge). Five judges share a different opinion in respect of these two concepts.

The judges in Macedonia are aware of the public's perception about dependence and influences on the judicial power. Namely, the largest number - 25 judges or around 40% from the received responses, consider that citizens' view the Macedonian judiciary fully dependent on pressures or more precisely even 58.73% judges who replied to the questionnaire raise the opinion that citizens' perception about the judicial power is that is partially or fully dependent on outside influences. Only 4 judges think that citizens believe that the judicial power is fully independent and is not susceptible to outside influences and pressures, and one judge did not provide any answer to this question.

Furthermore, 81% of judges who replied to the questionnaire think that other branches of government (bodies, institutions and state bodies) partially respect judicial independence or respect it only as a 'declaration' but not in practice. The responses revealed serious indications that need to be further explored in order to have a clear answer whether this stance derives from the personal experience of judges or from experience shared by a fellow judge or it is a general perception about the overall situation in the judiciary that has a reflection on the independence of the judicial power.

The biggest number of judges who supplied responses or around 52.4% is of the opinion that the media influences or might influence on judicial impartiality, even prejudices in processing and adjudicating cases. IHR posed this question with the intention to get more detailed information about how judges cope with outside influences, however the finding that the majority of judges think that the media influences and extorts pressure in processing of case is devastating. No single judge should allow interference or any kind of pressure by the media on his/her work, and falling under such influences and attempts to extort pressure, only speak in favor that a portion of the judges are not sufficiently strong and persistent in pursuing the commitment to be impartial in processing and adjudicating cases.

Accordingly, the largest portion or 24 responses given by judges show that they personally have not encounter pressure nor any attempt of influence in processing and adjudicating cases, whereas 15 responses showed that judges have not encountered pressure such as influencing on a case handled by another fellow judge.

Moreover, 71.5% responses show that there is often and partial influence from other branches of government in processing and adjudicating cases, more specifically 27 judges consider that such influence is a common practice, whereas 18 judges believe that this happens as an exception, but it appears in practice. Only one judge has a different opinion from the solutions offered under this question.

60.31% of the responses show that there is often and partial influence by the business community in processing and adjudicating cases, or more precisely 43% respondents consider that such influence is partial and happens in exceptional cases, whereas 17.5% respondents think that business often interferes in court proceedings. Only 24% judges exclude the existence of any influence by the business community in processing and adjudicating cases. One judge shared a different opinion that every honest judge should stand influence by the business community; however the judge's decision may impact the same structures, his/her family and career, whereas the business structures are materializing their influence through the ruling governments.

Only 38% of the judges who responded to the questionnaire think that there is no single case of a pressure or influence in processing and adjudicating cases extorted by a presiding judge, chief judge of the court or higher instance court, whereas 19% respondents believe that such influence is often and 25.40% think that such influence do exist, but it is an exception not a rule. However, IHR notes that even 44.4% judges consider that there are forms of influence and pressure in processing and adjudicating cases extorted by a presiding judge, chief judge of the court or higher instance court, irrespective of whether this is a frequent practice or appears in exceptional situations. Ten judges have no opinion about this question, and one judge express a different opinion.

The largest number of responses (47.60%) shows that judges consider themselves impartial, except in exceptional cases when they fall under outside influences, whereas only 27% consider that the judiciary resolves cases impartially and exclusively based on the facts and in accordance with the law. IHR would like to pinpoint that there were 12 responses (19%) where the judges themselves believe that rarely or never they do not decide impartially, but rather significantly or completely decide under outside influences and interests. In two of the received responses to the questionnaire, no answer was provided to this question.

The largest number of responses (55.50%) shows that the judges believe that in practice the Judicial Council is not autonomous and independent body of the judiciary although the legal framework provides for it, whereas 19% of judges think that the Judicial Council is partially independent body because it is susceptible to influences. Only 22.20% consider that the Judicial Council is fully independent body, whereas no answers were provided in two questionnaires to this question.

Furthermore, 52.4% of respondents consider that in practice the Judicial Council does not ensure and safeguards the autonomy and independence of the judicial power, whereas 19% think that it partially ensures them. Only one fourth of the judges who provided responses to the questionnaire consider that the Judicial Council in practice fully guaranties the autonomy of the judicial power, whereas no answers were provided in two questionnaires to this question.

Moreover, 32 judges who supplied their replies to the questionnaire (or 50.8%) think that the Judicial Council is neither independent nor professional in performing its mandate i.e., it is non-professional in monitoring and assessing judges' performance, in deciding about disciplinary responsibility of judges and in establishing non-competent and non-diligent performance of the judicial office, whereas 4 respondents are of the opinion that although the Judicial Council acts independently and without external influences, the work of this body is biased and non-professional.

On the other side, 20 judges (31.75%) have taken a stance that the Judicial Council operates and acts fully independently, objectively, professionally and fairly. Four judges who have different opinion think that they do not have sufficient information to form their personal view, or think that part of the Judicial Council members are incompetent to appraise the competence of judges, and one judge thinks that the Judicial Council is partially independent, objective and fair.

There were 32 responses (50.80%) where it was indicated that appointment of judges by the Judicial Council is not objective but rather biased process and very rarely the best qualified candidates are being appointed as judges, whereas 17 (27%) are of the opinion that the judicial appointments are objective and that not always the best candidates are being appointed; even 77.80% believe that appointment of judges is not fully objective. Contrary to this, only 14 responses (22.20%) indicated that the Judicial Council appoints judges objectively and that always the best candidates are being appointed.

The above responses from judges do not speak unfavorably of the Judicial Council's work. Accordingly, 32 judges (50.80%) consider that the application of the statutory defined criteria for appointment of judges by the Judicial Council is not transparent, and 13 (or 20.60%) believe that this process is partially transparent. Only 15 judges (23.80%) consider that the application of statutory defined criteria for appointment of judges by the Judicial Council is fully transparent.

The largest number of received responses (47.60%) shows that judges possess information about appointment of judges by the Judicial Council under influence of external factors or under pressure from other bodies, institutions or individuals. On the other hand, 19 judges (30.20%) have no such information, whereas 20.60% do not have any opinion about this question. In one case, there was no answer provided to this question whatsoever.

Forty (40) responses to the questionnaire (or 63.50%) consider that the current judicial budget and salaries and compensation scheme of judges do not guarantee judicial independence and impartiality, because the process of allocation and execution of courts budget and finances fully depends on other branches of government as well as because the available financial resources do not meet the real needs of the judiciary. On this issue, 12 judges (19% of the responses) think that the courts budget and judges' salaries only partially guarantee the judicial independence, whereas only 10 judges (15.90%) consider that the legal framework and approved financial resources entirely guarantee judicial independence and impartiality.

Contrary to the other survey questions, one could draw a conclusion that in respect of the question is there corruption among the judges, the responses were quite diversified and the most often position given in 36.50% responses was that corruptive behaviors do exist, but they are rare and exceptional in the Macedonian judiciary. To this figure, one should add additional 14 responses (22.20%) where judges consider that the corruption does exist in the Macedonian judiciary, thus the total percentage of responses in favor of the existence of corruptive behavior, irrespectively whether it is a trend or occurs in extremely rare instances, amounts to 58.70% from all responses. On the other side, only 15.90% believe that Macedonian judges are fully professional and do not fall under corruptive behavior, whereas 25.40% of the judges do not know whether there is corruption among judges or have a different opinion.

ANALYSIS OF THE RESPONSES TO THE QUESTIONNAIRE BY REPRESENTATIVES OF THE LEGISLATIVE AND EXECUTIVE BRANCHES OF GOVERNMENT AS WELL AS LAWYERS

The questionnaire concerning independence and impartiality of the judiciary, which was distributed among representatives of the legislative and executive branches of government as well as to Ombudsman, other state bodies within ministries or independent bodies, contains 12 questions clustered in several groups and referring to the following issues: general satisfaction with the independence and impartiality of the judiciary; possible influences by the authorities, media and citizens; financial independence of the judicial power from the other two branches of government; and corruption in the judiciary.

A total of 155 questionnaires were sent in the second half of December 2012. On the part of the legislature, the following received the questionnaire: coordinators of parliamentary

groups within the Assembly of the Republic of Macedonia, the Chairman and his Deputy of the Committee on Community Relations and of the National Euro-Integration Council, and chairmen and deputies of all parliamentary commissions. On the part of the executive, the questionnaires were distributed to deputies of the Prime Minister within the Government, 15 ministers and their deputies, ministers without portfolio and many managers of independent public institutions and bodies within the ministries, as well as the Ombudsman.

In addition, the questionnaires were sent to 30 lawyers members of the Parliament' Standing Commission on Human Rights Protection and the Commission on Relations with Courts and Judiciary as well as to lawyers practicing in the courts where the questionnaire was also sent among judges.

Only **25 responses** were received from all these questionnaires distributed to the legislative and executive branches of government, Ombudsman, other state bodies within ministries or bodies having independent status, and a number of lawyers.

Based on the responses received, it could be noted that the largest number of representatives of the legislature who responded to IHR questionnaire pointed out that they never had a personal experience with courts. Those who have had personal experience with the courts described it as dissatisfactory or negative without providing any additional explanation of the reasons for such opinion. On the other side, based on the responses received from the executive and state bodies within the ministries, it could be concluded that the majority respondents have had a satisfactory or very good personal experience with courts; a larger number of lawyers have described their experience with courts as very good and satisfactory.

The largest number of legislature's representatives who responded to the questionnaire believes that the court is dependent or partially dependent from other influences as well as entirely or partially biased. Against this group, representatives of the executive and other state bodies consider, to a larger extent, that the court is entirely or partially independent as well as entirely or partially unbiased. When it comes to the lawyers, they consider, to a larger extent, that the judiciary is dependent or partially dependent from outside influences as well as that is biased.

The results for the legislature show that members of parliaments believe that the business community's influence on judicial proceedings and/or decision making is partial or appears as an exception, whereas based on the same responses given by the executive and the other state bodies, one could observe a trend of bigger confidence and inclination towards the independence and impartiality of the judicial power. The lawyers consider that oftentimes the businesses interfere with the judicial power. No single lawyer does not consider that there is no influence by the business structures whatsoever.

Representatives of the legislature, mostly those belonging to the opposition political parties, as well as lawyers think that judges often are exposed and become subject of external influences and pressures, whereas a larger number of representatives of the executive and other state bodies think that judges, only in rare exceptional cases, fall under external influences i.e., they are fully independent and do not fall under pressures.

A larger number of members of parliament as well as representatives of the executive power and other state bodies who replied to the questionnaires are partially satisfied by the level of competence and professionalism of judges; the perception of dissatisfaction with the judges' professionalism is mostly present among lawyers.

The responses to this question clearly show a distinction between the statements and opinions expressed by members of parliament coming from the ruling parties on one side,

compared to those of the members of parliament from the opposition. The members of parliament from the ruling structures have expressed a full or partial confidence in the judicial system, whereas the opposition members of parliament have expressed a full distrust in the judiciary. In their opinion, the reasons for such distrust are because the courts are ruling to the benefit of those in power, court decisions are biased and are not actually made by the court but are rather pre-agreed, there are so-called 'privileged holders of office' the court cannot reach, and because of all this the confidence in the judicial system cannot be to the fullest extent. The responses given by the representatives of the executive and other state bodies go in opposite direction, more specifically the largest number of them has a full or partial confidence in the judicial system. With regard to the opinion of lawyers, they entrust only a partial confidence or have no confidence in the judiciary. Namely, the reasons for such low level of confidence lay in their perception that the judiciary is biased, lacks objectivity, cases outcome depends on the judges' interest, the courts are particularly biased in cases when the state appears as one of the parties to the proceedings, and the like.

The larger portion of the responses from the Parliament coming both from the opposition and the ruling coalition voiced the stance that there is corruption in the Macedonian judiciary, which according to them is manifested in court decisions that are not based on facts or which are contrary to the law, bribes or financial assistance provided to members of judges' families, and the like. Contrary to the parliamentarians, representatives of other branches of government and other state bodies consider that such instances of corruptive behavior do exist in the Macedonian judiciary, but they are rare and occur in exceptional cases. The majority of lawyers who responded to the questionnaire think that there is corruption in the judiciary, which in their opinion is manifested through frequent non-competent and non-diligent performance of judges, biased and non-objective decision-making, rendering decisions out of interest (political or any other interest), influence of relatives or business community, and the like.

The largest number of legislator's representatives who responded to the questionnaire considers that the national legal framework only partially ensures independent and impartial judiciary; some of them pointed out that laws are not fully implemented in practice and others indicated that the manner and majority required for appointment of judges is questionable when it comes to judicial independence. The majority of responses coming from the executive and other state bodies do not agree with this view; they believe that the national legal framework entirely ensures judicial independence, whereas a small number think that it ensures independence of the judicial branch in the country, but only partially.

The biggest number of surveyed parliamentarians considers that outside factors influence on the judicial independence; to this effect the relations between the executive and judicial branch of government was pointed as a key factor, and some of them mentioned other political influences, influences from relatives, etc. The larger number of respondents coming from other branches of government considers that external factors influence or partially influence on the judicial independence.

A larger portion of parliamentarians shares the opinion that often in practice there are interference and influence of other branches of government in processing and adjudicating cases by the courts. Compared to the responses given by other branches of government, there is a similar trend – the executive is less critical – a large portion of the executive considers that such interference exists partially and is an exception. Among lawyers, the majority responded that there is interference and influence by the higher court instances or other branches of government in handling court cases.

The lawyers were additionally asked whether, according to their opinion, the lawyers, their assistants or legal representatives exert influence on processing and adjudicating cases; it appeared that their responses had a large dose of self-criticism i.e., the majority responded that there are certain forms and degree of influence by lawyers in judicial proceedings.

The majority of parliamentarians who responded to the questionnaire believe that the current judicial budget and judges' salaries only partially guaranty or do not guaranty at all the judicial independence and impartiality; the financial resources partially fit to the real needs of the judiciary and the process of allocation and execution of courts budget is fully dependent on the other branches of government. The executive and other state bodies believe that the current courts budget and its legal framework fully or partially guarantee the judicial independence.

The largest number of parliamentarians is of the opinion that some citizens enjoy special and preferential treatment by the courts as well as that influential people who have bigger financial powers receive priority in terms of faster processing of case, whereas people connected to the ruling coalition do not even appear before the court. Contrary to parliamentarians, other branches of government and state bodies provided more diverse responses: a large portion of them do not have any knowledge about privileged people, some of them consider that there are such citizens, and there were two responses that all citizens are equal before the law. Almost all responses of the lawyers to this question were affirmative.

ANALYSIS OF THE QUESTIONNAIRES SENT TO CITIZENS

Among various methodologies used for collection of information was the survey of citizens' opinions. The survey was based on a questionnaire developed by the project team, which contains 9 questions adjusted to citizens who have had some experience with courts. The survey was conducted in 13 cities, in front of 14 courts and 274 citizens were surveyed. A survey team was engaged to conduct the survey among citizens randomly chosen in front of the first instance court buildings, diversely distributed under the four appellate districts. Thus, under Skopje appellate district, the following first instance courts were targeted: Basic Court Skopje I Skopje, Basic Court Skopje II Skopje, Basic Court Kumanovo and Basic Court Veles. Under Gostivar appellate district, the following courts were covered: Basic Court Tetovo, Basic Court Gostivar and Basic Court Debar. Under Bitola appellate district, these were involved: Basic Court Bitola, Basic Court Prilep, Basic Court Ohrid and Basic Court Struga were included. And, under Stip appellate district, Basic Court Stip, Basic Court Strumica and Basic Court Kocani were covered with the survey.

The majority of surveyed citizens responded that they have had personal experience with the court; most of them consider such experience to be positive i.e. satisfactory and a less number indicated that their experience with the basic court is dissatisfactory or negative one. In 10 cities out of 13, a larger number of surveyed citizens believes that the court is dependent on outside influences. There is no city in which the majority of citizens think that the court is fully independent from other influences. In 8 cities, most of the surveyed citizens are of the opinion that the court is biased and is guided by other interests, whereas in 6 cities most of the surveyed citizens consider that the court is partially respected by the local people.

Based on the responses to the survey, in 6 out of 13 cities where it was conducted, most of the surveyed citizens think that the level of court efficiency is dissatisfactory; more specifically there is a perception that most of the judges in the court are not efficient, whereas in 5 cities the surveyed citizens in principle are satisfied and think that the judges are partially efficient.

The biggest number of citizens is partially satisfied with the professionalism of judges' performance – in 8 cities, they consider that the judges in local courts are professional and competent, but there are exceptions of non-competence.

In all cities, the majority of surveyed citizens are univocal – that there are fellow citizens who enjoy special and privileged treatment by the court. In most of the cities where first instance courts are located, the surveyed citizens believe that the local court is fully transparent and is open to the citizens.

The majority of citizens surveyed in almost all 13 cities think that corruption exists in the Macedonian judiciary, however a large number of them did not respond to the question how it is manifested.

Financial and Material Conditions in the Macedonian Courts

In its 2011 Annual Report, the Judicial Council raises the problems that exist in the judiciary due to insufficient number of managerial, professional and administrative personnel and competent staff in the areas of public relations, human resource management, public internal financial control, strategic planning, and the like. In other words, there is a lack of human resources not directly linked to the judicial office, but which are necessary for a contemporary functioning of any institution. In the opinion of the Judicial Council, this is due to the fact that the Government's anti-crises measures continue to apply in 2011 in terms of freezing all new employments in the public sector in Macedonia. Nevertheless, the situation with human resources has substantially improved upon the Government's decision to employ 140 court administrative officers on managerial and professional positions.¹⁵⁹

Against these findings of the Judicial Council, the Supreme Court reviewing the reports of other courts' work for 2011, *inter alia*, concluded that „As a result of the positive trends in the Macedonian judiciary, by strengthening the capacity of institutions, **enhancing human resources and spatial and material conditions** in the courts, training and professional development, application of novelties in procedural laws, releasing the burden of handling enforcement cases of and misdemeanors from the courts, almost a full efficiency in handling cases has been achieved in the Macedonian courts in 2011.“¹⁶⁰

INDEPENDENCE OF THE JUDICIARY AND MEDIA

A general characteristic of the relations between the judiciary and media is that media independence has a fundamental importance in ensuring constant enjoyment and existence of democratic freedoms and rights. The judiciary plays a central role in the protection and maintenance of media independence; the media, through its reporting, can project and often strengthen the public confidence in a transparent justice, judicial independence and judicial integrity. The duty to inform and the right to be informed include the right to criticize every non-transparent segment of the judicial mechanism, the manner how courts operate, judgments rendered or any irregularities noticed.

In Macedonia, the issue of independence of the judiciary is present in the media a lot because it is *conditio sine qua non* for the European integration of the country i.e., it is a precondition for the country's democratic progress. It is the independence of the judiciary, which is an area constantly criticized by Brussels and it is one of the five topics of the pre-accession dialogue where reforms are urgently needed.

Under the alarmingly worsened media situation in Macedonia at present, there are a very limited number of independent media outlets that actively operate and articulate different views, without restrictions, mostly online.¹⁶¹ Events are reported simply by transmitting the facts. There are only few journalists who openly discuss the issue of judicial independence

159 Page 11, 2011 Annual Report of the Judicial Council Work.

160 Page 2, 2011 Assessment and conclusions of the Supreme Court of the Republic of Macedonia, source: http://www.vsrn.mk/cms/FCKEditor_Upload/File/Ocenki%20na%20VSRM%20za%20rabota%20na%20sudovite_2011.pdf

161 Ibid

and only few printed and online media where the critical approach towards the judicial independence is in the focus of attention.

ANALYSIS OF THE WORK OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA IN THE SOCIETY

The Constitutional Court of the Republic Of Macedonia is a body of the Republic which safeguards constitutionality and legality as well as protects some freedoms and rights of the individual and citizen. The Constitutional Court performs its mandate and jurisdiction set forth in Article 110 of the Constitution of the Republic of Macedonia. The Constitutional Court is a special body whose position, composition and jurisdiction are determined exclusively by the Constitution. It is independent from the legislative and executive branches of government; the Court does not depend on them in organizational and functional terms nor is responsible before them. The Constitutional Court is also independent from the regular courts in the country. The Court derives the foundation of its functioning solely from the Constitution and this position enables the Court to be independent from other branches of government; the conditions necessary to perform the Court's mandate are protected from being subject of change by the current holders of political power who want to adjust it to their interests.

The system of formal guaranties and factors that ensure the independence of the Constitutional Court of Macedonia is sufficient and in accordance with Venice Commission's standards. The practice has shown that of great importance for the Court's independence is the fact that all issues related to the work of the Constitutional Court are governed by the Constitution and the Court's internal act, leaving no possibility for the Parliament to regulate these issues by law.

On the other side, the financial independence of the Constitutional Court is endangered and requires urgent measures to be undertaken in order to ensure support for individual independence of the judges and a financial stability in respect of the Court's work conditions.

IHR sent 15 questionnaires concerning independence and autonomy of the Constitutional Court, including 9 questionnaires to the Constitutional Court judges and 6 to former judges of this court. Two responses were received, which is 12% of the total number of questionnaires sent.

The position of the Constitutional Court is complex in cases when its decisions do not represent the wishes or interests of the holders of legislative and executive power as well as of political parties. The survey results indicate that the Constitutional Court judges encounter disobedience of their decisions, pressures and influences primarily by the Government, parliamentarians and political parties. This jeopardizes the independence of the Constitutional Court, disrespects the Court as institution and undermines its fundamental role as a guardian of the Constitution of the country.

By analyzing the Constitutional Court's data from 2011 and 2012, it could be concluded that there is decrease in the number of cases filed with the Court, which in 2012 was 205, contrary to 2011 when the number of filed cases was 236. Based on the analysis of the Constitutional Court reports for previous years, it could be noted that the number of cases in 2010 was 230, whereas in 2009 the number had a pick of 290 filed cases. Additionally, one could draw a conclusion that in 2012 there was a decrease in the number of initiatives submitted to assess the compliance of laws with the Constitution when their number was 103, compared to 2011 when 143 such initiatives were submitted. In 2012 and 2011, no case for conflict of jurisdiction was submitted before the Court.

A special authorization of the Constitutional Court derives from Article 110, line 3 according to which the Court has jurisdiction to protect the freedoms and rights of the individual and citizen that pertain to:

- freedom of conviction, conscience, thought and public expression of thought,
- political association and activity, and
- prohibition of discrimination among citizens on the grounds of sex, race, religion or national, social and political affiliation.

This provision relates to Article 50, paragraph 1 of the Constitution which reads as follows “Every citizen may invoke protection of the freedoms and rights guaranteed by the Constitution before regular courts, as well as the Constitutional Court of Macedonia, in a procedure based on the principles of priority and urgency”.

It can be noted from the text of Article 110, line 3 that the Constitution of the Republic of Macedonia provides protection to only three out of total of 24 fundamental civil and political rights and freedoms; on the other hand, it does not provide protection for any of the 17 economic, social and cultural rights. This contributes to frequent proposals and debates to amend the Constitution in order to expand the Court’s jurisdiction towards direct protection of other fundamental freedoms and rights.¹⁶²

By analyzing the Constitutional Court’s judgments rendered upon individuals’ requests for protection of their rights and freedoms, one could conclude that judges are not appropriately and sufficiently engaged in implementing and interpreting the European Convention of Human Rights, although the country has ratified this Convention back in 1997 and ever since it’s an integral part of the legal order. In consequence, in future there is a need for the Constitutional Court judges to be more involved in the application of the abovementioned instruments and a greater attention should be devoted to the professional development and training of judges in this area by using all relevant national and international mechanisms.

FINAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

FINAL CONCLUSIONS

1. The analysis stemming from the implementation of the project “Independence of the Judiciary – Perceptions, Difficulties and Challenges” sublimates many reasons for serious concerns about the independence and impartiality of the Macedonian judiciary;
2. The number of responses to the questionnaire, comments given thereupon as well as certain information about the conduct of chief judges, who were trying in different ways to prevent or hinder the responses to the questionnaire, demonstrate to what extent the independence and impartiality of judges, when it comes to their freedom of expression, have been questioned;
3. The national legal framework, including the Constitution, laws and secondary legislation enacted in a regular legislative procedure, governs and provides safeguards for the independence and impartiality of the judiciary, and to a larger extent it’s in conformity with the international standards;

162 Arsov Jordan, “The role of the Constitutional Court of the Republic of Macedonia in protecting the rights and freedoms of the individual and citizen infringed by an individual act or action”, Legal Dialogue No. 3: IHR Skopje 2011. See also: Karkamiseva Tanja “Analysis of the need to introduce a constitutional appeal (complaint) in the Republic of Macedonia” Skopje 2008.

4. The generally-accepted principles and standards pertaining to the independence, autonomy and impartiality of the judiciary and judges are partially incorporated in the laws regarding appointment, performance appraisal, promotion and dismissal of judges; however what is disputable is their observance and application in practice, where their selective application is increasingly present;
5. Most of the surveyed judges think that there are deficiencies and shortcomings in the national legislation in this area;
6. The criticism about the independence of the judiciary, which is present in most reports of international organizations and bodies (US State Department, Committee for Elimination of All Forms of Racial Discrimination (CERD), Committee on Human Rights (CHR), European Commission, Parliamentary Assembly of the Council of Europe, OSCE and others) that take stock and assess the situation of the judiciary in the country, in the recent years becomes more often, stronger and more open. These reports, *inter alia*, note political pressures on the work of judges and on the Judicial Council of the Republic of Macedonia;
7. The research demonstrated that judges consider that they have insufficient knowledge about international standards and instruments concerning the independence and impartiality of the judiciary. Even more, some judges do not even differentiate between these two concepts;
8. The largest number of judges are of the opinion that citizens' perception about the Macedonian judiciary is that it is fully dependent and susceptible to pressures;
9. The judges are not sufficiently persistent and strong in pursuing their commitment to be impartial when processing and adjudicating cases¹⁶³;
10. Most of the judges who responded to the questionnaire (around 52,4%) consider that the media influences or might influence on judicial impartiality, even prejudices processing and adjudicating cases;
11. A large number of surveyed judges think that the Judicial Council is not independent body and does not guaranty nor ensure the independence and impartiality of the judicial power; the Council's appraisal of judges performance is done selectively since the executive branch of government and political parties influence on the appointment, promotion and dismissal of judges;
12. The judges have information that the appointment, promotion and dismissal of judges done by the Judicial Council is under influence and pressure of other bodies or institutions as well as by individuals that are not part of the judicial profession;
13. There is a high degree of distrust in the judicial institutions and in the justice system mechanisms on the part of citizens;
14. There is a diametrically controversial assessment of the budgetary resources needed for normal and ongoing operations of courts as well as their material conditions and human resources. In their reports, most of the courts indicate that there are insufficient budgetary resources for their normal functioning, and there are insufficient material conditions and human resources as well. The surveyed judges have confirmed the above statement and think that the current courts budgets and the judges' salaries and other entitlements do not guaranty judicial independence and impartiality, because the programming and enforcement of the judicial budget is fully dependent

163 For more detailed information, please see part VII – Analysis of the survey responses to the questionnaires under the project – Analysis of the Independence of the Judiciary of the Republic of Macedonia – Perceptions, Difficulties and Challenges.

on the other two branches of government, whereas the financial resources allocated are insufficient to meet the real needs. On the other hand, the Supreme Court in its 2011 Annual Report notes that “there are improvements in human, spatial and material conditions for the work of courts”.

15. The notion of “distinguished lawyer“, which is one of the criteria required for appointment as a member of the Judicial Council by the Parliament, following a nomination either by the President of the country or by the President of the Parliament, is vague and leads to improper interpretation especially in respect of the working experience (an experience required to perform a certain work activity). It is therefore necessary to incorporate the work experience explicitly as one of the criteria for appointment of external members of the Judicial Council. This means that the length of experience in performing work duties for a distinguished lawyer should be specified by law, as it is the case for the Judicial Council members who are elected from the rank of judges. This is also important because he/she, when appointed as Judicial Council member, will be responsible to appraise non-competent and non-diligent performance of the judicial office. Moreover, the Law on the Judicial Council is inconsistently implemented in practice, which results into not having a law professor as external member of the Judicial Council in the past several years. This is also the case with the last composition of the Judicial Council.
16. The criterion to have at least five years of judicial experience for judges to be elected as members of the Judicial Council leaves room to elect judges who do not have sufficient experience and substantive and procedural legal knowledge. This is particularly relevant, because when they become members of the Judicial Council they will appraise the performance of other judges, review whether they are competent and diligent and decide about consequences from such appraisal. It is therefore, crucial to have more extensive work experience as a requirement to perform this function, since the work experience increases the confidence that such performance appraisal will be independent. Another argument is that it should be avoided a judge coming from a lower instance court to appraise the performance of higher court judges.
17. The six years term of office of elected members of the Judicial Council, with the right to one re-election, showed in practice to be an inappropriate solution to ensure independence and impartiality in the work of the Judicial Council. On the other hand, the question of appointment to a higher court was initiated by the judge candidate, who was at the same time member of the Judicial Council elected from the rank of judges. This situation raised a conflict of interests question bearing in mind that firstly, all judicial appointments are done by the Judicial Council where the judge candidate for a higher court was sitting as a member, and secondly that such appointment was done in the course of his term of office as member of the Judicial Council.
18. The process of appointment of judges in first instance courts has not been carried out in compliance with the existing statutory requirement that at least 50% of judges in these courts should be appointed from the rank of candidates who have graduated from the Academy of Judges and Prosecutors;
19. The application of the statutory provision according to which first instance courts judges should only be appointed from the rank of candidates who have graduated from the Academy of Judges and Prosecutors has been prolonged. This provision has entered into force and is valid ever since 2010. However, the Judicial Council issued a public announcement on 31 December 2012 for election of judges according to conditions under the old law. Among legal professionals, this is considered as a clear attempt of circumventing the application of legal provisions that entered into force on 1 January 2013, whose aim was to enable to elect as judges as many candidates who are not from the rank of the Academy graduates;

20. Having the Supreme Court Chief Judge to be a member of the Judicial Council with the right to participate and vote about decisions on appointment and dismissal of judges could not be neglected. This might have a subtle influence on the process of appointment and dismissal of judges, moreover because the Supreme Court Chief Judge presides and decides upon the appeals against the Judicial Council's decisions regarding appointment and dismissal of judges;
21. The executive and legislative branches of government do not respect the role and independence of the Constitutional Court of the Republic of Macedonia and do not entirely observe and enforce the Constitutional Court's decisions, and this is not in line with the principles of rule of law, separation of powers nor with international or national legislation;
22. There are external factors that influence the independence and impartiality in the work of the Constitutional Court. These influences come, to a larger extend, from the Government, legislature and ruling political parties and is manifested as pressures, public critique of the Court's decisions, intimidations and attempts to extort influence on the outcome of specific cases;
23. The lack of financial and human resources has negative impact on the Constitutional Court;
24. It could be concluded from the monitoring of media reporting on independence of the Macedonian judiciary that only a small number of journalists who are reporting and have critical approach, have a good knowledge of judicial and legal issues. During the monitoring period, examples of cases of nepotism and political influence in the appointment and promotion of judges could have been noted in the media articles devoted to the judiciary.
25. The number of applications submitted before the European Court of Human Rights by judges dissatisfied with their dismissal (from basic, appellate and constitutional jurisdiction) is not a small one. As indicated, one of the grounds invoked for their dismissal was the influence on independence and impartiality in their performance of the judicial office.

RECOMMENDATIONS

1. International and national standards concerning independence and impartiality of the judges should be entirely implemented and observed in practice;
2. When performing the judicial office, judges need to make a greater effort in familiarizing themselves with the application of international and national standards concerning judicial independence and impartiality, including the European Convention of Human Rights and the jurisprudence of the European Court of Human Rights. Activities should be undertaken to enable application of certain legal categories and mechanisms for better protection of human rights (such as, to expand the usage of constitutional complaint/action, to appropriately apply of the Law on Obligations in respect of protection of personal rights, which are also the rights enshrined in the ECHR by filing lawsuits before courts);
3. Instruments and mechanisms for accountability of the Judicial Council should be set forth by law as it is the case with other state bodies and institutions. The submission of an annual report by the Judicial Council about its work and operations does not seem to be a sufficient mechanism in this respect;

4. Full application of the current criteria aimed to ensure merit-based appointment and promotion of judges and setting additional criteria towards achieving independent and impartial judiciary;
5. Consider the possibility to de-professionalize the position of a member of the Judicial Council and limit the right to one re-election. Proper implementation of the Law on the Judicial Council with regard to election of its members, especially those coming from the rank of law professors and define the meaning of “distinguished lawyer” through measurable criteria;
6. Specify the number of years of work experience as a criterion for election of external members of the Judicial Council from the rank of distinguished lawyers and lawyers in private practice.
7. Increase the transparency in the work of the Judicial Council through other tools and mechanisms since its transparency has proven to be insufficient, with the aim to minimize the perceptions that it works under influence and pressure;
8. Secure financial and other resources that will suffice for ensuring independent and impartial performance of the judicial office;
9. Consider the possibility to introduce an effective legal remedy for challenging dependence and partiality (such as constitutional complaint/action or other legal remedies) when appointing judges. This remedy would follow and would be submitted against the Supreme Court’s decision rendered upon appeal of the Judicial Council’s decision on dismissal of a judge or in cases when disciplinary measures have been imposed on a judge. The aim would be to prevent any possibility for the Supreme Court Chief Justice, who takes part in the Judicial Council’s work, to influence on the abovementioned grounds;
10. Increase the years of experience required for judges candidates for the Administrative Court, Higher Administrative Court, Appellate Court and Supreme Court in order to advance their competence and to ensure independence and impartiality in the performance of judicial office;
11. It is unclear why the possibility of the Supreme Court at its plenary session to give opinion about candidate judges has been withdrawn. IHR recommends this practice to be reexamined having in mind that the Supreme Court reviews the reports concerning the work of all lower courts and it may create its own merit-based opinion based on the relevant characteristics of a candidate judge coming from these courts. This will enable the Judicial Council to have different instruments to assess the performance qualities of judges.
12. Terminate any kind of influence or pressure by any person or body on the work of the Constitutional Court, all instances of regular courts as well as the Judicial Council. To achieve this objective, proper and effective legal mechanisms for accountability of individuals and entities that have interfered with the independence and impartiality of these judicial institutions should be set in motion.

Институт за човекови права

ANALIZA

E PAVARËSISË GJYQËSORE NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË – PERCEPTIMI, VËSHTRËSITË DHE SHQETSIMET

REZIME

PARATHËNJE

Të dashur lexues,

Më lejoni t'ju përshëndes dhe të shpreh kënaqësinë për interesin që treguat për ta parë Analizën e paraqitur, që është rezultat i realizimit të projektit “Pavarësia gjyqësore në Republikën e Maqedonisë – perceptimi, problemet dhe shqetsimet”. Në realizimin e projektit, para së gjithash, u përpoqëm të paraqesim perceptimin e situatave në gjyqësinë maqedone, problemet me të cilat ballafaqohen gjyqtarët gjatë ushtrimit të funksionit të tyre dhe shqetsimet të cilat mund të zbulohen, gjithmonë me qëllim të përmirësimit të situatave në këte fushë.

Pavarësia dhe paanëshmëria janë kategori dalluese dhe thelbësore në lidhje me gjyqësinë dhe janë segment me rëndësi për realizimin e demokracisë dhe sundimin e së drejtës. Përfitimet kryesore nga zbatimi i këtyre parimeve, në mes tjerash, janë sendërtimi i përparimit shoqëror, garancia, realizimi dhe mbrojtja e të drejtave dhe lirive të njeriut, si dhe harmonia në mes njerëzve.

Secili shtet ka për detyrë të krijojë mirëbesim në sistemit gjyqësor. Sistemin politik dhe juridik të vet shteti duhet ta organizojë në atë mënyrë që pavarësia dhe paanëshmëria në gjyqësi ta motivojnë dhe mundësojnë realizimin e këtij mirëbesimi.

Pavarësinë gjyqësore shteti e siguron përmes zgjedhjes së gjyqtarëve, ndërsa zgjedhja doemos duhet t'i kënaqë kriteret ndërkombëtare të prezentuara edhe në këte analizë. Detyrim dhe përgjegjësi i çdo shteti është të prodhojë ligje, në kuptimin e gjërë të fjalës, të cilët janë themeli i zgjedhjes së gjyqtarëve të kualifikuar.

Vënja e kriterëve të qarta, të përpikta dhe të realizueshëm mundëson kualitet në gjykim, ku varësia nga dy pushtetet tjera (ligjvënës dhe ekzekutiv) dhe nga palët, nuk do të ketë mundësi për t' u arrijtur.

Presionet në procesin zgjedhor janë thikë me dy tehe. Ndryshueshmëria e pushtetit gjithandej, pra edhe në demokracinë parlamentare, qartë tregon, si në teori ashtu edhe në praktikë, se nuk është e paevitueshme. Pushteti nuk është i përhershëm, por parimi i pavarësisë gjyqësore është i përhershëm, veçanërisht kur insistohet që funksioni i tij të ushtrohet drejtë. Pra, me këtë duhet të sigurohet ky funksionim, por – edhe mjetet finansiare gjyqësore. Këta janë kushte primare që janë detyrim i shtetit.

Paanëshmëria e gjyqtarëve në ushtrimin e funksionit është e lidhur, përveç tjerash, edhe me personalitetin e vetë gjyqtarit. Shkalla e arsimit të kualifikuar të tij, dëshira dhe aktiviteti në fushën e edukimit të vashdueshëm nga më shumë aspekte, mospërkulja nga presionet të ndryshme, të qenët me kulturë, janë elemente të cilët në praktikë mund ta sigurojnë paanëshmërinë gjyqësore.

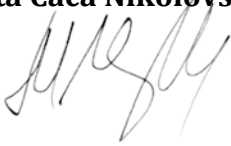
Instituti të të Drejtave të Njeriut Nësë funksionit të gjyqtarit, i cili kërkon vetëpërmbytje të mëdha, janë elemente dhe karakteristika shtesë që nevojiten për realizimin e parimit të paanëshmërisë. Në këtë kontekst shumë rëndësi ka edhe çështja e prezentimit të pasqyrës së gjyqësisë si tërësi. Prezentimi duhet të jetë objektiv, që të mundet edhe vëzhguesi i jashtëm ta perceptojë paanëshmërinë.

Nësë kjo Analizë i arrin synimet e vëna, Instituti të të drejtave të njeriut do t'i jepte kënaqësi të madhe, ndaj kishim dashur që e njëjta të pranohet si kontribut për sektorin civil në drejtim të përmirësimit të gjendjes në gjyqësi lidhur me pavarësinë dhe paanëshmërisën e saj, që është shylla e drejtësisë së ligjshme dhe detyrim ndaj qytetarëve të shtetit tonë.

Dhe, në fund, shprehim faleminderimin tonë ndaj të gjithë gjyqtarëve të cilët çfaqën interes dhe guxim në dhënjen e mendimit të tyre përmes përgjegjeve në pyetsorin për gjendjen në gjyqësinë maqedone dhe dhanë mendimet dhe propzime e tyre për përmirsimin e saj.

Kryetari i IDNJ

Margarita Caca Nikolovska

HYRJE

Parimi i ndarjes së pushtetit në ligjdhënës, ekzekutiv dhe gjyqësor, bartës të të cilëve janë tri organe të ndryshme, që në mes vedi kontrollohen dhe mbajnë ekuilibër në ushtrimin e forcës, është parim i paraparë me aktet juridike më të larta thuajse në të gjithë shtetet demokratike. De Montesque (Mbi shpirtin e ligjit, v.1748) në filozofinë politike konsiderohet si krijues i idesë së ndarjes të pushtetit.

”Sundimi i së drejtës është parim i administrimit në të cilin të gjithë personat, institucionet dhe individët, publikë e privatë, përfshirë edhe shtetin, janë përgjegjës para ligjeve të cilët janë shpallur botërisht, të praktikuar njëllorshëm dhe të miratuar me pavarësi, dhe që janë në përputhje me normat dhe standardet ndërkombëtare mbi të drejtat e njeriut. Me këtë gjithashtu kërkohen masa me të cilat do të sigurohet respektimi i parimit të supermacionit të së drejtës, barazi para ligjeve, përgjegjësi para ligjeve, ndarje të pushtetit, pjesëmarrje në procesin e vendimarrjes, siguri juridike, flakje të voluntarizmit dhe transparencë procedurale dhe juridike” (nga raporti i Kofi Anana, OKB).

Realizimi i së drejtës për gjykim të drejtë me gjyqësi të pavarur, të paanëshme dhe me profesionalizëm, është baza e sundimit të së drejtës në çdo shtet moder demokratik. Nga secili shtet që mëton këtë, me të drejtë pritet të bëjë gjithçka për të siguruar atë që e rekomandojnë instrumentet ndërkombëtare.

Zhvillimi demokratik i një shoqërie nuk vlerësohet vetëm nga normativat të cilat shteti ua garanton dhe siguron qytetarëve për realizimin e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, por edhe nga funksionimi i mekanizmave mbrojtëse të këtyre të drejtave para organve gjyqësore të pavararura e të paanshme. Pavarësia gjyqësore ka rëndësi të madhe për drejtshmërinë dhe rregullsinë, për implementimin thelbësor të ligjeve dhe akteve nënligjore. Nëse gjyqtarët marrin vendime dhe aktgjykime nën ndikime dhe presione të caktuara apo intervenime të ndryshme, e gjithë ndarja e pushtetit në tri shtyllat bëhet e pakuptimtë dhe joreale.

Instituti i të drejtave të njeriut, misioni i të cilit është promovimi, përparimi dhe mbrojtja e të drejtave dhe lirive të njeriut, e realizoi projektin me temën “Pavarësia gjyqësore në Republikën e Maqedonisë – perceptimi, problemet dhe shqetsimet” me synim për të rritë pavarësinë gjyqësore në Republikën e Maqedonisë, me çka edhe do të përforcohej paanshmëria në vendimarrjen gjyqësore. Synimi i këtij projekti është të bëjë analizë të ecurisë së situatava mbi pavarësinë dhe paanshmërinë gjyqësore në Republikën e Maqedonisë. Rezultatet e këtij projekti duhet të paraqesin pjesë aktivitetesh shumëvjeçarë, të cilat do të ndërmerren me qëllim të përforcimit të mirëkuptimit dhe ndërgjegjes tek të gjithë faktorëve aktivë, dhe kjo - në drejtim të sigurimit të qëllimit më të fundit - aktorët politikë (nga pushteti ligjdhënës dhe ekzekutiv) dhe autoritetet e hierarkisë (kryetarë gjykatash, instanca gjyqësore më të larta dhe Këshilli gjyqësor), të cilët në mënyrë aktive dhe në kontinuitet do ta promovojnë dhe mbrojnë pavarësinë gjyqësore. Instituti i të Drejtave të Njeriut do t'i përcjellë proceset dhe diskutimet që do të zhvillohen pas përfundimit të aktiviteteteve të projektit dhe aktivisht në kontinuitet përmes antarëve të vet të angazhuar në këte projekt, do të përkujtojë dhe do të zotohet për zbatimin praktik të hapave dhe propozim-masave konkrete që dolën si rezultat i drejtpërdrejtë nga implementimi i Projektit.

METODOLOGJIA E REALIZIMIT TË PROJEKTIT

Projekti “Pavarsia gjyqësore në Republikën e Maqedonisë – perceptimi, vështirsitë dhe shqetsimet” realizohet duke zbatuar hulumtim në drejtim të konstatimit të perceptimit të qytetarëve, gjyqtarëve dhe pushtetet për pavarësinë gjyqësore dhe për paanshmërinë në vendimmarrje.

Qëllimi i Projektit ishte promovimi i një mirëbesimi më të madh ndaj temave lidhur me pavarësinë dhe paanshmërinë gjyqësore, ndërsa që zbatuar përmes më shumë aktiviteteve, siç janë:

- **Aktiviteti numër një:** Kryerja e anketave me qëllim të “matjes” së perceptimit të gjyqtarëve, të përfaqësuesve të pushtetit ligjdhënës e ekzekutiv dhe të qytetarëve mbi pavarësinë gjyqësore në RM dhe për paanshmërinë e gjyqtarëve gjatë vendimmarrjes. Anketat u kryen përmes pyetsorëve të pregaditur na ekipi projektues i IDNJ. Pyetsorët u qënë dërguar emër për emër me postë (gati 570 gjyqtarëve në 14 gjyqe të Republikës), përfaqësuesve të pushtetit ligjdhënës e ekzekutiv, si dhe Avokatit të popullit dhe organeve tjera brenda ministrive apo trupave të mëvetsishme dhe avokatëve, në numër të përgjithshëm 155 persona. Bashkë me spjegimin për synimin e anketimit dhe për mënyrën e plotësimit të pyetsorit, të anketuarit qenë të njohtuar se pyetsorin mund ta dërgojnë me postë, ndërsa shpenzimet postare janë në ngarkim të Institutit të të drejtave të njeriut. Anketimi i qytetarëve që kryer në 13 qytete të 14 gjyqeve. Për kryerjen e tij qenë ngarkuar persona-anketues të cilët atë e kryen me qytetarë pranë gjyqeve themelore të përcaktuara sipas rajoneve të apelacionit.
- **Aktiviteti numër dy:** Hulumtim i kryer prej ekipit projektues të IDNJ i fokusuar në tema dhe çështje lidhur me pavarësinë dhe paanshmërinë gjyqësore, më saktë – analizë e standardeve dhe jurisprudencës ndërkombëtare për pavarësinë dhe paanshmërinë gjyqësore, analizë e raporteve për Republikën e Maqedonisë të përgaditura nga organizatat ndërkombëtare relevante gjatë dy viteve të kaluara, pasqyrë krahasimore e sistemeve të drejtësisë në Republikën e Sllovenisë dhe në Republikën e Sërbisë, analizë e akteve juridike të brendshme që kanë të bëjnë me drejtësinë, përcjellja e seancave të Këshillit gjyqësor të RM në një periudhën prej gjashtë muajsh nga implementimi i projektit.
- **Aktiviteti numër tre:** Ndjekja e legjislacionit dhe praktikës kombëtare në temën: Analiza e punës dhe roli i Gjykatës Kushtetuese në RM.
- **Aktiviteti numër katër:** Përgaditja dhe botimi i publikimit, analiza juridiko-hulumtuuese e kryer në bazë të aktiviteteve të lartpërmendura, e cila përmban konstatime konkrete dhe rekomandime dhe promovimi publik i saj.

Gjatë kryerjes së aktiviteteve të projektit Instituti i të drejtave të njeriut detektoi dy grupe vëzhgimi (të drejtpërdrejtë dhe jo të drejtpërdrejtë), varsisht nga aktivitetet e kryera dhe kyçja e tyre në këta aktivitete, si dhe varsisht nga ndikimi i rezultateve që dolën nga kryerja e projektit.

Grup-vëzhgimi i drejtpërdrejtë që gjyqësia e Republikës së Maqedonisë (gjyqet themelore, gjyqet e apelit, Gjyqi Suprem i RM, Gjyqi Administrativ, Gjyqi Administrativ i Lartë), Këshilli Gjyqësor i Republikës së Maqedonisë dhe Gjyqi Kushtetues si Republikës së Maqedonisë – si organ i pavarur e i veçantë në Republikë, i cili mbron kushtetutshmërinë dhe ligjshmërinë e të drejtave të njeriut. IDNJ në kryerjen e aktiviteteve projektuese, në të cilat qenë përfshirë subjektet nga grup-vëzhgimi i drejtpërdrejtë, përfshiu nga tre gjyqe themelore të zonave të

apelit të Gostivarit dhe Shtipit, nga katër gjyqe themelore të zonave të apelit të Shkupit dhe Manastirit, të katër gjyqet e apelacionit, Gjyqin Administrativ, Gjyqin Administrativ të Lartë dhe Gjyqin Suprem të RM.

Grup-vëzhgimi jo i drejtëpërdrejtë janë qytetarët e Republikës së Maqedonisë. Anketa është kryer në një pjesë të vogël të këtij grup-vëzhgimi, por megjithatë mjaft prezentues për të konstatuar mendimin për funksionimin e gjyqësisë, madje nga analiza e përgjegjeve të tyre erdhi deri te një mendimi i përgjithshëm publik.

Gjatë realizimit të Projektit u morrën parasysh raportet e organizatave ndërkombëtarë në të cilat është trajtuar çështja e pavarësisë dhe paanëshmërisë gjyqësore në Republikën e Maqedonisë.

STANDARDET NDËRKOMBËTARE PËR PAVARËSINË DHE PAANËSHMËRINË E GJYQËSISË

Ideja për gjyqësi të pavarur është në funksion të dy vlerave themelore të çdo shoqërie demokratike, që janë:

- mbrojtja e të drejtave dhe lirive të njeriut si kusht themelor dhe garancë për respektimin dhe përparimin e tyre, dhe
- sundimi i së drejtës përmes zbatimit të paanëshëm të së drejtës pavarësisht nga pozita dhe cilësive të palëve.

Një numër i madh konventash ndërkombëtare dhe regjionale, paktesh dhe rezolutash e theksojnë dhe e përpunojnë drejtpërdrejt dhe tërthorazi çështjen e pavarësisë gjyqësore si kryesore në realizimin dhe respektimin e të drejtave të njeriut. Dhe, përderisa dallimet në mes kompetencave gjyqësore kombëtarë me sistemet juridike nuk lejojnë të jepet një formulë universale për atë se cilët kushte të dompzdoshme duhet plotësuar për të thënë se gjyqësia është e pavarur, këta dokumente ndërkombëtare i caktojnë elementet kyç të pavarësisë gjyqësore. Tekstet ndërkombëtare janë ata të cilët më së miri i përcaktojnë të drejtat për të cilat janë dakorduar shtetet dhe me të cilat vendosen standardet e pavarësisë gjyqësore.

Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut, e aprovuar nga OKB në v. 1948, rradhit disa kushte thelbësore të caktuara për të arritë një dinjitet individual dhe rend shoqëror. Ajo garanton se çdo njëri me ligj ka të drejtë të barabartë për t'u mbrojtë, ndërsa i pandehuri duhet të merret si i pafajshëm përderisa nuk provohet i fajshëm përmes një gjykimi të drejtë dhe publik të mbajtur nga ana e një tribunali "*të pavarur e të paanshëm*", dhe se askush nuk duhet t'i nënshtrohet arrestit, paraburgimit apo ndjekjes së kurditur.

Në v.1966 Kuvendi i Përgjithshëm i KB e aprovoi Paktin ndërkombëtar për të drejtat civile dhe politike, i cili rregullon të drejtat gjyqësore si çështje juridike, e jo vetëm si parime. Pakti ngërthen të drejtën e çdo qenje njerëzore për gjykim të drejtë, imunitet nga arrestimi i kurditur dhe imunitet nga gjykimet retroaktive.

Në v.1950 qeverit e vendeve evropiane, me orientime të njëjta dhe trashëgimi idealesh dhe traditash politike të përbashkëta, në respekt të lirisë dhe të sundimit të së drejtës, vendosën të bëjnë hapat e para për garancë kolektive të të drejtave të caktuara e të parapara në Deklaratën e përgjithshme, ndaj e nxorrën Konventën për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore (KEDNJ).¹⁶⁴ KEDNJ rregullon pavarësinë gjyqësore në nenin 6. Si rezultat i

164 Shif: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/28DB92A0-FCBC-40DB-645A8028A019/MKD CONV.pdf>

Protokolit 11 të Konventës evropiane të të drejtave të njeriut, Gjyqi evropian i të drejtave të Njeriut u bë institucioni i vetëm në mbrojtje të të drejtave të njeriut të përfshira në Konventën. Ngritja e një institucionit të këtillë në një nivel aq të lartë ka rëndësi themelore për ekzistencën e mbikqyrjes në vazhdimësi, si dhe është formë arbitrazhe kundër çfarëdo forme apo tentative për shkelje të një të drejte të njeriut të caktuar me Konventën. Duke patur parasysh se aktgjykimet e Gjyqit evropian janë të prera dhe të plotëfuqishme dhe se ata janë të detyrueshme dhe të përmbarueshme për shtetet anëtare të Këshillit të Evropës, përfundimi është se Gjyqi evropian i të drejtave të njeriut, luan rol shumë të ngjajshëm me gjyqet kushtetuese në sistemet juridike nacionale.

Për të forcuar rolin e gjyqtarëve në Evropë, Komiteti i ministrave e themeloi Këshillin konsultativ të gjyqtarëve evropianë. KKGJE është trup këshilldhënës i Këshillit të Evropës për çështje që kanë të bëjnë me pavarësinë, paanëshmërinë dhe kompetencat e gjyqtarëve. Ky është trupi i parë në kuadër të një organizate ndërkombëtare të përbërë krejtësisht nga gjyqtarë, dhe nga ky vështrim, është i vetëm në Evropë. Përmes ngritjes së Këshillit konsultativ të gjyqtarëve evropianë, Këshilli i Evropës e theksoi rolin kyç të gjyqit në hulumtimin e konceptit për demokraci dhe të rregullave sipas të cilave funksionon. Këshilli konsultativ në muajin Nëntor 2010 nxorri Kartën e Madhe të gjyqtarëve, e cila ngërthen parimet fundamentale të profesionit të gjyqtarit.

ANALIZA E PAVARËSISË GJYQËSORE NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË

Sundimi i së drejtës në një sistem juridik duhet të realizohet përmes dominimit të normës juridike, e cila duhet të jetë e qartë, e përpiktë dhe e kuptueshme, që nuk duhet të lejojë mundësi për interpretime dhe praktikime të ndryshme apo mundësi për pasiguri juridike tek qytetarët, dhe kjo mund të arrihet vetëm atëherë kur sistemi juridik i një shtetit demokratik gjatë nxjerrjes së normave juridike mbështetet në legjimitet dhe gjatë zbatimit të tyre mbështetet në legalitet. Për të siguruar parimin e legjimitetit është e nevojshme ligjet të nxirren nga pallati ligjdhënës sipas procedurës së paraparë duke respektuar të gjitha fazat e përgaditjes dhe nxjerrjes së ligjeve dhe jo me procedurë të shkurtuar, pa dhënë mundësi për analizë të plotë dhe shqyrtim para tërë kuvendit, siç ka patur situata të tilla në peridhën e kaluar. Njëkohësisht është e nevojshme të sigurohet legaliteti gjatë zbatimit të atyre ligjeve me sistem gjyqsor profesionist dhe të pavarur, të përfaqësuar me gjyqtarë të pavarur e të paanshëm të zgjedhur në mënyrë dhe procedurë me respektim maksimal të të gjitha standardeve të zgjedhjes. Kështuqë, gjyqtarët e zgjedhur duhet ta mbajnë mbi supë peshën e profesionit të vet dhe jo të janë zgjedhur në bazë të lidhjeve farefisnore dhe ndikimeve politike, profesionalisht jo të mjaftueshëm, dhe pa kredibilitet morale e etik, raste siç i hasim në peridhën e kaluar.

Pavarësia dhe paanshmëria gjyqësore është *conditio sine qua non* në konceptin e ndarjes së pushtetit dhe ngritjes së standardeve për garantimin e demokracisë, sundimin e së drejtës dhe mbrojtjes së të drejtave dhe lirive të njeriut. Afirmimi dhe ruajtja e këtyre parimeve dhe standardeve sigurohet përmes ngërthimit të tyre në Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë, si akt më i lartë i shtetit, pra parime të rregulluara në Ligjin e gjyqeve dhe në ligjet tjera të kësaj fushe interesi, siç janë: Ligji i Akademisë së gjyqtarëve dhe prokurorëve, Ligji i Këshillit Gjyqësor të RM, Ligji i buxhetit gjyqësor, Ligji i kontesteve administrative dhe ligjet e procedurave gjyqësore. Këtu është edhe Ligji i prokurorisë publike të RM, Ligji i avokatisë dhe ligje tjera që janë të rëndësisë thelbësore për funksionimin e shtetit juridik të gjithëmbarshtëm, veçanrisht Ligji mbi pronsinë dhe të drejtat tjera reale, Ligji i marrëdhënjeve të detyrimeve, Ligji i përmbarimit, e të tj.

Roli i Këshillit Gjyqësor të Republikës së Maqedonisë në garantimin e pavarësisë gjyqësore

Këshilli Gjyqësor i Republikës së Maqedonisë është përcaktuar si organ i mëvetësishëm dhe i pavarur, i cili siguron dhe garanton pavarësinë dhe paanshmërinë e pushtetit gjyqësor (Amandmani XXVIII i Kushtetutës së Republikës së Maqedonisë):

“Këshilli gjyqësor i Republikës së Maqedonisë është organ i mëvetësishëm dhe i pavarur i gjyqësisë. Këshilli e siguron dhe garanton mëvetësinë dhe pavarësinë e pushtetit gjyqësor.”

Përcaktimi i këtyllë proklamon se Këshilli ka status të organit gjyqësor të mëvetësishëm dhe të pavarur, më saktë – organ me integritet të plotë në ushtrimin e funksioneve të veta. Në ushtrimin e funksioneve dhe kompetencave të veta Këshilli është i mëvetësishëm dhe i pavarur nga organet e pushtetit ligdhënës dhe ekzekutiv, gjithashtu edhe nga cilido qoftë institucion, organizatë apo ndikimeve politike a partiake. Këshilli, si organ i mëvetësishëm dhe i pavarur gjyqësor, nuk është jashta rendit juridik-kushtetues, pra edhe për atë vlejnjë të gjitha parimet e sundimit të së drejtës, të mbrojtjes së të drejtave dhe lirive të njeriut, si dhe të ndarjes së pushtetit në ligdhënës, ekzekutiv dhe gjyqësor, por edhe organ që është baraspeshë e tri pushteteve në shoqëri.

Konventa evropiane e të drejtave të njeriut pavarësinë e një gjyqi e vleron, në mes tjerash, edhe nëpërmjet mënyrës së zgjedhjes dhe emërimit të antarëve gjegjësisht gjyqtarëve të vet.

Në Mendimin nr.10 të Këshillit konsultativ të gjyqtarëve evropianë rekomandohen këshilla gjyqësore me përbërje të përzier nga gjyqtarë dhe persona që nuk janë gjyqtarë, që ta përfaqësojnë pushtetin gjyqësor të mëvetësishëm në mënyrë që gjyqtarëve t'u mundësohej funksionin e vet të gjyqtarit ta ushtronjë pa asfarë kontrolli nga ana e përfaqësuesve të pushtetit ligdhënës dhe ekzekutiv që janë antarë të Këshillit. Prandaj, Këshilli gjyqësor i Republikës së Maqedonisë është konstituuar si organ gjyqësor i mëvetësishëm dhe i pavarur, por në përbërjen e tij hyjnë edhe përfaqësues të dy pushteteve tjera – ligdhënës dhe ekzekutiv, krahas përfaqësuesve të pushtetit gjyqësor.

Në korpusin e ligjeve më rëndësi për pavarësinë dhe paanshmërinë e sistemit gjyqësor bën pjesë edhe Ligji i këshillit gjyqësor të Republikës së Maqedonisë i nxjerrë në v.2006 me ndryshimet e plotësimet e tij në muajin nëntor të v.2010 dhe korrik të v.2011. Ky ligj rregullon procedurën për zgjedhjen e këshillit gjyqësor, mënyrën e ushtrimit të funksioneve të veta, zgjedhjen, pushimin dhe shkarkimin e gjyqtarit dhe gjyqtarit popullor, procedurën disiplinore për konstatimin e përgjegjësisë disiplinore të gjyqtarëve, procedurën për konstatimin e ushtrimit të funksionit pa profesionalizëm dhe pa ndërgjegje, përcjellja dhe vlerësimi i punës së gjyqtarëve, mënyrën e punës dhe vendimmarrjes, si dhe çështje të tjera lidhur me punën e tij.

Këshilli gjyqësor, sipas ligjit, është organ i mëvetësishëm dhe i pavarur i gjyqësisë, i cili e siguron dhe garanton mëvetësinë dhe pavarësinë e pushtetit gjyqësor duke ushtruar funksionet e veta në pajtim me Kushtetutën dhe ligjet (neni 2). Këshilli është kompetent për zgjedhjen dhe shkarkimin e gjyqtarëve dhe kryetarëve të gjyqeve, konstaton pushimin e funksionit të gjyqtarit, zgjedh dhe shkarkon gjyqtarë popullor. Përveç kësaj, është kompetent edhe ta përcjellë dhe vlerësojë punën e gjyqtarëve, të vendos për përgjegjësinë disiplinore, si dhe të konstatojë ushtrimin e funksionit pa profesionalizëm dhe pa ndërgjegje. Konstaton pushimin e funksionit të gjyqtarit për shkak të paafësisë së përhershme për punë, vendos për marrjen e imunitetit të gjyqtarit si dhe për kërkesën e miratimit të paraburgimit të gjyqtarit. Në kompetencë të tij është shqyrtimi i raportit vjetor të Gjyqit Suprem të Republikës së Maqedonisë për qëndrimet parimore dhe për mendimet juridike parimore të marra mbi çështje për sigurimin e unitetit në zbatim të ligjeve. Vendos edhe për largimin

e përkohshëm të gjyqtarit nga ushtrimi i funksionit, cakton numrin e nevojshëm të vendeve gjyqësore nëpër gjyqe, i shqyrton dhe vleron raportet tremujore dhe vjetore të punës së gjyqeve.

KGJRM kujdeset për prestigjin e gjyqtarëve dhe mirëbesimin e qytetarëve ndaj gjyqit dhe në atë kuptim procedon me parashtrirat dhe ankimimet e qytetarëve dhe personave juridikë lidhur me punën e gjyqtarëve dhe gjyqeve. Këshilli ka për detyrë së paku një herë në muaj të mbajë seancë publike dhe të shqyrtojë një nga një të gjitha parashtrirat dhe ankimimet të parashtruara nga qytetarët dhe personat juridikë për punën e gjyqtarëve dhe gjyqeve. Seancat e Këshillit zakonisht janë të hapura, pos në raste kur është e nevojshme të mbrohet prestigji dhe integriteti i gjyqtarit apo kandidatit për gjyqtar, për çka vendoset me shumicë prej 2/3 të numrit të përgjithshëm të antarëve të Këshillit.

Me qëllim të parandalohet ndikimi politik ndaj gjyqit në nenin 3 alinea 3 të Ligjit mbi Këshillin gjyqësor është paraparë që Këshilli me punën e vet të mos lejojë ndikim politik në gjyq. Ky Ligj rregullon edhe përbërjen e Këshillit, i cili numron 15 anëtarë. Përbërja e Këshillit ka rëndësi pasi duhet të sigurojë balansin e nevojshën në mes tri pushteteve dhe eliminimin e çfardo forme ndikimi në relacion me pushtetin ligjdhënës dhe ekzekutiv. Kështu që, për nga funksioni anëtarë të Këshillit janë kryetari i Gjyqit Suprem të Republikës së Maqedonisë dhe ministri i drejtësisë, tetë antarë janë nga rradhët e gjyqtarëve, prej të cilëve tre janë pjestarë të bashkësive etnike që nuk janë shumicë në shtet, e krejt kjo me qëllim që të ruhet përfaqsimi adekuat dhe i drejtë i qytetarëve nga të gjitha bashkësit. Në përbërjen e Këshillit hyjnë edhe tre antarë të cilët i zgjedh Kuvendi i Republikës së Maqedonisë me shumicë votash nga numri i përgjithshëm i deputetëve që u takojnë bashkësive që nuk janë shumicë dhe dy antarë të propozuar prej Kryetarit të Republikës së Maqedonisë, zgjedhjen e të cilëve e bën Kuvendi i Republikës së Maqedonisë, nga të cilët njëri është pjestar i bashkësive që nuk janë shumicë. Përbërja e këtyllë e antarëve të Këshillit, në të cilin shumica janë nga radhët e gjyqtarëve, e ku ka edhe përfaqësues të pushtetit ligjdhënës e ekzekutiv, duhet ta sigurojë dhe garantojë mëvetësinë dhe pavarësinë e pushtetit gjyqësor në interes të qytetarëve dhe personave tjerë juridikë, për të cilët funksionon dhe ekziston gjyqi. Kjo përbërje në thelb ka kuptimin e pamundësisë së pushtetit ligjdhënës dhe ekzekutiv për të patur ndikim dominues në punën e Këshillit, nga njëra anë, por edhe pamundësinë e çfarëdo tendence dhe dukurie në drejtim të gjyqit të mbyllur dhe të funksionimit të papërgjegjshëm të tij, nga ana tjetër.

Antarët e Këshillit zgjidhen sipas procedurës së paraparë me Ligjin, pas shpalljes paraprake. Kushtet për antar të Këshillit nga rradhët e gjyqtarëve janë:

- të ketë më së paku 5 vjet shtazh gjykatësi, dhe
- Këshilli në tre vitet e fundit t'i ketë dhënë nota pozitive në kryerjen e funksionit të gjyqtarit.

Antarët e Këshillit të cilët i zgjedh Kuvendi i Republikës së Maqedonisë, si dhe antarët të cilët zgjidhen me propozim të kryetarit të Republikës së Maqedonisë, duhet të janë nga radhët e profesorëve universitarë nga fusha e së drejtës, avokatë dhe juristë tjerë të dalluar.

Mandati i antarëve zgjat gjashtë vjet me të drejtë edhe për një rizgjedhje. Parë nga përbërja e këtyllë e Këshillit, në Ligjin e Këshillit gjyqësor është përcaktuar barazia e antarëve për nga të drejtat dhe detyrat e tyre, me përjashtim të ministrit të drejtësisë, i cili si antar i Këshillit merr pjesë në punën e Këshillit, por pa të drejtë në votë (neni 6 alinea 2). Ai i ka të drejta të njëjta dhe detyrime sikurse antarët tjerë me të drejtë vote, pos të drejtën në vendimmarrje dhe kryerjen e shiqimit në punën e gjyqtarit sipas konkluzës së Këshillit dhe veprime tjera të caktuara në nenin 36 alinea 1 pika 4. Anëtarësia në Këshill e kryetarit të Gjyqit Suprem të Republikës së Maqedonisë dhe e ministrit të drejtësisë, si antarë për nga funksioni, duhet të krijojë ambient pozitiv në punën e Këshillit, si bartës i funksioneve më të larta e më të

rëndësishme për kuptimin e punës së gjyqësisë dhe gjyqtarëve, ku në të njëjtën kohë dhe vend bashkë me antarët tjerë të shohisin dhe vendosin bashkërisht dhe të barabartë për të gjitha çështjet që kanë të bëjnë me gjyqësinë në tërësi.

Por, kryetari i Gjyqit Suprem, edhe pse është gjyqtar, vështirë se mund të llogaritet si anëtar i të njëjtit nivel me gjyqtarët-anëtarët tjerë të Këshillit Gjyqësor. Një gjë e këtillë del nga fakti i pakontestueshëm se kryetari është anëtar për nga detyra zyrtare dhe ngase ndikimi i tij joformal kalon jashtë rolit të anëtarit të zakonshëm të Këshillit. Ndërsa anëtarësia e ministrit të drejtësisë në Këshill nuk është në pajtim me interpretimin më të gjërë të standardeve ndërkombëtare që kanë të bëjnë me përbërjen e Këshillit. Kjo për arsye se anëtarësia e tij në Këshill, qoftë edhe *ex ofitio*, tani edhe pa të drejtë vote, nuk u siguron pavarësi anëtarëve të Këshillit që vijnë nga pushteti ligdhënës dhe ekzekutiv, veçanrisht në zgjedhje, avansimin dhe shkarkimin e gjyqtarëve (në vendet e Unionit Evropian ekziston praktikë e shumëllojshme lidhur me pjesëmarrjen e ministrit të drejtësisë me apo pa të drejtë vote.

Tek ne, vetë prania e ministrit të drejtësisë në Këshill, si anëtar i pushteti ekzekutiv, qoftë edhe pa të drejtë vote, për shkak të rolit dhe kompetencave të tij në administratën gjyqësore, në të kaluarën ka patur, por edhe tash ka ndikim të madh në punën dhe vendimmarrjen e antarëve tjerë të Këshillit, e veçanrisht te anëtarët e Këshillit që vijnë nga radhët e gjyqtarëve. Se kjo është e vërtetë mund të shifet në Raportin për përparimin e Republikës së Maqedonisë për v.2010 – dokument pune i shërbimeve të Komisionit Evropian, ku është përmendur emri i ministrit të atëhershëm të drejtësisë z. Mihajlo Manevski.

Nuk ka si të kuptohen ndryshe dështimet e shpeshta në zgjedhjet, qofshin ato për kryetarë gjyqësor apo për gjyqtarë, pos se nuk është arrijtë marrëveshje politike dhe partiake se kush të jetë i propozuar dhe i zgjedhur. Vetë mënyra e këtillë e punës së Këshillit vërteton se politika ka ndikim të fuqishëm në gjyqësor. Andaj, nuk ndodh të zgjidhen kryetarë gjyqësor apo gjyqtarë pa marrëveshje paraprake politike apo partikake. Gjithashtu, si mund të kuptohet ndryshe kur gjyqtarët me përvojë shumëvjeçare nuk kanë mundur të avansohen në karrierë edhe përkundër notimeve pozitive për punën e tyre, madje nuk kanë mundur as të kënë rast për t'u propozuar, ndërsa për gjyqtarë janë zgjedhur ata të cilët kanë patur më pak përvojë pune dhe me kualitete më të dobta.

Ky ishte shkak për nxjerrjen e Ligjit për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit të Këshillit Gjyqësor të Republikës së Maqedonisë, ku në nenin 6, pas alinesë 1 shtohet alinea 2 që thotë: “Ministri i drejtësisë si anëtar i Këshillit merr pjesë në punën e Këshillit pa të drejtë vote.” (Fleta zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr.100, dt.25.07.2011). Në këtë drejtim, IDNJ mendon se pjesëmarrja e ministrit të drejtësisë si anëtar i Këshillit nuk është mirë për rrethanat tona për shkak të ndikimit që mund ta ketë, ndërsa faktikisht atë ndikim edhe e ka, pavarësisht se a merr pjesë në punën e Këshillit me ose pa të drejtë vote.

Ajo që ka të bëjë me pjesëmarrjen në Këshill të anëtarëve të cilët nuk janë zgjedhur nga radhët e gjyqtarëve, e që i zgjedh Kuvendi i RM (neni 3), si dhe anëtarëve të cilët Kuvendi i RM i zgjedh me propozim të kryetarit të RM (neni 2), Ligji parashef që ata të janë nga radhët e profesorëve universitarë të së drejtës, avokatë si dhe juristë tjerë të dalluar.

Fatkeqësisht, në praktikë kjo nuk realizohet për shkak se asnjë nga ata që tani janë anëtarë të Këshillit nuk janë nga radhët e profesorëve të së drejtës apo nga radhët e avokatëve, e aq më pak mund të thuhet se janë propozuar dhe zgjedhur nga radhët e juristëve të dalluar, shiquar nga përvoja e punës dhe detyrave në punën e tyre nëpër institucionet prej nga vijnë. Për këta shkaqe nuk mund të anashkalohet fakti dhe dyshimi se propozimi dhe zgjedhja e tyre është bërë në bazë të një marrëveshje politike e partike e caktuar, si dhe nga një opsion politik i caktuar që ka shfrytëzuar mundësinë ligjore për të propozuar dhe zgjedhur antarë të Këshillit të cilët janë të afërt me atë opsion politik.

Edhe sikur të supozojmë se propozimet dhe zgjedhjet e këtilla të këtyre antarëve të Këshillit nuk do të kenë asfarë ndikimi në zgjedhjen, avansimin dhe shkarkimin e gjyqtarëve, prapëseprapë nuk mund të anashkalohet dyshimi për ndikimin e mundshëm, që, tek e fundit, mund të jetë i dëmshëm për autoritetin që duhet ta ketë gjyqtari në kryerjen e funksionit të tij. Mbetet përshtypja, ndërsa atë e tregon edhe praktika e deritanishme e funksionimit të Këshillit në përbërje të këtillë, se ai në punën dhe vendimmarjen e vet është nën ndikim të madh nga antarët-përfaqësues të pushteti ligdhënës e ekzekutiv.

Zgjedhja e fundit e anëtarit të Këshillit Gjyqësor të Republikës së Maqedonisë në dhjetor të v. 2012 vetë e vërtetoi praktikën e deritashme gjatë propozimit dhe zgjedhjes së antarëve të KGJRM të cilët nuk janë nga radhët e gjyqtarëve.

Se bëhet fjalë për njeriun i cili nuk është dashtë, që nga ana e kryetarit të RM, të propozohet për anëtar të KGJRM kinse nga radhët e juristëve të dalluar, flet vetë biografia e tij. Me një hap të këtillë jo vetëm që nënvlerohet roli i KGJRM, por edhe zhvlerësohet edhe veprimtaria juridike në shtetin tonë. Përkërisht, në pajtim me Kushtetutën e RM kryetari i Republikës së Maqedonisë propozon dy antarë të Këshillit, ndërsa zgjedhjen e bën Kuvendi i Republikës së Maqedonisë, prej të cilëve njëri është pjesëtar i bashkësisve që nuk janë shumicë në Republikën e Maqedonisë. Anëtarët e Këshillit që i zgjedh Kuvendi i Republikës së Maqedonisë, përkatësisht që i propozon kryetari i Republikës së Maqedonisë, duhet të janë nga radhët e profesorëve universitarë të së drejtës, avokatë dhe juristë tjerë të shquar. Edhe pse Kushtetuta nuk cakton kriteret më të përafërta të cilat do ta përcaktonin termin "jurist i dalluar", edhe pse gjatë zbatimit të kësaj dispozite ekziston shkallë e lartë subjektiviteti dhe vlersim personal i kryetarit të shtetit, prapëseprapë as për së largu nuk mund të paramendohet që në vend të profesorit universitar të shkencave politike dhe të së drejtës, në vendin e juristit të dalluar të propozojë një student shumëvjeçar në shkencat e së drejtës, i cili merr kualifikime përkatëse për të zgjedhë, vlersuar dhe shkarkuar gjyqtarë.

Nga biografia e anëtarit të KGJRM mund të konkludohet ai ka ushtruar më shumë funksione dhe detyra punë për të cilat ka qenë emëruara apo caktuar nga strukturat qeveritare të larta, gjë që gjithashtu flet për lidhjet e tij të ngushta me parti në pushtet; të njëjti studimet në shkencat juridike i kanë zgjatur më se 10 vjet, duke i filluar studimet në Fakultetin juridik në Shkup e për t'i mbaruar në v.2009 në Universitetin Kologji amerikan – Shkup.

Provimin e drejtësisë e ka dhënë në v.2011, e një vjet më vonë zgjidhet anëtar i KGJRM, pa asnjë ditë stazh as si gjyqtar, as si bashkëpunor gjyqtari, e as në ndonjë nga institucioet relevant të përafërta apo në ndonjë organ që ushtron të drejtën. Ai nuk vjen nga qarqet e profesorëve univesitarë, asqë ka qenë ndonjëherë avokat, ndaj është mjaft kontestuese se në periudhën prej tre vitesh (2009-2012) me çfarë aktivitete ai ka qenë apo është dëshmuar si jurist i dalluar në Republikën e Maqedonisë.

Instituti i të drejtave të njeriut gjatë realizimit të projektit kreu edhe monitorim të punës së Këshillit gjyqësor të Republikës së Maqedonisë, me pjesëmarrje në seancat publike. Rast interesant dhe për t'u shënuar është publikimi i shpalljeve për zgjedhje të gjyqtarëve në v. 2012. Janë publikuar 3 shpallje në datat: 10.12.2012, 26.12.2012 dhe 31.12.2012. Me shpalljen për 35 vende për gjyqtarë nëpër më shumë gjyqe në Republikë, dukshëm vërehet aktivitet i madh i KGJRM në këtë periudhë dhe angazhimi i tij rreth plotësimit të vendeve të shprasta për gjyqtarë.

Mbete e hapur pyetja: a thua koncentrimi i shpalljeve për vendet vakante të gjyqtarëve në periudhën para datës 01.01.2013 në një farë mënyre kuptohet si anashkalim i zbatimit të nenit 45, alinea 2 dhe 4 të Ligjit për ndryshimet dhe plotësimet e Ligjit të gjyqeve ("Fleta zyrtare e Republikës së Maqedonisë" nr.150/2010), gjëgjësisht anashkalim i zbatimit të kushteve të veçanta për zgjedhjen e gjyqtarëve në gjyqet themelore, të apelit dhe në Gjyqin Suprem të Republikës së Maqedonisë, të cilat kushte janë thënë me nenin 17 të Ligjit për ndryshimet dhe plotësimet e Ligjit të gjyqeve ("Fleta zyrtare e Republikës së Maqedonisë" nr.150/2010)?

ANALIZA E PËRGJEGJEVE TË GJYQTARËVE NË PYETSORIN

Pyetësoni për pavarësinë gjyqësore, i cili qe përgaditur nga ekipi projektues i IDNJ, përmban 19 pyetje të përpiluara në disa grupe që kanë të bëjnë me njohurinë e përgjithshme të gjyqtarëve mbi bazat ligjore të pavarësisë dhe paanëshmërisë gjyqësore, mandej për ndikimet e mundshme nga ana e pushtetit, medimeve dhe qytetarëve, si dhe mbi pavarësinë finasiere të pushtetit gjyqësor nga ana e dy pushteteve tjera, dhe praninë e korrupsionit në gjyqësi. Gjatë muajit nëntor 2012 u qenë dërguar 500 pyetësorë të gjithë gjyqtarëve të gjyqeve sipas zonave të apelit, ashtu që nga zona e apelit të Shkupit u caktuan: Gjyqi i apelit në Shkup, Gjyqi themelor Shkupi 1 në Shkup, Gjyqi themelor Shkupi 2 në Shkup, Gjyqi themelor në Kumanovë dhe Gjyqi themelor në Veles. Nga zona e apelit të Gostivarit u caktuan Gjyqit i apelit në Gostivar, Gjyqit themelor në Tetovë, Gjyqit themelor në Gostivar dhe Gjyqit themelor në Dibër. Nga zona e apelit të Manastirit u caktuan Gjyqi i apelit në Manastir, Gjyqit themelor në Manastir, Gjyqit themelor në Përlep, Gjyqi themelor në Ohër dhe Gjyqi themelor në Strugë. Nga zona e apelit në Shtip u caktuan Gjyqi i apelit në Shtip, Gjyqi themelor në Shtip, Gjyqi themelor në Strumicë dhe Gjyqi themelor në Koçan. Gjithashtu u vendos që pyetësorë t'u dërgohen edhe gjyqtarëve të Gjyqit administrativ, të Gjyqit administrativ të lartë dhe të Gjyqit suprem të Republikës së Maqedonisë.

Pyetësorët qenë dërguar për mes postës emër për emër secilit gjyqtar të caktuar prej Institutit të të drejtave të njeriut (IDNJ). Pas dërgimit të pyetësorëve përgjegje dhanë 63 gjyqtarë nga të gjitha instancat gjyqësore, që paraqet 50% e pragut të vënë për përgjegje, duke patur parasysh se sipas projektit qe paraparë përgjegje të japin rreth 120 gjyqtarë. IDNJ konkludoi se nga numri i përgjithshëm i pyetësorëve të dërguar, përgjegje kanë dhënë rreth 15% e gjyqtarëve nga të gjitha instancat gjyqësore, apo 9-10% e numrit të përgjethshëm të gjyqtarëve në RM, që njëkohësisht paraqet shembull reprezentativ.

Gjithsejt janë 41 përgjegje nga gjyqet themelore. Numri më i madh i përgjegjeve janë nga Shkupi, Kumanova, Shtipi, ndërsa ka edhe disa pyetësorë të ardhur nga Manastiri, Velesi, Strumica, një prej Koçani dhe një prej Dibre. Janë 15 përgjegje në të cilat nuk është theksuar se nga cila instancë gjyqësore dhe nga cili gjyq vjen, si dhe 6 përgjegje nga gjyqet e apelit (sipas vulave në zarf duket se vijnë nga Shkupi, Shtipi (dhe një letër nga Manastiri), si dhe një përgjegje nga Gjyqi Suprem i RM. Disa gjyqtarë (nga Gjyqi themelor në Kumanovë, Gjyqi themelor në Gostivar dhe Gjyqi themelor në Shtip) janë përgjegjë në pyetësonin duke vënë edhe emrin dhe mbiemrin e vet. Në mes të atyre që janë përgjegjë ka edhe nënkryetar gjyqi.

Nga më shumë gjyqe fare nuk është marrë përgjegje, në mes të cilëve edhe prej Gjyqit themelor Shkupi 2 në Shkup dhe Gjyqit themelor në Ohër, për ku kemi njohuri se letrat fare nuk u janë shpërndarë gjyqtarëve, edhe pse qenë adresuar me emër e mbiemër. Gjithashtu nuk ka asnjë përgjegje nga Gjyqi themelor në Përlep. IDNJ përkujton se Kushtetuta e RM garanton lirinë dhe pacënueshmërinë e letërkëmbimit dhe të gjithë formave tjera të komunikimit. Vetëm në bazë të një vendimi gjyqësor, nën kushte dhe procedurë të paraparë me ligj, mund të bëhet përjashtim nga e drejta e pacënueshmërisë së letërkëmbimit.

Në bazë të përgjegjeve në pyetje e parashtruara në anketë, pjesa më e madhe e gjyqtarëve (49%) theksojnë se pjesërisht janë të njohuar me standardet dhe instrumente ndërkombëtare për gjyqësi të pavarur dhe të paanëshme. Një pjesë e tyre kanë shfaqur nevojën për thellimin e njohurive të tyre, ndërsa një pjesë tjetër, që haptas mendojnë se ekziston nevoja për përforsimin e pavarësisë gjyqësore, kanë kërkuar implementim të menjëhershëm të standardeve ndërkombëtare në pushtetin gjyqësor.

Pjesa më e madhe e gjyqtarëve të anketuar janë përgjegjë se korniza ligjore e brendëshme vetëm pjesërisht siguron pavarësi dhe paanëshmëri gjyqësore (21 përgjegje), ndërsa 19 gjyqtarë mendojnë ajo nuk siguron e nuk garanton gjyqësi të pavarur, për çka ka nevojë për

përmirësimin e kornizës. IDNJ konkludon se gjithsej 40 gjyqtarë (apo 63,5% nga përgjegjet e marra) mendojnë se ekzistojnë të meta dhe dobësi në dispozitat juridike të brendëshme në pjesën e garantimit të pavarësisë së pushtetit gjyqësor.

Vetëm 21 gjyqtarë janë përgjegjë se korniza ligjore krejtësisht siguron dhe garanton pavarësi dhe paanëshmëri të plotë gjyqësore, ndërsa dy gjyqtarë fare nuk kanë dhënë përgjegje në këtë pyetje. Mund të konkludohet se nga pjesa më e madhe e gjyqtarëve të anketuar, dallim në mes pavarësisë dhe paanëshmërisë së gjyqit nuk bëjnë vetëm 4 gjyqtarë të cilët mendojnë se këta janë koncepte të njëjta, ndërsa një gjyqtar nuk din apo nuk ka mendim të tij. Nga numri i përgjithshëm i gjyqtarëve të cilët bëjnë dallim (58% e gjyqtarëve) vetëm 26 gjyqtarë (apo 41% nga numri i përgjegjeve të ardhura) kanë dhënë përgjegje të drejtë se pavarësia është e lidhur ngushtë me zgjedhjen dhe me mandatin, ndërsa paanëshmëria është e lidhur me sjelljen dhe vendimmarrjen e gjyqtarit. Gati 27 gjyqtarë nuk e njohin drejt apo nuk kanë përgjegje – nuk e spjegojnë dallimin në mes pavarësisë dhe paanëshmërisë gjyqësore (në mes të cilëve edhe një gjyqtar apeli). Pesë gjyqtarë kanë mendime tjera mbi dallimin në mes këtyre dy koncepteve.

Gjyqtarët në Republikën e Maqedonisë janë të vetëdijshëm për perceptimin që ekziston tek qytetarët mbi varësinë dhe ndikimet ndaj pushtetit gjyqësor. Ndaj, numri më i madh i tyre, 25 gjyqtarë apo 40% nga përgjegjet e marra, kanë bindjen se qytetarët në Maqedoni gjyqësinë e shikojnë si tërësisht e varur nga presionet, apo më saktë – gati 58,73% e gjyqtarëve që kanë dhënë përgjegje në pyetësorët duke çfaqur mendimin se qytetarët e perceptojnë pushtetin gjyqësor si pjesërisht apo tërësisht të varur nga ndikimet tjera. Vetëm 4 gjyqtarë mendojnë se tek qytetarët ekziston mendimi se pushteti ynë gjyqësor krejtësisht është i pavarur dhe nuk bie nën ndikime dhe presione tjera, ndërsa një gjyqtar fare nuk ka dhënë përgjegje në këtë pyetje.

Gati 81% e gjyqtarëve që i janë përgjegjë pyetësorit mendojnë se pushtet tjera (trupa, institucione, organe) pjesërisht e respektojnë pavarësinë gjyqësore apo atë e respektojnë vetëm deklarativisht, por jo edhe në praktikë. Përgjegjja e këtillë na çon në indikacione serioze të cilat veçmas duhet të hulumtohen për të marrë përgjegje të qartë se ky qëndrim a vjen nga përvoja personale e gjyqtarit, nga përvoja të cilën e ka nda me atë ndonjë koleg i tij, apo mbase ky paraqet një perceptim i përgjithshëm për situatat e gjithëmbarshme në gjyqësi, të cilat reflektohen në pavarësinë e këtij pushteti.

Numri më i madh i gjyqtarëve që kanë dhënë përgjegje në pyetësorin apo rreth 52,4% mendojnë se mediet ndikojnë apo mund të ndikojnë në paanëshmërinë e gjyqtarit, madje sikur edhe e prejduktojnë sjelljen dhe vendimmarrjen e gjyqit. IDNJ këtë pyetje e bëri me qëllim për të marrë njohuri me të detajuara në pjesën e sprovës të gjyqtarëve ndaj ndikimeve të jashtme, megjithatë, e dhëna, se shumica e gjyqtarëve mendojnë që mediet ndikojnë dhe ushtrojnë presion mbi sjelljen e gjyqit, madje duke e theksuar atë, kjo është e trishtueshme. Asnjë gjyqtar në punën e tij nuk duhet të lejojë ndërhyrje apo çfarëdo qoftë presioni nga ana e medieve, ngase vetë rrënjat në këta ndikime apo tentativa për ndikim, flasin në favor të asaj se një pjesë e gjyqtarëve nuk kanë forcë të kënaqshme dhe nuk janë të qëndrueshëm për përcaktimin e pavarësisë së tyre gjatë të vepruarit dhe vendimmarrjes.

Ngjajshëm, pjesa më e madhe, apo 24 përgjegjeve të marra nga gjyqtarët flasin se ata personalisht nuk janë ballafaqur me presion, as edhe me tentativa për ndikim gjatë të vepruarit dhe vendimmarrjes në lëndën e tyre, madje kemi 15 përgjegje në të cilat thuhet se gjyqtari nuk ka qenë i ballafaqur me presion në formë e një kërkese për të ushtruar ndikim të një gjyqtar tjetër për një lëndë që ai e ka në punim.

Ndërsa 71,5% e përgjegjeve të marra flasin për ndikimet të shpeshta apo pjesërisht që u bëhen nga ana e pushteteve tjera në të vepruarit dhe/apo në vendimmarrjen e gjyqit, më saktë 27 gjyqtarë mendojnë se ndikimet e këtilla janë praktikë e shpeshtë, ndërsa 18 gjyqtarë se fjala është për përjashtime, edhe pse në praktikë është e pranishme.

Nga përgjegjet e marra 60,31 % flasin për ndikime të shpeshta apo pjesërisht nga ana e strukturave të biznesit në të vepruarit dhe/apo në vendimmarrje, më saktë 43% mendojnë se këta ndikime janë pjesërisht dhe paraqesin përjashtim, ndërsa 17,5% flasin se biznesi shpesh ndërhyt në proceset gjyqësore. Vetëm 24% e gjyqtarëve e përjashton çfardo qoftë ndikimi nga strukturat e biznesit në të vepruarit dhe/apo vendimmarrjen e gjyqit. Një gjyqtar ka shfaqur një mendim ndryshe: gjyqtari i ndershëm nuk mund të durojë ndikime nga strukturat e biznesit, por vendimi i tij mund të provokojë ndikimin e atyre strukturave ndaj familjes së tij, karrierës së tij në ate mënyrë që strukturat e biznesit ndikimet e tyre do i realizojnë përmes pushtetit.

Vetëm 38% e gjyqtarëve përmes përgjegjeve e tyre mendojnë se nuk ekziston asnjë rast në të cilin nga kryetari i trupit gjykues, i gjyqit dhe nga instancave gjyqësore më të larta, të ketë patur presione apo ndikime ndaj veprimit dhe/apo në vendimmarrjes së gjyqtarit, ndërsa 19% mendojnë se ndikimet e këtilla janë të shpeshta, e 25,40% pranojnë se ndikimet e tilla ekzistojnë, edhe pse me përjashtime e jo të rëndomtë. Megjithatë IDNJ konstaton se 44,4% e gjyqtarëve që kanë dhënë përgjegjet në pyetësorin mendojnë se ekzistojnë forma të ndryshme të ndikimeve dhe presioneve ndaj veprimeve dhe/apo vendimmarrjes nga ana e kryetarit të trupit gjykues, të gjyqit dhe të instancave gjyqësore më të larta, pavarësisht se a bëhet fjalë për praktikë të shpeshtë apo për situata përjashtuese. Dhjetë gjyqtarë nuk kanë mendim në këte pyetje, e njëri ka mendim të ndryshëm.

Pjesa më e madhe e përgjegjeve (47,60%) shprehen se mendojnë që gjyqtarët kryesisht janë të paanshëm, pos me përjashtime të rralla kur bien nën ndikime, ndërsa vetëm 27% e përgjegjeve janë se gjyqësia lëndët i vendos me paanëshmëri dhe kryekëput në bazë të fakteve dhe në pajtim me të drejtën. IDNJ dëshiron të tregojë se përmes 12 përgjegjeve (19%) del se gjyqtarët rrallë herë apo asnjë herë nuk vendosin me paanëshmëri, por se një pjesë e konsiderueshme apo krejtësisht vendosin nën ndikimet e jashtme dhe për interesa tjera. Vetëm në dy pyetësore në këte pyetje nuk është dhënë përgjegje.

Pjesa më e madhe e përgjegjeve (55,50%) mendojnë se edhe pse korniza juridike atë e garanton, në praktikë Këshilli Gjyqësor nuk është i organ gjyqësor i mëvetësishëm dhe i pavarur, ndërsa 19% gjyqtarëve për Këshillin mendojnë se ai është organ pjesërisht i pavarur nga se është i nënshtruar nga disa ndikime. Vetëm 22,20% mendojnë se KGJRM është organ krejtësisht i pavarur. Vetëm në dy pyetësore në këte pyetje nuk është dhënë përgjegje.

Një përqindje prej 52,4% mendojnë se Këshilli Gjyqësor në praktikë nuk e siguron dhe nuk e mbron pavarësinë dhe paanëshmërinë e pushtetit gjyqësor, ndërsa 19% mendojnë se kjo sigurohet pjesërisht. Vetëm një e katërta e gjyqtarëve të cilët kanë dhënë përgjegjet në pyetësorin mendojnë se KGJRM në praktikë plotësisht e garanton mëvetësinë e pushtetit gjyqësor, ndërsa në dy pyetësore kësaj pyetje nuk i janë përgjegjë.

Madje 32 gjyqtarë (apo 50,8%) mendojnë se KGJRM nuk është i pavarur dhe as që është në nivel profesional në ushtrimin e kompetencave të veta, d.m.th. punën e gjyqtarëve e ndjek dhe e vlerëson pa profesionalizëm, pa profesionalizëm vendos për përgjegjësinë disiplinore dhe për konstatimin e ushtrimit të funksionit të ndërgjegjshmëri e pa profesionalizëm, ndërsa 4 gjyqtarë mendojnë se edhe pse KGJRM vepron si i pavarur dhe pa ndikime të jashtme, prapëseprapë ky organ punon me njëanëshmëri dhe me joprofesionalizëm.

Nga ana tjetër, 20 gjyqtarë (31,75%) kanë qëndrim se KGJRM punon dhe vepron krejtësisht i pavarur, me objektivitet, me profesionalizëm dhe me drejtësi. Katër gjyqtarë që mendojnë ndryshe thonë se: ose nuk kanë njohuri të mjaftueshme për të formuar mendimin e tyre ose mendojnë se një pjesë e antarëve të KGJRM janë jokomtetentë për të vlerësuar profesionalizmin e gjyqtarëve, ndërsa një gjyqtar mendon se KGJRM vetëm pjesërisht është i pavarur, objektiv dhe i drejtë.

Gjithashtu, kemi edhe 32 përgjegje (50,80%) që mendojnë se zgjedhja e gjyqtarëve nga ana e Këshillit gjyqësor nuk është objektive, por është me njëanëshmëri, dhe se shumë rallë zgjidhen kandidatët më të kualifikuar; 17 (27%) mendojnë se zgjedhja është pjesërisht me objektivitet, jo gjithmonë kemi zgjedhje të kandidatëve më të kualifikuar, madje 77,80% e përgjegjeve të marra mendojnë se zgjedhja e gjyqtarëve nuk është plotësisht me objektivitet. Përkundër këtij qëndrimi, vetëm 14 përgjegje (22,20%) janë shprehur se KGJRM zgjedhjen e gjyqtarëve e bën me objektivitet dhe se gjithmonë i zgjedh kandidatët më të kualifikuar.

Pra, përgjegjet e gjyqtarëve nuk janë të favorshme lidhur me punën e KGJRM. Madje, 32 gjyqtarë (50,80%) mendojnë se mënyra e praktikimit të kriterëve të caktuara me ligj për zgjedhjen e gjyqtarëve nga ana e Këshillit Gjyqësor nuk është transparente, vetëm 13 (apo 20,60%) mendojnë se kriteret ligjore për zgjedhjen e gjyqtarëve nga ana e KGJRM praktikohen me transparencë të plotë.

Pjesa më e madhe e përgjegjeve të marra (47,60%) flasin se gjyqtarët janë në dijeni për zgjedhjen e gjyqtarëve që Këshilli Gjyqësor e zbatoi nën ndikimet e faktorëve të jashtëm apo nën presionin e trupave tjerë apo institucione dhe individë. Nga ana tjetër, 19 gjyqtarë (30,20%) nuk janë në dijeni për këte zgjedhje, ndërsa 20,60% nuk kanë mendim të tyre për këte pyetje. Një fletanketë fare nuk ka përgjegje në këte pyetje.

Më tej, nga përgjegjet e marra 40 mendojnë se buxheti gjyqësor në vijim dhe rrogat e pagesat e tashme të gjyqtarëve nuk janë siguri për pavarësinë dhe paanëshmërinë gjyqësore, për shkak se caktimin dhe zbatimin e finansave gjyqësore krejtësisht janë në varësi të pushteteve tjera, ndërsa mjetet nuk mjaftojnë për nevojat reale. Ndaj, 12 gjyqtarë (19% e përgjegjeve) mendojnë se buxhati dhe rrogat vetëm pjesërisht e garantojnë pavarësinë gjyqësore, ndërsa nga ana tjetër vetëm 10 gjyqtarë (15,90%) mendojnë se korniza ligjore dhe mjetet finasiare të ndara plotësisht e garantojnë pavarësinë dhe paanëshmërinë gjyqësore.

Për dallim nga pyetjet tjera, mund të konkludohet se lidhur me praninë e koruptimit ndër gjyqtarë, përgjegjet qenë relativisht të shumëllojshme, dhe si përgjegje më e shpeshtë (36,50%) e dhënë në pyetësorë është qëndrimi se sjellje koruptive ka, por që janë shumë të rralla dhe me përjashtime në gjyqësinë e Republikës së Maqedonisë. Këtij numri duhet bashkëngjitur edhe 14 përgjegje (22,20%) që thonë se në RM në gjyqësi ka koruptim, pa marrë parasysh se a bëhet fjalë për tendencë apo për raste me përjashtime të rralla, me çka përqindja e përgjegjegjeve mbi sjelljen koruptive në përgjithsi tregon 58,70% e përgjegjeve të pyetësorëve. Për kundër këtij numri, vetëm 15,70% mendojnë se gjyqtarët maqedonë janë plotësisht profesionistë dhe se nuk u nënshtrohen sjelljeve koruptive, ndërsa 25,40% e gjyqtarëve shprehen se nuk dijnë se a ka koruptim ndër radhët e gjyqtarëve ose kanë mendim ndryshe.

ANALIZA E PËRGJEGJEVE NË FLETËANKETAT TË PËRFAQSUESVE TË PUSHTETIT LIGJDHËNËS E EKZEKUTIV DHE E AVOKATËVE

Pyetësori për pavarësinë dhe paanëshmërinë gjyqësore dërguar përfaqësuesve të pushtetit ligjdhënës dhe ekzekutiv, si dhe Avokatit të Popullit dhe organeve tjera në përbërje të ministrive apo trupave të mëvetësishme, përmban 12 pyetje të grupuar në disa nëngrupe që kanë të bëjnë me kënaqësinë e përgjithshme mbi pavarësinë dhe paanëshmërinë gjyqësore, mandej për ndikimet e mundshme nga ana e pushteteve, mediumet dhe qytetarët, si dhe për pavarësinë finasiare të pushtetit gjyqësor nga dy pushtetet tjera dhe për ekzistencën e korruptimit në gjyqësi.

Gjithsejt 155 pyetësorët qenë dërguar në gjysmën e dytë të muajit dhjetor të v.2012. Si përfaqësues të pushtetit ligjdhënës pyetësore morrën koordinatorët e grupeve parlamentare në Kuvendin e RM, kryetari dhe zëvendës kryetari i Komitetit për marrëdhënje me bashkësit dhe Këshilli nacional i eurointegrimi, si dhe kryetarët dhe nënkryetarët e të gjitha

komisioneve kuvendore. Nga pushteti ekzekutiv pyetësorë u qenë dërguat zëvendësve të Kryetarit të qeverisë së RM, 15 ministrave dhe zëvendësve të tyre dhe ministrave pa portofol, si dhe një numri të madh drejtorësh të institucioneve dhe organeve të pavarura në kuadër të ministrive, por edhe Avokatit të Popullit në RM.

Njëkohësisht pyetësore u qenë dërguar edhe 30 avokatëve, kryesisht antarë të Komisionit për mbajtjen e të drejtave të njeriut dhe të Komisionit për marrëdhënjet me gjyqet organet e drejtësisë, si dhe avokatë në gjyqet ku pyetësorë u qenë dërguar edhe gjyqtarëve përkatës.

Nga pyetësorët që u qenë dërguar përfaqësuesve të pushteti ligdhënës dhe ekzekutiv, Avokatit të Popullit, organeve tjera në përbërje të ministrive dhe trupave të pavarura, si dhe një numri të caktuar avokatësh, IDNJ në pyetësorët morri gjithsej morri 25.

Ndër përgjegjet e marra interesante është të shënohet se pjesa më e madhe e përfaqësuesve të pushtetit ligdhënës që plotësuan pyetësorin, theksojnë se nuk kanë përvojë personale me gjyqin, ndërsa ata që kanë patur përvojë personale, atë e përshkruajnë si të pakënaqshme apo të keqe, me çka nuk kanë dhënë shpjegime plotësuese mbi qëndrimin e vet. Nga përgjegjet e marra prej pushtetit ekzekutiv dhe organeve tjera në përbërje të ministrive, mund të konstatohet se një numër i madh kanë patur përvojë personale të kënaqshme apo përvojë shumë të mirë në gjyq, ndërsa numri më i madh i avokatëve këte përvojë e përshkruajnë si shumë të mirë apo të kënaqshme.

Pjesa më e madhe e përfaqësuesve të pushtetit ligdhënës mendojnë se gjyqi është i varur apo pjesërisht i varur nga ndikimet tjera dhe se krejtësisht apo pjesërisht është i njëanshëm. Përkundër tyre, përfaqësuesit e pushtetit ekzekutiv dhe organeve dhe trupave tjera, pjesa më e madhe, mendojnë se gjyqi është krejtësisht apo pjesërisht i pavarur dhe krejtësisht apo pjesërisht i paanshëm. Kur është fjala te avokatët, konstatojmë se edhe ata në masë më të madhe mendojnë se gjyqi është i varur apo pjesërisht i varur nga ndikime tjera dhe i njëanshëm.

Rezultatet e pushtetit ligdhënës flasin se deputetët mendojnë se ndikimi nga strukturat e biznesit mbi veprimtarinë e gjyqit dhe/apo mbi vendimmarrjen, është pjesërisht apo me përjashtime, kurse nga rezultatet e përgjegjeve të përfaqësuesve të pushtetit ekzekutiv dhe të organeve dhe trupave tjera mund të vërehet tendenca e ekzistimit të besimit më të madh dhe i animit kah pavarësia dhe paanshmëria e pushtetit gjyqësor. Avokatët mendojnë se shesh herë ndodh përputhje në mes biznesit dhe pushtetit gjyqësor. Asnjëri nga avokatët nuk mendon se në asnjë rast të vetëm nuk ka patur ndikim nga strukturat e biznesit.

Përfaqësuesit e pushtetit ligdhënës, prej tyre numri më i madh i pjestarëve të partive politike të bllokut opozitar, si dhe avokatët, mendojnë se gjyqtarët shpesh u nënshtrohen ndikimeve dhe presioneve të jashtme, ndërsa pjesa më e madhe e përfaqësuesve të pushtetit ekzekutiv dhe organeve e trupave tjera, përsëri mendojnë se gjyqtarët vetëm me përjashtime të rralla bien nën ndikimin e jashtme, respektivisht se janë plotësisht të pavarur dhe të mëvetësishëm dhe se nuk bien nën ndikime të tilla.

Pjesa më e madhe e deputetëve, si dhe përfaqësuesit e pushtetit ekzekutiv dhe të organeve e trupave tjera, në përgjegjet e tyre shprehin se pjesërisht janë të kënaqur nga shkalla e profesionalitetit të gjyqtarëve, por perceptimi për pakënaqësinë mbi profesionalitetin e gjyqtarëve është i shprehur në përgjegjet e avokatëve.

Tek përgjegjet e kësaj pyetje është e qartë ndarja e qëndrimeve dhe mendimeve të shprehura prej deputetëve pushtetarë nga njëra anë, dhe deputetëve opozitarë, nga ana tjetër. Përderisa deputetët e strukturës në pushtet çfaqin mirëbesim të plotë apo të pjesërishtëm në sistemin gjyqësor të Republikës së Maqedonisë, deputetët e partive në opozitë çfaqin mosbesim të plotë në gjyqësinë apo besim të pjesshëm në sistemin gjyqësor, ku si arsye japin atë se gjyqet rregullisht aktgjykimet i marrin në dobi të atyreve që janë në pushtet;

madje mendojnë se vendimet janë të njëanshme dhe se nuk merren nga gjyqit, por janë me ujdj paraprake, për çka qenë përmendur të ashtuquajturit funksionerë "të privilegjuar", të cilët nuk janë të kapshëm për gjyqin, prandaj mirëbesimin në këtë sistem nuk mund të jetë i plotë. Përgjegjet e përfaqësuesve të pushtetit ekzekutiv dhe të organeve dhe trupave tjera vijnë nga drejtimi i kundërt, më saktë, pjesa më e madhe e tyre kanë besim të plotë apo të pjesërishëm në pushtetin gjyqësor. Për sa u takon avokatëve, ata kanë vetëm besim të pjesërishëm apo nuk kanë aspak besim në gjyqin. Mbase, si shkak i kësaj shkalle të ulët të besimit theksojnë se gjyqi është i njëanshëm, pa objektivitet, përfundimi i kontestit varet nga interesat e gjyqtarëve; gjyqet janë të njëanshëm sidomos në kontestet kur si palë është shteti apo ngajshëm.

Pjesa më e madhe e përgjegjeve nga Kuvendi i RM, si nga blloku opozitar, ashtu edhe nga koalicioni në pushtet, kanë shprehur qëndrimin se në gjyqësinë në RM, ka koruptim, i cili sipas disave manifestohet përmes vendimeve të cilat nuk bazohen në fakte ose janë në kundërshtim me ligjin, madje me mitmarrije, me ndihmë materiale farefisit, etj. Për dallim nga parlamentarët, pushtetet tjera, organet dhe trupat tjerë, mendojnë se rastet të tilla të koruptimit ekzistojnë, megjithëse janë të rralla dhe paraqesin përjashtime në gjyqësinë në Republikën e Maqedonisë. Shumica e avokatëve që kanë dërguar pyetësor të plotësuar mendojnë se në gjyqësinë në RM ka koruptim, i cili sipas disave prej tyre shpesh manifestohet përmes punës pa profesionalizëm dhe punës së pandërgjegjshme, vendimmarrjes me njëanëshmëri dhe pa objektivitet; vendimmarrjes nga prizma e interesit (politik apo interes tjetër), përmes ndikimit të strukturave farefisnore dhe të biznesit, etj.

Përfaqësuesit e pushtetit ligdhënës që janë përgjegjur në pyetësorin, në pjesën më të madhe mendojnë se korniza ligjore e brendshme pjesërisht siguron pavarësi dhe paanëshmëri gjyqësore, me ç'rast një pjesë sugjeron se në praktikë ligji nuk zbatohet krejtësisht, ndërsa të tjerët si kontestuese në aspektin e garantimit të pavarësisë e nxjerrin mënyrën dhe shumicën në zgjedhjen e gjyqtarëve. Por, me këte qëndrim nuk pajtohet shumica e përgjegjeve të ardhura nga pushteti ekzekutiv dhe nga organet dhe trupat tjera, të cilët mendojnë se korniza ligjore e brendshme siguron pavarësi gjyqësore të plotë, kurse një pjesë më e vogël mendon se ajo pjesërisht siguron pavarësi të pushtetit gjyqësor në RM.

Pjesa më e madhe e parlamentarëve të anketuar mendojnë se faktorë të jashtëm të caktuar ndikojnë në pavarësinë gjyqësore, në ç'rast si faktor kyç përmendin raportin në mes pushtetit ekzekutiv dhe atij gjyqësor, ndikime tjera politike, lidhjet farefisnore, e tj. Edhe te përfaqësuesit e pushteteve tjera që janë përgjegjë në këte pyetje, pjesa më e madhe mendojnë se faktorët e jashtëm ndikojnë apo pjesërisht ndikojnë në pavarësinë gjyqësore.

Pjesa më e madhe e përfaqësuesve të pushtetit ligdhënës janë të mendimit se në praktikë shpesh ndodhin ndërhyrje apo ndikime nga pushtetet tjera mbi veprimin dhe/apo vendimmarrjen e gjykatësit. Kur krahasojmë përgjegjet e pushteteve, përsëri shifet tendenca e njëjtë – pushteti ekzekutiv është më pak kritik (pjesa më e madhe) duke menduar se ndërhyrjet pjesërisht ekzistojnë dhe se paraqesin përjashtime. Tek avokatët shumica ka dhënë përgjegje se ka ndërhyrje apo ndikime nga instancat gjyqësore më të larta dhe nga pushtetet tjera në veprimtarinë e gjyqtarëve.

Avokatët rishtas qenë pyetur se, sipas mendimit të tyre, avokatët, të autorizuarit dhe/apo përfaqësuesit ligjorë, a ndikojnë në paanëshmërinë e të vepruarit dhe/apo vendimmarrjen e gjyqtarit, në ç'rast duket se sikur përgjegjja ishte me një dozë të madhe të autokritikës, përkatësisht shumica janë përgjegjur se ekzistojnë forma të caktuara dhe shkallë të ndikimit të avokatëve mbi proceset gjyqësore.

Shumica e deputetëve që janë përgjegjur në pyetësorin, mendojnë se buxheti gjyqësor në vazhdim dhe rrogat e tashme të gjyqtarëve vetëm pjesërisht ose aspak nuk e garantojnë pavarësinë dhe paanëshmërinë gjyqësore; mjetet finasiar pjesërisht i kënaqin nevojat reale

dhe se zbatimi i finasave gjyqësore krejtësisht varet nga pushtetet tjera. Pushtetit ekzekutiv dhe organet e trupat tjera mendojnë se buxheti gjyqësor i caktuar dhe korniza ligjore plotësisht apo pjesërisht e garanton pavarësinë gjyqësore.

Pjesa më e madhe e deputetëve mendojnë se disa qytetarë gëzojnë trajtim të veçantë dhe të privilegjuar nga ana e gjyqit dhe përparësi në kuptimin e zgjidhje të përsheptuar të kontesteve në favor të tyre. Këtë privilegj personat më me ndikim e gëzojnë falë fuqisë materiale të tyre, ndërsa ata të pushtetit nuk vijnë as në seancat e thirura. Për dallim nga përfaqësuesit e Kuvendit, ata të pushteteve dhe të organeve tjera, me përgjegjet e tyre janë më të larmishëm: pjesa më e madhe nuk kanë njohuri të tilla për qytetarët e privilegjuar; disa mendojnë se ka qytetarë të tillë, ndërsa dy të tjerë përgjigjen se të gjithë janë të barabartë para gjyqit. Përgjegjet e avokatëve gati të gjitha janë konfirmuese.

ANALIZA E PYETËSORËVE TË QYTETARËVE

Njëra nga metodologjitë e parapara për mënyrën e grumbullimit të informatave, në mes tjerash ishte edhe zhvillimi dhe anketimi i qytetarëve. Anketa në formën e pyetësorit ishte përgaditur nga ekipi projektues dhe përmbledh 9 pyetje të përshtatura për qytetarë që kanë patur përvojë me gjyqet. Anketa u zhvillua në 13 qytete, para 14 gjyqeve dhe u anketuan 274 qytetarë. Për zbatimin e saj qenë angazhuar persona anketues, të cilët anketën e kryen me qytetarë të gjyqeve themelore të caktuara sipas zonave të apelit, ashtu që nga zona e Apelacionit të Shkupit u caktuan Gjyqi themelor Shkupi 1 në Shkup, Gjyqi themelor Shkupi 2 në Shkup, Gjyqi themelor në Kumanovë dhe Gjyqi themelor nëVeles. Nga zona e Apelit të Gostivarit u caktuan Gjyqi themelor në Tetovë, Gjyqi themelor në Gostivar dhe Gjyqi themelor në Dibër. Nga zona e Apelit të Manastirit a caktuan Gjyqi themelor në Manastir, Gjyqi themelor në Prilep, Gjyqi themelor në Ohër dhe Gjyqi themelor në Strugë. Nga zona e Apelit të Shtipit u caktuan Gjyqi themelor në Shtip, Gjyqi themelor në Strumicë dhe Gjyqi themelor në Koçan.

Shumica e qytetarëve të anketuar janë përgjegjë se kanë përvojë personale me gjyqin, me çka shumica e tyre përvojën e vlerësojnë pozitive, më saktë – të kënaqshme, dhe pjesa më e vogël janë shprehur se përvoja e tyre me gjyqin themelor ka qenë e pakënaqshme apo e keqe. Madje , nga 13 qytete, në 10 prej tyre, në të cilët Instituti i të drejtat e njeriut anketoi qytetarët, pjesa më e madhe mendojnë se gjyqi është i varur nga ndikimet tjera. Në asnjë qytet nuk ka shumicë qytetarësh të cilët mendojnë se gjyqi plotësisht është i pavarur nga ndikimet tjera. Në 8 qyteti ku u bënë anketime, shumica e qytetarëve mendojnë se gjyqi është i njëanshëm dhe se udhëhiqet nga interesa të tjera, ndërsa në 6 qytete qytetarë në shumicë mendojnë se gjyqi pjesërisht është i respektuar nga popullata.

Sipas përgjegjeve të marra nga anketat, në 6 nga gjithsejt 13 qytete në të cilët u zhvilluan anketat, shumica e qytetarëve të anketuar mendojnë se shkalla e efikasitetit të gjyqit është e pakënaqshme, përkatësisht ekziston perceptimi se pjesa më e madhe e gjyqtarëve në gjyqin përkatës nuk janë efikas, kurse në 5 qytete tek qytetarët në parim ekziston kënaqësia, ndaj ata kanë mendim se gjyqtarët pjesërisht janë efikasë.

Pjesa më e madhe e qytetarëve janë pjesërisht të kënaqur me profesionalitetin në punën e gjyqtarëve – madje në 8 qytete mendojnë se gjyqtarët e gjyqeve themelore vendore janë profesionistë dhe të kualifikuar, edhe pse ka përjashtime për punë jo të kualitetshme.

Në të gjithë qytetet shumica e të anketuarve njëzëri mendojnë se në mesin e tyre ka bashkëqytetarë të cilët gëzojnë trajtim të veçantë e të privilegjuar prej gjyqit. Në të shumtën e qyteteve ku ka gjyqe themelore, të anketuarit mendojnë se gjykata vendore është plotësisht transparente dhe e hapët ndaj qytetarëve.

Gati shumica nga të gjithë 13 qytetet, në të cilët qytetarët qenë anketuar, mendojne se koruptimi në gjyqësinë e Republikës së Maqedonisë ekziston, megjithate pjesa e tyre më e madhe nuk përgjigjen se në ç'mënyrë ai manifestohet.

Gjendja materiale-finansiare e gjyqeve në Republikën Maqedonisë

KGJRM në raportin vjetor të punës së vet gjatë v. 2011 flet për një varg problemesh të pranishme për shkak të numrit jo të mjaftueshëm të kuadrit udhëheqës, profesionist dhe administrativo-teknik dhe të kuadrove profesioniste nga fusha e marrëdhënjëve me publikun, nga fusha e resurseve njerëzore, e publikimit të kontrollit të brendshëm financiar, e planifikimit strategjik etj. përkatësisht kuadro të cilët nuk janë drejtpërdrejt në mbështetje të funksionit të gjyqtarit, por që rrjedhat bashkëkohore të funksionimit të institucioneve e imponojnë si të nevojshme. Kjo, para së gjithash sipas KGJRM, për shkak të faktit se edhe në v.2011 vazhduan të zbatohen masat antikrizë të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë në pjesën e "ngrirjes" së gjithë punësimeve në sektorin publik në Republikën e Maqedonisë. Megjithate, çështja e gjendjes së kuadrit dukshëm u përmirësua pas nxjerrjes së vendimit të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë për punësimin e 140 nëpunësve gjyqësorë për kategorinë e nëpunësve gjyqësorë udhëheqës dhe profesionistë.¹⁶⁵

Përkundër KGJRM, GJSRM, duke i shqyrtuar raportet e punës së gjyqeve në Republikën e Maqedonisë për v.2011, në mes tjerash konkludon se "Si rezultat i tendencave pozitive të gjyqësisë maqedone, me pëpforcimin e kapaciteteve të institucioneve, **përmirësimin e kushteve të punës me kuadro, ambijente dhe materijale**, edukimin e kuadrove, si dhe praktikimin e risive të ligjeve procedurale, shkarkimin e gjyqit prej lëndëve përmarrimore dhe kundërvajtëse, përfundimisht në punën e gjyqeve në v. 2011 është arrijtur azhuret gati i plotë në zgjidhjen e lëndëve.¹⁶⁶

PAVARËSIA E GJYQËSISË NË MEDIUME

Karakteristikë e përgjithshme e raportit në mes gjyqësisë dhe medimeve është se pavarësia e tyre ka rëndësi fundamentale për të gëzuar dhe në kontinuitet për të ruajtur të drejtat demokratike. Gjyqësia luan rol qëndror në mbrojtjen dhe ruajtjen e pavarësisë së mjeteve të informimit. Mjetet e informimit janë ata që e projektojnë dhe shpesh herë e përforcojnë besimin në drejtësi transparente, në pavarësi dhe integritet gjyqësor për mes raportimeve të tyre. Detyrimi dhe e drejta për informim ngërthejnë të drejtën për të kritikuar çdo pjesë të mekanizmit gjyqësor jotransparent; të mënyrës së punës të gjyqeve, të aktgjyqimeve që i marrin gjyqtarët dhe të lëshimeve që vërehen.

Për qëllim të evointegrimit të Maqedonisë, pavarësia e gjyqësisë në mjetet e informimit është shumë prezente si *condition sine qua non*, përkatësisht si kusht për përparimin e mëtejshëm të Maqedonisë. Pikërisht pavarësia e gjyqësisë është fusha për të cilën nga Brukseli në kontinuitet na vijnë kritika, madje kjo është njëra nga pesë temat e dialogut për asociim, që ka nevojë për reforma urgjente.

Në përkeqësimin alarmant të situatës së mjeteve të informimit në Republikën e Maqedonisë, është një numër shumë i kufizuar zërash të pavarur ndër mjetet e informimit, të cilët janë aktivë dhe shprehin qëndrime të ndryshme, pa kufizim, më së shpeshti *on line*.¹⁶⁷ Raportohet për ngjarjet thejsh duke i transmetuar situatat faktike. Për çështjen e pavarësisë së gjyqeve janë vetëm disa gazetarë që e shqyrtojnë haptas dhe vetëm disa mjete informimi të shkruara dhe disa *on line*, pavarësinë gjyqësore e shofin me sy kritik dhe e kanë në qendër të vëmendjes.

165 Fq.11 – Raporti i punës së Këshillit Gjyqësor të Republikës së Maqedonisë për v.2011

166 Fq.2, Vlerësime dhe konkluda të Gjyqit Suprem të Republikës së Maqedonisë sipas raporteve të punës së gjyqeve në Republikën e Maqedonisë në v.2011, burimi: http://www.vsrn.mk/cms/FCKEditorUpload/File/Ocenki%20na%20VSRM%20ya%20rabotata%20ba%20sudovite_2011.pdf

167 Ibid

ANALIZA E PUNËS DHE ROLI I GJYQIT KUSHTETUES TË RM NË SHOQËRINË TONË

Gjyqi Kushtetues i Republikës së Maqedonisë është organ i Republikës i cili mbron kushtetutshmërinë dhe ligjshmërinë dhe mbron një pjesë të të drejtave dhe lirive të njeriut dhe qytetarit. Ai funksionin e vet e ushtron në kuadër të kompetencave të caktuara me nenin 110 të Kushtetutës së RM. Gjyqi Kushtetues i RM është organ i veçantë me pozitë, përbërje dhe kompetenca të caktuara me Kushtetutën e RM. Ai është i pavarur nga pushteti ligjdhënës dhe ekzekutiv; organizimi dhe funksionaliteti nuk i vjen nga pushtetet; dhe asqë është përgjegjës përpara tyre. Ai është i pavarur edhe nga gjyqet tjera në RM. Bazën e funksionalitetit të vet Gjyqi Kushtetues e merr tërësisht nga Kushtetuta dhe kjo pozitë i mundëson të jetë i pavarur nga pushtetet tjera, ndërsa kushtet për ushtrimin e funksionit të tij janë të mbrojtura prej ndryshimit nga ana e bartësve aktualë të pushteteve politike për t'ua përshtatë interesave të tyre.

Sistemi i faktorëve dhe garancive formale të cilët e sigurojnë pavarësinë e Gjyqit Kushtetues të Republikës së Maqedonisë është i mjaftueshëm dhe është në pajtim me standardet e Komisionit të Venecias. Ajo që në praktikë është treguar shumë e rëndësishme gjatë sigurimit të pavarësisë së tillë, është fakti se të gjithë çështjet lidhur me Gjyqin Kushtetues janë të rregulluara me Kushtetutën e RM dhe me Aktin e Gjyqit, pa lënë mundësi që ato është t'i rregullojë me ligj Parlamenti.

Nga ana tjetër, pavarësia financiare e Gjyqit Kushtetues është e rrezikuar, ndaj kërkon ndërmarrjen e masave dhe të reagohej me urgjencë më qëllim të sigurimit të mbështetjes për pavarësinë individuale të gjyqtarëve përmes stabilitetit financiar në raport me kushtet e punës së Gjyqit.

Instituti i të drejtave të njeriut dërgoi 15 pyetësorë për pavarësinë dhe mëvetësinë e Gjyqit kushtetues të Republikës së Maqedonisë, më saktë 9 pyetësorë të gjithë gjyqtarëve të Gjyqit kushtetues dhe 6 ish gjyqtarëve kushtetues. Nga ata na janë kthyer me përgjegje vetëm dy pyetësorë, që paraqet 12% e numrit të përgjithshëm të pyetësorëve të dërguar.

Pozita e Gjyqit kushtetues është e ndërlikuar kur disa vendime të caktuara nuk i përfaqësojnë dëshirat dhe interesat e bartësve të pushtetit ligjdhënës dhe ekzekutiv, si dhe të partive politike. Rezultatet e anketave tregojnë se gjyqtarët kushtetues ballafaqohen me mosrespektim të vendimeve të tyre, me presione dhe ndikime të nxitura para së gjithash nga Qeveria, nga deputetët dhe nga partitë politike. Kjo shkakton kanosje për pavarësinë e Gjyqit kushtetues, mos respekt ndaj Gjyqit si institucion dhe nënvlerësim të rolit të tij fundamental si rojë e Kushtetutës në Republikën e Maqedonisë.

Duke i analizuar të dhënat e viteve 2011 dhe 2012, mund të vërehet ulje e numrit të lëndëve të regjistruara në v.2012, që kap shifrën 205, për dallim nga v. 2011 kur numri ky numër ishte 236. Nëse analizohen raportet e viteve të kaluara të Gjyqit kushtetues do të vërehet se në v. 2010 numri i lëndëve të reja të regjistruara ka qenë 230, e në v.2009 ky numër ka qenë më i madh – 290 regjistrime. Gjithashtu mund të konstatohet zvogëlimi i numrit të iniciativave për vlerësimin e pajtueshmërisë së ligjeve me Kushtetutën në v. 2012 kur ky numër ka qenë 103, në raport me v. 2011 kur janë regjistruar 143 iniciativa të tilla. Gjatë v. 2012 dhe 21011 Gjyqi nuk ka regjistruar për të zgjidhur lëndë të karakterit konflikt kompetencash.

Kompetencë e veçantë e Gjyqit kushtetues është ajo e dhënë në nenin 110 alinea 3 e Kushtetutës, sipas së cilës Gjyqi është kompetent të mbrojë liritë dhe të drejtat e njeriut dhe të qytetarit që kanë të bëjnë me:

- Lirinë e bindjes, ndërgjegjes, mendimit dhe shprehjes publike të mendimit,
- Bashkimin dhe veprimin politik, dhe
- Ndalimi i diskriminimit të qytetarëve në bazë të përkatësisë gjinore, racore, fetare, kombëtare, sociale dhe politike.

Kjo dispozitë ndërlidhet me nenin 50 alinea 1 të Kushtetutës, ku thuhet se “secili qytetar në procedurë të bazuar në parimet e vendosjes me përparësi dhe urgjencë, mund t’u drejtohet gjyqeve dhe Gjyqit kushtetues për të mbrojtur liritë dhe të drejtat të caktuara me Kushtetutën e RM.

Nga përmbajtja e nenit 110 alinea 3 kuptohet se Kushtetuta e RM ofron mbrojtje vetëm të 3 nga gjithsejt 24 lirive dhe të drejtave themelore civile e politike, dhe nuk përcakton mbrojtje të asnjërës nga 17 të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore. Kjo kontribuon për propozime dhe diskutime të shpeshta për ndryshim të Kushtetutës për t’i zgjeruar kompetenca e Gjyqit kushtetues në drejtim të mbrojtjes së drejtpërdrejtë edhe të të drejtave dhe lirive tjera.¹⁶⁸

Duke i analizuar akt-gjykimet e gjyqit mbi kërkesat për mbrojtjen e lirive dhe të drejtave, mund të konkludohet se gjyqtarët nuk janë të angazhuar aq sa duhet dhe në mënyrë adekuate në implementimin dhe komentimin e KEDNJ, dhe ngjajshëm me atë – edhe me praktikën e GJEDNJ, edhe pse Republika e Maqedonisë e ka ratifikuar KEDNJ qysh në v.1997 ndaj ajo është pjesë e rendit juridik të saj. Në këtë drejtim, në të ardhmen do të jetë i nevojshme involvim më i madh i gjyqtarëve për zbatimin e instrumenteve të lartpërmendura. Për këtë arsye është e nevojshme t’i kushtohet vëmendje më e madhe trajnimit të gjyqtarëve në këtë fushë, duke i shfrytëzuar të gjitha mekanizmat nacional dhe ndërkombëtar.

KONKLUZA DHE REKOMANDIME

KONKLUZA

1. Analiza që doli nga realizimi i projektit Pavarësia e gjyqësore – perceptimi, vështirësitë dhe shqetësime sublimon shumë arsye për një shqetsim serioz ndaj pavarësisë dhe paanshmërisë gjyqësore në Republikën e Maqedonisë;
2. Numri i përgjegjeve në pyetësorët, komentaret rreth tyre, si dhe ca njohuri të caktuara mbi sjelljen e kryetarëve të gjyqeve, të cilët kanë shfrytëzuar mënyra të ndryshme për të bërë të pamundur për t’u përgjigjur në pyetësorët, tregon shqetsimin se sa është vënë në pikëpyetje pavarësia dhe paanshmëria e gjyqtarëve për të drejtën e tij të shprehjes së lirë;
3. Kushtetuta, ligjet dhe aktet nënligjore si rregullativë juridike-kombëtare të nxjerra në procedurë legale, rregullojnë dhe garantojnë pavarësinë dhe paanshmërinë gjyqësore, që në pjesëm më të madhe janë në pajtim me standardet ndërkombëtare;
4. Parimet dhe standardet përgjithsisht të pranuarra e që kanë të bëjnë me pavarësinë, mëvetësinë dhe paanshmërinë gjyqësore dhe të gjyqtarëve, pjesërisht janë të përfshirë në aktet juridike për zgjedhjen, për vlerësimin e punës, për avansimin dhe shkarkimin e gjyqtarëve, por mbetet kontestuese respektimi dhe zbatimi i tyre; në praktikë gjithnjë e më tepër është i pranishëm zbatimi selektiv i tyre;

168 Arsov Jordan, “Roli i Gjyqit kushtetues të Republikën së Maqedonisë në mbrojtjen e të drejtave dhe lirive të njeriut dhe qytetarit të shkelura me akt apo veprim individual”, Praven dialog nr.3: Instituti i të drejtave të njeriut, Shkup, 2011. Gjithashtu shif: Karakamisheva Tanja – Analizë për nevojën e parashikimit të ankesës (padiisë) kushtetuese në RM, Shkup, v.2008

5. Pjesa më e madhe e gjyqtarëve të anketuar mendojnë se ekzistojnë dobësi dhe mangësi në dispozitat juridike të brendshme të kësaj fushe;
6. Në raportet e shumta të organizatave dhe trupave ndërkombëtare (Stejt Departmenti i SHBA, Komitetit për eliminimin e diskriminimit racor-KEDR, Komiteti për të drejtat e njeriut-KDNJ, Komisioni evropian, Kuvendi i Parlamentit të Këshillit të Evropës, OSBE e tj., të cilët e vlerësojnë gjendjen në gjyqësinë e Republikës së Maqedonisë) kritikën për pavarësinë e gjyqësisë maqedone viteve të fundit janë bërë të shpeshta, më të forta e më të hapura. Në raportet konstatohen presione politike ndaj punës së gjyqtarëve dhe ndaj punës së Këshillit gjyqësor të Republikës së Maqedonisë (KGJRM);
7. Hulumtimi tregoi se gjyqtarët mendojnë se nuk janë të njohur sa duhet me standardet dhe instrumentet ndërkombëtare mbi pavarësinë dhe paanshmërinë e gjyqësisë. Një pjesë e gjyqtarëve madje nuk e bëjnë dallimin në mes këtyre dy koncepteve;
8. Numri më i madh i gjyqtarëve mendojnë se qytetarët gjyqësinë në Maqedoni e shohin si plotësisht të varur dhe të nënshtrueshme nga presionet;
9. Gjyqtarët nuk janë mjaft këmbëngulës e të qëndrueshëm në përcaktimin e paanshmërisë gjatë veprimit dhe vendimmarrjes¹⁶⁹;
10. Numri më i madh i gjyqtarëve të cilët kanë dërguar përgjegjet e tyre (rreth 52,4%) mendojnë se mediumet ndikojnë apo mund të ndikojnë mbi paanshmërinë gjyqësore, madje edhe mund ta prejudiojnë sjelljen dhe vendimmarrjen e gjyqit;
11. Numri më i madh i gjyqtarëve të anketuar mendojnë se KGJRM nuk është organ i pavarur dhe nuk e garanton dhe siguron mëvetësinë dhe pavarësinë e pushtetit gjyqësor, dhe se vlerësimi i punës së gjyqtarëve bëhet në mënyrë selektive, për shkak se zgjedhjen, avansimin dhe shkarkimin e gjyqtarëve e bën nën ndikimin e fuqishëm të pushtetit ekzekutiv dhe partive politike;
12. Gjyqtarët kanë njohuri se zgjedhja, avansimi dhe shkarkimi i gjyqtarëve nga ana e KGJRM bëhet nën ndikim dhe presion të trupave tjera apo institucioneve e individëve, të cilët nuk janë pjesë e profesionit të gjyqësisë;
13. Te qytetarët ekziston shkallë e lartë e mosbesimit ndaj institucioneve gjyqësore dhe ndaj mekanizmave të sistemit juridik;
14. Ekzistojnë vlerësime diametralisht të kundërta për situatat e mjeteve buxhetore për zhvillim dhe ecuri normale të punës së gjyqeve dhe për kushtet materiale-kuadroviqe. Shumica e gjyqeve në raportet e tyre konfirmojnë se mjetet buxhetore janë të pamjaftueshme për zhvillim dhe ecuri normale të punës dhe të kushteve materiale-kuadroviqe të pamjaftueshme. Gjyqtarët e anketuar e konfirmojnë qëndrimin e mësipërm duke menduar se buxheti gjyqësor i dhënë në vijim dhe rrogat dhe pagesat e tashme të gjyqtarëve, nuk e garantojnë pavarësinë dhe paanshmërinë gjyqësore, sepse caktimi dhe zbatimi i buxhetit gjyqësor krejtësisht varen nga dy pushtetet tjerë, ndërsa mjetet nuk i kënaqin nevojat reale. GJSRM në raportin vjetor të tij për v. 2011 nga ana tjetër ka konkluduar se është bërë përmirësim i kushteve kuadroviqe, mjedisore dhe materiale për punën e gjyqtarëve;
15. Kategoria “jurist i dalluar”, si kriter për zgjedhje të antarit të KGJRM nga ana Kuvendit të Republikës së Maqedonisë me propozim të kryetarit të Republikës së Maqedonisë

¹⁶⁹ Informata më të detajuara janë dhënë në pjesën VII-analiza e pyetësorëve të marrë nga anketat e Analizës së pavarësisë së gjyqësisë në RM-perceptimi, vështirësitë dhe shqetsimet.

dhe të Kuvendit të Republikës së Maqedonisë, nuk është përcaktuar si mjaft e qartë, ndaj lejon interpretim joadekuat, sidomos në pjesën e përvojës së punës – stazhi i kryer në veprimtari përkatëse. Si kriter për zgjedhjen e antarëve të jashtëm si jurist i dalluar dhe avokat, gjithsesi duhet të përcaktohen vitet e stazhit të kryer në detyra pune, siç është edhe për antarët e KGJRM që zgjidhen nga radhët e gjyqtarëve, aq më shumë ngase ata bëjnë vlersimin e kryerjes së funksionit të gjyqtarit në mënyrë joprofesionale e me pandërgjegjshmëri. Ligji i këshillit gjyqësor zbatohet pa konsekuencë, andaj si rezultat i kësaj vite më parë si dhe në përbërjen e fundit të KGJRM, si anëtar i jashtëm nuk është zgjedhur profesor nga fusha e së drejtës;

16. Kushti, që anëtari i KGJRM nga radhët e gjyqtarëve të ketë më së paku pesë vjet përvojë gjyqtari, jep mundësinë për t'u zgjedhur gjyqtarë që nuk kanë përvojë dhe njohuri të mjaftueshme nga materia juridike, si në aspektin juridik-material, ashtu edhe në atë procedural. Kjo, sidomos kur ata duhet të vlerësojnë joprofessionalitetin dhe pandërgjegjshmërinë në punën e gjyqtarëve dhe pasojat që dalin nga ai vlersim. Andaj, për të ushtruar këtë funksion duhet përvojë pune më e gjatë, për shkak se përvoja e rrit besimin për vlerësim të pavarur. Kjo, edhe aq më shumë nga shkak se gjyqtari i një gjyqi të rangut më të ulët bën vlersimin e punës së gjyqtarit të rangut më të lartë;
17. Mandati i antarëve të zgjedhur në KGJRM që zgjat gjashtë vjet me të drejtë në rizgjedhje edhe për një mandat, në praktikë u tregua si zgjedhje jo e përshtatshme në aspektin e sigurimit të pavarësisë dhe paanshmërisë së punës të KGJRM. Nga ana tjetër, çështje e zgjedhjes së gjyqtarit në gjyq më të lartë, dhe i cili nga radhët e gjyqtarëve është antar i KGJRM, e hapi çështjen e konfliktit të interesit – zgjedhjen e bën organi në të cilin vetë kandidati është anëtar ndërsa zgjedhja bëhet gjatë mandatit të anëtarit në fjalë;
18. Zgjedhja për gjyqtarë në gjyqet themelore nuk është kryer në pajtim me detyrimin ligjor në fuqi që më së paku 50% e gjyqtarëve themelorë të janë zgjedhur nga mesi i kandidatëve të cilët e kanë kryer trajnimin në Akademinë e gjyqtarëve dhe prokurorëve;
19. Në kontinuitet prolongohet zbatimi i dispozitës ligjore në bazë të së cilës gjyqtari themelor pa përjashtim duhet të zgjidhen nga radhët e kandidatëve që kanë kryer trajnimin në Akademinë e gjyqtarëve dhe prokurorëve, e cila dispozitë është aprovuar qysh në v. 2010. Për këtë, KGJRM publikon shpallje për zgjedhje gjyqtarësh më dt.31.12.2012, që të “kapë” kushtet e ligjit të vjetër. Kjo në qarqet profesioniste vlersohet si tentativë për anashkalim të zbatimit të dispozitave që hynë në fuqi më dt.01.01.2013, me qëllim për t'u bërë e mundur që për gjyqtarë të zgjidhen sa më shumë kandidatë që nuk janë nga radhët e kandidatëve nga Akademia.
20. Anëtarësimi dhe votimi i kryetarit të GJSRM në seancat e zgjedhjeve dhe shkarkimeve të gjyqtarëve nuk mund të heshtet, ngase mund të ndikojë ndjejshëm në procedurën e zgjedhjes dhe shkarkimit, aq më tepër sepse GJSRM, në krye të të cilit është vetë ai, vendos për ankesat mbi zgjedhjet dhe shkarkimet e gjyqtarëve nga KGJRM;
21. Pushteti ekzekutiv dhe ai ligjdhënës nuk e respektojnë rolin dhe pavarësinë e Gjyqit kushtetues në Republikën e Maqedonisë dhe jo plotësisht i respektojnë dhe zbatojnë vendimet e Gjyqit kushtetues, gjë që nuk është në pajtim me parimet e sundimit të së drejtës, të ndarjes së pushtetit, dhe me asnjë dispozitë ndërkombëtare e nacionale;
22. Ekzistojnë faktorë të jashtëm të cilët ndikojnë në pavarësinë dhe paanshmërinë në punën e Gjyqit kushtetues. Ata ndikime në të shumtën e rasteve vijnë nga Qeveria, nga pushteti ligjdhënës dhe nga partit politike që janë në pozitë, e që shprehen për mes presioneve dhe friksimeve dhe kritikave publike ndaj vendimeve, si dhe përmes përpjekjeve për ndikime në lëndë konkrete;

23. Mungesa e resurseve financiare dhe kadrovike ndikon negativisht në pavarësinë dhe mëvetësinë e Gjyqit kushtetues;
24. Prej monitorimit të mjeteve të informimit përmes raporteve të tyre lidhur me pavarësinë gjyqësore në Republikën e Maqedonisë, konfirmohet se ka një numër i vogël gazetarësh që kanë njohuri për problematikën juridike-gjyqësore, të cilët në këte temë raportojnë sidomos me vështrim kritik. Në shkrimet kushtuar gjyqësisë gjatë periudhës së monitorimit, mund të vërehen të prezentuar shembuj nepotizmi dhe ndikimi politik gjatë zgjedhjes dhe avansimit të gjyqtarëve;
25. Nuk është i vogël as numri i ankesave në Gjyqin evropian të të drejtave të njeriut që atij ia kanë drejtuar gjyqtarë (themelorë, apeli dhe kushtetues) për shkak të pakënaqësisë nga vendimi për shkarkimin e tyre, në të cilat si bazë për shkarkim ka qenë edhe ndikimi ndaj pavarësisë dhe paanshmërisë gjatë punës së tyre.

REKOMANDIME

1. Standardet ndërkombëtare dhe nacionale që kanë të bëjnë me pavarësinë dhe paanshmërinë gjyqësore plotësisht të zbatohen në praktikë;
2. Gjatë ushtrimit të funksionit të gjyqtarit është e nevojshme pëjmarrje më e madhe e gjyqtarëve në njohjen dhe implementimin e standardeve ndërkombëtare dhe nacionale që kanë të bëjnë me pavarësinë dhe paanshmërinë, duke e përfshirë edhe Konventën evropiane të të drejtave të njeriut dhe praktikën e Gjyqit evropian të të drejtave të njeriut. Ndërmarrja e aktiviteteve për të mundësuar aplikimin në praktikë të disa instituteve dhe mekanizma të caktuara për mbrojtje më të madhe të të drejtave të njeriut (zgjerimin e mundësisë për vënjen e institutit padi kushtetuese, zbatimin adekuat të Ligjit mbi marrëdhënjet e detyrimeve që të mbrohen të drejtat personale, në të cilat përfshihen edhe të drejtat nga KEDNJ përmes padisë para gjyqeve të rregullta);
3. Me ligj të parashifen instrumente dhe mekanizma që të mundësojnë konstatimin e përgjegjësisë së caktuar të antarëve të KGJRM për punën e tyre;
4. Zbatimin e plotë të kriterëve ekzistues të cilët mundësojnë kualitet gjatë zgjedhjes dhe avansimit të gjyqtarëve dhe vënja e kriteriumeve plotësues për realizimin e synimeve të pavarësisë dhe paanshmërisë gjyqësore;
5. Shqyrtimin e mundësisë së deprofesionalizimit të funksionit antar i KGJRM dhe kufizimin e mandatit vetëm në një zgjedhje. Zbatimin me kosekuencë të Ligjit mbi Këshillin gjyqësor në pjesën e zgjedhjes së antarëve të KGJRM, sidomos për profesorët univerzitarë të së drejtës dhe definimi i kategorisë “jurist i dalluar” me kriteriume matëse;
6. Për zgjedhjen e antarëve të jashtëm të KGJRM nga radhët e juristëve të dalluar dhe avokatë, është e nevojshme të parashifen vite stazhi të caktuar për detyrat në punën paraprake të tyre;
7. Rritja e transparencës për punë e KGJRM edhe përmes mekanizmave tjera, ngase transparenca ekzistuese u tregua si e pamjaftueshme, dhe krejt kjo me qëllim të minimizimit të mendimit se ai punon nën ndikime dhe presione të caktuara;
8. Sigurimin e resurseve financiare të mjaftueshme dhe mekanizmave tjerë për realizimin e pavarësisë dhe paanshmërisë gjatë ushtrimit të funksionit të gjyqtarit;

9. Të shqyrtohet mundësia për vënje të mjetit juridik efikas për vlerësimin e varshmërisë dhe njëanshmërisë (padi kushtetuese ose mjet juridik tjetër) gjatë zgjedhjes së gjyqtarëve dhe kundër vendimit të GJSRM pas ankesës në vendimin e KGJRM për shkarkimin apo shqiptimin e masës disiplinore, krejt kjo me qëllim të parandalimit të mundësisë së ndikimit të kryetarit të GJSRM, i cili në këto baza merr pjesë në punën e KGJRM;
10. Rritja e viteve të shtazhit të nevojshëm për kandidatët për gjyqtarë në Gjqin administrativ dhe Gjqin administrativ të lartë, për në Gjqin e apelit dhe Gjqin suprem të Republikës së Maqedonisë, kjo për të siguruar profesionalizëm më të madh, dhe njëherit për të siguruar pavarësi dhe panshmëri në ushtrimin e funksionit të gjyqtarit;
11. Shiquar nga ajo se nuk është e qartë se pse është hequr mundësia që seanca e përgjithshme e GJSRM të jep mendimi për kandidatët për gjyqtarë, IDNJ propozon që e njëjta të rishikohet dhe të merret parashysh rrethana se GJSRM në punën e vet i shqyrton raportet e të gjithë gjyqeve të instancave më të ulta, ndaj nga kjo situatë ai mund të krijojë mendim meritore nga këto bazave relevante lidhur me kualitetin e kandidatëve që vijnë nga ata gjyqe. Në këtë mënyrë KGJRM do të ketë mundësi të disponojë me më shumë instrumente për vlerësimin e kandidatëve për gjyqtarë;
12. Të pushojnë çfardo qofshin ndikimet dhe presionet, nga cili do person apo organ në punën e Gjqit kushtetues të RM, ndaj gjyqeve të rregullta në RM dhe ndaj KGJRM, prandaj, për t'u arrijtur ky sinim, të sigurohen mekanizma ligjor përkatës me të cilat të parashifet përgjegjësi edhe për personat dhe organet të cilët e kanë pamundësuar pavarësinë dhe paanshmërinë e këtyre institucioneve.

ПРИЛОЗИ

Прилог 1 – Прашалник доставен до судии

ПРОЕКТ: **НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – ПЕРЦЕПЦИЈА, ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ**

_____ (име и презиме – незадолжително)

Ве молиме да заокружите – судија во:

- а) Основен суд б) Апелеационен суд г) Управен суд д) Виши управен суд
в) Врховен суд

ПРАШАЛНИК – НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Реден број	Прашање
1	<p>Дали сте запознаени со меѓународните стандарди и инструменти за независност и непристрасност на судството? (заокружете)</p> <p>А. Да, целосно сум запознаен/а; Б. Само делумно сум запознаен/а; В. Не, не ми се познати, меѓутоа сметам дека треба дополнително да бидам запознаен/а; Г. Не, не ми се познати и немам потреба дополнително да бидам запознаен/а.</p> <p><u>Коментар:</u> _____</p>
2	<p>Дали домашната законска рамка обезбедува и гарантира целосна независност и непристрасност на судството? (заокружете)</p> <p>А. Да, целосно; Б. Обезбедува делумно независно и непристрасно судство; <u>Коментар:</u> _____ В. Не, потребно е подобрување на законската рамка; <u>Коментар:</u> _____ Г. Не знам и/или немам мислење.</p>

3	<p>Дали правите разлика помеѓу независност и непристрасност на судството? (заокружете)</p> <p>А. Да, тоа се два различни концепти кои меѓусебно се дополнуваат;</p> <p>Б. Не, тоа се два исти концепти;</p> <p>В. Не знам и/или немам мислење;</p> <p>Доколку правите разлика, истата ја гледате како:</p> <p>А. Независноста е тесно поврзана со постапувањето и одлучувањето на судијата, а непристрасноста се обезбедува преку објективност при изборот на судијата и неговиот мандат;</p> <p>Б. Независноста е тесно поврзана со изборот и мандатот на судиите, а непристрасноста најчесто се поврзува со судиското постапување и одлучување;</p> <p>В. Независноста се мери преку директните влијанија врз судиското одлучување, а непристрасноста се согледува преку директните влијанија при спроведувањето на избор на судии;</p> <p>Г. Друго;</p> <p>Д. Немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
4	<p>Што мислите, како граѓаните ја гледаат судската власт? - генерална перцепција на граѓаните (заокружете)</p> <p>А. Целосно независна и непристрасна;</p> <p>Б. Делумно независна и непристрасна;</p> <p>В. Делумно зависна од други влијанија и пристрасна;</p> <p>Г. Целосно зависна од други влијанија и пристрасна;</p> <p>Д. Немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
5	<p>Дали сметате дека другите тела, институции и органи ја почитуваат независноста на судството? (заокружете)</p> <p>А. Да, во целост ја почитуваат;</p> <p>Б. Делумно ја почитуваат, а непочитувањето е исклучок;</p> <p>В. Не, само декларативно ја почитуваат, а не и во пракса;</p> <p>Г. Немам мислење;</p> <p>Д. Имам друго мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>

6	<p>Дали сметате дека медиумите (пишани и електронски) влијаат врз судската непристрасност и го прејудуваат судското постапување и одлучување? <i>(заокружете)</i></p> <p>А. Да. Како? _____</p> <p>Б. Делумно. Коментар: _____</p> <p>В. Не, медиумите не можат да влијаат на судската независност и непристрасност;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
7	<p>Дали Вие лично сте се соочиле со притисок или обид за влијание при судиско постапување и/или одлучување по Ваш предмет или по предмет на друг судија? <i>(заокружете едно или повеќе)</i></p> <p>А. Да, имав директен притисок при постапувањето и/или одлучувањето по мој предмет;</p> <p>Од кого? <i>(на пр. учесник во постапката, претставник на друга власт, претставник на судската власт, претставник на бизнис структурите и сл.)</i> _____</p> <p>На кој начин беше извршен притисокот? _____</p> <p>Б. Да, имаше индиректен обид за влијание при постапувањето и/или одлучувањето по мој предмет;</p> <p>Од кого _____</p> <p>На кој начин: _____</p> <p>В. Да, имав притисок да извршам влијание во предмет по кој постапува и одлучува друг судија;</p> <p>Од кого: _____</p> <p>На кој начин: _____</p> <p>В. Не, не сум се соочил со притисок ниту обид за влијание при постапувањето и одлучувањето по мој предмет;</p> <p>Г. Не, не сум се соочил со притисок во форма на барање да извршам влијание во предмет по кој постапува и одлучува друг судија.</p> <p>Д. Друго: _____</p> <p>Ѓ. Немам мислење.</p>
8	<p>Дали, според Вашето мислење и Вашите сознанија, постои вмешување или влијание на другите власти во судиското постапување и/или одлучување? <i>(заокружете)</i></p> <p>А. Да, често постои влијание и вмешување од другите власти;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание од другите власти врз судиското постапување и/или одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од другите власти;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>

9	<p>Дали, според Вашето мислење или сознанија, бизнис структурите влијаат врз судиското постапување и/или одлучување? (заокружете)</p> <p>А. Да, често постои вмешување од бизнис структурите;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание од бизнис структурите врз судиското одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од бизнис структурите;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
10	<p>Дали, според Вас, постои притисок и влијание врз судиското постапување и/или одлучување од претседател на совет, суд и од повисоките судски инстанции?</p> <p>А. Да, често постои вакво влијание и притисок;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание врз судиското одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои вавок притисок и влијание;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
11	<p>Дали, според Вас, судиите во Република Македонија се непристрасни и судат исклучиво врз основа на факти и во согласност со правото? (заокружете)</p> <p>А. Да, судството ги решава предметите непристрасно;</p> <p>Б. Делумно, судиите се воглавном непристрасни, освен во ретки исклучоци кога потпаѓаат под влијанија;</p> <p>В. Ретко, судиите се пристрасни при одлучувањето во значителен дел од предметите;</p> <p>Г. Не, судиите се воглавном пристрасни и одлучуваат под надворешни влијанија и за други интереси;</p> <p>Д. Не знам;</p> <p>Ѓ. Имам друго мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
12	<p>Дали, според Вашето мислење, Судскиот совет е самостоен и независен орган на судството? (заокружете)</p> <p>А. Да, во целост е независен орган бидејќи правната рамка тоа му го овозможува;</p> <p>Б. Делумно е независен орган бидејќи е подложен на одредени влијанија;</p> <p>В. Не, сметам дека иако правната рамка тоа го гарантира, во пракса Судскиот совет не е самостоен и независен орган на судството.</p> <p>Коментар: _____</p>

13	<p>Дали според Вас Судскиот совет ја обезбедува и гарантира самостојноста и независноста на судската власт? (заокружете)</p> <p>А. Да. Во пракса целосно ја гарантира самостојноста на судската власт;</p> <p>Б. Делумно. Во пракса не секогаш ја гарантира и обезбедува независноста и самостојноста на судската власт;</p> <p>В. Не. Во пракса ретко ја гарантира судската независност и самостојност;</p> <p>Г. Не знам;</p> <p>Д. Имам друго мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
14	<p>Дали, според Вас, надлежноста на Судскиот совет да ја следи и оценува работата на судиите, да одлучува за дисциплинска одговорност на судиите, како и да утврдува нестручно и несовесно вршење на судиската функција, овој Совет ја извршува: (заокружете)</p> <p>А. Целосно независно, објективно, професионално и правично;</p> <p>Б. Независно, без надворешни влијанија, меѓутоа непрофесионално;</p> <p>В. Независно, без надворешни влијанија, меѓутоа пристрасно и непрофесионално;</p> <p>Г. Не е независен, ниту професионален при спроведувањето на овие надлежности;</p> <p>Д. Имам друго мислење – појаснете: _____</p> <p>Ѓ. Немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
15	<p>Дали изборот на судии од страна на Судскиот совет е: (заокружете)</p> <p>А. Целосно објективен, се избираат најквалитетните кандидати и се спроведува согласно законот;</p> <p>Б. Делумно објективен, не секогаш се избираат најквалитетните кандидати;</p> <p>В. Не е објективен, туку е пристрасен, а многу ретко се избираат најквалитетните кандидати;</p> <p>Г. Имам друго мислење – појаснете: _____</p> <p>Д. Немам мислење.</p>

16	<p>Дали е транспарентен начинот на примена на законски утврдените критериуми за избор на судии од страна на Судскиот совет? <i>(заокружете)</i></p> <p>А. Да, целосно е транспарентен; Б. Делумно е транспарентен; В. Не е транспарентен; Г. Не знам; Д. Имам друго мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
17	<p>Дали имате сознанија за избор на судии спроведен од Судскиот совет под влијание на надворешни фактори или под притисок од други тела или институции и поединци? <i>(заокружете)</i></p> <p>А. Да, имам такви сознанија; Б. Не, немам такви сознанија; В. Немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
18	<p>Дали, според Вашето мислење, тековно поставениот судски буџет и сегашните судиски плати и надоместоци ја гарантираат судската независност и непристрасноста? <i>(заокружете)</i></p> <p>А. Да, законската рамка и одобрените финансиски средства во целост ја гарантираат независноста и непристрасноста; Б. Делумно, бидејќи судскиот буџетски совет самостојно врши распределба на финансиски средства, меѓутоа тие делумно ги задоволуваат реалните потреби; В. Не, бидејќи утврдувањето и извршувањето на судските финансии во целосно зависат од другите власти, а средствата не ги задоволуваат реалните потреби; Г. Не знам – немам мислење;</p> <p>Коментар: _____</p>
19	<p>Дали, според Вас, постои корупција во судството во Република Македонија? <i>(заокружете)</i></p> <p>А. Да, постои. На кој начин се манифестира? _____ Б. Таквите случаи на коруптивно однесување постојат, меѓутоа се реткост и исклучок во судството во Република Македонија; В. Не, судиите се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување; Г. Не знам; Д. Имам друго мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>

Прилог 2-Прашалник доставен до преставници од законодавната власт

ПРОЕКТ: НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – ПЕРЦЕПЦИЈА, ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ

_____ (име и презиме – незадолжително)

_____ (институција – задолжително)

Да се пополни / заокружи:

Дали доаѓате од редот на:

А. Политичка партија од владеачката коалиција

Б. Политичка партија од опозицискиот блок

В. Друго: _____

ПРАШАЛНИК – НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Реден број	Прашање
1	Какво е Вашето лично искуство со судот? <i>(заокружи)</i> А. Многу добро; Б. Задоволително; В. Незадоволително; Г. Лошо; Д. Немам лично искуство – немам мислење. Коментар: _____
2	Дали домашната законска рамка обезбедува независно и непристрасно судство? <i>(заокружи и дополни)</i> А. Да, целосно. Б. Делумно. Објасни: _____ В. Не, потребно е подобрување на рамката. Појасни: _____ Г. Не знам – немам мислење

3	<p>Дали по Вас судот е: <i>(заокружи)</i></p> <p>А. Целосно независен од други влијанија и непристрасен;</p> <p>Б. Делумно независен од други влијанија и делумно непристрасен;</p> <p>В. Делумно зависен од други влијанија и делумно пристрасен;</p> <p>Г. Зависен од други влијанија и пристрасен;</p> <p>Д. Немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
4	<p>Дали определени надворешни фактори влијаат на судската независност и непристрасност? <i>(заокружи и дополни)</i></p> <p>А. Да. Кои? _____</p> <p>Б. Делумно. Објасни: _____</p> <p>В. Не. Судството во Република Македонија е целосно независно и непристрасно;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
5	<p>Дали, според Вашето мислење, постои вмешување или влијание на другите власти во судиското постапување и/или судиското одлучување? <i>(заокружи)</i></p> <p>А. Да, често постои влијание и вмешување од другите власти;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание од другите власти врз судиското постапување и/или одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од другите власти;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
6	<p>Дали, според Вашето мислење, бизнис структурите влијаат врз судиското постапување и/или одлучување? <i>(заокружи)</i></p> <p>А. Да, често постои вмешување од бизнис структурите;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание од бизнис структурите врз судиското постапување и/или одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од бизнис структурите;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>

7	<p>Дали, според Вас, судиите во Република Македонија се подложни и потпаѓаат на надворешни влијанија и притисоци? (заокружи)</p> <p>А. Да, тоа се случува често;</p> <p>Б. Делумно, судиите не потпаѓаат на влијанија, освен во ретки исклучоци;</p> <p>В. Не, судиите се целосно независни и самостојни и не потпаѓаат на надворешни влијанија;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
8	<p>Како го оценувате нивото на професионалност и стручност на судиите во Република Македонија? (заокружи)</p> <p>А. Многу добро – судиите се целосно професионални и стручни;</p> <p>Б. Делумно сум задоволен – судиите се професионални и стручни, меѓутоа постојат исклучоци;</p> <p>В. Незадоволително – најголемиот дел од судиите не се професионални и стручни;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
9	<p>Дали, според Вашето мислење, тековно поставениот судски буџет и сегашните судски плати ја гарантираат судската независност и непристрасноста при одлучувањето?</p> <p>А. Да, законската рамка и одобрените финансиски средства во целост ја гарантираат независноста и непристрасноста;</p> <p>Б. Делумно, бидејќи судскиот буџетски совет самостојно врши распределба на финансиски средства, меѓутоа тие делумно ги задоволуваат реалните потреби;</p> <p>В. Не, бидејќи утврдувањето и извршувањето на судските финансии во целосно зависат од другите власти, а средствата не ги задоволуваат реалните потреби;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
10	<p>Дали мислите дека некои граѓани уживаат посебен и повластен третман од страна на судот? (заокружи)</p> <p>А. Да, има такви граѓани;</p> <p>Б. Не, сите се еднакви пред судот;</p> <p>В. Не знам – немам такви сознанија.</p> <p>Коментар: _____</p>

11	<p>Дали имате доверба во судството во Република Македонија и одлуките кои ги носи? (заокружи и појасни)</p> <p>А. Да, имам целосна доверба;</p> <p>Б. Да, имам делумна доверба. Појасни: _____</p> <p>В. Не, немам доверба. Појасни: _____</p> <p>Г. Немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
12	<p>Дали, според Вас, постои корупција во судството во Република Македонија? (заокружи)</p> <p>А. Да, постои. На кој начин се манифестира? _____</p> <p>Б. Таквите случаи на коруптивно однесување постојат, меѓутоа се реткост и исклучок во судството во Република Македонија;</p> <p>В. Не, судиите се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување;</p> <p>Г. Не знам;</p> <p>Д. Имам друго мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>

Прилог 3- Прашалник доставен до преставници на извршната власт

ПРОЕКТ: НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – ПЕРЦЕПЦИЈА, ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ

_____ (име и презиме – незадолжително)

_____ (позиција – задолжително)

_____ (институција – задолжително)

ПРАШАЛНИК – НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Реден број	Прашање
1	<p>Какво е Вашето лично искуство со судот? (заокружи)</p> <p>А. Многу добро; Б. Задоволително; В. Незадоволително; Г. Лошо; Д. Немам лично искуство – немам мислење; Коментар: _____</p>
2	<p>Дали домашната законска рамка обезбедува независно и непристрасно судство? (заокружи и дополни)</p> <p>А. Да, целосно; Б. Делумно. Објасни: _____ В. Не, потребно е подобрување на рамката. Појасни: _____ Г. Не знам – немам мислење;</p>

3	<p>Дали по Вас судот е: (заокружи)</p> <p>А. Целосно независен од други влијанија и непристрасен;</p> <p>Б. Делумно независен од други влијанија и делумно непристрасен;</p> <p>В. Делумно зависен од други влијанија и делумно пристрасен;</p> <p>Г. Зависен од други влијанија и пристрасен;</p> <p>Д. Немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
4	<p>Дали определени надворешни фактори влијаат на судската независност и непристрасност? (заокружи и дополни)</p> <p>А. Да. Кои? _____</p> <p>Б. Делумно. Објасни: _____</p> <p>В. Не. Судството во Република Македонија е целосно независно и непристрасно;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
5	<p>Дали, според Вашето мислење, постои вмешување или влијание на другите власти во судиското постапување и/или судиското одлучување? (заокружи)</p> <p>А. Да, често постои влијание и вмешување од другите власти;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание од другите власти врз судиското постапување и/или одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од другите власти;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
6	<p>Дали, според Вашето мислење, бизнис структурите влијаат врз судиското постапување и/или одлучување? (заокружи)</p> <p>А. Да, често постои вмешување од бизнис структурите;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание од бизнис структурите врз судиското постапување и/или одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од бизнис структурите;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>

7	<p>Дали, според Вас, судиите во Република Македонија се подложни и потпаѓаат на надворешни влијанија и притисоци? (заокружи)</p> <p>А. Да, тоа се случува често;</p> <p>Б. Делумно, судиите не потпаѓаат на влијанија, освен во ретки исклучоци;</p> <p>В. Не, судиите се целосно независни и самостојни и не потпаѓаат на надворешни влијанија;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
8	<p>Како го оценувате нивото на професионалност и стручност на судиите во Република Македонија? (заокружи)</p> <p>А. Многу добро – судиите се целосно професионални и стручни;</p> <p>Б. Делумно сум задоволен – судиите се професионални и стручни, меѓутоа постојат исклучоци;</p> <p>В. Незадоволително – најголемиот дел од судиите не се професионални и стручни;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
9	<p>Дали, според Вашето мислење, тековно поставениот судски буџет и сегашните судски плати ја гарантираат судската независност и непристрасноста при одлучувањето?</p> <p>А. Да, законската рамка и одобрените финансиски средства во целост ја гарантираат независноста и непристрасноста;</p> <p>Б. Делумно, бидејќи судскиот буџетски совет самостојно врши распределба на финансиски средства, меѓутоа тие делумно ги задоволуваат реалните потреби;</p> <p>В. Не, бидејќи утврдувањето и извршувањето на судските финансии во целосно зависат од другите власти, а средствата не ги задоволуваат реалните потреби;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
10	<p>Дали мислите дека некои граѓани уживаат посебен и повластен третман од страна на судот? (заокружи)</p> <p>А. Да, има такви граѓани;</p> <p>Б. Не, сите се еднакви пред судот;</p> <p>В. Не знам – немам такви сознанија.</p> <p>Коментар: _____</p>

11	<p>Дали имате доверба во судството во Република Македонија и одлуките кои ги носи? (заокружи и појасни)</p> <p>А. Да, имам целосна доверба;</p> <p>Б. Да, имам делумна доверба. Појасни: _____</p> <p>В. Не, немам доверба. Појасни: _____</p> <p>Г. Немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
12	<p>Дали, според Вас, постои корупција во судството во Република Македонија? (заокружи)</p> <p>А. Да, постои. На кој начин се манифестира? _____</p> <p>Б. Таквите случаи на коруптивно однесување постојат, меѓутоа се реткост и исклучок во судството во Република Македонија;</p> <p>В. Не, судиите се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување;</p> <p>Г. Не знам;</p> <p>Д. Имам друго мислење:</p> <p>Коментар: _____</p>

Прилог 4- Прашалник доставен до адвокати

ПРОЕКТ: НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА –

ПЕРЦЕПЦИЈА, ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ

Адвокат _____ (име и презиме – незадолжително)

Град: _____ (незадолжително)

ПРАШАЛНИК – НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Реден број	Прашање
1	Какво е Вашето лично искуство со судот?(заокружи) А. Многу добро; Б. Задоволително; В. Незадоволително; Г. Лошо; Д. Немам лично искуство – немам мислење; Коментар: _____
2	Дали по Вас судот е: (заокружи) А. Целосно независен од други влијанија и непристрасен; Б. Делумно независен од други влијанија и делумно непристрасен; В. Делумно зависен од други влијанија и делумно пристрасен; Г. Зависен од други влијанија и пристрасен; Д. Немам мислење. Коментар: _____

3	<p>Дали, според Вашето мислење, постои вмешување или влијание на повисоките судски инстанци или други власти во судското постапување и/или судското одлучување? (заокружи)</p> <p>А. Да, често постои влијание и вмешување од повисоките судски инстанци или другите власти;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание од повисоките инстанци или другите власти врз судското постапување и/или одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од повисоките судски инстанци или другите власти;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
4	<p>Дали, според Вашето мислење, бизнис структурите влијаат врз непристрасното судското постапување и/или одлучување? (заокружи)</p> <p>А. Да, често постои вмешување од бизнис структурите;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание од бизнис структурите врз судското постапување и/или одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од бизнис структурите;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
5	<p>Дали, според Вашето мислење, адвокатите, полномошниците и/или законските застапници влијаат врз непристрасното судското постапување и/или одлучување? (заокружи)</p> <p>А. Да, често постои вмешување;</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание врз судското постапување и/или одлучување е исклучок;</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
6	<p>Дали, според Вас, судиите во Република Македонија се подложни и потпаѓаат на надворешни влијанија и притисоци? (заокружи)</p> <p>А. Да, тоа се случува често;</p> <p>Б. Делумно, судиите не потпаѓаат на влијанија, освен во ретки исклучоци;</p> <p>В. Не, судиите се целосно независни и самостојни и не потпаѓаат на надворешни влијанија;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>

7	<p>Како го оценувате нивото на професионалност и стручност на судиите во Република Македонија? <i>(заокружи)</i></p> <p>А. Многу добро – судиите се целосно професионални и стручни;</p> <p>Б. Делумно сум задоволен – судиите се професионални и стручни, меѓутоа постојат исклучоци;</p> <p>В. Незадоволително – најголемиот дел од судиите не се професионални и стручни;</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
8	<p>Дали мислите дека некои странки во постапките уживаат посебен и повластен третман од страна на судот? <i>(заокружи)</i></p> <p>А. Да, има такви странки;</p> <p>Б. Не, сите се еднакви пред судот;</p> <p>В. Не знам – немам такви сознанија.</p> <p>Коментар: _____</p>
9	<p>Дали имате доверба во судството во Република Македонија и одлуките кои ги носи? <i>(заокружи и појасни)</i></p> <p>А. Да, имам целосна доверба;</p> <p>Б. Да, имам делумна доверба. Појасни: _____</p> <p>В. Не, немам доверба. Појасни: _____</p> <p>Г. Немам мислење.</p> <p>Коментар: _____</p>
10	<p>Дали, според Вас, постои корупција во судството во Република Македонија? <i>(заокружи)</i></p> <p>А. Да, постои. На кој начин се манифестира? _____</p> <p>Б. Таквите случаи на коруптивно однесување постојат, меѓутоа се реткост и исклучок во судството во Република Македонија;</p> <p>В. Не, судиите се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување;</p> <p>Г. Не знам;</p> <p>Д. Имам друго мислење:</p> <p>Коментар: _____</p>

Прилог 5- Анкетен прашалник за граѓани

ПРОЕКТ: НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА –

ПЕРЦЕПЦИЈА, ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ

Граѓанин број _____ (име и презиме незадолжително)

Основен суд _____

АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК ЗА ГРАЃАНИ

Ред. број	Прашање	Коментар од анкетарот:
1	<p>Какво е Вашето лично искуство со судот? (заокружи)</p> <p>А. многу добро</p> <p>Б. задоволително</p> <p>В. незадоволително</p> <p>Г. лошо</p> <p>Д. немам лично искуство – немам мислење</p> <p>Коментар: _____</p>	
2	<p>Дали мислите дека судот е: (заокружи)</p> <p>А. целосно независен од други влијанија</p> <p>Б. делумно независен од други влијанија</p> <p>В. делумно зависен од други влијанија</p> <p>Г. зависен од други влијанија</p> <p>Д. немам мислење</p> <p>Коментар: _____</p>	

3	<p>Дали по однос на Вашето искуство сметате дека судот бил непристрасен и објективен при постапувањето и/или одлучувањето: (заокружи)</p> <p>А. Да, целосно беше непристрасен</p> <p>Б. Делумно беше непристрасен</p> <p>В. Не, туку беше пристрасен и се раководеше од други интереси</p> <p>Г. Немам мислење</p> <p>Коментар: _____</p>	
4	<p>Дали овој основен суд: (заокружи)</p> <p>А. Ужива голема почит кај локалното население</p> <p>Б. Делумно е почитуван од локалното население</p> <p>В. Недоволно е почитуван и треба да се зголеми угледот на судот кај населението</p> <p>Г. Не ужива почит кај локалното население</p> <p>Д. Не знам – немам мислење</p> <p>Коментар: _____</p>	
5	<p>Што мислите за ефикасноста на судиите во овој суд? (заокружи)</p> <p>А. Многу добро – судиите се ефикасни и навремено ги закажуваат и спроведуваат постапките</p> <p>Б. Делумно сум задоволен – судиите се делумно ефикасни</p> <p>В. Незадоволително – најголемиот дел од судиите во овој суд не се ефикасни</p> <p>Г. Не знам – немам мислење</p> <p>Коментар: _____</p>	
6	<p>Како го оценувате нивото на професионалност и стручност на судиите во овој суд? (заокружи)</p> <p>А. Многу добро – судиите се целосно професионални и стручни</p> <p>Б. Делумно сум задоволен – судиите се професионални и стручни, меѓутоа постојат исклучоци</p> <p>В. Незадоволително – најголемиот дел од судиите во овој суд не се професионални и стручни</p> <p>Г. Не знам – немам мислење</p> <p>Коментар: _____</p>	

7	<p>Дали мислите дека некои Ваши сограѓани уживаат посебен и повластен третман од страна на судот? (заокружи)</p> <p>А. Да, има такви граѓани Б. Не, сите се еднакви пред судот В. Не знам – немам такви сознанија</p> <p>Коментар: _____</p>	
8	<p>Дали овој суд е транспарентен и отворен кон граѓаните? (заокружи)</p> <p>А. Да, целосно Б. Задоволително, иако постојат исклучоци В. Незадоволително, транспарентноста на судот е исклучок Г. Не, судот е затворен за јавноста и нетранспарентен Д. Не знам – немам мислење</p> <p>Коментар: _____</p>	
9	<p>Дали, според Вас, постои корупција во судството во Република Македонија? (заокружи)</p> <p>А. Да, постои. На кој начин се манифестира? _____</p> <p>Б. Таквите случаи на коруптивно однесување постојат, меѓутоа се реткост и исклучок во судството во Република Македонија.</p> <p>В. Не, судиите се целосно професионални и не подлежат на коруптивно однесување.</p> <p>Г. Не знам Д. Имам друго мислење</p> <p>Коментар: _____</p>	

Прилог 6 - Прашалник доставен до уставни судии

ПРОЕКТ: НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – ПЕРЦЕПЦИЈА, ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ

_____ (име и презиме – незадолжително)

ПРАШАЛНИК – НЕЗАВИСНОСТ И САМОСТОЈНОСТ НА УСТАВНИОТ СУД НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Реден број	Прашање
1	<p>Дали домашната правна рамка обезбедува и гарантира целосна независност и непристрасност на Вашата работа?</p> <p>А. Да, целосно.</p> <p>Б. Обезбедува делумна независност и непристрасност. Објаснете: _____</p> <p>В. Не, потребно е подобрување на правната рамка. Појаснете: _____</p> <p>Г. Не знам</p> <p>Д. Немам мислење</p>
2	<p>Дали сметате дека другите тела, институции и органи ја почитуваат улогата на Уставниот суд во општеството и неговата независност?</p> <p>А. Да, во целост ја почитуваат.</p> <p>Б. Делумно ја почитуваат, а непочитувањето е исклучок.</p> <p>В. Не, само декларативно ја почитуваат, а не и во пракса.</p> <p>Г. Имам друго мислење. Појаснете: _____</p> <p>Д. Немам мислење</p> <p>Коментар: _____</p>

3	<p>Дали определени надворешни фактори влијаат врз самостојноста и независноста во работата на Уставниот суд?</p> <p>А. Да. Кои? _____</p> <p>Б. Делумно. Објаснете: _____</p> <p>В. Не. Уставниот суд е целосно самостоен и независен.</p> <p>Г. Не знам – немам мислење.</p> <p>Појасни: _____</p>
4	<p>Дали финансиските и кадровски ресурси влијаат:</p> <p>А. Неповолно на самостојноста и независноста на Уставниот суд.</p> <p>Б. Ги задоволуваат потребите и не влијаат неповолно на независноста на Уставниот суд.</p> <p>В. Немам мислење</p> <p>Г. Не знам</p> <p>Д. Имам друго мислење: _____</p>
5	<p>Дали Вие лично сте се соочиле со притисок или обид за влијание по предмет што Ви бил доделен во работа?</p> <p>А. Да, имав притисок по конкретен предмет. Објаснете: _____</p> <p>Б. Да, имаше обид за влијание и насочување на постапката и одлучувањето. Објаснете: _____</p> <p>В. Не, не сум се соочил со притисок ниту влијание по конкретен предмет.</p> <p>Г. Друго мислење: _____</p>
6	<p>Дали, според Вашето мислење и Вашите сознанија, постои вмешување или влијание на другите власти врз Уставниот суд при одлучувањето по конкретни предмети? <i>(заокружете и појаснете)</i></p> <p>А. Да, често постои влијание и вмешување од другите власти</p> <p>Б. Делумно, ваквото влијание од другите власти е исклучок</p> <p>В. Не, во ниту еден случај не постои влијание од другите власти.</p> <p>Г. Не знам – немам мислење</p> <p>Појасни: _____</p>
7	<p>Дали според Ваше мислење одлуките на Уставниот суд, кои се конечни и извршни, во секој поединечен случај се почитуваат и соодветно се извршуваат? <i>(заокружете и појаснете)</i></p> <p>А. Да, целосно се почитуваат и извршуваат.</p> <p>Б. Не, постојат и случаи кога одлуките на се почитуваат и не се извршуваат. Објаснете: _____</p> <p>В. Немам мислење</p> <p>Г. Друго мислење: _____</p>

8	<p>Дали работата на Уставниот суд на Република Македонија ја оценувате како професионална и ефикасна?</p> <p>А. Да, уставните судии во вршењето на својата работа се целосно професионални и ефикасни.</p> <p>Б. Делумно, ефикасноста зависи од материјално-кадровските предуслови.</p> <p>В. Не, Уставниот суд може да биде поефикасен во вршењето на работите од своја надлежност.</p> <p>Г. Друго мислење: _____</p> <p>Д. Немам мислење</p>
---	---

**Анализа на независноста на судството во Република Македонија – перцепција,
потешкотии и предизвици**

Автори:

Маргарита Цаца Николовска

Вера Коцо

Агим Мифтари

Донче Бошковски

Јелена Кадриќ

Ирена Цуцулоска

Маја Стојаноска

Лектура

Татјана Стојановска

Превод

Вертикала ДООЕЛ

Бардуљ Кука

Дизајн и печатење

Аркус дизајн ДОО

Тираж

500 примероци (Бесплатен/некомерцијален тираж)

